

Minna Niemi

Moraalijärjestystä tuottamassa

Tutkimus poliisityöstä lasten parissa

Minna Niemi

Moraalijärjestystä tuottamassa
Tutkimus poliisityöstä lasten parissa

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
elokuun 21. päivänä 2010 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2010

Moraalijärjestystä tuottamassa

Tutkimus poliisityöstä lasten parissa

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 391

Minna Niemi

Moraalijärjestystä tuottamassa

Tutkimus poliisityöstä lasten parissa

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2010

Editors

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture by Siina Nordling

URN:ISBN:978-951-39-7726-9

ISBN 978-951-39-7726-9 (PDF)

ISBN 978-951-39-3937-3 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2010, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2010

ABSTRACT

Minna Niemi

Producing Moral Order. A Study on Police Work with Children.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2010, 190 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 391)

ISBN 978-951-39-3937-3

Summary

Diss.

This study examines interviews, in which police officers talk about their encounters with children at school, in public places, and during police interrogations, domestic violence calls and while being caught. The aim of this study is to provide information for combining two different sets of obligations in police work, namely moral obligations codified in written law and responsibilities based on the children's life situations. This study provides information on what the encounters between police officers and children are like, and how police officers act in work situations involving children. In addition, this study describes the kinds of elements of moral order the police officers tie to childhood.

In work situations that involve children police officers assess childhood: whether and how normal, deviant, right or wrong it is. In addition to tasks and working methods defined by law, these assessments have an impact on the ways the police officers react to the children's situations. Controlling, securing and crime investigation do not alone define police officers' work with children. This work also includes care, accountability, taking into account the children's subject positions, examining situations and guiding children.

In particular, solutions made during individual encounters are based on paying attention to the clients' bearing and narration, the available resources, the personnel culture of the police, their possibilities in relying on other professions, as well as the police officers' personal experiences and norms. The moral order concerning the situation depends on what aspects of the above listed elements the police officers primarily rely on. In addition, moral order is affected by the underlying societal ethos and conceptions of children, as well as political and administrative ideologies, which function as the source and force aiming at changing police work on societal level.

The data for this study consists of thematic interviews collected from 40 police officers during the fall of 2004. The informants are constables working as patrol officers or detectives, 5 of them women and 35 men. The transcribed interviews have been coded by applying grounded theory. Methodologically this study follows the principles of adaptive theory. As a result, moral order emerged as the significant, key factor unifying all the interviews in the coded data.

This study provided concrete information on police work with children and the processes of collaboration between the police and social welfare, which we so far have had scarce social scientific knowledge on. In addition, this study highlights the significance of the moral in the Finnish police, so far examined mostly from the points of view of justice, administration and police culture.

Key words: moral order, police work, conceptions of children, societal ethos, social problems, power, care, social constructivism.

Author's address	Minna Niemi Department of Social Sciences and Philosophy University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland
Supervisors	Professor Mikko Mäntysaari Department of Social Sciences and Philosophy University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland Professor Tarja Pösö Department of Social Work Research University of Tampere, Tampere, Finland
Reviewers	Docent Päivi Honkatukia Department of Sociology University of Helsinki, Helsinki, Finland Docent Juha Kääriäinen Department of Social Research University of Tampere, Tampere, Finland
Opponent	Docent Päivi Honkatukia Department of Sociology University of Helsinki, Helsinki, Finland

ESIPUHE

Tämän tutkimushankkeen toteuttamisen on tehnyt mahdolliseksi vuonna 2003 saamani jatko-opiskeluoikeus Jyväskylän yliopistossa ja tutkijakoulupaikka SOSNETin tutkijakoulussa. Lisäksi tutkimuksen tekemiseen on vaikuttanut ratkaisevasti aineiston keruuseen liittyvä yhteistyö poliisiorganisaation edustajien kanssa. Kiitän lämpimästi poliisijohtajistoa tutkimusluvista sekä haastattelemiani konstaapeleita asiaan paneutumisesta ja lapsia koskevan poliisityön kuvailusta.

Osallistuin vuosina 2003–2006 sekä Jyväskylän yliopiston sosiaalityön yksikön jatkokoulutusseminaareihin että tutkijakoulun teemaryhmän tapaamisiin. Nämä tutkimusryhmät rytmittivät ja ohjasivat työtäni. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella toimii tai on toiminut lukuisia henkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet olennaisesti tämän tutkimuksen tekemiseen. Suuret kiitokset teille kaikille! Erityisesti kiitän Piritta Seliniä, Helky Koskelaa, Mia Tammeliniä, Johanna Kiiliä, Johanna Moilasta, Riikka Westmania, Anu Leinosta, Kati Närheä, Aila-Leena Matthiesta ja Raija Julkusta yhteisistä hetkistä työssä ja vapaa-ajallakin.

Tutkimusta edistäneiksi olen kokenut tilanteet, joissa työpapereita on tarkasteltu asiallisen kriittisesti, täsmentäviä kysymyksiä esittäen. Tästä kiitän tutkijakouluryhmäni ohjaajia Katja Forssenia, Juha Hämäläistä ja Tarja Pösöä, jatkokoulutusseminaareja ohjanneita Mikko Mäntysaarta, Marjo Kurosta ja Jari Heinosta sekä näissä ryhmissä kanssani opiskelleita. Yhteisten seminaariemme päätyttyä olen ilokseni tavannut eri yhteyksissä etenkin Kristiina Bergiä, Katri Viitasalaa, Riikka Korkiamäkeä, Elina Pekkarista, Susanna Hoikkalaa, Tuija Kotirantaa ja Raija Lindqvistiä.

Tuhannet kiitokset osoitan ohjaajilleni professori Mikko Mäntysaarelle ja professori Tarja Pösölle, jotka ovat ohjanneet minua tutkimuksen tekemisessä päämäärätietoisesti, kannustavasti ja kärsivällisesti. Ohjauksessanne olen oppinut perustelemaan valintojani ja etsimään juuri tämän tutkimuksen kannalta toimivaa raportointitapaa. Kiitän lämpimästi myös tohtori Harri Jokirantaa ohjaukseen osallistumisesta ja kokonaisvaltaisesta tuesta tutkimuksen teossa. Dosentti Juha Kääriäistä ja dosentti Päivi Honkatukiaa kiitän väitöskirjan asiantuntevasta esitarkastuksesta sekä tutkimukseen liittyvistä parannusehdotuksista. Kiitos Päivi Honkatukialle myös vastaväittäjäksi lupautumisesta.

Osoitan lämpimät kiitokset käsikirjoituksen kokonaisvaltaisesta kommentoinnista myös Raija Julkuselle, Mirja Satkalle ja Johanna Kiilille. Jari Kattelusta kiitän käsikirjoituksen kommentoinnista lainsäädännöllisestä näkökulmasta ja Merja Riikilää tutkimuksen tarkastelusta poliisin näkökulmasta. Kiitän Tuija Modinosta tiivistelmän ja abstraktin kääntämisestä englanniksi sekä tutkimusapulaisena toiminutta Minna Hakkolaa haastatteluaineiston litterointiin osallistumisesta. Osoitan kiitokset Mervi Lehtolalle kaikenlaisesta tuesta tutkimusvuosinani sekä tutkimusraportin kielenhuollosta. Kiitän Kirsi Malkamäkeä käsikirjoituksen oikoluvusta ja Vesa Hiltusta kirjan taitosta. Osoitan kauniin kiitoksen myös Siina Nordlingille, joka esikoulupäivänsä päätteeksi taiteili kirjan kansikuvan.

Useat eri tahot ovat rahoittaneet tätä tutkimusta. Kiitokset SOSNETin tutkijakoululle tutkijan määräaikaaisesta virasta ja Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteelliselle tiedekunnalle tohtorikoulutettavan määräaikaaisesta virasta. Kiitän myös

Suomen kulttuurirahastoa, Emil Aaltosen säätiötä, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitosta sekä Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistystä, joilta saamani apurahat ovat edistäneet tutkimuksen loppuunsaattamista.

Olen toiminut tämän tutkimushankkeen aikana useissa työyhteisöissä. Kiitokset työkavereilleni kannustuksesta ja huumorista, jotka ovat auttaneet jatkamaan tämän vapaa-ajantyönkin parissa. Hyvin lämpimät kiitokset osoitan kannustavalle lähipiirilleni, jolla on erittäin suuri sija elämässäni. Erityisesti kiitän puolisoani Tuomasta, jonka kanssa jakamani rikas elämäkumppanuus on vaikuttanut merkittävästi muun muassa tämän tutkimuksen valmistumiseen.

Ylöjärvellä 13.6.2010
Minna Niemi

SISÄLLYS

ABSTRACT	3
ESIPUHE	5
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	9
1 JOHDANTO	11
1.1 Poliisityö lasten parissa - moraalijärjestyksen näkökulma	12
1.2 Tutkimusraportin rakenne	13
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	15
2.1 Tutkimuskohteet aiemman kirjallisuuden valossa	15
Lapsuuden arviointia	15
Lapsikäsitusten moninaisuus	17
Poliisityön ominaispiirteet	18
Poliisiorganisaation muutos	20
Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyö lapsuuden kysymyksissä	21
2.2 Lapsen ja poliisin kohtaaminen moraalijärjestysten tuottamisen paikkana	27
Institutionaalinen tarkastelutaso	28
Poliisiorganisatorinen tarkastelutaso	34
Yhteisöllinen tarkastelutaso	35
2.3 Teoreettisten lähtökohtien yhteenvetoa	39
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	41
3.1 Tutkimustehtävä	42
3.2 Konstruktionismiin perustuva haastattelututkimus	42
Tutkimuksen empiirinen aineisto	43
Aineiston kerääminen	45
3.3 Analyysivaiheet ja -metodit	47
Aineistolähtöinen ensianalyysi	47
Tutkimusongelman ratkaisemista abduktiivisena päättelynä	48
Analyysit empiirisissä luvuissa	51
4 POLIISITYÖ LASTEN PARISSA	52
4.1 Poliisien kenttätyö: turvallisuuden ja tuttuuden viriäminen	52
Lähipoliisitoimintaa koulussa	54
Nuoret vapaa-aikaa viettämässä ja poliisit partioimassa	54
4.2 Kiinniottamista, säilömistä ja pidättämistä	58
Niukkasanaisia poliiseja	58
Äärimmäiset tilanteet ja vaihtoehtojen vähäisyys	59
4.3 Lapsi kuulustelun keskiössä	62
Rikoksesta epäillyn ikä	62
Kuulustelua vai puhuttelua?	64
Viranomaisorganisaatioiden yhteistyötä	69
4.4 Kotihälytyksen hektisyys - mennyt, tuleva ja tämä hetki	72
Instituutio hälytetään yksityisyyteen	73
Instituutio yksityisessä kodissa - yksilöiden välistä vuorovaikutusta	80
4.5 Yhteenvetoa lasten ja poliisien kohtaamistilanteista	84

5	LAPSUUS JA MORAALIJÄRJESTYKSEN ULOTTUVUUDET	86
5.1	Normit toiminnan taustalla ja tavoitteina	87
	Kuuliaisuus lainkuuliaisuutena, yhteistyökykyisyytenä ja vastuullisuutena	89
	Kunniallisuudeksi kääntyvä kurinalaisuus	91
	Kotiin kulminoituva turvallinen lähiyhteisö	95
5.2	Epätoivottavat, mutta niin yleiset pulmat	97
	Ajattelematonta näpistelyä, ilkivaltaa, nujakointia	97
	Auktoriteettipelkoa ja auktoriteetin haastamista	101
	Uskollista ystävyyttä – joka tilanteessa	104
	Vastuunoton vaikeus	108
	Etäännyvät vuorovaikutussuhteet	109
5.3	Sosiaaliset ongelmat ja vaikuttamisen haasteet	113
	Vanhempien epätoivoisuus ja väsymys	114
	Kärjistynyt kapinallisuus	116
	Lapsi perheen päätöksentekijänä	120
	Selkeästi tunnistettavat ongelmat	121
5.4	Lasten hämmentävät tavat	125
	Liian aikaisin kadonnut lapsuus	125
	Poliisiviranomaiseen turvautuminen	126
	Lapsi uhkaavia tilanteita arvioimassa	128
5.5	Yhteenvedoa lapsia koskevasta moraalijärjestyksestä	130
6	MORAALIJÄRJESTYKSEN TUOTTAMINEN: POLIISIN TOIMINTAMAHDOLLISUUDET	133
6.1	Lapsen subjektiposition huomioon ottaminen	133
6.2	Lasten ja vanhempien vastuullistaminen	136
6.3	Selvittäjän, ohjaajan ja neuvonantajan tehtävissä	138
6.4	Välitön ja välillinen huolenpito	140
6.5	Lapsuutta koskeva kontrolloiminen	143
6.6	Yhteenvedoa toimintamahdollisuuksista	147
7	KÄYTÄNNÖLLISTEN TYÖPROSESSIEN HALLINTAA JA SOSIAALISTEN SUHTEIDEN TULKITSEMISTA	151
7.1	Lapsia koskevan moraalijärjestyksen ja poliisityön suhde	151
	Moraalijärjestyksen elementtejä	152
	Moraalijärjestyksen eetoksia	153
	Moraalijärjestyksen tuottamista	155
7.2	Poliisin paikka lapsia koskevassa viranomaistyössä	156
	Poliisityön rajaamista ja yhteiskunnallisen tehtävän jakamista ...	156
	Sosiaalisten ongelmien määrittelyä, kontrolloimista ja moraalijärjestysten tuottamista	157
	Tutkimuksen rajat, toiset näkökulmat, kehittämistarpeet	158
	SUMMARY	161
	LAIT JA ASETUKSET	164
	KIRJALLISUUS	164
	LIITE 1	185
	LIITE 2	186
	LIITE 3	189

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

KUVIO 1	Lapsia koskevan moraalijärjestyksen tuottaminen poliisityössä ...	40
KUVIO 2	Moraalijärjestyksen ja sosiaalisten ongelmien määrittelykenttä	50
KUVIO 3	Lapsia koskevia moraalisia käsityksiä poliisien konstruoimana	131
TAULUKKO 1	Poliisin toimintatavat lapsia koskevassa työssä	148

1 JOHDANTO

Tämä tutkimushanke käynnistyi vuonna 2003 henkilökohtaisesta tarpeestani lisätä ymmärrystäni lasten suojelemisesta ja siihen liittyvästä viranomaistyöstä. Koulu- ja poliisiorganisaatioissa sosiaalityötä tehdessäni havaitsin, että sosiaalityöntekijöiden lisäksi muutkin viranomaiset tekevät lasten suojelemiseen liittyviä ratkaisuja, vaikka ammattikuntien perustehtävät liittyvät kouluissa perusopetukseen ja kasvatukseen sekä poliisilaitoksilla rikostutkintaan ja turvaamistehtäviin.

Sosiaalityössä kokemani herätti teoreettisia ja yhteiskuntapoliittisia pohdintoja erityisesti lapsia koskevasta poliisi- ja sosiaalityöstä. Aihe oli myös yhteiskunnallisesti ajankohtainen 2000-luvun alkuvuosina. Poliisilaitoksille sijoitettiin entistä enemmän sosiaalityön virkoja. Kattavan sosiaalipäivystyksen luominen Suomeen asetettiin yhdeksi kansalliseksi tavoitteeksi valtioneuvoston periaatepäätöksen toimeenpanosuunnitelmassa. Myös rikos- ja riita-asioiden sovittelukäytäntöjä selvitettiin, ja niihin liittyvää valtakunnallista järjestelmää kehitettiin. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelun... 2002; Sosiaalialan kehittämishanke... 2003; Heino, Randell & Virolainen 2005, 10.) Poliisilaitoksella toteutettu sosiaalityö, sosiaalipäivystysjärjestelmä sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelu ovat esimerkkejä sellaisista institutionaalisista toimintatavoista, joihin sisältyy pyrkimyksiä suojella lapsia ja nuoria. Niitä toteutettaessa myös poliisi- ja sosiaalityön prosessit kohtaavat.

Päätin tutkia poliisityötä lasten parissa avaamalla poliisien näkökulmaa työsäännön kohtaamiensa lasten elämäntilanteisiin sekä lapsiin liittyviin poliisikäytäntöihin. Vuonna 2003 tekemiäni tietokantahakujen mukaan poliisityötä lasten parissa oli tutkittu yhteiskuntatieteissä kansallisesti ja kansainvälisesti vähän. Suomessa oli julkaistu pääasiassa oikeustieteellisestä näkökulmasta kirjoitettuja tutkimuksia, jotka käsittelevät kokonaan tai osittain poliisityötä lasten ja nuorten parissa (esimerkiksi Mahkonen 1993; Hirvelä 1997).

Tässä tutkimusraportissa tarkoitukseni on havainnollistaa, miten poliisit tulkitsevat lapsia koskevia työtehtäviä ja millaisia ratkaisuja he niihin liittyen kertovat tekevänsä.

1.1 Poliisityö lasten parissa - moraalijärjestyksen näkökulma

Asetin tutkimuksen yhdeksi tavoitteeksi lasten parissa tehtävän poliisityön sisältöjen analysoinnin, jotta tutkimuskohteesta olisi mahdollista muodostaa kokonaiskuva. Deduktiivinen - aiempia tutkimustuloksia testaava tai tutkimuskohteesta muodostetun teorian varaan rakentuva - tutkimusote ei ollut mahdollinen, koska aihetta koskevaa yhteiskuntateoreettista ja empiiristä tietoa ei ollut riittävästi. Lapsiin liittyviä työtehtäviä toteuttaessaan poliisi toimii yhdessä perheinstituution sekä oikeus- ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Sekä käytännön työtehtäviä toteuttava poliisi että poliisityötä analysoiva sosiaalitieteilijä tulkitsee näin ollen toisen, itselleen jossakin määrin vieraan sosiaalisen järjestelmän kuvauksia ja kääntää ne itselleen tuttuihin muotoihin (vertaa King 1997, 26–27).

Carl B. Klockarsin (1995) mukaan arkipäiväistä poliisityötä tehdään eettisten kysymysten ympäröimänä. Poliisin toimenpiteet näyttävät toisinaan ristiriitaisilta ja aiheuttavat ihmisissä vahvoja tunnetiloja. Myös poliisien poikkeuksellinen, lainmukainen oikeus käyttää voimakeinoja vaatii poliiseja perustelemaan toimintaansa itselleen ja muille. Poliisit puuttuvat kansalaisten väärinkäytöksiin, ja kansalaiset puolestaan odottavat poliisien käyttäytyvän esimerkillisesti (Klockars 1995, 549–550.) Poliisit tuottavat sekä omaan työhönsä että kansalaisiin liittyviä moraalijärjestyksiä.

Tutkimuksen viitekehityksessä määrittelen moraalijärjestystä lähinnä yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun nojautuen (Luku 2). Jaottelen yhteiskuntatieteelliset moraalikeskustelut eri tasoihin. Ensimmäinen tarkastelutaso on *institutionaalinen*. Moraalikysymykset ovat esillä tarkasteltaessa muun muassa hyvinvointivaltion tavoitteita, velvollisuuksia ja edellytyksiä sekä analysoitaessa politiikan vaikutusta muihin yhteiskunnan osajärjestelmiin (esimerkiksi Julkunen 1993; Hänninen 1996; Saari 2005; Julkunen 2006; Harrikari 2008). Myös lapsen etua ja oikeuksia määritellään institutionaalisella tasolla: lainsäädännössä, oikeusjärjestelmässä ja sosiaalityössä (esimerkiksi Sinko 2004, 115–124; Mahkonen 2007, 71–111; Korpinen 2008; lastensuojelulaki 417/2007, 4 §).

Toinen tarkastelutaso on *organisatorinen*. Ammattietiikkaa käsittelevät tutkimukset (kuten Laitinen & Hurtig 2002; Juujärvi & Myyry 2005) kohdistuvat organisaatioiden ja professioiden sisäisen moraalin tarkasteluun. Moraali on taustavaikuttajana, kun tutkitaan julkisten organisaatioiden pyrkimyksiä edistää kansalaisten hyvinvointia ja hoivaa sekä ammattilaisten työtapoja ja -oloja (esimerkiksi Heino 1997; Arnkil & Eriksson 2000/2003; Hurtig 2003).

Kolmas moraalin tarkastelutaso on *yhteisöllinen*. Moraalikysymyksiä lähestytään arkielämän ja sosiaalisten suhteiden tasolla. Tutkijat analysoivat esimerkiksi lasten, vanhusten, päihdeongelmista kärsineiden tai työnhakijoiden hyvinvointiin ja etuihin vaikuttavia seikkoja. Teoreettisesti näitä kysymyksiä on viime vuosina lähestytty muun muassa sosiaalisen pääoman (esimerkiksi Ellonen 2008), aktivoinnin ja kuntoutuksen (esimerkiksi Kotiranta 2008) käsittein.

Edellä mainitut tutkimukset edustavat erilaisia teoriaperinteitä, mutta niitä yhdistää pyrkimys tutkia hyvinvointiin vaikuttavia seikkoja. Alan Wolfe (1989, 23) on esittänyt, että jokainen yhteiskuntatieteilijä on valevaatteisiin pukeutunut moraalifilosofi. Wolfe (1989, 6) katsoo, että täysin arvovapaata sosiaalietiedettä ei ole olemassa. Vaikka yhdyn Wolfen näkemyksiin, ajattelen Max Weberin (1987, 35–36) tavoin yhteiskuntatieteilijän velvollisuudeksi pyrkiä kohti objektiivisuutta. Mikko Mäntysaaren ja Matti Vuorensyrjän (2008, 223) tulkinnan mukaan We-

ber ei hyväksynyt toimintaa, jossa tutkija pyrki johtamaan arvoja tutkimuksensa pohjalta. Tavoiteltavan todellisuuden määrittämisen sijaan tutkijan tehtävänä on tarkastella todellisuutta sellaisena kuin hän sen näkee.

Moraalin käsitettä käytetään yksilöiden ja yhteisöjen elämässä esiintyviä arvokokemuksia ja -valintoja tutkittaessa. Etiikalla viitataan objektiivisuuteen pyrkivään, käsitteelliseen moraalinteoriaan. (Bergmann 1998, 281–282; Lindqvist 2003, 52–54.) Sarah Banks (1995/2006, 4–5) on tarkastellut moraalifilosofisten suuntausten eroja. Metaetiikalle on tyypillistä moraalinteon luonteen sekä moraalikäsitteiden tarkoituksen ja oikeutuksen analysointi. Normatiivisessa suuntauksessa pyritään vastaamaan moraalikysymyksiin, esimerkiksi ohjaamaan moraalisesti oikeaan käyttäytymiseen tietyissä tilanteissa. Deskriptiivisessa etiikan tutkimuksessa puolestaan tarkastellaan ihmisten moraalinäkemystä ja niiden merkitystä käytöstä ohjaavana seikkana.

Käsillä oleva tutkimus rajoittuu moraalinteon yhteiskuntatieteelliseen tutkimiseen, eikä se yllä moraalinteon filosofiseksi tutkimukseksi. Empiirisessä analyysissäni tarkastelen erityisesti yhteisöllistä tasoa: poliisien kertomuksia lasten kohtaamisesta arkisessa työssä ja poliisien näkemyksiä tilanteesta havainnoiduista sosiaalisista suhteista. Institutionaalinen ja organisatorinen taso tiheät kuitenkin myös yhteisölliselle tasolle. Siksi haen päätelmilleni tukea institutionaalisten ja organisatoristen moraalikeskusteluista. Yhdyn sosiaalipsykologien näkemykseen, jonka mukaan ihmissuhteiden luonteen ja yhteiskunnan rakentamistapojen ymmärtäminen edellyttää arvovalintoja koskevaa tietoa ja moraaliperustelujen tarkastelua (Ahokas ym. 2005, 7).

Lapsia koskevat moraalijärjestykset eivät perustu pelkästään kirjoitettuun lakiin, konkreettisiin todisteisiin, koulutuksen tuomaan ammattitaitoon tai tutkittuun tietoon. Moraalijärjestyksen tuottamisen tekevät näkyväksi tunnepitoinen puhe sekä ristiriitojen, velvollisuuksien ja valintatilanteiden kuvailu. Moraalijärjestyksestä rakennettaessa työn kohteena olevat ihmiset ja merkityksiä tuottava virkamies henkilöhistorioineen korostuvat. Poliisiorganisaatio asettaa konstaapeleille institutionaaliset puitteet, joiden varassa he tuottavat järjestystä niin lapsuuteen kuin poliisityöhönkin. Tässä järjestyksessä moraalinäkemykset ja faktaperäiset rationaaliteetit yhtyvät. (Vertaa Bergmann 1998, 291–292.)

1.2 Tutkimusraportin rakenne

Tutkimusraportti etenee johdantoluvusta (luku 1) teoreettisen viitekehyksen rakentamiseen (luku 2). Teoreettisen viitekehyksen lähtökohtana on poliisin ja lapsen kohtaamistilanteen tarkastelu. Ensin kirjoitan tutkimuskohteista – lapsuudesta, poliisityöstä sekä poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyöstä – lainsäädäntöön, raportteihin ja aiempiin tutkimuksiin nojautuen. Tämän jälkeen tarkastelen lapsen ja poliisin kohtaamistilanteita moraalijärjestyksen tuottamisen paikkana.

Luvussa 3 tarkennan tutkimustehtävää, jota teoreettinen viitekehys edellä tukee. Kirjoitan tutkimuksen tekemiseen liittyvistä valinnoista: sosiaalisesta konstruktionismista tieteenteoreettisena perustana ja teemahaastatteluista tutkimusaineistona. Kuvaan lyhyesti myös aineiston keräämistä. Päätän luvun selventämällä analyysivaiheita sekä esittelemällä tutkimusraportin empiiriset luvut.

Empiirisiä havaintoja kuvaan kolmessa erillisessä luvussa. Luvussa 4 muodostetaan kokonaiskuvia lapsia koskevista poliisitehtävistä: kenttätyöstä, kiinniottilanteista, kuulusteluista sekä kotihälytystehtävistä. Luvut 5 ja 6 liittyvät kiinteästi toisiinsa. Luku 5 konkretisoi lapsia koskevan moraalijärjestyksen elementtejä: normeja, pulmia, hämmentäviä tapoja ja sosiaalisia ongelmia. Luvussa 6 tarkastelu kohdistuu jälleen poliisien toimintatapoihin. Ennen kuin poliisit päättävät yksittäisissä, reaktiivisissa työtilanteissa toimintatavoistaan, he muodostavat moraalien ja sosiaalisten ongelmien määrittelyyn perustuvan kokonaiskuvan lapsen tilanteesta. Työstään kertoessaan poliisit arvottavat myös omia toimintatapojaan ja pohtivat toimintatapojensa vaikuttavuutta. Samalla he rajaavat toimenkuvaansa suhteessa perheinstituutioon ja sosiaalityöinstituutioon.

Tutkimuksen päätösluvussa (luku 7) tarkastelen tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja suhteutan niitä tutkimustehtävän kannalta keskeisiin teoreettisiin keskusteluihin. Tutkimusraportti päättyy jatkotutkimustarpeita koskevaan pohdintaan.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Tutkimuskohteet aiemman kirjallisuuden valossa

Lapsuuden arviointia

Lapset ovat alati lähiyhteisönsä jäsenten arvioitavina. Heitä arvioidaan kuitenkin myös muissa yhteyksissä. Tiedotusvälineissä käydään lapsiin ja perheisiin liittyvää keskustelua. Lasten käyttäytymistä ja elinoloja tarkastellaan sekä tilastoin että viranomaistoimin.

Riitta Jallinojan (2006, 97–130) analyysi 2000-luvun alun sanomalehtiartikkeleista osoittaa, että tuolloin familismi kiteytettiin lehdistössä kotiäitiyden ja hyvän vanhemmuuden teemoihin. Yhdessä lehtikeskustelun keskeisimmistä juonteista lasten kotihoidosta pyrittiin muodostamaan yleinen ihanne. Erityisesti kotiäidit itse katsoivat kotihoidon olevan lapsen kannalta paras ratkaisu. Hyvää vanhemmuutta koskevassa lehtikeskustelussa pahoiteltiin vanhemmuuden katoamista ja lasten pahoinvointia. Ongelmien ratkaisukeinoksi nimettiin perheeseen keskittyminen ja perheen yhteinen aika. Myös Kristiina Bergin (2008, 121–148) analyysi äitiyttä koskevista aikakauslehtien artikkeleista osoittaa äitien suhteuttavan vahvasti työssäkäyntiään lapsen hyvinvointiin; työtä tehdään lapsen ehdoilla. Jallinojan (2006) perhettä ja Bergin (2008) äitiyttä koskevia lehti-analyysejä yhdistää tulkinta, jonka mukaan vanhempien tekemiä valintoja arvioidaan lasten parhaan perusteella.

Timo Harrikari (2008, 164–187) on analysoinut iltapäivälehtien nuorisoriikollisuutta koskevaa kirjoittelua. Kirjoitusten keskipisteessä on rikoksesta epäilty nuori. Lehtien etusivuilla yksittäisiä nuoria arvioidaan iän, rikostaustan, perhesuhteiden, institutionaalisen aseman, rikosproseduaalisen aseman tai ryhmäaseman mukaan. Mitä vakavampi nuoren tekemä rikos on, sitä enemmän se herättää kiinnostusta iltapäivälehdissä.¹ (emt., 186–187.)

---

¹ Nuorten tekemien henkirikosten määrä oli tavallista suurempi 1998–2002 välisenä aikana. Usein henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten on julkisuudessa kuvattu olevan ”hyvistä tai tavallisista perheistä”, mikä on lisännyt keskustelua väkivaltaisuu- den syistä. Tilastoanalyysin mukaan henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten perhe- tausta on usein rikkonainen ja nuoret ovat ajautuneet päihteiden ongelmakäyttäjiksi.

Mediakeskustelun ohella lasten hyvinvointia tai sen puutteita on kartoitettu sosiaalitieteellisissä ja kriminologisissa tilastotutkimuksissa. Esimerkiksi lastensuojelun asiakasmäärät ja poliisien kotihälytysten määrät ovat tilastojen mukaan kasvaneet viime vuosina. (Heino 2006, 1-2; Järjestyspoliisitoiminnan tilan selvityshanke 2007..., 20–21). Tulkintojen tekeminen lasten ongelmien määrästä tai laadusta on tilastojen pohjalta kuitenkin vaikeaa, koska tulokset voivat kertoa ongelmien lisääntymisestä, viranomaistoimien tehostumisesta tai näistä molemmista (Heino & Pösö 2003).

Kvantitatiivisten tutkimusten mukaan lasten vaikeudet ilmenevät identiteettiongelmina, itsearvostuksen puutteina ja uniongelmina. Lasten ongelmien selittäjinä pidetään etenkin turvattomia elinolosuhteita; lapsi viettää öitä ja iltoja yksin, lapsen puhtaudesta ei huolehdi, lapsen ruokavalio on huono tai lapsi ei harrasta tarpeeksi liikuntaa. Perheen toimeentulovaikeuksilla ja vanhempien kohonneella stressitasolla on havaittu olevan yhteys lasten hyvinvoinnin vähentymiseen. (Bardy 2001, 13–22; Salmi, Bardy & Sauli 2004; Forssén 2006, 101–110; Moisio 2006, 48–51.)

Kriminologinen tutkimus tuottaa tietoa lapsia ja nuoria koskevasta rikollisuudesta ja turvaamistoimenpiteistä, muun muassa siitä, miten ja kuinka usein alle 18-vuotiaat rikkovat lakiin kirjoitettuja normeja Suomessa. Yleisimpiä poliisin tietoon tulleita nuorten tekemiä rikoksia ovat viime vuosina olleet varkaudet, vahingonteot, ajoneuvoihin liittyvät rikokset sekä pahoinpitelyt. Tilastojen avulla tehdään tulkintoja myös nuorten asenteista ja arvoista. Kokonaan rikoksista pidättyvien nuorten määrä on kasvanut samalla, kun nuorten suhtautuminen rikollisuuteen on muuttunut ankarammaksi. (Kivivuori 2006, 15–19, 32–53.)

Viime vuosina on toteutettu hankkeita, joissa on paikannettu yksilöihin, perheisiin sekä yhteisöihin liittyviä riski- ja hyvinvointifaktoreita. Tulosten pohjalta eri-ikäisiin lapsiin on kohdistettu interventioita, joiden on arvioitu ennaltaehkäisevän rikollisuutta. (Farrington & Welsh 2007.) Useita tutkimus- ja kehittämishankkeita tarkastelemalla yhdysvaltalaiset tutkijat ovat päätelleet, että lapsen tietojen ja taitojen vahvistaminen ennen kouluvuosia sekä lapsen sosiaalisten taitojen tietoinen harjoittaminen ennaltaehkäisevät rikollista käyttäytymistä. Perheisiin kohdistuvat interventiot, kuten lapsen kehitystä ja kasvatusta koskevan tiedon jakaminen sekä pikkulasten päivähoitojärjestelmän käyttäminen, osoittautuivat tehokkaiksi ongelmien ennaltaehkäisyn muodoiksi. Yhteisöperustaisista interventioista vaikuttavimpia näyttivät tutkimusryhmän mukaan olevan kouluissa toteutetut toimenpiteet. (Farrington & Welsh 2007, 110–119, 128–156.)

Vaikka tilastojen ja tutkimusten tulkitsemisesta ei yleensä suoranaisesti seuraa konkreettisia interventio-ohjelmia, tilastot, tutkimukset ja mediakeskustelut heijastuvat kansalaisten ja viranomaisten tekemiin arviointeihin. Sekä mediassa että kvantitatiivisissa tutkimuksissa lasten hyvinvointi ja vanhempien hyvinvointi liitetään pääsääntöisesti yhteen.

Toisaalta taustan "normalisoidumisestakin" kertovia seikkoja henkirikoksiin syyllistyneiden elämästä on löydetty. Henkirikoksiin syyllistyneiden nuorten koulutus- ja työelämätausta sekä vanhempien ekososiaalinen asema ovat entistä korkeampia. Myös diagnosoitujen persoonallisuus- ja mielenterveysongelmien määrä on aiempaa alhaisempi. (Lehti 2006.)

Lapsikäsitysten moninaisuus

Sekä lapsen etua arvioivat sosiaalityöntekijät että turvallisuutta arvioivat poliisit ottavat työssään kantaa ristiriitaisiin kysymyksiin. Saman ammattikunnan sisälläkin nojaututaan erilaisiin lapsikäsitteisiin. Seuraavassa esittelen lyhyesti erilaisia lapsikäsitteitä yhteiskuntatieteellisiin aikalaisanalyysiin nojautuen. Lapsikäsitteet lomittuvat keskenään, eivätkä ole yleensä toisiaan pois sulkevia.

Lapsia koskevien lakien säätäminen 1900-luvulla muutti lasten yhteiskunnallista asemaa ja lapsikäsitteitä merkittävästi (Best 1994, 5-7; Alanen 2001, 174). Lainsäädännön lisäksi psykologia-, kasvatustieteet, lääketieteet ja yhteiskuntatieteet ovat muokanneet sekä yleisiä että professionaalista lapsikäsitteitä. Esimerkiksi *lasten määrittely suhteessa kasvuun ja kehitykseen* korostui 1900-luvun aikana psykologian ja kehityspsykologian tutkimusorientaatioiden noustessa merkittäväksi asemaan Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa (Best 1994, 5-7; Alanen 2001, 162-165, 174; Satka & Moilanen 2004, 132-135). Lapsen määrittäminen kasvua ja kehitystä arvioimalla on edelleen keskeistä. Näin toimittaessa lapsuutta verrataan usein aikuisuuteen. Vertailun seurauksena lapseen saatetaan liittää liiaksi vaillinaisuuden määreitä; lapsen kehitystaso, kognitiiviset taidot sekä moraalinen, looginen ja kausaalinen ajattelu eivät yllä aikuisen tasolle. Käsitteitä lapsista muodostetaan myös *sukupuolen ja ikäkauden perusteella*. (James, Jenks & Prout 1998, 171-178; Smart, Neale & Wade 2001, 1-10.)

Kun lapsia tarkastellaan suhteessa taustaansa tai asiayhteyteen, huomiota kiinnitetään erityisesti lasten elinympäristöön liittyviin kokemuksiin. Lasta määritetään suhteessa perheeseen, kouluun, harrastusryhmään tai kaveripiiriin. Määrittelytapa yleistyi 1980-luvulla sosiaalisen konstruktionismin ja niin sanotun uuden sosiologisen lapsuustutkimuksen myötä. (Alanen & Bardy 1990, 11; James, Jenks & Prout 1998, 171-178.)

Suomi ratifioi vuonna 1991 YK:n Lapsen Oikeuksien Sopimuksen, joka vahvisti jo yleistynyttä *lasten tarkastelua suhteessa ihmisoikeuksiin ja erityisesti oikeuteen tulla huomioduksi yksilöllisenä toimijana*, myös irrallaan perheestä (Yleissopimus Lapsen Oikeuksista SopS:60/1991). Näin määriteltäessä lapsi nähdään täysivaltaisena sosiaalisena persoonana, joka kykenee vuorovaikutukseen yhteiskunnan eri tasoilla. Edellä mainittu sopimus takaa lapsille oikeuden ottaa vastaan tietoa ja ilmaista mielipiteensä. Heillä on oikeus olla yhteydessä muihin tahoihin ajaakseen asioita, jotka he kokevat tärkeiksi. Lasten kunniaa ei saa halventaa, ja lapsia on kuultava heitä itseään koskevassa asiassa. Lisäksi lasten näkemykset tulee ottaa huomioon tehtäessä yhteiskunnallisia päätöksiä. Suomalaista lainsäädäntöä on uudistettu vastaamaan tätä valtion hyväksymää kansainvälistä sopimusta. (Yleissopimus Lapsen Oikeuksista SopS:60/1991; katso myös Alanen 2001, 161-162; Satka, Moilanen & Kiili 2002; Mahkonen 2003, 24 & Kiili 2006, 17.)

Toimijuutta painottavan lapsikäsitteiden rinnalla vaikuttaa *erityistä suojelua korostava lapsikäsitteisyys*. Tämän näkemyksen mukaisesti lapsi määritellään huollon, hoidon ja erityisen suojelun kohteeksi niin lainsäädännössä (lastensuojelulaki 417/2007, 1 §; laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 1 §) kuin institutionaalisissa käytännöissäänkin. Lasta uhkaavien sosiaalisten vaarojen määrä koetaan modernissa yhteiskunnassa suureksi. Niiden tuottajina pidetään muun muassa internetiä, mahdollisia väkivallantekijöitä, elokuvia ja tv-ohjelmia. Ongelmien välttämiseksi kehitetään uusia, lapsia suojelevia ja kontrolloivia sääntöjä. (James, Jenks & Prout 1998, 6-8, 208; Alanen 2001, 162-173; Eskelinen & Kinnunen 2001, 10-18; Smart, Neale & Wade 2001, 1-10; Sinko 2001, 128-132.) -

Poliisityön ominaispiirteet

Poliisit ovat yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisessa asemassa, koska valtion hallintaan osallistuessaan he ottavat kantaa yksittäisten kansalaisten elämäntilanteisiin ja käyttävät äärimmäisissä tilanteissa voimakeinoja. Foucault (1982, 783–785) on kuvannut poliisityötä pastoraalisen vallan harjoittamiseksi; työksi, jossa pyritään edistämään yksilöiden hyvinvointia osallistumalla käytöksen sääntelyyn. Valtaapitävän suhteet sekä sääntöjen asettajiin että kohteisiin ovat tiiviit. Valtaapitävä on kuin paimen, joka hallitsee lakeja ja sanktioita suojellen ja hyödyntäen johtajastaan riippuvaista laumaa. Hallinta ei ole mahdollista, elleivät laumaan kuuluvat ole keskinäisissä suhteissa. Tarvittaessa paimen huomioi erityisesti tietyt jäseniä koskevat olosuhteet ja ominaisuudet. Pastoraalinen hallinnoija voi vaatia lauman jäsentä toimimaan päättämällään tavalla, vaikka tämä ei tekisi niin ilman käskyä. (emt.; myös Hindess 2004, 118–128.)

Valtiota edustavalla poliisilla on oikeus tarvittaessa tutkia, onko kansalainen toiminut lain mukaan oikein vai väärin. Virkatehtävissä poliisi ratkaisee tilannekohtaisesti, miten hallitsee, kehen hallinnan kohdistaa, mitä tavoittelee ja millä menetelmillä ensisijaisesti ja toissijaisesti hallitsee. Toisten menestyksekkäs hallinta riippuu myös siitä, millaisia kykyjä hallinnan kohteilla on itsehallintaan. Valtion ja professioiden tehtävänä on luoda olosuhteet, jotka tukevat kansalaisten itsehallintaa. (Foucault 1978/2002, 202–209; Helén 2004, 208–209; Hindess 2004, 105–109.) Täydet itsemääräämisoikeudet taataan yksilöille, joilla rationaaliset ja psykologiset kyvyt ovat tarpeeksi pitkälle kehittyneet. Itsemääräämisoikeuden olemassaolo edellyttää oikeuden toteutumista valvovia viranomaisia. Samat viranomaiset tutkivat mahdollisia itsemääräämisoikeuden loukkauksia ja rankaisevat loukkaukseen syyllistyneitä. (Lagerspetz 1994, 136–140.)

Suomeen säädetyn poliisilain (493/1995) 1 pykälässä poliisitehtäviksi määritellään oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi ylläpitää turvallisuutta yhteistyössä muiden viranomaisten, alueen asukkaiden ja yhteisöjen kanssa. Juhani Lehdon (1991, 188) mukaan laillisuuden valvonnaksi luonnehdittu poliisitoiminta tarkoittaa käytännössä laeiksi säädettyjen moraalिसääntöjen toimeenpanoa. Yleisen järjestyksenpidon yhteydessä poliisit panevat toimeen kirjoittamattomia moraalिसääntöjä. Toiminta perustuu tällöin poliisin yleisiin valtuuksiin ja toimeksiantoihin.

Poliisien työskentelytapaa on viime vuosina kehitetty entistä ennakkoivammaksi. Ennaltaehkäisevää työtä toteutetaan muun muassa lähipoliisitoimintana, mikä sisältää tiivistä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Kunnissa tehdään asuinturvallisuuden edistämiseen tähtääviä turvallisuus-suunnitelmia poliisin, kunnan viranomaisten ja yhteisöjen edustajien kesken. Ennaltaehkäisyä painotetaan myös poliisin tiedotus-, neuvonta- ja koulutus-toiminnassa. (Oksanen 1999, 38–44; Garland 2001, 169, 187; Virta 2001; Käyhkö 2002, 49–50; Lumijärvi 2003, 139–141; Honkonen & Virta 2004, 74.)

Nollatoleranssi-käytännöissä puututaan pieniin rikoksiin ja pyritään näin estämään rikollisen elämäntavan omaksuminen. Tehdään sekundaaripreventiivistä työtä. (katso Bradford 1999, 184–194; Muncie 1999, 231–241.) Nollatoleranssia on sovellettu Suomessa projektiluonteisesti erityisesti alle 18-vuotiaiden alkoholin hallussapitorikkomuksiin liittyen (Korander & Soine-Rajanummi 2002). Sijan-

sa Suomessa ovat saaneet myös varhaisen puuttumisen hankkeet, joiden tavoitteena on ollut muun muassa viranomaisten kokeman, lapsiin liittyvän huolenaiheen esiin nostaminen (esimerkiksi Arnkil, Eriksson & Arnkil 2000/2003; Vainkuta varhain... 2006). Mirja Satkan (2009, 25) mukaan osa varhaisen puuttumisen käytännöistä perustetaan ihmiskäsitykseen, jossa lasten ongelmat määritellään yksilökohtaisiksi, persoonallisuuden ominaisuuksiin tai taipumuksiin liittyviksi. Tämän seurauksena lasten elämäntilanteita arvioidaan suppeasti yksilöiden toiminnan perusteella. (emt.) Jos käytöksen taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset ja yhteisölliset seikat ohitetaan, saattavat useat lasten hyvinvoinnin edistämismahdollisuudetkin jäädä arvioimatta ja soveltamatta.

Poliisien toimivaltuudet on määritelty lainsäädännössä ja organisaatio-ohjeissa siten, että yksilö- ja tilannekohtainen harkitseminen on poliisitehtävää hoidettaessa mahdollista (Neiglick 2004, 25–26). Työssään poliisit tekevät nopeita ratkaisuja sen perusteella, mitä he tietävät tapahtumista kyseisellä hetkellä. Institutionaaliset säädökset ohjaavat työtehtäviä toteuttavia toimimaan poliisivaltuuksien rajoissa ja kunnioittamaan yleisesti hyväksytyjä arvoja ja ihmisoikeuksia. (Oksanen 1999, 43–44; Wright 2002, 41–152; Neiglick 2004.) Virkatehtävää hoitava poliisi pitää toisaalta kiinni omasta psyykkisestä liikkumatilastaan, jotta kokemuksen hyödyntäminen työtilanteen arvioinnissa on mahdollista. Toisaalta hän on yhteiskunnallista työtehtävää hoitaessaan valmis ohittamaan tarvittaessa itsensä. (Levä 2008, 15.)

Sosiologi Timo Korander (2004) on vetänyt yhteen poliisikulttuuria koskevaa teoreettista keskustelua ja tutkinut poliisityötä myös havainnoiden ja haastatellen. Hän kutsuu poliisimiehistön sisäisiä normeja ”peukalosäännöiksi”, joissa yhdistyvät poliisien asenteellinen ja arvosidonnainen eetos, ennakoimaton vaara, tulospaineet ja valta-auktoriteetti. Kulttuuri on miehistön keskenään jakamaa, eikä se näy poliisi-instituution ulkopuolelle. Jopa esimiesten on toisinaan vaikea tunnistaa sitä. Peukalosäännöt toimivat poliisien henkisinä työmenetelminä. Korander nimeää poliisikulttuurin eetoksiksi kutsumuksen, nuorten toimintahakuisuuden, vanhempien kyynisyyden ja pessimismin, alituisen epäilyn, ammatillisen eristäytyneisyyden, keskinäisen solidaarisuuden, hegemonisen maskuliinisuuden, moraalisen ja poliittisen konservatiivisuuden, pragmaattisuuden, hierarkkisuuden, sitoutuneisuuden, legalistisuuden ja oikeudenmukaisuuden. Poliisi soveltaa näitä eetoksia sopivasti tehtävän ja tarpeen mukaan. Poliisityö ei täytä sille asetettuja vaatimuksia, jos näitä piirteitä ei ole ollenkaan tai jos ne korostuvat liikaa. (Korander 2004, 7–19.)

Penny Dick ja Catherine Cassell (2004, 67–69) erottavat toisistaan kaksi tapaa puhua poliisin työstä: toisen mukaan kyse on tylsästä, rutiininomaisesta julkisen palvelun tuottamisesta ja toisen puolestaan vaarallisesta, joustavasta ja vaativasta työstä. Koranderin (2004) nimeämät poliisikulttuurin eetokset avaavat yhden mahdollisen selityksen sille, miksi nämä selkeästi toisistaan poikkeavat käsitykset poliisityöstä ovat mahdollisia. Esimerkiksi korostunut pessimismi ja kyynisyys saavat poliisityön vaikuttamaan tylsältä ja rutiininomaiselta julkisen palvelun tuottamiselta. Korostunut toimintahakuisuus nostaa esiin erityisesti poliisityön vaarallisuuden, vaativuuden ja joustavuuden.

Miehistökulttuuri siirtyy kokeneilta poliiseilta tulokkaille. Virkaiältään nuoret poliisit saavat työlleen tukea kunnioittamalla kokeneiden tekemiä ratkaisuja. Poliisiksi hyväksyminen instituution sisällä edellyttää tulokkaiden nöyrää asen-

netta kokemuksen tuomaa tietoutta ja yhteisön moraalikoodeja kohtaan. Poliisikulttuurissa virkamies kohtaa jatkuvasti moraalialueita koskevia ristiriitoja. Ristiriidat syntyvät, kun poliisi sovittaa yksityiselämänsä normistoa poliisiyhteisön sisäisiin normeihin. Myös työssä kohdatut tilanteet sisältävät ristiriitoja, joiden arviointi edellyttää moraalisesti vahvaa havainnointikykyä. Poliisitehtävien ratkaisemisessa hienovaraisuus nousee keskeiseen asemaan, sillä pienet yksityiskohdat saattavat vaikuttaa olennaisesti lopputulemaan. (Muir 1977, 189–197). Ilkka Levä (2008, 19) käsittää poliisikulttuurin poliisiorganisaation sisäiseksi yhteisöllisyydeksi ja yleiseksi tavaksi, jolla poliisi on suhteessa kansalaisiin. Historialliset muutokset vaikuttavat tuohon suhteeseen. (emt.)

Poliisiorganisaation muutos

Poliisitoimintaan kohdistetut resurssit (kuten rahoitus, tilat, toiminta-alueet, miehistön määrä, kokemus ja koulutus) asettavat poliisityölle puitteita. Poliisihallinto on kokenut Suomessa 20 vuoden aikana suuren rakenteellisen muutoksen. Suomessa toteutettiin vuonna 1996 kihlakuntaudistus, jossa edeltävän hallinnon mukaiset yhteistoiminta-alueet saivat yhteisen poliisipäällikön. Henkilökunta keskittyi kihlakunnan keskuspaikkoihin. Vuonna 1999 julkaistun, koko maata koskevan arviointitutkimuksen mukaan kansalaiset kokivat poliisipalvelujen saatavuuden heikenneen haja-asutusalueilla kihlakuntaudistuksen jälkeen. Kihlakuntien keskuspaikoilla poliisien palveluvalmiuksien nähtiin sen sijaan parantuneen. Palvelujen laadun katsottiin kohonneen muun muassa asiantunteutumisen keskittämisen seurauksena. (Stenvall 1999, 116–119.)

Toisessa aiheesta koskevassa tutkimuksessa Etelä-Suomen poliisipäälliköt arvioivat palvelujen laadun ja saatavuuden parantuneen kihlakuntaudistuksen myötä. Poliisiresurssit kuitenkin vähentyivät. Palveluja ei koettu kaikilta osin riittäviksi. Poliisipäälliköt katsoivat poliisitoiminnan tuloksellisuuden pysyneen lähes ennallaan. Kohennusta oli kuitenkin tapahtunut hälytysnopeuden suhteen. He kokivat strategisen johtamisen ongelmaksi jatkuvat johtamisjärjestelmän muutokset. Uusiin järjestelmiin ei ehditä tottua, kun ne jo muuttuvat. (Immonen & Vuorinen 2005, 156–158).

Poliisihallinnon uudistaminen on jatkunut 2000-luvulla siten, että vuonna 1996 muodostetuista 90 kihlakunnasta on muodostettu 24 poliisilaitosta. Poliislehden haastattelussa Uudistushanke Poran vastaava hankejohtaja Tiina Eränkö kutsuu poliisin hallintorakenteen muutosta ”ihanteiden ja realismin kompromissiksi”. Juuri muodostettuja poliisilaitoksia kuvataan entistä yhdenmukaisemmiksi, itsenäisesti ympäri vuorokauden toimiviksi sekä ajallisen ja alueellisen tarpeen mukaisen resursoinnin mahdollistaviksi. Suuret yksiköt antavat mahdollisuuden erikoistumiselle sekä hallinto- ja johtamisrakenteiden karsimiselle siten, että resurssit voidaan siirtää kenttätöihin. Toisaalta valtioneuvoston tuottavuusohjelmassa linjataan, että poliisihallinnosta karsitaan 450 henkilötyövuotta vuoteen 2011 mennessä. Tämä pyritään tekemään niin, että operatiivinen poliisitoiminta ei kärsi. (Tiainen 2008.) Henkilöstö-, tila- ja toiminta-alueen muutoksen vaikutuksista ei ole vielä tutkimustietoa.

Poliisi-instituution toimintaedellytyksiä on viime vuosina pyritty parantamaan lainsäädännöllisin keinoin. Muun muassa viime vuosikymmeninä merkittävästi kehittyneen teknologian soveltaminen on tehty mahdolliseksi (poliisilaki 493/1995, 28 § sekä asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 575/1988, 25 a §).

Myös viranomaisten välinen yhteistyö vaikuttaa poliisitoimintaan. Koska poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyö on tässä tutkimuksessa erityisen tarkastelun kohteena, on tarpeen syventyä aihetta koskeviin aiempiin tutkimuksiin ja raportteihin.

Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyö lapsuuden kysymyksissä

Suomessa on pyritty vähentämään rikoksia ja rikoksiin liittyviä ongelmia muun muassa poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyöllä. Erityisen sijan ennaltaehkäisyssä on saanut lapsiin ja nuoriin kohdistuva viranomaisyhteistyö.

Lapsia koskevaan viranomaisyhteistyöhön liittyviä ehdotuksia on esitetty vuosille 2000–2003 laaditussa valtioneuvoston sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmassa, vuonna 2003 julkaistussa Sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelmassa sekä vuosille 2008–2011 laaditussa KASTE-ohjelmassa (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma... 2008). Viittauksia yhteistyön edistämiseen löytyy sisäasiainministeriön julkaisusta (Rikostutkinnan tila -selityshankkeen loppuraportti 2003) sekä turvallisuusohjelmista (Arjen turvaa... 2004; Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008). Lisäksi oikeusministeriössä on laadittu Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi (2005, 33–35), jossa lapsia ja nuoria koskevan väkivallan vähentäminen on asetettu yhdeksi keskeisimmistä tavoitteista.

Poliittisia tavoiteohjelmia on konkretisoitu lainsäädännöllä ja suosituksilla. Stakes julkaisi vuonna 2003 sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle osoitetut suositukset lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämisestä. Suosituksissa sosiaali- ja terveysturvaviranomaisia ohjataan tekemään edellä mainituista rikosepäilyistä tutkintapyynnöt poliiseille. Näin lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten tutkinnan odotetaan selkiytyvän. Tutkintatoimien yhteydessä poliiseja on ohjattu tekemään tiivistä yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten kanssa. (Taskinen 2003.) Myös vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki (417/2007, 25 d §) korostaa sosiaaliviranomaisen velvollisuutta ilmoittaa seksuaalirikosepäilyt sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikosepäilyt, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, poliisille. Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli yhteensä noin 3000 epäiltyä seksuaalirikosta sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta, joissa asianomistaja oli alle 15-vuotias. (Ellonen, Kivivuori & Kääriäinen 2007, 84–85.)

Tarja Heino (1997) on määritellyt sosiaalitoimen lastensuojelun tunnustelutyöksi, jossa sosiaalityöntekijä pyrkii vuorovaikutuksessa muiden tahojen kanssa löytämään lapsen etua toteuttavia toimintatapoja. (Heino 1997, 130, 365; myös Kivinen 1994, 17–34, 150.) Tässä tutkimuksessa tarkastelen Heinon määritelmään pohjaten ”muiden tahojen” toimintatapoja ja ratkaisuja. Poliisit osallistuvat lastensuojeluprosessiin tilannekohtaisesti, omasta työprosessistaan käsin. Poliisien havainto saattaa tuoda esiin uuden näkökulman suojeltavan lapsen elämään. Poliisi voi olla ensimmäinen lapsen ongelmalliseen tilanteeseen huomion kiinnittävä ja aktivoida ilmoituksellaan lastensuojeluprosessin (myös Kivinen 1994, 79; Oranen 1997, 4–5). Poliisilta tuleva lastensuojeluilmoitus edistää erityisesti sosiaalityöntekijän kognitiivista tulkintaa. Sosiaalityöntekijä tarvitsee tietoa, joka perustuu todella tapahtuneisiin, joskin ilmoittajan tulkinnan läpäisemiin tilannekuvauksiin. (Heino 1997, 325–327.) Viime vuosina poliiseja on koulutettu selvittämään esimerkiksi kotihälytystehtäviin liittyvät seikat tarkasti, jotta mah-

dollinen rikostutkinta olisi luotettavaa ja muu viranomaistoiminta tarkoituksemukaista (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005, 48).

Poliisien esitutkinnassa, syyttäjien syyteharkinnassa ja oikeuden päätöksissä tiedoksi hyväksytään se, mikä tapahtuneesta pystytään todistamaan (Hirvelä 1997, 14–17). Poliisin perustehtävissä korostuu todistelun merkitys. Tämä saattaa vaikuttaa myös siihen, milloin lastensuojeluun ollaan yhteydessä. Lapsia koskevat poliisitehtävät päättyvät yleensä silloin, kun yksittäinen tilanne on todettu turvalliseksi tai rikostutkinta on saatu päätöksen. Sosiaalityö lapsiperheen kanssa jatkuu useimmiten poliisityötä pidempään. (Patterson 2004, 272; Cross, Finkelhor & Ormrod 2005, 224–226.)

Institutionaalista lapsen edun arvioinnista vastaavat pääasiassa sosiaalitoimen lastensuojelutyöntekijät. Kun poliisin tehtävänä on rikoksen näyttäminen toteen, sosiaalityöntekijät pyrkivät turvaamaan lapselle turvalliset olosuhteet. Yleisluontoista kuvausta siitä, millaiset olosuhteet vaativat puuttumista lapsen tilanteeseen, ei ole. Tilanteet on määriteltävä tapauskohtaisesti. Siksi kasvuoloille epäedullisten tekijöiden luonnehdinta nousee lapsen etua määriteltäessä keskeiseksi. Ongelmatilanteiden arvioinnissa ratkaisevaa on, miten pysyvästä tai usein toistuvasta tilanteesta on kyse. (Forssén 1993, 20–22; Patterson 2004, 272; Cross, Finkelhor & Ormrod 2005, 224–226.)

Lapsen edun tarkastelu oikeusjärjestelmässä vaatii viranomaisyhteistyötä ja tapauskohtaista tulkintaa. Esitutkinnassa ja oikeudessa pyritään ottamaan lapsen etu huomioon siten, että käsittelystä ei aiheudu lapselle vahinkoa. Vaikeaksi lapsen asioiden käsittelyn oikeuslaitoksessa tekevät näytön hankkimisen ja arvioinnin haasteet sekä tapausten herättämät tunteet. Lapsen tilanne voi tulla oikeudellisen päätöksenteon kohteeksi rikos-, siviili- tai huostaanottoasian muodossa. Kun lapsen tilanne tulee oikeuden käsittelyyn rikosasiaana, epäillyn syyllisyyttä koskevat ratkaisut tehdään näyttöjen perusteella. (Hirvelä 1997, 14–17.) Päivi Hirvelän (1997, 15) mukaan "(r)ikosasiassa ei ole kyse lapsen etua koskevasta päätöksenteosta, eikä lapsen etu ole syyllisyyksysymyksen ratkaisukriteeri."

Lapsia koskevissa siviili- ja huostaanottoasioissa lapsen etu on ensisijainen, ja tällöin se on myös todistelun kohteena. Päätöksissä korostuvat ratkaisut, joissa lapsen intressit ovat primääriasemassa suhteessa muiden osapuolten asemaan. (Hirvelä 1997, 14–17.) Lastensuojelun suullisissa hallinto-oikeusistunnoissa sosiaalityöntekijät perustelevat huostaanoton tarvetta lapsen elämäntilanteen ongelmallisuudella. Sosiaalityöntekijät ovat tiettyjen tapahtumien seurauksena päätyneet arvioimaan vanhempiensa huollossa olevan lapsen hyvinvointia. Hallinto-oikeuskäsittelyssä päätöksen kohteena olevaa lasta tulkitaan hänen olemuksensa ja ihmissuhteidensa kautta, mutta usein myös vanhempien ongelmat ovat tarkastelun kohteena. Kun lapsi on kuultavana hallinto-oikeudessa, hänen kannalleen ei anneta samanlaista painoarvoa kuin sosiaalityöntekijän tai vanhemman. Perustellessaan ratkaisujaan yksittäisillä, asiakkaan elämää koskevilla tapahtumilla sosiaalityöntekijöiden huomio kiinnittyy lapsen elämänhistorian kuvailuun. Huostaanottoa vastustavat vanhemmat sen sijaan nostavat esiin senhetkisen elämäntilanteen hyviä puolia. (Korpinen 2008, 137–138; 169–19.) Asiaa tutkinut Johanna Korpinen (emt., 138) toteaaakin, että "(s)e, minkä toinen näkee ongelmana, voi olla toiselle osoitus elämään kuuluvista vaikeuksista tai jaksamista tukevista rakenteista".

Ongelmiin reagoidaan sosiaalityössä toisinaan vasta teinivuosina, kun lapsen epäsosiaalinen käytös, alkoholi- ja huumeongelmat tai rikollisuus nousevat

institutionaalista lastensuojelua edellyttäviksi vaikeuksiksi (Hearn ym. 2004, 37). Poliisi saattaa olla ensimmäinen viranomaistaho, joka ilmoittaa lasta koskevasta ongelmasta sosiaaliviranomaiselle. Poliiseilla on velvollisuus ilmoittaa sosiaaliviranomaiselle myös sellaisista tilanteista, joissa lapsen kaltoinkohtelu paljastuu esimerkiksi toisen rikosasian tutkinnan yhteydessä. Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen lapsiin liittyviä arvioita yhdistää pyrkimys selvittää totuus tapahtumien kulusta. (Cross, Finkelhor & Ormrod 2005, 226.)

Vuonna 1983 säädetyssä lastensuojelulaissa (683/1983, 40 §) ja vuonna 2007 uudistetussa lastensuojelulaissa (417/2007, 25 §) lastensuojelun tarpeen selvittämistä koskeva ilmoitusvelvollisuus on kirjoitettu koskemaan muun muassa poliisiorganisaatioissa työskentelevää henkilöstöä. Sami Mahkosen (2003) mukaan ilmoitusvelvollisuus koskee kaikilla toimialueilla tehtyjä havaintoja. Etenkin järjestyspoliiseilla ja nimetyillä nuorisopoliiseilla on näköalapaikka tilanteisiin, joissa lapsi on ilmeisen lastensuojelun tarpeessa. Poliisit tekevät lastensuojeluilmoituksia muun muassa alle 18-vuotiaista, joita epäillään rikoksesta. Toisinaan velvollisuus lastensuojeluilmoitukseen syntyy, vaikka tilanteeseen ei liittyisikään rikosta. (Mahkonen 2003, 177–182.)

Marja-Liisa Laapion (2005) tekemän etnografisen tutkimuksen mukaan poliisit tekevät lastensuojeluilmoituksia, mutta havaintojen tarkka kuvaus jää tekemättä, mikäli poliisien yhteistyökumppaniksi ei ole nimetty tiettyjä sosiaalityöntekijöitä. Tiiviin viranomaisten välisen yhteistyön katsotaan jäntevoittävän lastensuojeluilmoitusten tekemistä. Näin ollen ilmoitus ymmärretään lastensuojeluviranomaisen ”kertymätiedon” tuottamisena ja preventiivisenä työnä. Jos poliisilaitoksella ei toimi sosiaalityöntekijää, lastensuojeluilmoitukset kootaan yhteen ja toimitetaan sosiaalitoimistoon. Poliisit kokevat, että sosiaalitoimen viranhaltijalle on helpompi kertoa suullisesti lastensuojeluasiasta kuin kirjata siitä ilmoitus. (Laapio 2005, 125, 127–128.)

Poliisityön ja sosiaalityön synergiaetuja on haettu sijoittamalla sosiaalityöntekijän toimia ja virkoja poliisilaitoksille. Poliisilaitoksella tapahtuva sosiaalityö ei ole uusi ilmiö, vaikka Suomessa tällainen yhteistyö alkoikin yleistyä vasta 1990-luvun ja 2000-luvun taitteessa. Lahdessa perustettiin poliisilaitoksen yhteyteen selviämisasema vuonna 1975 ja sosiaalityöntekijä aloitti työskentelynsä poliisilaitoksella vuonna 1977 (Heino, Randell & Virolainen 2005, 10). Suomessa poliisien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyöstä on tehty muutamia selvityksiä (Haavisto, Laine & Leino 2002; Laine, Haavisto & Viemärö 2004; Heino, Randell & Virolainen 2005) ja ainakin kolme pro gradu tutkielmaa (Paahto & Sunikka 2002; Melan 2007; osittain myös Leisto & Tuomikoski-Koukkula 2005). Tällä hetkellä meillä ei juuri ole asiakkaan näkökulmaa tarkastelevia, kattaviin aineistoihin perustuvia tutkimusraportteja poliisilaitoksella tapahtuvasta sosiaalityöstä.

Suomessa poliisilaitoksen sosiaalityöntekijöiden toimenkuviissa painottuu lastensuojelullinen työ. Poliisilaitoksilla työskentelevät sosiaalityöntekijät toimivat yleensä kunnallisen sosiaalitoimen edustajina alle 18-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen poliisikuulusteluissa. (Haavisto, Laine & Leino 2002.) Tämä yhteistyömuoto ei sinänsä ole uusi, sillä asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988; 15 §) ja lastensuojelulaki (683/1983; 15 § 2 momentti) ovat velvoittaneet vuosia poliiseja ottamaan yhteyttä sosiaalityöntekijään, kun alle 18-vuotiaasta epäillään rikoksesta ja esitutkinta hänen osaltaan alkaa².

Uusia työprosesseja on sen sijaan syntynyt kuulustelujen jälkeen pidetyissä perheneuvotteluissa, joissa sosiaalityöntekijä ohjaa keskustelua. Poliisit ovat toisi-

naan mukana tuomassa esiin näkemyksiään. Sosiaalityöntekijöiden läsnäolon on todettu helpottaneen määrällisesti ja laadullisesti poliisityötä. Kun poliisit siirtävät omien toimenpiteidensä jälkeen lastensuojeluun liittyvän jatkotyöskentelyn sosiaalityöntekijälle, he välttyvät tehtäviltä, joista poliisiviranomainen ei ole pääasiallisessa vastuussa. Myös kynnys ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään on entistä matalampi, kun sosiaalityöntekijä on samassa yhteisössä. (Haavisto & Koivisto 2004, 65–82.)

Virka-ajan ulkopuolella toteutettava kiireellinen sosiaalipalvelu on yleistynyt viime vuosina sosiaalihuollon organisaatioissa. Senkin myötä poliisien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyö on lisääntynyt. Poliisiviranomainen tarvitsee sosiaalipäivystyksen apua sellaisten kotihälytysten yhteydessä, joissa havaitaan lähisuuhdeväkivaltaa tai lasten olosuhteet ovat muutoin hälyttävät. Myös nuorten päihteillä ja rikoksilla oirehtiminen ovat poliisien yhteydenottotarpeiden taustalla. Päivystävät sosiaalityöntekijät alkavat ilmoituksen saatuaan hoitaa asiaa, jos he katsovat tilanteen olevan kiireellinen. Akuuttitilanteen jälkeen he ilmoittavat tapahtuneen sosiaalivirastossa asiakkaan asuinalueesta vastaaville sosiaalityöntekijöille. (Malkamäki 2003; Heino, Randell & Virolainen 2005; Soine-Rajanusmki & Konttinen 2005; Kiireellinen sosiaalipalvelu... 2005; Männistö 2006; Sosiaalipäivystyksen kehittäminen 2006.)

Yksi poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyön muoto liittyy rikos- ja riita-asioiden sovitteluun. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) tuli voimaan vuoden 2006 alusta, ja sen on tarkoitus vahvistaa Suomessa jonkin paikoin vakiintunutta sovittelukäytäntöä. Sovittelussa epäillyllä ja asianomistajalla on mahdollisuus puolueettoman sovittelijan läsnä ollessa kohdata toisensa, käsitellä rikoksesta aiheutuneita haittoja, pyrkiä sovintoon ja sopimukseen korvauksista. Asian käsittely poliisi- ja syyttäviviranomaisessa sekä tuomioistuimessa ei ole este sovittelulle. Sovittelusopimus otetaan huomioon tuomioistuimessa. Sovittelu on sosiaali- ja terveysministeriön johtamaa, ohjaamaa ja valvoma. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005, 1–3, 5 §.)

Poliisit ja sosiaalityöntekijät toteuttavat toisinaan myös yhteispartiointia, mutta julkisen tilan valvonta on edelleen poliisien tehtävä. Esimerkiksi Sirpa Virran (2001) tutkimuksen kohteena olleet Helsingin ja Pirkanmaan viranomaiset ovat suhtautuneet myönteisesti kokeiluihin, joissa sosiaalityöntekijä osallistuu

² Lasta rikoksesta epäiltyä kuulusteltaessa sosiaalihuollon edustaja valvoo lapsen etua sekä ohjaa lasta tarvittaessa oikeusavun piiriin tai huolehtii edunvalvojan hakemisesta. Huoltajalle annetaan mahdollisuus läsnäoloon alle 15-vuotiaan kuulustelussa. Läsnäolo-oikeus on mahdollinen myös silloin, kun yli 15-vuotiaan huoltaja saa oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 12 luvun 1–3 pykälien (444/1999) mukaan käyttää puhevaltaa päämiehensä ohessa tai sijasta. Esitutkinnassa, tuomioistuinkäsittelyssä ja lapsen koulusta erottamista harkittaessa sosiaalihuollon edustajan on lain mukaan oltava edustettuna. Sosiaalihuollon edustusta ei ole silloin, kun sosiaalihuollossa arvioidaan, että edustajan läsnäolo on tilanteessa ilmeisen tarpeetonta. Nuorisorikostoimikunnan mietinnössä vuodelta 2002 painotetaan myös, että sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea lapsen kasvua vastuullisuuteen yhdessä vanhempien kanssa. Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen mukaan poliisiin on kohdeltava lasta esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Mikäli mahdollista, tutkintatoimenpiteet on annettava sellaisille poliiseille, jotka ovat perehtyneet erityisesti lasten kuulustelemiseen. Esitutkinnan aikana huolehditaan, ettei lapselle aiheudu tarpeetonta haittaa koulussa tai muussa lapselle tärkeässä yhteisössä. Tarvittaessa poliisi neuvottelee lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko tutkintatoimenpiteitä kohdistaa lapseen. (Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 575/1988, 11, 14–15 §; esitutkintalaki 449/1987, 33 §; lastensuojelulaki 417/2007, 24 §; nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003.)

kenttätyöhön kulkemalla poliisipartion mukana. Pienten kuntien sosiaalityötoimistoissa kenttätyöhön osallistuminen on vallitsevien resurssien puitteissa vaikeaa. (Virta 2001, 18–20.)

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät suhtautuvat poliisiyhteistyöhön positiivisesti, ja sen kehittäminen koetaan tarpeelliseksi. Sosiaali- ja poliisiviranomaisen väliset vaikeudet liittyvät poliisiorganisaation kokoon sekä ajan ja resurssien puutteeseen – ei niinkään asenteisiin tai yhteistyöhaluttomuuteen. Poliisilaitoksen sijainnilla on suuri merkitys mielikuvien kannalta, vaikka esimerkiksi poliisin saapumisnopeus ei olekaan siitä riippuvainen. Jos poliisilaitosta ei omalla paikkakunnalla ole, sidosryhmät kokevat kuntansa jäävän poliisitoiminnassa katvealueelle. Tiedonkulussa koetaan olevan jonkin verran ongelmia. Sosiaalityöntekijät toivovat, että lastensuojelun tarpeessa olevista perheistä ilmoitettaisiin aina sosiaaliviranomaiselle. Kun resurssien niukkuus pakottaa joustamaan, lisäaikaa hankitaan strategiatyöskentelyä vähentämällä. (Virta 2001, 12–20.)

Marja-Liisa Laapion (2005) etnografian mukaan poliisit kokevat poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyön kehittyneen erityisesti sen jälkeen, kun poliisilaitoksille on alettu sijoittaa sosiaalityöntekijän toimia. Sosiaalityöntekijöiden arviointeja sekä poliisin asiantuntemuksesta poikkeavia tietoja ja taitoja arvostetaan. Sosiaalityöntekijöiden katsotaan saavaan välitöntä, lapsen elämäntilanteen arvioinnin kannalta tärkeää tietoa esimerkiksi kotihälytystilanteissa. Työtä rajataksaan poliisilaitoksen sosiaalityöntekijät pyrkivät siirtämään asiat mahdollisimman nopeasti muille viranhaltijoille. Sosiaalityöntekijän ja poliisin väliset keskustelut ovat poliisien mukaan auttaneet käsittämään toinen toisensa työnkuvia: työn prosesseja, realiteetteja ja seurauksia. Ongelmiakin viranomaisyhteistyössä on havaittu. Poliisilaitoksen sosiaalityöntekijän työtaakan katsotaan kasvavan usein kohtuuttomaksi, mikäli hänellä ei ole työparia, jonka kanssa olisi mahdollista tarkastella ja jakaa asioita. Myöskään lapsen kokonaistilanteen hahmottaminen ei ole aina onnistunut. Näin on käynyt, jos jokainen lapsen kanssa työskentelevä on lähestynyt tätä vain omasta näkökulmastaan. Lisäksi poliisit kokevat, että joissakin tilanteissa vaitiolo- ja vetoamisen este on tullut lapsen auttamisen este. (Laapio 2005, 124–130.)

Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyö on viime vuosikymmeninä tiivistynyt myös Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Näissä maissa lapsiin liittyvää viranomaisyhteistyötä on tutkittu enemmän kuin Suomessa. Isossa-Britanniassa lapsiin kohdistuvat henkirikokset ovat synnyttäneet julkista keskustelua lasten suojeluun osallistuvien tahojen epäonnistumisesta. Poliisit alkoivat 1980-luvulla kiinnittää entistä enemmän huomiota lapsiperheisiin, joissa esiintyi väkivaltaa. Poliisit ja sosiaalityöntekijät alkoivat tehdä tiivistä yhteistyötä sekä lähisuhdeväkivallan että lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen tutkimuksessa. Maahan perustettiin lähisuhdeväkivaltayksiköitä, joiden työn tuloksena samasta perheestä tulevat väkivaltailmoitukset vähentyivät. (Farrell & Buckley 1999; Garrett 2004, 78–87.)

Lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneet tiimit yleistyivät 1990-luvulla myös Yhdysvalloissa. Uhria pyrittiin auttamaan saattamalla väkivallantekijä vastuuseen teoistaan. Poliisin näkökulmasta tavoite edellytti epäillyn asettamista rikostutkinnan alaiseksi ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvän rikostutkinnan tehostamista. Sosiaalityön näkökulmasta toiminnan tavoitteeksi asetettiin kriisi-interventioiden tarjoaminen siten, että uhrin tunne turvallisuudesta ja elämän

vakaudesta lisääntyisi. Kriisi-interventiot sisälsivät tarvittaessa oikeusapua ja turvakotipalveluja. Väkivallan uhrin ensimmäisenä tavanneet poliisit arvioivat sosiaalityön tarvetta. Lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneen tiimin osallistuessa kotihälytyksille poliisi vastasi keskusteluista rikoksesta epäillyn kanssa ja kriisityöntekijä neuvoi ja ohjasi uhria. (Corcoran, Stephenson, Perryman ja Allen 2001, 394–397.)

Angloamerikkalaisissa tutkimuksissa on tarkasteltu poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyön vaikutuksia. Ehkäisevän väkivaltatyön seurauksena samaa perhettä koskevat väkivaltailmoitukset ovat vähentyneet. Uhria on ollut mahdollista auttaa kokonaisvaltaisesti silloin, kun aika on ollut avun vastaanottamiselle otollinen ja tarve suuri. Sosiaalityöntekijät pyytävät poliiseilta virka-apua silloin, kun huostaanottopäätöksen toimeenpano ja lapsen sijoittaminen kotoa uuteen paikkaa eivät onnistu odotetulla tavalla. Poliisit myös turvaavat pyydetäessä sosiaalityöntekijöiden kotikäyntejä perheisiin, joissa nämä kokevat olevansa uhattuina. Poliisit ja sosiaalityöntekijät tukevat tosiaan informaation hankkimisessa ja päätöksenteossa. Sosiaalityöntekijät harkitsevat tapauskohtaisesti, milloin he ilmoittavat tiedoistaan poliiseille. He keskustelevat ilmoitustarpeesta myös asiakkaansa kanssa. Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen strategiatyöskentelystä tehdään muistioita, joiden pohjalta toimintaa kehitetään ja suunnitellaan. Yhteisten koulutusten myötä toimijoiden tietoisuus toistensa vastuualuista ja tavoitteista lisääntyy. (Curtis & Lutkus 1985; Farrell & Buckley 1999; Corcoran, Stephenson, Perryman & Allen 2001, 394–397; Garrett 2004, 78–87; Cross Finkelhor & Ormrod 2005, 226–227.)

Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa tiiviin viranomaisyhteistyön on todettu tuottavan myös haasteita, eikä sen avulla ole saavutettu kaikkia sille asetettuja tavoitteita. Esimerkiksi vakavia lähisuhdeväkivallan kierteitä ei ole pystytty katkaisemaan siinä määrin kuin on odotettu. Haasteet syntyvät kuitenkin pääasiassa poliisi- ja sosiaaliviranomaisen yhteistyön kitkakohdista. Niitä selitetään tehtävien erilaisella luonteella ja koulutuksella sekä toisistaan poikkeavilla kokemuksilla ja tutkimuskäytännöillä. Sosiaalityöntekijät suosivat poliiseja pehmeämpää lähestymistapaa ja pelkäävät poliisien säikäyttävän asiakasperheen jäsenet ankarilla kontrollitoimillaan. Sosiaalityöntekijät ovat toisinaan kokeneet yhteistyön liian poliisijohtoiseksi. He katsovat, että tällöin sosiaalityöntekijöiden näkemys ohitetaan lastensuojelutilanteessa. Sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet myös yhteisiltä kotikäynneiltä kieltäytyneitä poliiseja. Poliisit kertovat kuulevansa sosiaalityöntekijöiltä kritiikkiä viranomaisten välisestä tiedonkulkusta sekä poliisitoimien ankaruudesta. Poliisit itse katsovat, että sosiaalityöntekijöiden päätöksenteko on tarpeettoman hidasta. Yhteistyö vaarantuu poliisien mukaan myös silloin, jos sosiaalityöntekijät sekaantuvat rikostutkintaan tai todisteiden keräämiseen. (Farrell & Buckley 1999; Garrett 2004, 78–87; Patterson 2004, 272; Cross, Finkelhor & Ormrod 2005, 224–242.)

Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen roolit saattavat siis sekoittua keskenään³; esimerkiksi sosiaalityöstä tulee poliisityölle alisteista ja rikoksen selvittämiseen

³ Poliisi- ja sosiaalityön suhteeseen kiinnitettiin huomiota jo 1980-luvulla. Joachim Hirsch (1980/1983, 128–129) kuvasi 1980-luvulla saksalaisen turvavaltion yhdeksi piirteeksi poliisi- ja sosiaaliviranomaisten tehtävien ja roolien osittaisen yhteensulautumisen. Sosiaalityöntekijöistä, opettajista ja lääkäreistä tulee eräänlaisia tutkintaviranomaisia ja ”poliisit esiintyvät sosiaalityöntekijöinä”. Viranomaistyöllä pyritään sekä alistamaan että normalisoimaan ”vaikeasti määriteltävä vihollinen”. (emt.)

ja rikollisen edesvastuuseen saattamiseen keskittyvää. Kun sosiaalityöntekijällä on vahva ammatti-identiteetti, hän säilyttää oman toimenkuvansa yhteistyössä ja välttää ajautumasta ”sosiaalipoliisiksi”. Ongelmalliseksi nähdään, jos asiakas mieltää kotihälytystilanteeseen saapuneen sosiaalityöntekijän virheellisesti poliisiksi. Tällöin asiakas ei tiedä, kuka perheen tilanteesta tekee arviota. Kun yhteistyö poliisien ja sosiaalityöntekijöiden välillä on yhteisessä yksikössä tiivistä, voidaan edellä mainittuihin ongelmiin ajautua. (Garrett 2004, 87–92.)

Poliisien ja sosiaalityöntekijöiden roolien sekoittumista voidaan vähentää tiedostamalla oma toimenkuva vahvasti ja tuntemalla työtä ohjaava normisto ja lainsäädäntö. Yhteistyötä tehdään, jotta lapsiin kohdistuva työ ei veisi kohtuuttomasti aikaa ja jotta tulos olisi lapsen kannalta hyvä. Sosiaalityöntekijöiden ja poliisien työssä on aina myös lomittaisuutta ja yhtäläisyyksiä, sillä he antavat asiakkailleen samanlaisia neuvoja. Vanhempien keskuudessa poliiseihin saatetaan suhtautua myönteisemmin kuin sosiaalityöntekijöihin, sillä sosiaalityöntekijöiden työhön kuuluu vanhempia ja lapsia pelottava huostaanotto. Sosiaalityöntekijöille poliisien kanssa työskentely lisää turvallisuudentunnetta etenkin kotikäynneillä. (Garrett 2004, 87–92.) Cross, Finkelhor ja Ormrod (2005, 242) ovat ehdottaneet, että poliisit ja sosiaalityöntekijät kehittävissä strategioita, joita noudattamalla erilaisten lähtökohtien kanssa tulnaisiin toimeen. Näin viranomaisten toisiaan täydentävä työskentelytapa korostuisi entisestään.

2.2 Lapsen ja poliisin kohtaaminen moraalijärjestysten tuottamisen paikkana

Moraali on esimerkki tavanomaisesta asiasta, joka osoittautuu haasteelliseksi, kun sitä pyritään määrittämään tarkasti (Foucault 1982, 779). Tässä tutkimuksessa on kyse empiiriseen aineistoon perustuvasta moraalin tarkastelusta, ei moraalifilosofisesta kehittelystä. Analysoin lapsia koskevan poliisityön moraalisia ulottuvuuksia soveltavan yhteiskuntatieteen näkökulmasta ja hyödynnän analyyseissä moraalifilosofisia, psykologisia ja kasvatustieteellisiä tutkimuksia.

Moraalilla viitataan, deskriptiivisen käsityksen mukaisesti, käytöstä ohjaaviin seikkoihin, jotka tietyt yksilöt ovat määritelleet hyväksyttäväksi ja joiden he toivoisivat vakiintuvan universaaleiksi. Nämä hyviksi ja oikeiksi koetut seikat, säisätetty moraalit, toimivat määrittelijänsä oppaina. Samalla määrittelijä toivoo, että samankaltaiset tekijät ohjaisivat yhteisön muidenkin jäsenten käytöstä. (The Definition of Morality 2008, 4.) Lähtökohtaisesti kyseinen määritelmä jättää käytöstä ohjaavat sisällöt avoimiksi. Yhteisöissä moraalit tulee ilmi ihmisten välisissä suhteissa, esimerkiksi lapsen käytöksessä aikuista kohtaan tai aikuisen käytöksessä lasta kohtaan (King 1999b, 15).

Katja Kurrin (2005, 11) terapiatyötä käsittelevässä tutkimuksessa *moraalijärjestys* nähdään jatkuvan uudelleenmäärittelyn kohteena olevaksi paikalliseksi ymmärrykseksi oikeuksista, vastuista, hyvästä ja pahasta. Esimerkiksi vastuita määritellään oikeuttamisen, puolustautumisen ja syyttämisen yhteydessä. Yhdyn Kurrin käsitelmää, mutta katson moraalijärjestyksen uudelleenneuvottelua tapahtuvan paikallisen tason lisäksi myös yhteiskunnallisella tasolla. Tässä tutkimuksessa moraalijärjestys merkitsee ennen kaikkea määritelmää hyväksi ja normaaliksi katsotusta asiintilasta, olosuhteesta tai toiminnasta, joka ilmenee

instituutiossa, organisaatiossa tai yhteisön jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Tiettyä asiantilaa, olosuhdetta tai toimintaa koskeva moraalijärjestely on jatkuvan uudelleenmäärittelyn kohteena. Samasta asiasta voi vallita yhtä aikaa useita, keskenään ristiriitaisiakin moraalijärjestyksiä.

Valintatilanteiden ja tehtyjen ratkaisujen sanalliset perustelut ovat osa *moraalijärjestyksen tuottamista* (Wolfe 1989, 13). Moraalisia valintoja suhteutetaan ihmisten minuuteen, läheisiin ihmissuhteisiin sekä ympäröiviin organisaatioihin ja instituutioihin. Näillä kohtauspinnoilla myös ”toimintahäiriöt, pahoinvointi ja ehkä kriisitkin syntyvät”. (Foucault 1995, 89–91.) Moraalijärjestyksen tuottamiseen liittyy usein myös stereotyyppien luomista – puhujan ja puheen kohteen asemoimista. Keskustelussa puhujalle ja kohteelle pyritään muodostamaan tietyn moraalijärjestyksen näkökulmasta tarkoituksenmukainen asema. Kun vallitsevat käytännöt ja puhettavat vaihtuvat, omaa ja muiden asemaa on mahdollista määrittellä uudelleen. (Van Lagenhove & Harré 1999, 130–137.)

Yhteiskunta koostuu useista moraalijärjestyksistä. Toiset moraalijärjestykset koskevat koko yhteiskuntaa, toiset tiettyjä yhteiskunnan osajärjestelmiä. (Van Lagenhove & Harré 1999, 133, 137.) Michael Kingin (1997; 1999a; 1999b) mukaan esimerkiksi lapset muodostavat moraalijärjestyksen tuottamisen kohderyhmän. Erityisesti aikuiset pohtivat, miten lapset kasvatetaan hyvin käyttäytyviksi, vastuullisiksi ja väkivaltaa vastustaviksi. Lasten käyttäytyessä huonosti heitä kehoitetaan parantamaan käytöstään. Lapsia koskevan moraalijärjestyksen tuottamisen kohteena ovat myös aikuiset, joiden toimenpiteet ja asenteet vaikuttavat lasten elämään. Nämä aikuiset, esimerkiksi huoltajat, sosiaalityöntekijät ja poliisit, päättävät lapsiasioista tai tekevät päätöksiä lasten puolesta. Kun lapsiin liittyviä ratkaisuja ja toimintaa arvioidaan, tarkastellaan aikuisten kykyä ottaa huomioon ja huolehtia lasten tarpeista. (King 1999b, 15.)

Tässä luvussa tarkastelen moraalijärjestyksen tuottamista ja ylläpitämistä institutionaalisella, organisatorisella⁴ ja yhteisöllisellä tasolla. Institutionaalisella ja organisatorisella tarkastelutasolla lapsuuden ja moraalien suhde ilmenee esimerkiksi lasten hyvinvoinnin edistämiseen pyrkivinä toimina ja vahingollisia käytäntöjä ehkäisevinä tavoitteina (King 1999b, 15–16). Yhteisöllisellä tasolla moraalijärjestyksestä tuotetaan vuorovaikutteisessa toiminnassa sekä ottamalla kantaa yksilöiden tekoihin tai olosuhteisiin. Tarkastellaan oikeuksia, velvollisuuksia, syy- ja seuraussuhteita sekä myötäelämisen kokemuksia. Moraalisessa teossa ihminen saa kosketuksen toisen kokemukseen oman eläytymisensä myötä. (Julkinen 1993, 23; Bergmann 1998, 280–291; Heritage & Lindström 1998, 397; Lindqvist 2003, 52–54.)

Institutionaalinen tarkastelutaso

Läntisissä yhteiskunnissa moraalijärjestys legitimoitiin pitkään uskonnolla. Nykyisin eurooppalaisia yhteiskuntia kuvataan postmoderneiksi, institutionalisoituneiksi, monikulttuurisiksi ja moraalikäsitteiltään kirjaviksi. Yhteiskunta

⁴ W. Richard Scottin (1995, 33) mukaan instituutioiden kannalta merkityksellisiä ovat toiminnot, joiden avulla ihmisten käyttäytymistä pyritään vakauttamaan. Instituutiot toimivat eri tasoilla. Toisinaan niiden toiminta koskee vain tiettyä organisaatiota ja toisinaan koko ympäröivää maailmaa. Instituutioiden kognitiiviset, normatiiviset ja säätelevät rakenteet vaikuttavat organisaatioiden muodostumiseen. (Scott 1995, 33, 60–61; myös Rinne 2009, 55–64.)

tarjoaa moraalin markkinat, joilla ihmiset valitsevat omaan maailmankuvaansa ja uskomuksiinsa soveltuvan moraalikäsitteen – he luovat vaihtoehtoista itselleen sopivimman moraalikartan. (Bergmann 1998, 281–291.)

Nykyisin läntisissä yhteiskunnissa on toisinaan vaikea tunnistaa, mikä on oikein ja mikä väärin, koska uskontojen ja tieteellisten teorioiden merkitys oikean ja väärän määrittäjänä on vähentynyt. Elämään kuuluu epäjärjestystä, valintoja, itsensä varassa olemista ja itsensä toteuttamista, jotka merkitsevät yhtä aikaa epävarmuutta ja mahdollisuuksia. Ei ole kiistattomia hyvän elämän asiantuntijoita tai auktoriteetteja. (Wolfe 1989, 2–3; Karvinen 1996, 39; Eräsaari 1997, 64–66; Launis 1997, 124–126; King 1999a, 2–7; Peltomäki, Harjumäki & Husman 2002, 87.)

Institutionaalisen varmuuden katoaminen saattaa välittyä lapsiperheisiin siten, että vanhempien on vaikea päätellä, mikä vaihtoehtoista kasvatustavoista on lapsen kannalta paras. Yksi asiantuntijajoukko painottaa lapsen osallisuutta ja osallistumista, toinen kuria ja valvontaa ja kolmas lapsen suojelua kaikelta vahingolliselta. Myös lainsäädännön muutokset, kuten lapsen ruumiillisen kurittamisen kieltäminen Suomessa 1983 (laki lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta 361/1983, 1 § 3 momentti), edellyttävät joissakin perheissä vuosisatoja jatkuneen kasvatustietojen perinteen katkaisemista.

Edeltävien sukupolvien käyttämää ruumiillista kuritusta voidaan edelleen tulkita eri viitekehyksistä; vanhemmat ovat osoittaneet näin välittämistään ja huolenpitoaan tai vanhemmat ovat näin toimien olleet kovia ja ymmärtämättömiä (Eskola 2008, 207). Lasten ruumiillinen kurittaminen on vähentynyt kahdenkymmenen vuoden aikana, mutta ruumiilliseen kuritukseen liittyvät asenteet ovat muuttuneet hitaasti (Ellonen, Kääriäinen, Salmi & Sariola 2008, 151–152; Sariola & Ellonen 2008, 57–58). Ruumiillisen kurituksen määrässä tapahtunut muutos on esimerkki siitä, miten institutionaaliset ratkaisut, kuten lakien säätäminen, vaikuttavat lähiyhteisön toimintaan.

Länsimaisia yhteiskuntia on tarkasteltu jakamalla niitä osajärjestelmiin. Kun osajärjestelmässä vallitseva järjestys vaihtuu, myös moraalien muoto muuttuu. Moraalinen ilmentymä pidetään yhteiskunnassa vallitsevia arvoja, normeja ja traditioita, jotka näkyvät muun muassa instituutioiden välisessä vuorovaikutuksessa. (Vertaa Wolfe 1989, 6; King 1997.) Niklas Luhmannin (1981/1995, 113 & 1990/2004, 52–70) mukaan yhteisöt on mahdollista käsittää yhteiskunnan sosiaalisiksi osajärjestelmiksi. Yhteiskunnallisia reaktioita erilaisiin uhkiin tutkitaan tarkastelemalla osajärjestelmien rajoja ja keskinäistä kommunikaatiota. Koska inhimillinen kommunikaatio perustetaan osittain omaan itseensä, myös yhteiskunnalliset käsitykset palaavat osaksi itseä. (Luhmann 1981/1995, 114.) Luhmannin teoretisointia analysoineen Arja Kilpeläisen (2009, 68) mukaan osajärjestelmät eivät ole keskenään hierarkkisessa suhteessa, yksikään ei ole yhteiskunnan kannalta muita merkittävämpi.

Kun ihminen pukee tietoiset ajatuksensa sanoiksi, sanojen merkitysten tulkinta riippuu siitä sosiaalisesta osajärjestelmästä, jonka jäsen kuulija on. Jokainen osajärjestelmä on siinä mielessä suljettu järjestelmän ulkopuolella olevilta, että ulkopuolisten kommentit otetaan huomioon vasta, kun ne on käännetty järjestelmän käyttämälle kielelle. Kaikki järjestelmässä huomioitavat seikat joko nähdään järjestelmän osana tai niiden katsotaan esiintyvän järjestelmän ympäristössä. Osajärjestelmät ovat riippuvaisia toinen toistensa teorioista, päätelmistä ja päätöksistä. Mikään sosiaalinen järjestelmä ei voi silti korvata toista järjestelmää ja sen

tehtävää. (King 1997, 26–27; King 1999a, 5.) Systeemitieteoriassa tarkastellaan osajärjestelmän tehtävien toteutumista ja sisäisiä muutoksia. Osajärjestelmän toiminta on suhteessa muihin, omia tehtäviään toteuttaviin osajärjestelmiin. Osajärjestelmät eivät kykene muuttamaan toistensa toimintaa, mutta toisen toimintaa reagoi-
dessaan niillä on mahdollisuus vaikuttaa kokonaisuuteen toimimalla itse toisin. (Kilpeläinen 2009, 70–73.)

Poliittisilla päätöksillä ja ohjelmilla – poliittisella osajärjestelmällä – on vaikutusta lapsia koskevien moraalijärjestysten tuottamiseen. Päätökset heijastuvat esimerkiksi palvelujen tasoon ja taloudellisiin tulonsiirtoihin, jotka välittyvät edelleen arkielämän yhteisöihin. Myös edellä esiteltyt lapsikäsitteet (sivu 17) määrittävät lapsuuden normeja eri tavoin. Lapsikäsitteiden kirjavuus on tiedostettu lapsuutta koskevien sosiologisten analyysien lisääntyttyä 1900-luvun lopulla. Professiot eivät kuitenkaan toteuta poliittisia toimenpideohjelmia ja tieteellisiä tutkimustuloksia sellaisenaan, vaan toimenpideohjelmia ja tutkimustuloksia arvioidaan kriittisesti ja sovelletaan valikoiden (King 1997, 61).

Seuraavassa tarkastelen institutionaalista tasoa kirjoittamalla poliittisista yhteiskuntaeetoksista, jotka vaikuttavat poliisiorganisaatiossa tuotettuihin moraalijärjestyksiin. Nämä abstraktit ajattelutavat toimivat myös sosiaalisissa suhteissa ilmenevän moraalijärjestyksen taustalla. Ne linjaavat laaja-alaisia moraaliosoitteita. Vaikka yhteiskuntaeetokset taustoittavat toimintaa ja vuoro-
vaikutusta, niitä on vaikea tunnistaa esimerkiksi puheesta selkeästi.

Poliittiset ideologiat painottavat toisistaan poikkeavasti yhteiskunnan rakenne- ja toimintamuotoja. Ranskalaisen sosiologin Robert Castel (2007) mukaan hobbosilaisen valtioideologian kannattajat luottavat totaaliseen valtioon, jossa erityiset turvamekanismit takaavat kansalaisten turvallisuuden. Viittaan tähän ajattelutapaan *konservaatiivisen eetoksen* käsitteellä. Lockelaisen oikeusvaltion kannattajat suosivat puolestaan minimalistista valtiota, jonka tärkein tehtävä on henkilöiden ja heidän omaisuutensa suojeleminen poliisitoiminnan avulla. Kutsun ideologiaa *liberalistiseksi eetokseksi*. *Hyvinvointivaltiollisella eetoksella* puolestaan tavoitellaan ”vertaisten yhteiskuntaa” tai kansallista sosiaalivaltiota, jossa ihmiset jakavat yhteisen oikeus- ja resurssiperustan (esimerkiksi oikeuslaitoksen ja sosiaalivakuutusjärjestelmän), mutta hyväksyvät silti yhteiskunnan hierarkkisyyden ja keskinäiset riippuvuussuhteet. Tätä ideologiaa eri astein soveltaen länsimaat rakensivat toisen maailmansodan jälkeen kansalaisia suojelemaan pyrkiviä hyvinvointivaltioita. (Castel 2007, 11–12, 24–29.)

Edellä mainituista eetoksista Suomessa korostuu hyvinvointivaltiollinen eetos, jota tarkastelen muita perusteellisemmin. Pohjoismaista hyvinvointivaltiota alettiin rakentaa universalismin ja solidaarisuuden varaan. Suomessa hyvinvointivaltion aikakausi alkoi toisen maailmansodan jälkeen ja se alkoi hiipua useiden yhteiskuntatieteilijöiden mukaan 1990-luvun aikana. Hyvinvointivaltio liittyi modernisoitumisprosessiin. Institutionaalista näkökulmasta määriteltynä hyvinvointivaltion kriteerinä on lailla säädetty, koko väestön kattava sosiaaliturvajärjestelmä, jolla vastataan eri elämänvaiheissa kohdattuihin vaikeuksiin. Suomalaisen hyvinvointivaltion politiikka muuttui 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa laajentuvasta, itse tavoitteensa määrittelevästä sosiaalipolitiikasta yhä enemmän työllisyyden, yritysten kilpailukykyyn ja Euroopan integraation vahvistamisen välineeksi. Valtio ei juuri tehnyt uusia sitoumuksia. Se alkoi karsia julkisia menoja: sosiaaliturvan ja -palvelujen universalismia. (Julkunen 1992, 77–96; Julkunen 2001, 57–58, 106–122; Saari 2005, 26–27, 40–41.)

Alan Wolfe (1989) pitää kaikkia kohtaan osoitettua solidaarisuutta hyvinvointivaltioiden vahvuutena. Myös Raija Julkunen (1993, 22) katsoo, että hyvinvointivaltio ei ole mahdollinen ilman kansalaisten ”yhteenkuuluvuuden ja myötätunnon moraalisia tunteita”. Vertaisuuden ja vapauden varaan rakennettujen valtioiden kansalaisilla on kuitenkin entistä enemmän velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Velvoitettuna ja vertaisena oleminen edellyttää riippuvuutta kanssaihmisistä, mutta muihin luottaminen ei ole aina helppoa. Kansalaisilla on vaikeuksia elää omista lähiyhteisöissään. Siitä huolimatta heidän odotetaan vahvistavan yhteisöllisyyttä. Hyvinvointivaltiollisen eetoksen vaarana on, että se heikentää tahattomasti ihmisten sosiaalisia lähisuhteita. Kun hyvinvointivaltio kantaa moraalisen vastuun kanssaihmisistä sosiaaliturvan ja julkisten palvelujen muodossa, ihmiset ottavat satunnaisemmin omaehtoisesti vastuuta läheisistään. Moraalinen velvollisuus täytetään maksamalla verot. Näin saattaa syntyä paradoksaalinen tilanne, jossa ihmiset välittävät sosiaalista turvaa vieraille, vaikka he eivät tiedä, miten kohtelisivat arkielämässä lähimmäisiään. Mitä enemmän moraalille säännöille on tarvetta sitä kauemmas ne tuntuvat loittonevan. Se, miten ihmiset kykenevät tasapainottelemaan intiimien velvollisuuksiensa ja vieraisiin kohdistuvien velvollisuuksien välillä, on yksi nyky-yhteiskunnan suurista haasteista. (Wolfe 1989, 5, 133–142.) Ympäristön muutos saa valtion yhteiskunnan osajärjestelmänä arvioimaan uudelleen toimintamuotojaan.

Hyvinvointivaltiollinen eetos on luonut vahvan siteen valtion ja yksityiselämän välille. Pohjoismaissa verrattain korkeita veroja on käytetty instituutioiden ja palvelujen luomiseen ja ylläpitämiseen. Kansalaiset ovat tuottaneet itse kollektiiviset, turvaa luovat instituutiot rahoillaan ja asiakkuuksillaan. Jossakin vaiheessa hyvinvointivaltio alkoi tuottaa tehtäviä, jotka ennen rajoittuivat yksityisyyden alueelle: perheisiin ja sukuihin. (Wolfe 1989, 133–142.) Tämän kehityksen myötä huolenpito on siirtynyt entistä useammin instituutioissa tapahtuvaksi ammattityöksi. Välittömän sosiaalisen verkoston, kuten naapurien ja sukulaisten, merkitys on entistä vähäisempi. Huolenpidon luonne on muuttunut hyvinvointivaltiollisen eetoksen mukana. Alan Wolfe (1989) katsoo, että kansalaisten moraaliset voimavarat saattavat kuihtua, jos yksilöiden henkilökohtaiset moraalivelvollisuudet ja -teot vähentyvät. Pelkästään hyvinvointivaltion tuottamalla julkisilla palveluilla ei täytetä kansalaisten moraalivarastoja, sillä ihmiset vahvistavat moraaliaan pääasiassa lähisuhteissaan. Instituutiot kuitenkin kompensoivat puutteita yksilöiden hyvinvoinnissa. (Wolfe 1989, 152, 181.)

Yksilöllistymisprosessin voimistuminen ja yhteisöjen heikentyminen ovat haastaneet länsimaiset hyvinvointivaltiot. Kollektiivit eli yksilöiden sosiaaliset kiinnittymät ovat heikentyneet. Menetystilanteiden sarjat (työpaikan menetys tai aiempaan asemaan liittyvien etujen menettäminen) ovat lisänneet turhautumista ja kasvattaneet epäoikeudenmukaisuuden tunnetta. Turvattomuus on korostunut. (Castel 2007, 27–46.)

Jos järjestystä aletaan palauttaa voimakkaan auktoriteetin avulla, hyvinvointivaltio saattaa muuttua Joachim Hirschin (1980/1983, 104–146) kuvailemaksi ”turvavaltioksi”. Turvavaltiossa yhdistyvät kansalaisten turvallisuuden takaamista tavoitteleva poliisivaltio ja sosiaalista turvattomuutta ruokkiva taloudellinen liberalismi. Nimitän tätä eetosta *uusliberalismiksi*. Uusliberalismin ongelmana pidetään sen kyvyttömyyttä huomioida, että hyvinvointivaltion luomat turvajärjestelmät ovat vaikuttaneet merkittävästi nyky-yhteiskunnissa eläviin yksilöihin. Lockelaiseen liberalistiseen valtioon on mahdotonta palata. Suojamekanismeja

ei ole mahdollista lakkauttaa täysin, mutta niitä kyetään organisoimaan uudelleen. (Castel 2007, 27–46.)

Turvavaltio pyrkii pois hyvinvointivaltioiden keskusjohtoisesta ja universaalista politiikasta – kohti kansalaisten aktivointia. Vaikeassa elämäntilanteessa olevia kansalaisia ohjataan sopimuksin ja projektein ottamaan itse vastuuta tilanteensa muuttamisesta. Ideologiassa kiinnitetään vain vähän huomiota siihen, että keskellä elämänvaikeuksia (esimerkiksi vakavaa sairautta tai sosiaalista kriisiä) oleva ihminen tarvitsee usein apua arkistenkin asioiden järjestelyssä. Hän tulee harvoin kiinnittäneeksi huomiota pieniin yksityiskohtiin, joita sektoroitunut yhteiskunta edellyttää yhteiskunnallisten tukien ja hoitojen saamiseksi. Jotta suuria vaikeuksia kohdannut ihminen pystyy suunnittelemaan tulevaisuuttaan, hän tarvitsee elämäntilanteeseensa vankan tuen. Uusliberalistisen ideologian kannattajat tarjoavat vaikeassa elämäntilanteessa oleville minimiresursseja. Laaja-alaista, kaikille avointa avustus- ja tukitoimintaa ei pidetä valtion tehtävänä. (Castel 2007, 49–53.) Äärimmäisessä muodossaan uusliberalistinen eetos ei juuri salli sellaisia valtion toimia, jotka kohdistuvat suoraan yksilöön (Julkunen 1993, 27).

Kansainvälisissä tutkimuksissa on 1990-luvulta lähtien kirjoitettu uudesta moraalisesta käänteestä (esimerkiksi Parton, Thorpe & Wattam 1997; Rose 1999). Suomalaisessa yhteiskunnassa moraalisen käänteen on katsottu tapahtuneen 2000-luvulle tultaessa (Harrikari 2008; Satka 2009). Ajatus moraalisesti vastuullisista kansalaisista hallitsee käänteen jälkeistä retoriikkaa. Samaan aikaan ihmisten ongelmien sosiaalsiin ja yhteiskunnallisiin perusteisiin kiinnitetään entistä vähemmän huomiota. (Rose 1998, 2; Karvinen-Niinikoski & Meltti 2003, 37–44.) Uusliberalistisella eetoksella on nähty olevan keskeinen sija moraalisessa käänteessä. Toista angloamerikkalaisissa maissa kehittynyttä moraalin näkyväksi nostavaa ideologiaa kutsutaan kolmanneksi tieksi ja *kommunitarismiksi*, joka nojautuu muun muassa Amitai Etzionin (2003), Charles Taylorin (1995) ja Anthony Giddensin (1994) teorioihin.

Amitai Etzioni (2003) määrittelee kommunitarismia sosiaalisesti ideologiaksi, jota kannattavat pitävät tärkeänä yhteisössä tapahtuvaa pohdintaa hyvästä. Kommunitaristit kiinnittävät huomiota yksilön ja yhteisön väliseen tilaan – erityisesti niihin yhteisöihin (esimerkiksi perheisiin ja kouluihin), joissa moraalin katsotaan rakentuvan. He tutkivat, miten jaetut käsitykset hyvistä arvoista on muodostettu, oikeutettu, jaettu ja toimeenpantu. (emt.)

Yhteisöllisten ilmiöiden merkitys painottuu eri tavoin yhteiskunnan muutuksessa. Kanadalainen filosofi Charles Taylor (1995) pitää tunnustuksen saamisesta tapahtunutta muutosta keskeisenä esimodernia ja modernia aikaa erottavana tekijänä. Läntisissä moderneissa yhteiskunnissa tunnustuksen saaminen ei perustu enää niin vahvasti yhteiskunnalliseen asemaan ja sosiaalsiin luokituksiin kuin aikaisemmissa yhteiskunnissa. Siksi tunnustuksen saamisesta on nyky-yhteiskunnassa tullut haaste. Henkilökohtainen identiteetti ei saa osakseen arvostusta itsestään selvästi, vaan tunnustus saavutetaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Taylor pitää oikeudenmukaisuutta avainperiaatteena, joka takaa yhteiskunnan jäsenille samankaltaiset mahdollisuudet identiteettinsä kehittämiseen. (Taylor 1995, 76, 78.) Lähisuhteiden ja erilaisten elämänmuotojen tunnustamisen merkitys ihmisyydelle on Taylorin (1995, 79–80) ajattelussa suuri. Hänen mukaansa erilaisilla ihmisillä on yhteisiä ja toisiaan täydentäviä, arvokkaaksi koettuja piirteitä. Yhteisössä tarvitaan kuitenkin myös jaettuja arvokriteerejä. Taylor (1995, 79–81) kirjoittaa:

“Mikäli arvoista ei olla huomattavassa määrin yksimielisiä, muodollinen yhdenvertaisuusperiaate jää sisällyksettömäksi ja tunnustus teeskentelyksi. // Erilaisuuden oikeuden tunnustaminen asettaa siis vaatimuksia, jotka pakottavat sopimaan paljon enemmän kuin vain oikeutetuista menettelytavoista.”

Brittiläisen Anthony Giddensin (1994, 63) mukaan vakiintuneet toimintatavat ja niitä yhteen sitovat moraaliset ja emotionaaliset asiasisällöt ovat osa yhteisöllistä muistia, jonka varassa traditiot muodostuvat. Postmodernissa yhteiskunnassa rutiinit ja traditiot jäävät tyhjiksi, elleivät ne lomitu refleksiivisiin institutionaalisiin prosesseihin. Jokapäiväisissä toiminnoissa on logiikkaa ja moraalista aitoutta, jos ne ovat merkityksellisiä vallitsevan tradition kannalta. (Giddens 1994, 71.) Yksityisimmätkin elämän osa-alueet saavat vaikutteita globaaleista ideologioista ja toiminnoista. Globalisaatio on toimintaa etäällä (“action at distance”); ennalta nykyisyyttä dominoivaa, ei niinkään ajallisessa kuin tilallisessa merkityksessä. (Giddens 1994, 95–96.) Anthony Giddens ja Will Hutton (2001, 217) kirjoittavat kansainvälisestä kolmannen tien ideologiasta (“internationalist third way”), jonka pyrkimyksenä on yhdistää vaikuttava talous, sosiaalidemokraattisiin arvoihin pohjautuva sosiaalinen hallinnoiminen, vahva demokratia ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Olennaista on kehittää globaaleja instituutioita, jotka pyrkivät edistämään maailmanlaajuista turvallisuutta, poliisivalvontaa ja kansainvälistä rikosoikeutta. (emt.)

Nikolas Rosen (1998) mukaan kommunitaristisessa ideologiassa katsotaan, että yhteisöllisyyden etuja on mahdollista vahvistaa sitoutumatta mihinkään poliittiseen tai uskonnolliseen suuntaukseen. Yhteisöllisyyden vahvistamiskeinot perustuvat ihmisten elintapojen ja emotionaalisten suhteiden arviointiin sekä hyvän elämän normatiiviseen määrittelyyn. Yhteisön jäsenet kannustavat toisiaan pitäytymään jaetuissa arvoissa. Uusliberalistisen eetoksen vastaisesti kommunitaristit katsovat moraalijärjestyksen perustuvan yhteisön jäsenten jakamaan arvojen ytimeen. Poliitikkojen luomien ja ylläpitämien lakien merkitystä ei korosteta samassa määrin kuin uusliberalismissa. Valtion merkitystä pyritään vähentämään sisällyttämällä politiikka osaksi yhteiskunnan muita osasysteemejä ja tuomalla se osaksi yhteisöjä. (Rose 1998, 2–19.)

Kommunitarismin kriitikot näkevät ideologian johtavan myös vaarallisten ryhmien identifioimiseen ja luokitteluun sekä hallintoihin niiden avulla. Nikolas Rosen (2000) ja David Garlandin (2001) mukaan kommunitaristisessa eetoksessa vastakkainasettelut korostuvat. Vahva valtio uhkaa kansalaisten hyvän elämän edellytyksiä, kun yhteisöt tuottavat positiivista vapautta ja turvaa. Sovittujen arvojen vastaisesti toimiva jää kuitenkin yhteisön ulkopuolelle. Yksilöllisille arvoille ei anneta tilaa, vaan syrjäytyneet pyritään palauttamaan takaisin yhteisöön. Syrjäytyneitä hallitaan säätelemällä poikkeavuuden tasoja, minimoimalla rikollista käytöstä ja maksimoimalla ihmisten suorituskykyä. (Rose 2000, 330–334; Garland 2001, 168.)

Edellä hahmotellut eetokset (konservatiivinen, liberalistinen, hyvinvointivaltiollinen, uusliberalistinen ja kommunitaristinen) tuottavat toisistaan poikkeavia moraalijärjestyksiä. Ne näkyvät kaikissa yhteiskunnallisissa organisaatioissa: poliittisissa, professionaalisissa, tieteellisissä, oikeudellisissa ja yhteisöllisissä järjestelmissä – eivät siis vain poliittiseksi nimetyissä. Eetosten tuottamat moraalijärjestykset ovat erilaisia, koska niissä hahmotellut ihanneyhteiskunnat rakentuvat ja toimivat toisistaan poikkeavalla tavalla. Eetosten vaikutus ulottuu kaikkiin yhteiskunnan osajärjestelmiin – myös poliisi-organisaatioon ja siellä tuotettuihin moraalijärjestyksiin.

Poliisiorganisatorinen tarkastelutaso

Modernit instituutiot pyrkivät tarjoamaan kansalaisille entistä enemmän turvallisuutta. Samalle ne tekevät ihmiset riippuvaisiksi valtion toiminnasta. (Foucault 1995, 88; myös Eräsaari 1997, 62.) Foucault'n (1995, 88) mukaan modernien instituutioiden ensisijaisena tehtävänä tulisi olla kansalaisten oman päätösvallan turvaaminen heitä uhkaavissa tilanteissa. Jos jonkin yhteiskunnallisen järjestelmän, kuten poliisin, valta yhteiskunnassa korostuu liiaksi, se saattaa itsessään uhata kansalaisten autonomiaa ja demokratiaa (Castel 2007, 15). Länsimaissa tätä on pyritty välttämään jakamalla julkista valtaa eri toimijoille. Esimerkiksi poliisi ei ole ainoa yhteiskunnallista turvallisuutta tuottava toimija, vaan julkista valtaa käyttävät myös muut viranomaiset⁵ (Käyhkö 2002, 49–50).

Moraalijärjestysten tuottaminen ja ylläpitäminen poliisityössä perustuvat muodollisten lakien soveltamiseen. Lainsäädäntö ohjaa poliisia arvioimaan yksittäisessä tilanteessa ilmenevää turvallisuuden uhkaa, vaaraa tai ongelmaa. Turvallisuushaksi tulkittu tilanne tai rikosepäily oikeuttaa reaktiiviset poliisitoimet. (Lumijärvi 2003, 141.) Poliiseilla on mahdollisuus sekä edistää että rajoittaa kansalaisten oikeuksia samassakin tilanteessa. Esimerkiksi ”laki, joka kieltää lasten ruumiillisen kurituksen, lisää lasten oikeuksia ja vähentää vanhempien valtaa lapsiin” (Lagerspetz 1994, 102). Kuritukseen reagoiva poliisi turvaa lapsen oikeutta ruumiilliseen koskemattomuuteen estämällä vanhemman lainvastaisen toiminnan (ainakin välittömän) jatkumisen. Näin virkamiehet ylläpitävät institutionaalisella tasolla säädettyä moraalijärjestystä.

Valtiollisena toimijana poliisiorganisaatio toimii suhteessa edellä esitettyihin yhteiskuntaeetoksiin (sivut 30–33) ja poliittisiin kompromisseihin. Poliittisen järjestelmän merkitys ilmenee poliisiorganisaatiossa muun muassa hallinnollisina linjauksina ja yksittäisten virkamiesten poliittisina suuntauksina. Poliisseja pidetään usein keskiluokkaisina ja yhteiskunnallisilta asenteiltaan konservatiivisina, ja heidän katsotaan kannattavan vallitsevia arvostuksia (Pirttilä 1994, 77–83). Poliittisen järjestelmän merkitys näkyy myös toimintaideologisissa muutoksissa, jotka välittyvät poliittisista järjestelmistä poliisihallintoon ja edelleen käytännön poliisitoimintaan.

Poliisihallinto pyrkii ylläpitämään tai tarvittaessa muuttamaan poliisityötä toimintaideologioiden avulla. Suomalainen poliisiorganisaatio on osittain luopunut kansallisen, rajatun instituution tuottamasta turvasta. Valtiosta on tullut ”globaalien prosessien objekti, eikä supersubjekti kuten aiemmin”. Markkinoiden yhdentymisen on helpottanut tavaroiden ja ihmisten liikkumista Euroopan unionin alueella. Ihmisten kohdatessa ja tuotteiden välittyessä poliittiset ja professionaaliset ideologiatkin ylittävät maiden rajat nopeasti. (Levä 2008, 296–297.)

Poliisiorganisaation toimintaan vaikuttavat esimerkiksi rikosten ja rangaistusten sääntelyä koskevat ideologiat. Ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n (1980) mukaan kurinpito perustuu hierarkkiseen tarkkailuun ja normaalitaviin rangaistuksiin, jotka ovat mahdollisia pitkälle kehittyneiden tutkintajärjestelmien ansiosta. Tarkkailun tarkoituksena on muuttaa yksilön käytöstä haluttuun suun-

⁵ Instituutioiden absoluuttisen vallankäytön rajoittaminen ja valvonta tuottavat turvallisuuden lisäksi tietyistä turvattomuutta. Robert Castel (2007, 15) konkretisoi tätä ajatusta esimerkillä. ”Tuomarikunnan oikeus valvoa poliisin toimia supistaa järjestysvallan väliintulon muotoja ja rajoittaa poliisin toimintavapautta. Rikollinen pystyy käyttämään hyväkseen huolta laillisten muotojen kunnioittamisesta, ja joidenkin rikosten rankaisematta jääminen on käytännössä väistämätön seuraus oikeusjärjestelmän kehittyneisyydestä.”

taan. Normaalistavat rangaistukset edellyttävät yksilöiden, heidän toimintansa ja kykyjensä jatkuvaa normittamista hyväksyttäväksi tai vääräksi. Tutkinnan aikana yksilöä ja hänen ominaisuuksiaan luokitellaan, dokumentoidaan ja verrataan muihin. (Foucault 1980, 192–219.)

Kurinpidon toivotaan muokkaavan ihmisten persoonallisuutta ja käytöstä siten, että rikokseen syyllistynyt henkilö ei enää tulevaisuudessa tekisi rikoksia. Kurinpidon vaikutukset ulottuvat usein laajemmalle kuin yksittäiseen kurinpitotilanteeseen. Kurinpitoa edellyttäviä tilanteita pyritään yleensä välttämään ja kurinpitoa vastustamaan ainakin jossakin määrin. (Kyntäjä 1998, 223–225; Hindess 2004, 117–118.) 1900-luvun lopulla länsimaat nojautuivat pääasiassa sosiaalisen integraation ideologiaan, jonka mukaisesti rikoksia tehneiden arvoja ja asenteita pyrittiin muuttamaan siten, että ne vastaavat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä arvoja. Tavoiteltiin poikkeaviksi määriteltyjen ihmisten integroimista yleisesti hyväksytyyn sosiaalisen järjestyksen piiriin. (Garland 2001, 182–183.)

Sosiaalisen integraation edistämisen ideologia on saanut läntisissä yhteiskunnissa rinnalleen toisin painottuneen ajattelutavan. Järjestyksen tuottaminen perustetaan entistä useammin poikkeavien olosuhteiden ja käytöstapojen tunnistamiseen ja niiden tuottamien haittatekijöiden minimoimiseen. Ihmisten käyttäytymistapoja pyritään muokkaamaan kaikissa arkitoiminnoissa, ei pelkästään tietyissä instituutioissa. Englannissa ja Yhdysvalloissa edellä kuvattua ideologiaa on kutsuttu uudeksi rangaistusopiksi. Kansakunnan turvallisuus pyritään takaamaan kehittämällä erityisiä menetelmiä vaaralliseksi oletettujen ryhmien tunnistamiseksi, luokittelemiseksi ja hallinnoimiseksi. Mahdollisimman hyvä elämä saavutetaan minimoimalla haittatekijät. Poliitikot ja viranomaiset kannustavat kansalaisia riskinhallintaan tiedottamalla riskeistä ja laskemalla riskien toteutumisen todennäköisyyksiä. Tällaisessa rangaistus- ja hyvinvointiajattelussa syyllisyyden todentaminen ja yksilön vastuun korostaminen ovat entistä merkityksellisempiä. Kontrollointi oikeutetaan yhteisön yleisellä turvallisuudella. (Rose 1999, 233–243; Garland 2001, 182–184.)

David Garlandin (2001) mukaan uusi rangaistusoppi luottaa entistä enemmän rikosentorjuntaa harjoittavaan poliisitoimintaan. Valvonnan ja kontrollin korostuessa katsotaan sosiaalisten ja psykologisten interventtioiden jäävän taustalle. Rangaistusten tuottamia pelotevaikutuksia hyödynnetään, teknologian mahdollistamaa valvontaa tehostetaan ja tiiviitä yhteistyöverkostoja rakennetaan. (Garland 2001, 187.) Timo Harrikari (2008, 262–269) katsoo ”riskiregiimin” vahvistuneen myös Suomessa 1990-luvulta alkaen. Hän on tutkinut lapsia ja nuoria koskevia eduskuntakeskusteluja, iltapäivälehtien artikkeleita ja poliittishallinnollisia turvallisuusohjelmia. Näihin perustuen Harrikari (2008, 263) tulkitsee, että erityisesti poliisin asema lasten ja nuorten hallinnoijana on viime vuosikymmenten aikana vahvistunut.

Käsillä oleva tutkimus avaa poliisien näkökulmaa lasten parissa tehtävään poliisityöhön. Sen pohjalta ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä tulkintoja lapsia koskevan poliisityön muutoksista, koska kyse ei ole pitkittäistutkimuksesta.

Yhteisöllinen tarkastelutaso

Yhteiskunnallisten tuki- ja kontrolliorganisaatioiden työntekijöitä on koulutettu kohtaamaan ongelmia neutraalisti. Tästä huolimatta organisaatioissa esiintyy voimakkaita moraalisia kannanottoja. Vaikka moraalisuus jää organisaatioissa

usein taustalle, ihmisten arjen tarkastelu nojaa yleisesti normaaliuden ja moraalisen vastuunalaisuuden arvioimiseen. Arvioiden pohjalta tehdään edelleen päätöksiä, jotka vaikuttavat kansalaisten elämään. (Bergmann 1998, 291–292.) Empiirinen tutkimus osoittaa, että myös viranomaisiin kohdistuvaan viestintään sekoittuu sekä moraalisia että rationaalisia tekijöitä. Lastensuojelun asiakkaat kertovat sosiaalityöntekijälle itseen ja toisiin liittyviä kuvauksia hyväksyttävästä ja paheksuttavasta käytöksestä tai olosuhteista. Näin pyritään vaikuttamaan siihen, millaisen käsityksen viranomaisen perheen tilanteesta saa. (Kääriäinen 2003, 113–118.)

Viranomaistoiminnan ulottaminen yksityisyyteen perustuu monesti ihmisen avun tarpeeseen. Asiakas tai hänen läheisensä hakee palvelua julkiselta organisaatiolta. Kriittisessä tilanteessa auttamisprosessi voi käynnistyä myös viranomaisen aloitteesta. Julkisten organisaatioiden tuottamien palvelujen ja etuuksien tarve vaihtelee elämäntilanteittain. Toisinaan viranomaiset tekevät yksityisyyteen kohdistuvia interventioita kansalaisen odotusten tai toiveiden vastaisesti. Viranomaisten interventioihin liittyy sekä inhimillistä kohtaamista että kontrollivallan käyttöä. (Myös Pohjola 2002.)

Lasten hyvinvoinnin edistäminen osana organisaation toimintaa sisältää usein yksityisen (perheyhteisö) ja julkisen (viranomaisverkosto) välisen suhteen pohdintaa. (King 1997, 1–26.) Jacques Donzelot (1979, 98) on konkretisoinut viranomaiskontrollin ristiriitaisuutta. Hän kyseenalaistaa esimerkiksi väitteen, jonka mukaan ongelmien ennaltaehkäisy ei liity repressiivisen vallan harjoittamiseen. Donzelot katsoo, että ongelmia ehkäisevään toimintaan liittyy selkeää repressiivistä vallankäyttöä, kuten perheen yksityisyyden tarkastelua. Vastaavalla tavalla hän kyseenalaistaa myös näkemykset, joissa kritisoidaan vahvasti lapsiperheisiin kohdistuvia viranomaisinterventioita. Donzelot kysyy, hyväksyvätkö viranomaistoimia vastustavat myös se, että preventiivisten toimien ja kontrollin puuttuessa perheenjäsen voi seurauksista välittämättä esimerkiksi kohdalla lapsia kaltoin. (emt.)

Poliisityötä empiirisesti tutkineen William Ker Muir Juniorin (1977, 153) mukaan poliisimiehen kehittyessä työssään tilannekohtaiset tekijät alkavat painottua arvioinneissa entistä enemmän. Poliisin työote kehittyy, kun hän oppii havainnoimaan ihmisten luonteenpiirteitä ja käytöstä yksittäisissä tilanteissa. Olennaista arvioinnissa on, miten poliisi tulkitsee yksittäisessä tilanteessa ilmenviä, keskenään ristiriitaisiakin vihjeitä. Vihjeiden tulkitsemiseen vaikuttavat arviointiaika, tarkkailtavan henkinen ja fyysinen olemus ja tausta sekä poliisin paikallistuntemus. (emt., 157–161.)

Muir (1977, 208–214) huomauttaa, että poliisit kohtaavat työssään huomattavan usein moraalikysymyksiä. Tämä johtuu ensinnä siitä, että poliisi on velvollinen ottamaan kantaa kansalaisen tilanteeseen, jos tämä pyytää poliisin apua. Toiseksi poliisityössä tehdyt ratkaisut eivät ole universaaleja, tieteen oikeaksi todistamia. Ratkaisuihin liittyvät moraalikysymykset näyttäytyvät erilaisina näkökulmasta riippuen. Kolmanneksi poliisin on pääsääntöisesti tehtävä päätöksiä nopeasti, mikä rajoittaa arvioinnin rationaalisuutta. Neljänneksi poliisin on käsiteltävä tilanteen nostamat moraalikysymykset itsekseen, koska pääsääntöisesti poliisi-instituutiossa ei tarjota mahdollisuutta eritellä syyllisyyden tunteita tai tehtyjä ratkaisuja muiden kanssa. Viidenneksi poliisin on jatkuvasti tiedostettava roolinsa valtion vallan ja viimesijassa pakkovallan laillisena harjoittajana. Toimintatapaa valitessaan poliisi arvioi sen vaikutuksia kohteeseen. Olennaista

on tapahtuman aiheuttajan ja eri ratkaisukeinojen vaikutuksen arviointi – toiminnan kustannusten ja hyötyjen tulkinta. Moraaliasenteet muokkautuvat kokemuksen kautta ja muuttavat näkemyksiä vastuullisuudesta ja itseilmaisusta. (emt.) Muirin päätelmät kehystävät tutkimuskohteeni ydintä: lasten parissa tehdyn poliisityön ja moraalien leikkauspistettä.

Seuraavaksi kuvaan käsitystäni moraalijärjestysten tuottamisesta yhteisöllisellä tasolla, sosiaalisissa suhteissa. Perustan näkemykseni *foucault'laiseen valtakäsitykseen*, jonka mukaan valta koostuu suhteista, toimijoista ja vallan subjekteista.⁶ Valtaa tarkasteltaessa paneudutaan sellaisiin subjektiivien muotoihin sekä toiminnan mahdollisuuksiin ja esteisiin, ”jotka ovat tietyille, historiallisesti erityiselle strategiselle sommitelmalle sisäisiä” (Helén 2004, 207). Esimerkiksi valtionhallinnossa kiinnitetään huomiota siihen, miten kansalaisten toiminta suhteutuu terveys-, voimavara- ja toimeentulokysymyksiin sekä alueen ominaisuuksiin. Hallinnossa määritellään tavoitteita ja sovelletaan taktiikoita – järjestellään asioita siten, että tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Moderni valtio ei voi rakentua ihmisten yläpuolelle tai jättää heitä huomiotta. Jotta ihmiset sitoutuvat moderniin valtioon, sen rakenteen on oltava hienosyinen ja individualistisia muotoja salliva. (Foucault 1978/2002, 208–209, 211; Foucault 1982, 783.)

Järjestäytyneen yhteiskunnan hienorakenteisuus sekä peittää että paljastaa valtaa. Valtaa on kaikkialla, mutta sen havaittavuuden aste vaihtelee. Valtaa harjoitetaan instituutioissa ja yhteisöissä, ja sillä pyritään ohjaamaan toimijoiden kykyjä, ominaisuuksia ja toimintaa. Vallan mikromekanismat toimivat kansalaisten arjessa ylläpitäen tai tuottaen järjestystä, joka muodostuu heitä välittömästi koskevista verkostoista. Vallankäytön tulokset ovat riippuvaisia kohteiden reaktioista, olosuhteista ja kolmansien osapuolten väliintuloista. Vallan kohde ei siis ole koskaan täysin vailla valtaa. Valta ilmenee subjektien välisessä vuorovaikutuksessa, ja institutionaalinen verkko sitoo toimijoiden välisen suhteen osaksi järjestelmän muita valtasuhteita. Vallan harjoittamisessa olennaista on, miten ja millaisin sisällöin yksilöt vaikuttavat toisiinsa. Vallan harjoittaminen on toimintaa, joka tarkastelee ja muuntaa itseään ja muita. Väkipoltt ja voimakeinot eivät sinällään ole valtaa, koska niitä käytettäessä vallan kohde ei voi valita alistumisen ja alistumattomuuden välillä. Väkipolttan tehottomuus johtuu vallan kohteen toimintakyvyn sivuuttamisesta. Valtasuhteessa on mahdollisuus kieltäytymiseen ja kapinaan. Myös vallan kohde on toimija, joka kykenee vastustamaan, kontrolloimaan ja torjumaan valtaapitävän ajatuksia. (Foucault 1978/2002; Foucault 1982; Kusch 1993, 102–109; Lagerspetz 1994, 102–104; Husa 2003, 67–72; Helén 2004, 207–209; Hindess 2004, 1–12, 96–136; Crossley 2005, 213–221.)

Toinen yhteisöllisen tarkastelutason kannalta tärkeä tiedesuuntaus on *konstruktivistinen sosiaalisten ongelmien tutkimus*. Sosiaalisten ongelmien tutkimusta on edistänyt erityisesti Edwin M. Lemertin 1950-luvulla kehittämä leimautumisteoria. Leimautumisen lähtökohtana Lemert (1950/2002) pitää prosessia, jossa yksittäisestä, yksilöä koskevasta käsityksestä tulee yleinen näkemys. Tällöin yksilöä aletaan määritellä poikkeavaksi katsotun ominaisuuden, roolin tai olosuhteen perusteella. Yksilön muut ominaisuudet, roolit ja olosuhteet kaventuvat ja menettävät merkitystään. Näin käy lopulta hänen omassakin mielessään. (emt.)

⁶ Soveltamani valtakäsityksen rinnalla länsimaissa on vallinnut toinen vallan määrittelytapa, jonka mukaan valta merkitsee ennen kaikkea kykyä. Siinä ilmiön määrällisyyden merkitystä korostetaan; valtaa voi olla paljon, vähän tai ei lainkaan. Valtaapitävän ja vallan kohteen välinen suhde ymmärretään epätasa-arvoiseksi, sillä kapasiteettinsa avulla valtaapitävät voivat toteuttaa tahtoaan ja varmistaa toivomansa lopputuloksen. (Hindess 1996, 1; Crossley 2005, 213–221.)

Kun esimerkiksi rikos tulee lähiyhteisön tietoon, muut yhteisön jäsenet saattavat leimata lakia rikkoneen poikkeavaksi ja karttaa tämän seuraa. Jos näin käy, lakia rikkonut kokee itsensä rikolliseksi ja alkaa käyttäytyä häneen kohdistuneiden odotusten mukaisesti. Hän samaistuu jo aiemmin rikolliseksi luettuihin, koska nämä hyväksyvät hänet seuraansa. (Laitinen & Aromaa 2005, 66.)

Ammattilaiset konkretisoivat poikkeavuutta kehittämällä työnsä avuksi ongelmakategorioita (Cohen 1985, 195–196). Poikkeavuutta normatiivisen määrittelytavan mukaan lähestyvänä kuitenkin katson, että kaikki yhteiskunnan jäsenet osallistuvat sosiaalisten ongelmien määrittelyyn. Normatiivisessa lähestymistavassa huomiota ei kohdisteta pelkästään sosiaalisiksi ongelmiksi määriteltäviin olosuhteisiin tai käytöstapoihin, vaan myös siihen, miten ihmiset toimivat suhteessa ongelmiin.⁷ (Spector & Kitsuse 1977/2001, 31–37.) Yhteiskunnan jäsenet määrittävät tietyt olosuhteet sosiaalisiksi ongelmiksi siksi, että instituutioissa havaittaisiin epämiellyttävät tilanteet ja että ongelmiin reagoitaisiin interventioin. Arvoilla on keskeinen sija siinä, millaisia olosuhteita ja käyttäytymismalleja vastustetaan. Arvoilla perustellaan väitteitä ja vaatimuksia. Niiden pohjalta osoitetaan tyytymättömyyttä, tuhtumusta ja paheksuntaa. (Spector & Kitsuse 1977/2001, 72–75.) Esimerkiksi nuorten huumeiden käyttö tai rikollisuus määritetty sosiaalisiksi ongelmiksi muun muassa siksi, että siihen kohdistetaan toimenpidevaatimuksia (Johansson 2004, 4). Sosiaaliset ongelmat kietoutuvat siis vahvasti moraaliin.

Alan Wolfe (1989, 314–219, 249) on kehittänyt konstruktionistista moraali-teoriaa. Hänen mukaansa moraalialia on mahdollista eritellä kiinnittämällä huomiota prosesseihin, joissa yksilö pyrkii sopeuttamaan sosiaalisen toimintakykynsä rakenteiden muovaamiin tilanteisiin, tiloihin ja tapahtumiin. Ihminen tulkitsee ympärillään olevia viestejä, jotta hän voi tehdä seuraavaa hetkeä koskevia ratkaisuja. Samalla ylläpidetään ja tuotetaan rajaa sopimattoman ja hyväksyttävän välillä. Moraalisuus korostuu erityisissä elämäntilanteissa ja tapahtumissa. Moraalilla on merkitystä, koska yksilöllä on maineensa suojeltavana, yhteistyötä vaativia tehtäviä hoidettavana, perintöjä jätettävänä, läheisiä rakastettavana ja uria seurattavana. Mitä vaikeampaa tehtävän toteuttaminen on, sitä enemmän se näyttää merkitsevän moraalisesti. Ihmiset elävät rakenteistuneessa yhteiskunnassa, mutta rakenteiden odotetaan joustavan yksilöllisten tarpeiden ja tilanteiden muuttuessa. (emt.) Käytännössä moraalialia käsitteellistetään suhteessa valtaan, hyvinvointiin, terveyteen, puhtauteen, hoivaan, huolenpitoon ja tottelemiseen (Lakoff 2002, 41–43).

Katja Kurri ja Jarl Wahlström (2000) ovat edistäneet konstruktionistista moraalitutkimusta kansainvälisestikin merkittävällä tavalla. He määrittävät terapatilanteita koskevan empiirisen aineistonsa avulla moraalijärjestyksen tuottamisen tosiasioiden rakennusprosessiksi. Moraalijärjestyksen tuottamisessa osapuolten (esimerkiksi asiakkaan ja terapeutin) vuorovaikutteisesti rakentamat arvotukset korostuvat. Kurrin ja Wahlströmin mukaan keskustelijat pohtivat moraalisiin arvotuksiin pohjaten, mitkä yksilön teot ja kannanotot ovat arvostettavia ja oikeutettuja tai epäsuotuisia ja tuomittavia. Moraaliset näkemykset eivät säily

⁷ Toisessa poikkeavuuden sosiologian suuntauksessa, funktionalistisessa lähestymistavassa, identifioidaan olosuhteita tai käytöstapoja, jotka hankaloittavat yhteiskunnan tavoitteiden saavuttamista tai häiritsevät yhteiskunnan mutkatonta toimintaa. Yhteiskunnan katsotaan ajautuvan epätasapainoon sosiaalisten ongelmien johdosta. Funktionalistit pyrkivät nimeämään tietyt olosuhteet ja käytökset sosiaalisiksi ongelmiksi ja selvittämään niiden alkuperän. (Spector & Kitsuse 1977/2001, 31–37.)

ilman niiden uusintamista, sillä käsitykset oikeasta ja väärästä tai hyvästä ja pahasta muuttuvat paikan, ajan ja keskustelujen mukaan. (Kurri & Wahlström 2000, 167–169.)

Foucault’laista valtateoriaa sekä konstruktionistista sosiaalisten ongelmien ja moraalien tutkimusta yhdistää sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen merkityksen korostaminen. Mikrosuhteissa rakentuvaan moraalijärjestykseen vaikuttaa ratkaisevasti se, millaiseksi normi määritellään ja mihin se suhteutetaan. Toinen merkityksellinen seikka on, miten interventioita toteutetaan ja miten niihin reagoidaan.

2.3 Teoreettisten lähtökohtien yhteenvetoa

Tutkimukseni rakentuu kahden esioletuksen varaan. Ensimmäinen niistä liittyy yhteiskuntatieteelliseen perusorientaatioon, jonka mukaan instituutiot ja ideologiat vaikuttavat monin tavoin yksittäisiin tilanteisiin ja niissä tehtyihin ratkaisuihin. Erilaiset yhteiskuntaideologiat, lapsikäsitteet, poliisikulttuurit ja viranomaisresurssit vaikuttavat lasten parissa tehtävään poliisityöhön. Toinen esioletus juontuu foucault’laisesta ja konstruktionistisesta tutkimusperinteistä, joiden mukaan järjestyksen tuottaminen näyttäytyy mikrosuhteissa; subjektien välisessä vuorovaikutuksessa. Mikrosuhteita analysoimalla kyetään myös osoittamaan, miten instituutiot ja yksityisyys kietoutuvat toisiinsa. Molemmista tutkimusperinteistä nostetaan esiin moraalien yhteys järjestyksen tuottamiseen.

Moraalijärjestykset ovat jatkuvassa muutoksessa. Makrotasolla muutokset näkyvät murroskohtina. Mikrotasolla organisaatiot määrittelevät sisäisiä moraalijärjestyksiään. Kun eri organisaatiot ovat yksilöiden välityksellä vuorovaikutuksessa keskenään, järjestelmien moraalijärjestykset ohjaavat jäsentensä toimintaa. Moraalijärjestyksen tuottaminen makrotasolla on toiminnan arvottamista, joka perustuu erityisesti yhteisössä ilmeneviin sosiaalisiin suhteisiin. Jos järjestelmien moraalijärjestykset poikkeavat olennaisesti toisistaan, syntyy ristiriita, johon haetaan ratkaisua sopeuttamalla omaa toimintaa yhdessä sovittuun normiin tai kapinoimalla neuvottelun kohteena olevia normivaatimuksia vastaan. Tiettyä ryhmää, kuten lapsia tai poliiseja, koskevat moraalijärjestykset ovat osa moraalijärjestyksen kokonaisuutta sekä mikro- että makrotasolla. Lapsia koskeva moraalijärjestys on siis suhteessa muihin kategorisoituihin ryhmiin.

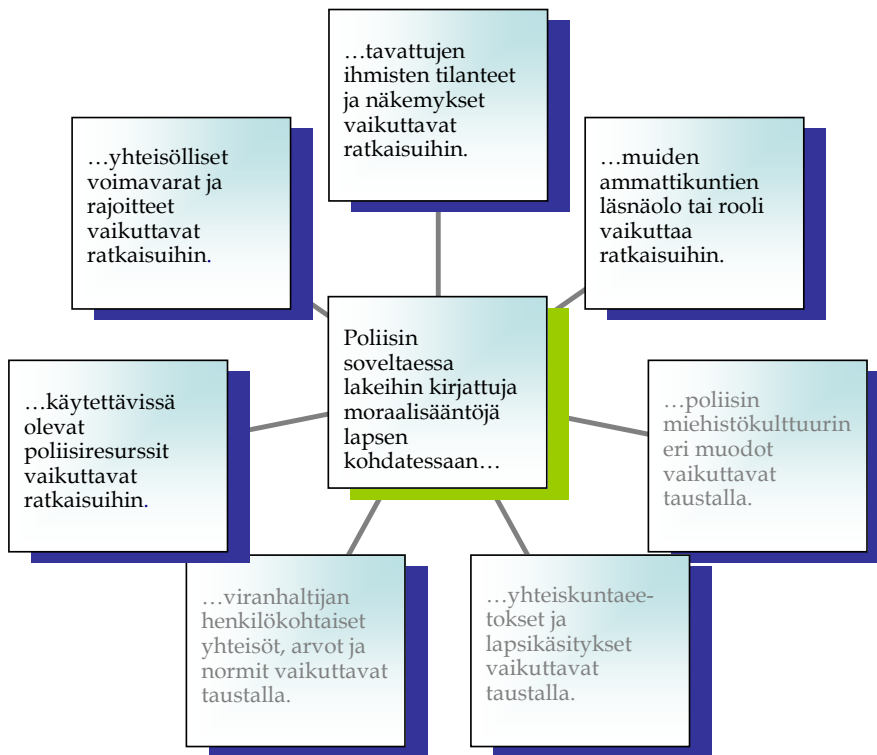
Teoreettisen viitekehysten ydinajatus on, että kirjoitettujen yhteiskunnallisten normien (lakien, asetusten ja säädösten) soveltaminen lapsia koskevassa poliisityössä merkitsee moraalikysymysten jatkuvaa tuottamista (kuviot 1). Poliisin kohtaaman lapsen ja hänen vanhempiansa elämäntilanne ja näkemykset vaikuttavat siihen, miten yksittäinen poliisitehtävä lakia soveltaen hoidetaan. Lasta ympäröivien yhteisöjen voimavarat tukevat tai rajoittavat ratkaisujen tekemistä. Lisäksi poliisi toimii käytettävissä olevien resurssien varassa. Muiden ammattikuntien läsnäolo tai sen puute vaikuttaa mahdollisuuksiin, joita poliisilla on tilanteen ratkaisemisessa.

Funktionalistista lähestymistapaa edustava Robert K. Merton (1976, 25–37) kategorisoi sosiaaliset ongelmat sosiaalisiksi epäjärjestykseksi (instituutiossa rooleja ei ole organisoitu vaikuttavasti) ja poikkeavaksi käyttäytymiseksi (institutionaalisia normeja rikotaan). Suomessa Jorma Sipilä (1979) on tarkastellut sosiaalisten ongelmien syntyä ja lievittämistä funktionalistisesta näkökulmasta.

Yksittäisiä tilanteita taustoittavat erilaiset yhteiskuntaeetokset ja lapsikäsitykset, poliisin miehistökulttuurin muodot sekä viranhaltijoiden henkilökohtaiset yhteisöt ja normit. Ne vaikuttavat poliisiyhteisössä toteutetun työn linjaamiseen ja toisinaan myös yksittäisiin ratkaisuihin. Poliisit painottavat osatekijöitä eri tavoin, mikä tuottaa erilaisia lapsuutta koskevia moraalijärjestyksiä.

Poliisien kuvaukset lapsuutta koskevista moraalijärjestyksistä kertovat osaltaan, millaista käytöstä ympäröivässä yhteiskunnassa lapsilta odotetaan ja millaisten olosuhteiden katsotaan mahdollistavan hyvän lapsuuden. Poliisi-instituutiossa tuotetut moraalijärjestykset kertovat myös siitä, milloin ja miten yksittäiset poliisit pyrkivät edistämään oikeiksi katsomiensa elementtien vahvistumista lasten elämässä sekä milloin ja miksi he irtisanoutuvat vaikuttamispyrkimyksistä.

KUVIO 1 Lapsia koskevan moraalijärjestyksen tuottaminen poliisiyhteisössä

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Poliisityötä lasten ja nuorten parissa on tutkittu Suomessa ja muissa länsimaissa vähän. Koska tutkimuksellista vertailupohjaa poliisityöstä lasten parissa ei hankkeeni alkaessa vuonna 2003 juuri ollut, kartoitin empiirisiä tutkimuksia ja teoreettisia näkökulmia, jotka sivusivat aihetta. Tarkastelemani empiiriset tutkimukset olivat pääosin sosiologisia lapsitutkimuksia, lastensuojelututkimuksia, viranomaisyhteistyötä kartoittaneita raportteja sekä analyysejä poliisityöstä. Tutkimuksissa esiteltiin myös teoreettisia lähestymistapoja lapsuuteen ja poliisityöhön.

Lasten sosiaalisia ongelmia koskevat tutkimukset (esimerkiksi Pösö 1993; Best 1994) konkretisoivat minulle tieteenteoreettista tutkimustapaa, jota kutsutaan sosiaaliseksi konstruktionismiksi (Spector & Kitsuse 1977/2001). Tämän lähestymistavan avulla pystyin selkiyttämään tutkimustehtävääni. Tutkimuksen tavoitteeksi asetin lapsiin kohdistuvan suojelutyön ja viranomaisyhteistyön kuvailun poliisien näkökulmasta. Lisäksi pyrin tarkastelemaan näkemyksiä, joiden varassa poliisityössä tehdään lapsia koskevia ratkaisuja.

Tässä luvussa tarkennan tutkimustehtävääni. Lisäksi kuvaan omaksumaani abduktiivista metodologiaa ja sosiaalista konstruktionismia. Metodologiset valinnat ja asetettu tutkimustehtävä ovat vaikuttaneet sekä tutkimusaineiston keruuseen että aineiston analyysimetodeihin. Tutkimusaineisto koostuu poliisien teemahaastatteluista, joiden analysointiin olen saanut vaikutteita aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja grounded theoryn metodeista. Tutkimusraportin kirjoittamista on tukenut narratiivisten tutkimusten ja narratiivisen metodikirjallisuuden lukeminen (erityisesti Jokiranta 2003; Czarniawska 2004; Väyrynen 2007).

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen kohteena on kaksi toisiinsa liittyvää, mutta myös erillisiksi tunnistettavaa aihetta: lapsen edun ja turvallisuuden tulkitseminen sekä poliisityön määrittäminen etenkin suhteessa perheinstituutioon (lapsiin ja heidän vanhempiansa) ja sosiaalityöinstituutioon (sosiaalityöntekijöihin). Lasten parissa työskennellessään poliisit tekevät tilannekohtaisia tulkintoja lasten edusta ja turvallisuudesta⁸ vuorovaikutuksessa lasten, lasten läheisten ja sosiaalityöntekijöiden kanssa.

Oikeusjärjestys ja poliisien toimintaa säätelevät lait toimivat poliisityön perustana. Tutkimukseni tehtävänä on osoittaa, miten lasten parissa toteutetussa poliisityössä yhdistetään lainsäädännölliset, ennalta sovitut moraalivelvoitteet sekä hallinnan kohteena olevien ihmisten elämäntilanteisiin ja tarpeisiin perustuvat velvoitteet. Tutkimusaineistona ovat poliisien haastattelut. Näkökulma aiheeseen on operationaalisissa poliisitehtävissä toimivien virkamiesten välittämä.

Moraalin ilmentymiä paikannan kuvauksista, joissa haastateltavat kertovat lapsuuden ja poliisityön ideaalituloista: normeista, joita arvostettuun lasten parissa toteutettuun poliisityöhön liitetään sekä normeista, joita hyvinvoivan lapsen elämään liitetään. Tutkimustehtävä toteutetaan seuraaviin osakysymyksiin vastaamalla.

- 1) Millaisia poliisien ja lasten kohtaamistilanteet ovat?
- 2) Millaisia moraalijärjestyksen elementtejä poliisit liittävät lapsuuteen?
- 3) Miten poliisit kertovat toimivansa lapsia koskevissa työtilanteissa?

3.2 Konstruktionismin perustuva haastattelututkimus

Olen valinnut lähestymistavakseni sosiaalisen konstruktionismin. Tämän lähestymistavan mukaan tietyt tapahtumat, olosuhteet ja asiat määrittyvät sosiaalisiksi ongelmiksi vain, jos merkittävät yhteiskunnalliset toimijat vaativat niiden nimeämistä sellaisiksi. Käsitteet sosiaalisista ongelmista ovat ajatusrakennelmia, joita määritellään yhteiskunnallisessa toiminnassa ja keskusteluissa. Lähestymistavan edustajat kiinnittävät huomiota siihen, miten ja kuka yhteiskunnassa vastaa sosiaalisiin ongelmiin. Lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan ongelmia määrittellessään ihmiset etsivät niihin mahdollisia ratkaisuja. Sosiaalisen konstruktionismin edustajat ovat kiinnostuneita todellisuuden rakentamisen tavoista ja näkemysten perusteluista. (Hakkarainen 1998, 195–199; Hakkarainen, Ruona-vaara & Wiberg 1993, 286; Best 1994, 8; Rubington & Weinberg 1995, 293; Holstein & Miller 1997; Jamrozik & Nocella 2000, 30–31.)

Konstruktionisti tutkii epäkohtien tunnistamista ja nimeämistä, piirrekuvailuja sekä ongelman lievittämiseen tai poistamiseen tähtäävää toimintaa. Analyysissä keskitytään esitettyihin vaatimuksiin (claims), niiden esittäjiin (claimsmakers) ja vaatimusten esittämisprosessiin (claims-making process). (Spector & Kitsuse 1977/2001, 72–75.) Tämä tutkimus pohjautuu kontekstuaaliseen konstruktionismin, jossa pidetään tärkeänä paitsi ongelmaa rakentavien vaatimusten erittelyä myös tutkimuskohteen taustatekijöiden huomioon ottamista (Hakkarainen

⁸ Lapsen etu on keskeinen käsite lastensuojelulaissa (417/2007) ja turvallisuus poliisilaisissa (493/1995).

1998, 209). Jatkuvasti muuttuva yhteiskunta ja yhteisö vaikuttavat siihen, mikä määrittyy ongelmaksi ja miten ongelmaan vastataan. Tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan sosiaalisilla, poliittisilla, historiallisilla ja moraalisisilla tasoilla. Tavoitteena on monipuolistaa ilmiöstä ja tutkimuskohteesta vallitsevaa käsitystä. (James, Jenks ja Prout 1998, 26-30.) Tässä tutkimuksessa ensimmäinen, aineistolähtöinen analyysivaihe nosti moraalien keskeiseksi määrittelytasoksi. Muut tasot tulevat näkyviin, kun moraalijärjestystä rakennetaan suhteessa sosiaaliseen, historialliseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen ulottuvuuteen.

Useiden muiden kvalitatiivisten tutkimusten tavoin tämän tutkimuksen tarkoituksena on eritellä haastateltavien näkemyksiä siten, että raporttiteksti lisäisi lukijan ymmärrystä tutkitusta aiheesta ja ilmiöstä. Aineisto sisältää kertomuksia siitä, miten asioiden nähdään tällä hetkellä olevan, mitä kohti haluttaisiin kulkea ja mihin suuntiin asiat näyttävät kehittyvän tai ajautuvan. Tavoiteltavat asiat tulevat ilmi esimerkiksi silloin, kun haastateltavat puhuvat onnistumisen kokemuksesta tai kun he toistavat painokkaasti yksittäisiä teemoja. Puhujat rajaavat usein pahennusta aiheuttavat asiat ja toimintatavat oman toimintansa ulkopuolelle. Laadullisesta tutkimustiedosta hyödytään etenkin silloin, kun pohditaan, mihin vallitsevat käsitykset perustuvat, miksi työtä tehdään ja mitä sillä pyritään nykyhetkessä ja tulevaisuudessa saavuttamaan. Tutkimustieto saattaa luoda perustaa tulevan suunnittelulle.

Pertti Alasuutarin (1993, 66–67) tavoin miellän laadullisen aineiston koostuvan yksittäisistä tilanteista, joiden dokumentoiminen (nauhoittaminen ja sanatarkka purkaminen kirjoitetuksi tekstiksi) tekee systemaattisen tutkimisen mahdolliseksi. Haastatteluaineistoni keräämiseen on vaikuttanut erityisesti teema-haastatteluja koskeva aineistonkeruuperinne (Hirsjärvi & Hurme 1982; Hirsjärvi & Hurme 2000). Se ohjaa miettimään valmiiksi teemoja, joiden kautta tutkimuskohdetta lähestytään haastattelutilanteessa. Näin haastattelijalla on mahdollisuus varmistaa, että jokainen tutkimustehtävän kannalta keskeinen teema tulee haastattelussa puheeksi. Haastattelija käynnistää keskustelun, ohjaa sitä ja motivoi haastateltavaa kertomaan aiheesta. Teemahaastattelussa tutkijalla on mahdollisuus selventää kysymyksiä tarvittaessa. Kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin se tuntuu kyseisellä hetkellä luontevimmalta. (Eskola & Suoranta 2000, 85; Tuomi & Sarajärvi 2004, 74–77.)

Tutkimuksen empiirinen aineisto

Päädyin poliisien teemahaastatteluista koostuvan tutkimusaineiston keräämiseen, koska sain näin esiin useiden poliisien ajatuksia lasten parissa tekemästään työstä. Ennalta määritellyt teemat tukivat haastattelukeskustelua. Teemojen mukaan eteneminen antoi haastateltaville vapauden nostaa esiin myös sellaisia näkökulmia, joita haastattelija ei kysymystensä yhteydessä oivaltanut asettaa.

Toteutin neljäkymmenen poliisivirassa toimivan henkilön teemahaastattelut neljällä poliisilaitoksella syksyllä 2004. Haastateltavat olivat operatiivista työtä tekeviä rikos- ja järjestyspoliiseja. Heistä viisi oli naisia ja 35 miehiä. Suurin osa oli virkanimikkeeltään vanhempia konstaapeleita (28 haastateltavaa), mutta myös ylikonstaapeleita (12 haastateltavaa) osallistui tutkimukseen. Haastatteluhetkellä kahdeksan informanteista oli alle 30-vuotiaita ja viisi yli 50-vuotiaita. Pääosa aineistosta koostuu 30–50-vuotiaiden haastatteluista, sillä heitä oli yhteensä 27.

Puolet haastateltavista oli työskennellyt poliisina alle 15 vuotta ja puolet yli 15 vuotta. Rikostutkijoiden ja järjestyspoliisien haastatteluja on saman verran siksi, että kumpikin operatiivisen poliisitoiminnan ulottuvuus näkyisi aineistossa yhtä vahvasti.

Ennen haastatteluja pyysin tutkimusluvut lääninpoliisijohtajalta ja tutkimuskohteena olevien kihlakuntien poliisipäälliköiltä. Haastattelin poliiseja useissa kihlakunnissa, koska tavoitteena oli tutkia mahdollisimman monenlaisia työikäntäntöjä. Poliisilaitokset valikoin siten, että analysoitaessa oli mahdollista tarkastella rinta rinnan kahta samantyyppistä kihlakuntamiljöötä. Hain kuvauksia kaupunkimaisiin ympäristöihin painottuvasta poliisityöstä sekä pieniin kaupunkeihin ja kuntiin painottuvasta poliisityöstä.

Tässä raportissa kuvailen poliisilaitoksia yhdistellen niistä saamiani vaikutelmia ja faktatietoja. Raporttiin olen yhdistänyt kahta eri kihlakuntaa koskevia seikkoja ja antanut niille yhteisen nimen (vertaa Pösö 2004, 36–37). Tutkimuksen kuluessa viittaan siten kahteen poliisilaitokseen: *Maaseutumaiseen poliisilaitokseen* ja *Kaupunkimaiseen poliisilaitokseen*. Tähän ratkaisuun päädyin, jottei haastatteluaineistossa esiin tulevia yksittäisiä tilannekuvauksia ja yksittäisten poliisilaitosten toimintatapoja olisi mahdollista tunnistaa. Haastateltavien anonymiteetin varmistukseni, kutsun kaikkia informantteja *poliiseiksi*. Maaseutumainen poliisilaitos ja Kaupunkimainen poliisilaitos taustoittavat tarpeen vaatiessa aineistolainauksissa esiintyvien poliisien puheita.

Haastattelurunko muodostui 1) taustakysymyksistä, 2) lapsiin, nuoriin ja vanhempiin liittyvistä kysymyksistä sekä 3) poliisien työtapoihin ja -oloihin ja 4) yhteistyöverkostoihin liittyvistä teemoista (Liite 1). Kysyin poliisityöstä lasten parissa pääasiassa kohtaamistilanteiden näkökulmasta välttääkseni tiettyjen rikosten tai sosiaalisten ongelmien lähtökohtaista korostamista. Näin pyrin olemaan avoin sille, mistä poliisit kertoivat ja mitä he painottivat. Tutkimustehtävän kannalta keskeinen moraalijärjestyksen tuottaminen tai ylläpito ei ollut erillinen haastatteluteema. Se tuli näkyväksi erityisesti keskusteltaessa työssä kohdatuista lapsista, nuorista ja vanhemmista sekä poliisien työtavoista. Myös haastattelurungon kysymyksenasettelut sisälsivät moraalisia kannanottoja. Niitä laadittaessa on tehty tiedostettuja ja tiedostamattomia valintoja siitä, mitä ja miten kysytään.

Valtaosa haastatteluista sujui melko tarkasti haastattelurungon mukaan. Aineistoon sisältyy muutama hyvin vapaamuotoinen haastattelu. Osalla haastatteluista oli paljon näkemyksiä sekä lasten parissa tehdystä poliisityöstä että ideaalista lapsia koskevasta poliisityöstä. Kaikissa haastatteluissa keskustelun painopiste pysyi tutkimuskohteessa ja ennalta hahmotellut teemat tulivat käsitellyiksi. Haastattelijavetoisuus vaihteli sen mukaan, miten oma-aloitteisesti haastateltavat tutkimuskohteesta kertoivat.

Haastattelut purettiin sana sanalta tekstiksi, mutta taukoja ei mitattu eikä äänenpainoja merkitty. Litteroin itse 26 haastattelua. Tutkimusapulaisena toiminut yhteiskuntatieteiden ylioppilas Minna Hakkola litteroi 14 haastattelua. Osa nauhoista oli epäselviä ja vaati aineiston kaksinkertaisen läpikuuntelun. Litteroidut haastattelut tallennettiin sekä tekstinkäsittelyohjelmaa että ATLAS.ti-ohjelmaa varten.

Tutkimusraporttiin valituista aineistolainauksista olen karsinut arkisia täytesanoja. Tämä on lisännyt lainausten luettavuutta ja selkeyttänyt kerrottua. Haastateltavien murretta tai persoonallisia ilmaisutapoja olen tarvittaessa hie-man lieventänyt muokkaamalla joidenkin sanojen painotuksia tai murre sanoja

lähemmäs kirjakielen mukaista ilmaisua. Tähän päädyin turvatakseni haastateltavien tunnistamattomuuden. Aineistolainauksissa // -merkki viittaa siihen, että lainausten välissä on puhetta, joka ei ole olennainen analyysin kohteena olevan asian kannalta. Näin olen pyrkinyt tiivistämään haastateltavan kertomaa. Sulkujen sisään olen lisännyt sanoja, jotka helpottavat kerrotun ymmärtämistä, mutta jotka keskustelussa ovat jääneet ilmaisematta.

Aineiston kerääminen

Kaikilla poliisilaitoksilla haastattelut organisoitiin samankaltaisesti. Ennen tutkimuslupapäätöksen tekemistä poliiseilla oli mahdollisuus tutustua tutkimussuunnitelmaani. Poliisipäälliköt keskustelivat esittämästäni tutkimuspyynnöstä muiden poliisien kanssa. Yleensä poliisilaitoksen johtoryhmä teki päätöksen poliisilaitoksen osallistumisesta tutkimukseen. Tämän jälkeen sovin johtoryhmän yhdyshenkilön kanssa haastattelupäivistä. Poliisit sopivat keskenään haastateltavista. Tämä oli poliisipäälliköiden suosima etenemistapa, jonka soveltaminen sujui käytännössä hyvin. Haastateltaviksi lupautuneet poliisit saapuivat haastatteluihin ennalta sovittuina päivinä. Tein saman päivän aikana kaksi tai kolme haastattelua. Poliisilaitokseen tutustuminen alkoi yhteyshenkilön tapaaamisella. Hän esitteli lyhyesti kihlakunnan toimintaa pohjatiedoksi tutkimukselleni. Keskustelimme myös haastattelemiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä.

Tutkimusaineiston keräämisen kannalta Maaseutumainen ja Kaupunkimainen poliisilaitos poikkesivat toisistaan jonkin verran. Osa Kaupunkimaisen poliisilaitoksen poliiseista luki ennen haastattelua lyhyen kuvauksen tutkimuksestani. Heidän yhteyshenkilönsä oli pyytänyt minulta kirjallista tiivistelmää siitä, mitä olen tutkimassa ja miten toivon haastateltavien valmistautuvan haastatteluihin (Liite 2). Muut haastateltavat eivät saaneet tutkimussuunnitelman tiivistelmää, koska en ollut ennalta varautunut esittelytekstin kirjoittamiseen, eivätkä muut yhteyshenkilöt pyytäneet sellaista.

Kaupunkimaisten poliisilaitosten yhteyshenkilöt ilmoittivat minulle etukäteen haastatteluajankohdat ja haastateltavien nimet. Haastattelupäivinä minut ohjattiin poliisien työhuoneisiin tai kukin haastateltava haki minut odotusaulasta. Minut myös saatettiin ulos poliisilaitoksen tiloista. Tämä käytäntö perustui todennäköisesti poliisilaitosten yleiseen turvallisuusohjeistukseen, jonka mukaa vain luvan saaneet henkilöt voivat liikkua poliisilaitoksella vapaasti. Kaupunkimaisella poliisilaitoksella minusta tuntui usein, että haastattelu oli poliiseille kuulus-telua vastaava työtehtävä, joka toteutettiin suunnitellusti ja tehokkaasti. Tästä tavasta poikettiin muutaman kerran, kun jäimme haastattelun jälkeen keskustelemaan taukotilaan. Tällöin paikalla oli haastateltavan lisäksi muita poliiseja.

Kaupunkimaisen poliisilaitoksen ilmapiiristä en saanut juuri käsitystä. Tilanne oli toisenlainen Maaseutumaisella poliisilaitoksella. Yhteisöön tutustumisen tekivät mahdolliseksi kahvikutsut poliisien taukutiloihin ja lounastauolle. Kävin keskustelua poliisien kanssa haastattelutilanteiden ulkopuolellakin. Koin olevani kutsuttu vieras, vaikka haastattelutapaamiset olivat syntyneet minun aloitteestani. Maaseutumaisen poliisilaitoksen fyysiset tilat olivat kaupunkimaista poliisilaitosta pienempiä, mikä saattoi vaikuttaa tunnelmaan. Poliisit näyttivät tulevan keskenään hyvin toimeen ja tuntevan toisensa hyvin.

Jotkut haastatteluista olivat selvästi haastattelijavetoisia. Toiset haastattelut olivat tempoltaan rauhallisia. Joissakin minä haastattelijana pääasiassa kysyin

lyhyesti ja kuuntelin pitkään, joissakin huomasin osallistuvani vuorovaikutteiseen ja pohdiskelemaan keskusteluun. Asetuin haastattelijan rooliin haastateltavien erilaisten viestintätyylien mukaisesti. Tilanteen mukaan toimiminen oli tarkoituksenmukaista, jotta pystyimme kunkin haastateltavan kanssa syventymään niihin näkökulmiin ja teemoihin, joita haastateltava piti tärkeinä tai joista hän puhui muita enemmän. Aloitin kaikki haastattelut tunnustelevilla taustakysymyksillä ja noudattelin muutoinkin melko tarkasti haastattelurunkoa, etenkin ensimmäisissä haastatteluissa. Viimeisessä haastattelussa en tarvinnut paperilla olevaa runkoa lainkaan, koska muistin kysymykset. Aktiivisuuteni haastattelijana vaihteli sen mukaan, miten kukin haastateltava suhtautui tutkimuskohteeseen, -teemoihin ja kysymyksiini.

Myös tutkija ja häntä määrittävät seikat vaikuttavat siihen, mitä ja miten haastateltavat kertovat haastattelutilanteessa. Tässä tapauksessa tutkija oli poliisiorganisaation ulkopuolinen, sosiaalityöntekijä, tutkijakoulutettava, noin 30-vuotias ja nainen. Oletan, että aineiston sisältöön on vaikuttanut erityisesti se, että haastattelijana toimi poliisiorganisaation ulkopuolinen henkilö, jolla ei ollut poliisin koulutusta tai virkaa. Aiemmissä työtehtävissäni olin tehnyt yhteistyötä poliisien kanssa, joten yhteisen kielen löytäminen haastateltavien kanssa ei ollut minusta vaikeaa. Koin kuitenkin, että tutkijaroolissa ollessani minulle kerrottiin asioista hieman varovaisemmin kuin sosiaalityöntekijänä toimiessani. Tähän ovat vaikuttaneet todennäköisesti lukuisat tekijät. Kyse on saattanut olla siitä, että aihetta käsiteltiin haastatteluissa yleisemmällä tasolla kuin asiakkaita koskevissa yksittäisissä tilanteissa. Myös haastatteluteemojen rytmittämä keskustelu sai tilanteen poikkeamaan arkisesta vuorovaikutuksesta. Varovaisiin ilmaisuihin saattoi vaikuttaa sekin, että en ollut entuudestaan tuttu haastattelemilleni poliiseille. Lisäksi haastattelun dokumentointi nauhoittamalla on todennäköisesti vaikuttanut mielipiteiden muotoiluun jonkin verran. Nähdäkseni haastatteluissa saavutettiin kuitenkin ilahduttavan usein ymmärrystä laajentava vuorovaikutustilanne, jota Pertti Alasuutari (1996, 69) on kuvannut seuraavasti:

”ymmärrys syvenee samanaikaisesti kahteen suuntaan: tutkija tiedostaa ja ymmärtää yhä enemmän sekä oman maailmankuvansa hämäriä esiolettamuksia että tutkittavan ryhmän elämänmuotoa. // Myös haastateltavan eli informantin on tehtävä eräänlainen käännösoperaatio kulttuuripiiristä toiseen, otettava etäisyyttä omasta kulttuuristaan ja selitettävä sen piirteitä sillä kielellä, joka on tutkijalle ja tutkittavalle yhteinen.”

Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että haastateltavan vastattua kysymykseeni tiivistin usein kuulemaani omin sanoin. Näin varmistin samalla, että olin ymmärtänyt haastateltavan kertoman oikein. Joskus haastateltava kielsi, joskus hän myönsi. Monesti kävi niin, että alkaessaan tarkentaa asiaa haastateltava toi esiin toisen aiheeseen liittyvän aspektin. Uusi yksityiskohta saattoi muuttaa tai laajentaa aiemmin saamaani käsitystä. Joskus mielikuva avartui niin paljon, että tema muuntui toiseksi.

Alun perin suunnittelin myös havainnoivani poliisien työtä lasten parissa, mihin lääninpoliisijohtajalta saatu tutkimuslupa olisi antanut mahdollisuuden. Valtaosa ehdotukseni kuulleista poliisipäälliköistä kuitenkin suhtautui siihen varauksellisesti. He totesivat, että lapsia kohdataan poliisilaitoksilla siinä määrin harvoin, että suuri osa tutkijan ajasta kuluisi hyödyttömään odottamiseen. Lisäksi totesimme yhdessä, että havainnointia ei ole perusteltua toteuttaa eettisistä syistä ja turvallisuussyistä esimerkiksi lapsiperheisiin kohdistuvien kotihälytystehtävien yhteydessä. Ääneen lausumattomia perusteluja saattoi olla muitakin.

Haastatteluista muodostui aineisto, jonka rajoihin pystyivät vaikuttamaan niin haastatellut poliisit, tutkija kuin tutkimusluvan antanut poliisijohtokin. Haastatteluissa jotakin jätetään kertomatta, jostakin kerrotaan muita teemoja enemmän ja jotakin poliisityössä koettua on vaikea välittää tai kuvata yhteisön ulkopuolisille. Haastatteluissa syntynyt tieto ei kuvaa suoraan ja välittömästi haastattelutilanteen ulkopuolista maailmaa. Tarkastelen haastatteluista välittyvää sosiaalista vuorovaikutusta kahdella eri tasolla; analysoin haastattelijan (eli minun) ja haastateltavan (poliisin) välistä keskustelua sekä poliisien kertomaa työssään kohtaamiensa lasten, näiden läheisten ja viranomaisedustajien välisestä vuorovaikutuksesta. Haastattelututkimus on aina tutkijan tulkitsemaa ja välittämää tietoa haastateltavien kokemuksista ja näkemyksistä.

3.3 Analyysivaiheet ja -metodit

Laadullista tutkimusaineistoa tarkastellaan yleensä kokonaisuutena, vaikka se koostuukin tutkimusyksiköistä, kuten tässä tutkimuksessa eri henkilöiden teema-haastatteluista. Karkeasti eriteltynä analyysissä on havaintojen pelkistämisen vaihe ja arvoituksen ratkaisemisen vaihe. Havaintojen pelkistämisessä aineistoa tarkastellaan tietyn teoreettisen viitekehyksen tai kysymyksenasettelun näkökulmasta. Rajausten ansiosta aineistosta on mahdollista koota havaintoja ja nimetä niitä yhdistäviä piirteitä. Arvoituksen ratkaiseminen vaatii merkitystulkinnan tekemistä tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin aineistosta tulkittuja havaintoja on suhteutettava muihin aineistohavaintoihin, tilastotietoihin sekä teoria- ja tutkimuskirjallisuuteen. (Alasuutari 1993, 21–34; Tuomi & Sarajärvi 2004, 17–18.)

Tutkimusaineistoni analysointi jakautui kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäisessä keskityin havaintojen pelkistämiseen. Analyysivaihe nosti esiin moraalisen merkityksellisuuden lasten parissa toteutetussa poliisityössä. Toista analyysikierrosta edelsi syventyminen viitekehyksessä esillä olleisiin sosiaalitieteellisiin keskusteluihin, erityisesti lapsi- ja lastensuojelututkimukseen, konstruktionistiseen sosiaalisten ongelmien ja moraalisen tutkimukseen sekä foucault'laiseen valtatutkimukseen. Nämä keskustelut vahvistivat tietouttani moraalisen ja sosiaalisten ongelmien välisestä suhteesta. Ne vaikuttivat myös tapaani eritellä moraalijärjestyksen ilmiötä osana poliisityötä ja lasten hyvinvointia. Kolmatta analyysivaihetta tarvitsin rakentaessani tutkimusraporttiin juonellista kertomusta ja nostaessani esiin aineistossa esiintyvien näkemysten moniulotteisuutta. Seuraavissa alaluvuissa kerron analyysivaiheiden sisällöistä ja perustelen tekemiäni analyysivalintoja.

Aineistolähtöinen ensianalyysi

Tutkimusprosessin käynnistyessä valitsin induktiivisen tutkimusasetelman, jossa tutkimustulosten päättely alkaa empiirisen havaintoaineiston pohjalta. Lähtökohtanani oli tarkastella lasten parissa tehtävää poliisityötä erittelemällä erityisesti poliisi- ja sosiaaliviranomaisen välistä rajapintaa sekä poliisiviranomaisen ja yksityisen lapsiperheen rajapintaa. Grounded theorya (Strauss & Corbin 1998) ja aineistolähtöistä sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110–115) soveltaen etenin analyysissä spesifien ilmaisujen koodauksesta teoreettisten käsit-

teiden tuottamiseen. Tämä edellytti kategorioiden luomista ja niiden välistä vertailua. Vertailun tuloksena muodostui erilaisia kokonaisuuksia, jotka suhteutuivat toisiinsa.

Aloitin aineiston analysoinnin koodaamalla primääritekstiä avoimesti. Aineiston avoin koodaus tuotti noin 80 koodinimeä, jotka teemoittelin useiksi aihealueiksi. Päädyin kartoittamaan ensin aineistossa ilmeneviä poliisien ja lasten⁹ kohtaamistilanteita, koska aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta tällaista pohjatietoa ei löytynyt. Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä on mielekästä käyttää erityisesti silloin, kun tiettyä ilmiötä koskevaa tietoa on vähän ja kun pyritään selvittämään ilmiötä koskevia sisältöjä (Eskola & Suoranta 2000, 19). Sisällönanalyysin avulla sain kokonaiskuvan teemoista ja näkökulmista, joiden kautta poliisit kertoivat työstään lasten parissa.

Hain sisällönanalyysin kohteeksi vuorollaan kotihälytyksiä, kuulusteluja, kiinniottoja sekä kenttätyötä käsittelevät haastatteluotteet. Ensin identifioin aineiston tutkimuskohteen osa-alueet. Toisin sanoen hajotin aineiston teemoihin, joille annoin koodinimet. Tämän jälkeen oli mahdollista tarkastella koodien välisiä suhteita eli suorittaa aineiston aksiaalinen koodaus. (Tesch 1990, 103–107; Strauss & Corbin 1998, 88–95, 123–161.) ATLAS ti. tietokoneohjelman avulla kokosin yhteen samankaltaiset lainaukset ja annoin niille yhteisen koodinimen. Jatkoin luokittelua neliportaisella kategorisoinnilla, jonka tuloksena pystyin kuvaamaan tiiviisti kaikki neljä kohtaamistilannetta (katso esimerkki systemaattisesta kategorisoinnista, liite 3). Tämä kuvaileva, ensimmäinen analyysi toimi pohjana toiselle analyysivaiheelle, jossa teoreettiset jäsennykset alkoivat hahmottua (vertaa Strauss & Corbin 1998, 16–19). Samalla etenin aineistolähtöisestä analyysistä teoriasidonnaiseen analyysiin.

Tutkimusongelman ratkaisemista abduktiivisena päättelynä

Teoriasidonnaisessa analyysivaiheessa tutkija tukeutuu aineistolähtöisen analyysivaiheen tuottamiin koodeihin. Analyysin edetessä hän ottaa avukseen teoreettisia käsitteitä ja hyödyntää ilmiöstä aiemmin saatuja tutkimustuloksia. Teoriasidonnainen analyysi perustuu abduktiiviseen päättelyyn, jossa teorioista ja aineistosta lähtöisin olevat käsitykset saavat tukea toisiltaan. Aiempaa tietoa ei niinkään testata, vaan käytetään uusien ideoiden innoittajana. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 98–99.) Tässä tutkimuksessa sekä tutkimuskohdetta että tutkittavaa ilmiötä koskevat teoreettiset keskustelut ja käsitelmääritykset tukivat päättelyprosessia vuoro vaikutuksessa aineiston uudelleen järjestämisen kanssa.

Derek Layderin (1998) kehittämä adaptiivinen teoria muistuttaa abduktiiviseen päättelyyn yleisesti liitettyjä kuvauksia (esimerkiksi Tuomi & Sarajärvi 2004, 93–99). Adaptiivisessa teoriassa suhteutetaan aineistolähtöisen analyysin tuottamia käsityksiä olemassa oleviin teorioihin. Näin tutkimuskohteesta luodaan uusi teoria hyödyntäen empiiristä aineistoa ja aikaisemman teorian elementtejä. Adaptiivisessa teoriassa aineistolähtöisen analyysin tuottamat kuvaukset toimijoiden aktiviteeteista ja aikomuksista saavat vahvistusta esimerkiksi kulttuuriin, instituutioihin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä teoreettisista keskusteluista. Tutkija kiinnittää huomionsa toimijoiden ja rakenteiden välisiin suhteisiin sekä ilmiöiden mikro- ja makrotasoihin. (Layder 1998, 1, 19–27.) Abduktiivinen päätely kuvaa tutkimistapaani. En ole kuitenkaan hakenut analyysiini tukea yhdestä

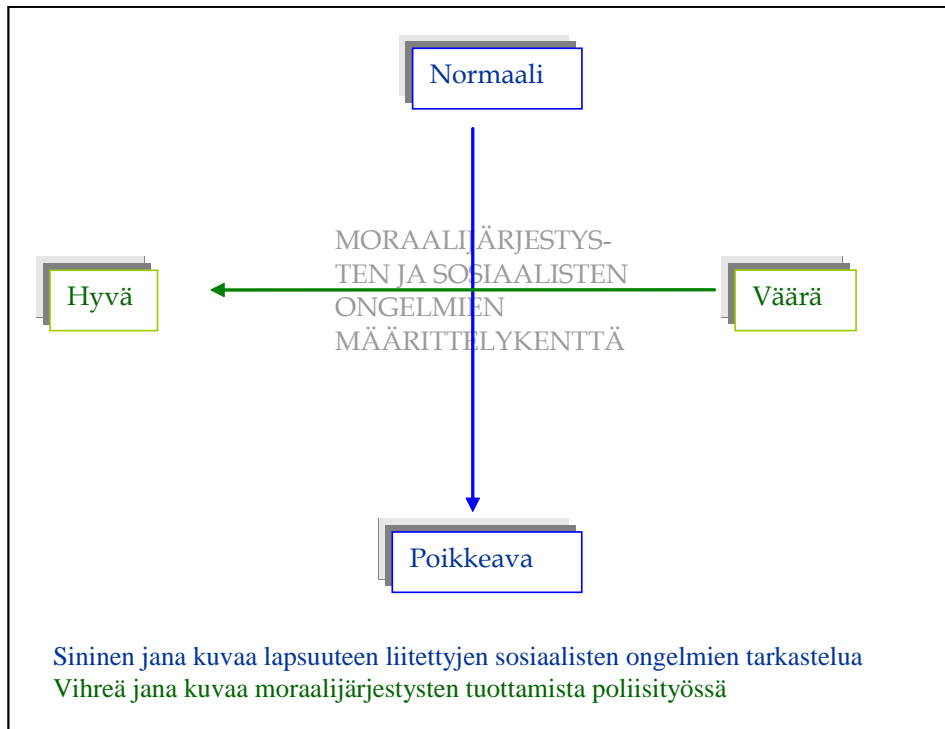
teoriasta, vaan olen soveltanut useita sosiaalsiin ongelmiin ja moraalikysymyksiin liittyviä teorioita ja keskusteluja.

Toisen analyysivaiheen alkaessa luin primääritekstit uudelleen ja koodasin lukemaani toistamiseen. Uudelleen koodaamiseen päädyin varmistaakseni ensimmäisellä koodauskierroksella tekemiäni tulkintoja. Uudelleen koodaaminen varmisti, että molemmilla kierroksilla suurin osa haastatteluotteista ja pelkistetyistä ilmauksista sai samat tai ainakin samansuuntaiset koodinimet. Uusi koodauskierros vahvisti ensianalyysin tuottamaa tulosta siitä, että poliisi arvioi lapsiin liittyviä työtehtäviä toteuttaessaan paitsi mahdollisia sosiaalisia ongelmia myös lapsen elämäntilanteen moraalista ulottuvuutta.

Koodauskierrosten jälkeen tarkastelin, miten kysymykset moraalista ja sosiaalisista ongelmista rakentavat perustaa poliisityölle lasten parissa. Vaihe on systemaattisuudessaan verrattavissa grounded theoryn selektiiviseen koodauksen (Strauss & Corbin 1998, 88–95, 123–161), mutta grounded theoryn mukaisesta puhtaasta aineistolähtöisyydestä ei ollut kuitenkaan kyse. Aiemmat tutkimustulokset antoivat vahvistusta sille, että poliisityö rakentuu muun muassa poliisikulttuurin, poliisi-instituution ja yhteiskuntapolitiikan varaan (esimerkiksi Wright 2002; Korander 2004; Neiglick 2004). Aineistostani välittyi viesti siitä, että lapsiin liittyvät ratkaisut vaativat moraalista tulkintaa; esimerkiksi siitä, miten lapset ymmärtävät normit, millainen on normaali lapsiperhe ja milloin ongelmat kärjistyvät. Tässä vaiheessa epäselvää oli, miten moraalikysymykset ja sosiaaliset ongelmat suhteutuvat poliisityössä toisiinsa.

Primääritekstejä ja niitä edustavia koodeja tarkastellessani alkoi hahmottua, että esimerkiksi sosiaalisiksi ongelmaksi määrittyvä ilmiö ei ole sitä ”tyyli-puhtaasti”. Moraalikysymykset vaikuttavat sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessiin. Mahdollisimman hyvään asiintilaan vertaamalla tuotetaan tulkintoja poikkeavista ja normaaleista asianteiloista, toimintatavoista tai olosuhteista. Hyvän ja väärän muodostama jana sekä normaalin ja poikkeavan muodostama jana näyttävät risteävän. Tuo risteyspiste muodostaa nelikentän, jossa sekä sosiaalisia ongelmia että moraalijärjestyksiä määritellään (katso kuvio 2).

⁹ Lapset-termillä viitataan kaikkiin alle 18-vuotiaisiin. Määrittely on samankaltainen lastensuojelulain (417/2007, 6 §) kanssa. Analyysissä en lähtökohtaisesti keskity sukupuoli- tai ikäkausierojen tarkasteluun, vaan ne tulevat esiin haastateltavien korostaessa niitä erityisesti. Haastattelutilanteissa annoin pääsääntöisesti haastateltaville itselleen mahdollisuuden päättää, minkä ikäisistä lapsista he puhuivat. En myöskään kysynyt erikseen tytöistä tai pojista. Tällainen lähestymistapa tuotti puhetta kaikenikäisistä ja kaikenlaisista lapsista. Erottelun tasot ja tavat vaihtelivat. Tosinaan puhuttiin yleisesti ja neutraalisti alaikäisistä. Tosinaan eroteltiin alaikäiset elämänvaiheiden perusteella lapsiin ja nuoriin tai sukupuolen perusteella tyttöihin ja poikiin. Monesti haastateltavat viittasivat erilaisista tilanteista puhuessaan kohtaamansa alaikäisen ikäkauteen, kehitysvaiheeseen tai ikään.

KUVIO 2 Moraalijärjestyksen ja sosiaalisten ongelmien määrittelykenttä

Sijoitin avoimen koodauksen tuloksena syntyneet alakategoriat moraalijärjestyksen ja sosiaalisten ongelmien tuottamisen kenttään (kuvio 2). Osa koodien lähteenä toimivista aineisto-otteista sisälsi kuvauksia hyvänä ja normaalina pidetystä lapsuudesta. Osa koodien taustateksteistä viittasi päinvastaiseen eli vääränlaisena ja poikkeavana pidettyyn lapsuuteen. Aineistosta löytyi useita kuvauksia normaalina, mutta vääränlaisena tai epätoivottavana pidetystä lapsuudesta. Nämä koodit sijoitin väärän ja normaalin väliseen tilaan. Aineisto-otteet viestivät myös sellaisista poliisien tekemistä havainnoista, jotka koskivat lapsen tapojen poikkeavuutta, vaikkei käytös itsessään ollut moitittavaa. Loput koodit ilmensivät toimintatapoja, joita poliisit sovelsivat lasten kohtaamistilanteissa. Poliisien toimintatavat määräytyivät lainsäädännön soveltamisen lisäksi sen mukaan, millaisen tilannekohtaisen tulkinnan he tekivät lapsen elämänvaiheen poikkeavuudesta, normaaliudesta, hyvyydestä ja vääryydestä.

Kahden analyysikierroksen jälkeen tutkimuksen rakenne oli hahmottunut. Raportoinnin kannalta ongelmallista oli, että vaikka aineiston sisällöt olivat selvillä, yksittäisiin teemoihin liittyvät näkemyserot eivät nousseet esiin luokittelusta. Jotta haastattelupuheiden eri vivahteet oli mahdollista osoittaa, valitsin erityisen tarkastelun kohteeksi muutamia poliiseja puhuttaneita teemoja (nuorisoriikollisuus, alaikäisten alkoholinkäyttö ja lähisuhdeväkivalta). Poimin ATLAS.ti -ohjelman avulla kaikki tiettyä teemaa koskevat haastattelulainaukset ja erittelin lähestymistapoja, joita poliisit käyttivät teemasta puhuessaan. Tämä analyysivaihe nosti esiin puheen kerrostumat. Samaankin teemaan liitettiin hyvin erilaisia mää-

ritelmiä puheeseen valitusta näkökulmasta riippuen. Haastateltava saattoi määrittää esimerkiksi nuorten alkoholinkäyttöä eri tavoin riippuen siitä, puhuiko hän institutionaalisesta näkökulmasta, poliisin miehistökulttuurin näkökulmasta vai henkilökohtaisesta näkökulmasta.

Analyysit empiirisissä luvuissa

Kaikki kolme analyysikierrosta tuottivat hieman erilaista tietoa. Tekstiksi purkamani analyysit sisälsivät kuitenkin paljon toistoa, minkä vuoksi päädyin raportointivaiheessa yhdistämään ensimmäisen ja kolmannen analyysikierroksen tulokset raportin ensimmäiseen tuloslukuun (luku 4 sivulta 52 alkaen). Kolmas analyysikierros auttoi löytämään raportin punaisen langan ja keinon kirjoittaa auki aineiston vivahteikkuutta.

Seuraavan luvun (luku 4) rakenne perustuu ensimmäiseen analyysikierrokseen, jossa tarkastelin lapsia koskevaa poliisityötä kohtaamistilanteiden kautta. Kenttätyötä, kotihälytyksiä, kiinniottotilanteita ja kuulusteluja koskevat sisällöt esittelen hyödyntäen haastatteluotteita, jotka ilmentävät sekä yleisesti käytettyjä näkökulmia että poikkeavia ja ristiriitaisuutta osoittavia näkökulmia. Neljännen luvun tarkoituksena on tuottaa tietoa lasten ja poliisien kohtaamistilanteiden sisällöistä, esitellä aineistoa lukijalle ja luoda perustaa muille empiirisille luvuille.

Viidennessä luvussa (alkaan sivulta 86) kirjoitan lapsia koskevasta moraalijärjestyksestä poliisityön viitekehysessä. Selvennän moraalijärjestyksen analysointiprosessia yksityiskohtaisesti luvun alussa, jotta lukija voi tarvittaessa palata analyysin etenemisprosessiin tuloksia tarkastellessaan. Havaintojen raportoinnin yhteydessä on lyhyitä aineistolainauksia, jotka kuvaavat tutkittavaa ilmiötä. Vaikka nimetyt normit, pulmat, hämmentävät tavat ja sosiaaliset ongelmat on koottu samoihin lukuihin, tämä ei tarkoita, että kaikki poliisit olisivat olleet määritelmistä yksimielisiä. Samaa teemaa koskeva kuvaus saattoi päätyä useaankin kategoriaan puhujasta, puheen taustasta ja puhujan kulloinkin valitsemasta näkökulmasta riippuen. Kuudennessa luvussa palaan toimintatapojen tarkasteluun analysoimalla työkäytäntöjä, joita poliisit lasten parissa soveltavat. Työkäytäntöjen kuvailu tiivistää sen, millaista poliisityöhön liitetty moraalijärjestys haastateltavien mukaan on.

Tarkastelen neljäkymmentä haastattelua aineistokokonaisuutena, sillä tavoitteenani on kuvata lasten parissa tehtävän poliisityön sisältöjä ja erilaisia toimintatapoja. En tyypittele haastattelemiani poliiseja tai heidän kuvaamiaan lapsia, koska aineistosta ei ole mahdollista tehdä henkilöitä koskevia yksityiskohtaisia tulkintoja. Kutakin informanttia on haastateltu yhden kerran noin tunnin verran, minkä pohjalta analysoin poliisien ja lasten kohtaamistilanteita. Olen myös turvannut haastateltavien tunnistamattomuutta tarkastelemalla heidän näkemyksiään kokonaisuutena.

4 POLIISITYÖ LASTEN PARISSA

Tämä luku pohjautuu aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin (katso sivut 47-48). Sen avulla olen hahmottanut elementtejä, joita poliisit sisällyttävät lasten ja poliisien kohtaamistilanteisiin. Konstruktiot poliisien työtilanteista lasten parissa helppottavat poliisityön teoreettista tarkastelua. Jäsenän luvun kenttätyötä, koti-hälytystilanteita, kuulusteluja ja kiinniottotilanteita koskevien kuvausten varaan.

Esillä ovat erityisesti sisällöiltään monimuotoiset haastattelulainaukset. Ne viestivät joko poliisityön ristiriitaisuudesta ja moniulotteisuudesta tai tehtävien samankaltaisuudesta ja rutiininomaisuudesta. Haastattelulainaukset konkretisoivat samalla kertaa useita sisällönanalyysin esiin nostamia teemoja. Haastattelun puitteet rajoittavat tutkimuskohteen kuvausta. Haastateltava ja haastatteli- ja tapaavat kerran keskustellen noin tunnin ajan, haastattelun osapuolet eivät tunne toisiaan entuudestaan ja haastateltavat päättävät itse, minkä verran he dokumentoivat tutkimusta varten kertovat.

Kaikkia tarkasteltuja kohtaamistilanteita yhdistävät poliisin ja lapsen läsnäolo, lainsäädännön velvoitteet, ympäristön huomioon ottamisen tarve ja viranomaisratkaisun tekeminen. Jokainen näistä elementeistä saa erilaisia sisältöjä riippuen siitä, mitä seikkoja haastateltava kuvauksessaan painottaa. Kohtaamistilanteiden tarkastelu konkretisoi myös, millaiset lapsikäsitkset, nuoruus- ja lapsuuskategoriat sekä yhteiskunnalliset ideologiat taustoittavat poliisityötä lasten parissa.

4.1 Poliisien kenttätyö: turvallisuuden ja tuttuuden viriäminen

Lähipoliisityö käsitetään tässä tutkimuksessa poliisien kenttätyön osa-alueeksi. Kirjallisuudessa lähipoliisitoiminta määritellään pääasiassa ratkaisukeskeiseksi, rikoksia ennalta estäväksi toiminnaksi. Lähipoliisit pyrkivät vahvistamaan kansalaisten turvallisuuden tunnetta ja vähentämään rikollisuuden pelkoa. Toiminnassa pidetään tärkeänä poliisin näkyvyyttä. Poliisit ovat vuorovaikutuksessa asukkaiden kanssa myös muulloin kuin rikoksia tutkiessaan tai hälytystehtäviä hoitaessaan. Näin poliisiorganisaatiossa rakennetaan siteitä yhteisön jäseniin. Nimetyillä asuinalueilla työskentelevät poliisit tuntevat suuren osan asiakkaista

ja yhteistyötahojen edustajista. (Raivola, Ellonen & Välihalo 1997, 37–38; Hall & Whyte, 2003 6; Berkman & Esserman 2004, 5–7.)

Suomessa ennalta estävää poliisityötä on kutsuttu muun muassa lähipoliisi-toiminnaksi 1970-luvun lopulta alkaen. Sisäministeriö antoi lähipoliisitoiminnasta ensimmäiset viralliset ohjeet vuonna 1981. Toiminta on alkanut lasten laillisuus- ja liikennekasvatuksesta ja yleisestä tiedottamisesta sekä 1960-luvun kyläpoliisi-järjestelmästä. Lähipoliisitoiminta (kortteli- ja aluepoliisien työ) on nähty keino-na päästä lähelle ihmisiä ja heidän mahdollisia elämänvaikeuksiaan. Sillä on tavoiteltu myös poliisien ihmisläheisyyttä, jonka on toivottu synnyttävän myönteistä poliisikuvaa. Poliisit ja kansalaiset etäännyivät toisistaan 1970-luvun aikana useiden ihmisten muuttaessa rakennemuutoksen myötä kaupunkilähiöihin. Myös poliisien arkityön autoistuminen kasvatti kuilua poliisien ja kansalaisten välillä. (Mantila 1987, 13–17, 63–65.) Lähipoliisitoiminta on saanut uudelleen näkyvyyttä viime vuosina, kun hyvien käytäntöjen ja varhaisen puuttumisen hankkeet ovat tavoittaneet poliisiorganisaatiot. Kummipoliisien toiminta muistuttaa lähipoliisitoimintaa. Kummipoliiseja on muun muassa Mikkelin seudulla. (Vaikuta varhain... 2006.)

Haastattelemani poliisit liittävät lähipoliisitoiminnan tarkasti ennalta suunniteltuihin tehtäviin tai tiettyyn toimenkuvaan. Lähipoliisityötä kuvattaessa korostuvat työtehtävien suorittaminen tai luetteleminen. Lähipoliisitehtäviä ovat koululla pidettävät oppitunnit, valistustilaisuuksien suunnittelu ja toteutus sekä sidosryhmien välinen strategiatyöskentely. Lähipoliisi pitää muita poliiseja tiiviimmin yhteyttä sosiaali-, nuoriso- ja kouluviranomaisiin. Pääsääntöisesti lähipoliiseiksi nimetyt osallistuvat myös rikostutkintaan. Aikaa vieviä tehtäviä on paljon, ja tehtävien luonne vaihtelee hallinnollisesta toimistotyöstä vuorovaikutteisiin asiakaskohtaisiin. Tiiviistä sidosryhmäyhteistyöstä huolimatta lähipoliisityötä koskevissa haastatteluosioissa ei juuri pohdita institutionaaliseen tehtävänjakoon liittyviä kysymyksiä. Yhteistyön tärkeys todetaan, mutta sen sujuvuutta tai tuloksellisuutta ei tarkastella yksityiskohtaisesti.

Kenttätyö määrittänyt lähipoliisityötä yleisemmäksi valvonnaksi tai valistukseksi, jonka yhteydessä tehtyihin ratkaisuihin ei useinkaan liity ennalta tarkoin suunniteltuja toimintastrategioita. Kenttätyötä koskevissa työkuvauksissa on leppoisuutta, toiveikkuutta ja luottavaisuutta. Niihin liittyy poliisien ja kansalaisten välistä vapaaehtoisuutta. On myös kenttätyötilanteita, jotka oikeuttavat tai edellyttävät poliisivaltuuksien aktualisoitumista, mikä äärimmäisissä tilanteissa merkitsee kiinniottoja ja kuulusteluja. Kenttätyön ulottuvuuksia avaavat tai rajaavat poliisien yksilölliset ominaisuudet. Toisten on esimerkiksi helpompi jalkautua partioautosta keskustelemaan nuorten kanssa kuin toisten.

Haastatteluaineistoni perusteella järjestystä ylläpidetään toisinaan korostamalla poliisi-instituutiota. Esimerkiksi poliisiautolla ajaminen tuottaa järjestystä katukuvaan. Sekä nuorten että lasten on havaittu kiinnittävän huomiota poliisiautoon. Instituution onnistunut hyödyntäminen luo poliisien kokemusten mukaan turvallisuutta koko yhteisöön. Vaikutukset ovat sekä välittömiä että välillisiä. Pikkulapsen tervehtiminen poliisiautosta saattaa osaltaan luoda perustaa lapsen turvallisuudentunteen kehittymiselle. Poliisien kenttätyössä tekemiin, lapsia koskeviin ratkaisuihin vaikuttavat olennaisesti organisaation puitteet, kuten samanaikaisesti partioivien poliisien määrä, vuorokaudenaika, vuodenaika ja viikonpäivä sekä partiointialueen laajuus ja asukasluku.

Lähipoliisitoimintaa koulussa

Haastateltavat kertovat, että lapset ja nuoret käyttäytyvät usein melko rennosti poliisin kohdatessaan. Positiivisen suhtautumisen arvellaan johtuvan poliisien kouluvierailuista. Lapsilla on ollut mahdollisuus tutustua poliisiviranomaiseen arkisessa ympäristössään. Kouluvierailuilla poliisit kertovat työnsä osa-alueista. Lapsilla on tilaisuus kysyä ja kuvata itselleen tärkeitä asioita. Poliisiyöstä muodostuneiden mielikuvien merkitystä pidetään tärkeänä. Poliisit osallistuvat kasvatustyöhön, jossa pyritään herättämään lasten luottamus viranomaiseen: vahvistetaan mielikuvaa auttavista ja ystävällisistä poliiseista ja vähennetään poliiseja kohtaan koettua pelkoa. Kun koulussa on tutustuttu poliiseihin, lapsi ei hämmenny täysin kohdatessaan poliisin muissa yhteyksissä. Lähipoliisit selvittävät myös vastuualueeseensa kuuluvissa kouluissa tapahtuneita rikkomus- ja rikosepäilyjä.

Kouluissa toteutettavan laillisuus- ja liikennevalistuksen sisällöt muuttuvat. Yhteiskunnan muutos näkyy lasten kysymyksissä ja opettajien esittämässä luennointiaiheissa. Aiemmin poliiseja pyydettiin puhumaan päihdeiden haittavaikutuksista peruskoulun seitsemäsluokkalaisten. Nykyisin poliisia saatetaan pyytää puhumaan samasta aiheesta myös 9- ja 10-vuotiaille. Ensimmäisessä aineistolainauksessa haastateltava kertoo poliisin ja lasten välisestä luottamuksesta. Lapset saattavat kertoa esimerkiksi päihdekokeilustaan poliisille, mutta eivät opettajalleen.

Esitin kysymyksen opettajan läsnä ollessa, että kuinka moni on maistanu tupakkia tai alkoholia. Yhtään kättä ei noussu. Mutta sitten ku mä esitin saman kysymyksen samalle porukalle niin, että opettaja ei ollu paikalla, kenen kanssa ne on tekemisissä päivittäin, mä käyn vaan silloin tällöin. Sitten nousi käsiä, ku mä sanoin, että se ei tästä seinästä mee ulos tämä tieto. // Että kyllä siinä varmaan samalla lailla ku kaikessa muusakin, että ku saa niihin lapsiin sitä luottamusta vähä. // Kyllä niitä lähipoliisin hommia mielellään tekee, mutta niihin tahtoo mennä aikaa aika paljon.

(Aineistolainaus 1)

Haastateltava selittää huomiotaan tuttuuden asteella. Lapset eivät tunnusta päihdekokeiluaan opettajalle, jonka kanssa he ovat jatkuvasti tekemisissä ja joka tuntee lapset hyvin. Lähipoliisille päihdekokeiluistakin voidaan kertoa. Poliisi ei ole täysin vieras, mutta ei myöskään arkisen tuttu, sillä hän on oppilaiden ja opettajien vieraana toisesta organisaatiosta. Lapset ovat luoneet tästä poliisimiehestä mielikuvia aiempien kouluvierailujen yhteydessä, ja nämä mielikuvat purkavat varautuneisuutta lasten ja poliisin väliltä. Aikaa valistustyöhön on annettu, ja yhteistyö koetaan molemmin puolin mielekkääksi. Lasten käytökselle saattaa olla muitakin syitä. Kertojan arvion mukaan tunnustuksiin saattoi vaikuttaa poliisin lupaus siitä, että hän pitää tiedon päihdekokeilun tehneistä tai kokeilijoiden määräästä itsellään. Ehkä lapset itse löytäisivät toiminnalleen myös muita perusteluja.

Nuoret vapaa-aikaa viettämässä ja poliisit partioimassa

Poliisit ja alle 18-vuotiaat kohtaavat paitsi kouluissa myös kaikille avoimissa julkisissa tiloissa: kaduilla, puistoissa, koulujen ja päiväkotien pihoilla sekä kauppa-keskuksissa. Aikuisten mielikuvissa julkisiin tiloihin liittyy usein vaaroja. Julki-

set tilat tarjoavat kuitenkin nuorille paikkoja, joissa he voivat viettää suunnittelematonta vapaa-aikaa kaverien kesken. (James, Jenks & Prout 1998, 51.) Nuorten suosimat kokoontumispaikat ovat yleensä poliisien tiedossa, sillä alueen asukkaat ilmoittavat etenkin kovaäänisistä nuorisoujoukoista poliiseille. Näin asukkaat osallistuvat järjestyksenpitoon.

Haastateltavat tarkastelevat nuorten kokoontumisia eri näkökulmista. Institutionaalisesti, erityisesti työprosessien ja toimenkuvansa kautta, lähestyvä pitää nuorten kokoontumisia ongelmallisina, koska tapaamispaikoilla tehdään aika ajoin ilkeävaltaa. Henkilökohtaisiin kokemuksiin vertaaminen tuo puolestaan esiin vastakkaisen suhtautumistavan; nuoret pitävät suunnittelemattomasta vapaa-ajanvietosta, eikä se lähtökohtaisesti tee nuorista pahantapaisia.

Yhdysvalloissa suositaan partiointitapaa ("community justice"), joka perustuu vahvaan vuorovaikutukseen, kansalaisten ja poliisien välisiin neuvotteluihin ja keskusteluihin (Wright 2002, 41-152). Myös suomalaisilla poliiseilla on itsenäisen työotteen vuoksi mahdollisuus pysähtyä keskustelemaan vapaa-aikaansa viettävien nuorten kanssa. Aineistolainauksessa 2 poliisi kertoo, miten reaktiivisena poliisitoimintana alkanut kommunikaatio nuorten kanssa kääntyy primaari-preventiiviseksi työksi.

Jossain vaiheessa yötä, niin me (mentiin) siihen, missä nuoret enimmäkseen kokoontuu, siihen keskustaan. Mä nuhtelin paria kaveria jostain asiasta mopojuuttuihin liittyen ja tätä nuorisoa rupes kertymään siihen ympärille aivan älyttömästi. Niitä oli siinä yhtäkkiä semmonen parikymmentä varmaan. Jotkut päihtyneitä ja jotkut selvin päin ja jotkut vähän äänekkäämpiä ja jotkut ihan hiljaa. Ja siitähän viris aikamoinen keskustelu. Me oltiin siinä varmaan tunti. Siis meiltä kyseltiin ihan niitä näitä. Ihan liikenteestä ja kaikesta mahdollisesta ja me kerrottiin omaa näkemystä. Sitte ku me lähdettiin partio-kaverin kans pois, niin puhuttiin vaan, että oli fiksum porukkaa loppujen lopuksi. Niiden kans pystyi keskustelemaan. Pari häirikköä siinä porukassa oli, mutta siitä jäi semmonen mielikuva, että meidän keskustelusta jäi niille nuorille joku vaikutus. Niillä oli sellaisia omia amerikkalaisista elokuvista saatuja käsityksiä, mutta ne kuuli, miten asiat käytännössä kuitenkin on. Niin kyllä heille jo ajatus siitä tuli, meidän työstä lähinnä. Ne oli kauheen kiinnostuneita, miks me tehdään jotain näin ja miks noin. Heillä semmosta monta mustaa aukkoa peittyi. Ja omasta lapsuudesta taas kun ajattelee. Siihen aikaan ku mä koulua kävin ja poliisi kävi, niin kyllä se enemmän semmonen pelottava hahmo oli. Mutta tänä päivänä yritetään. Enemmäki semmonen, että puhutaan kaveripohjalta.

(Aineistolainaus 2)

Haastateltava kuvaa partion kohtaamia nuoria uteliaiksi ja kertoo yksityiskohtaisista, nuoria koskevista havainnoistaan. Näin hän tulee osoittaneeksi, että nuoret ovat hänelle yksilöitä erilaisine ominaisuuksineen ja käytöstapoineen - ei niinkään sosiaalisesti tiivis nuorisoryhmä. Vaikka tilanne alkaa kontrolloinnista, se päättyy vapaamuotoiseen, tunnelmaltaan myönteiseen keskusteluun. Poliisit hyödyntävät nuorten avaamaa keskustelutilaisuutta. He purkavat poliisityötä koskevia myyttejä, kuuntelevat nuoria askarruttavia asioita ja ilmaisevat mielipiteitään niitä kysyttäessä. Näin he luovat sosiaalisen suhteen paikkakunnalla asuviin nuoriin ja avaavat samalla nuorille mielikuvia poliisiorganisaatiosta.

Aineistolainauksessa 2 tulee näkyväksi se osa poliisityöstä, joka jää toisinaan hälytystehtäviä korostavien näkemysten varjoon. Partio tekee yksilöllisiä huomioita nuorista. Osa nuorista vaikuttaa päihtyneeltä ja käyttäytyy häiritsevästi, osa vetäytyy taustalle. Osalla on paljon kysymyksiä poliiseille. Poliisit päättävät

vastata nuorten keskusteluavauksiin. Kuvauksesta välittyy sekä leppoinen vuorovaikutus että tarkkaaminen. Työotteen valinta tapahtuu itsenäisesti. Laki ei velvoita poliisipartiota käymään tunnin mittaisia keskusteluja nuorten kanssa yöllä, vaikka se ohjaakin ongelmia ennalta ehkäisevään työotteeseen. Partio olisi voinut toimia myös toisin, esimerkiksi lähteä pois, hajottaa nuorisojoukko tai toimittaa häiritsevästi käyttäytyneet koteihinsa.

Aineistolainauksen lopussa poliisi pohtii nuorten ja poliisien kohtaamistilannetta myös henkilökohtaisesta näkökulmasta. Haastateltava muistelee lapsuuttaan ja viestii samalla yhteiskunnallisesta muutoksesta. Lapsena hän itse koki poliisin pelottavaksi, mutta nykyisin lapset vaikuttavat välittömiltä esittäessään poliisille kysymyksiä. Haastateltava ei peittele työhön liittyviä tunteitaan: nuorisojoukkoa kohtaan aluksi tuntemaansa ennakkoluuloa tai nuorten poliisityötä kohtaan osoittaman mielenkiinnon aiheuttamaa tyytyväisyyttä. Kuvauksesta välittyy onnistumisen kokemus. Tulkintani mukaan kyseinen poliisi ei ylläpitänyt suurta etäisyyttä kohtaamiinsa nuoriin. Hän ei tehnyt näin myöskään tutkimushaastattelussa suhteessa haastattelijaan.

Samankaltainen poliisityön prosessi tulee esiin seuraavassa aineistolainauksessa, jossa toinen haastateltava kertoo poliisitehtävän suorittamisen ja vapaamuotoisen kenttätyön välisestä jatkumosta. Lainausta edeltää kuvaus juopuneen nuoren viemisestä kotiin. Tällaista työtehtävää hoidettaessa viranomaiskontrolli korostuu. Jos poliisi kohtaa saman nuoren pian uudelleen, hänellä on mahdollisuus jatkaa vuorovaikutusta.

Jos se nuori näkyy tuossa kadulla uudestaan, niin kyllä mä puutun siihen. Tai sitten, kun oppii niitä tuntemaan, eihän kaikkia voi muistaa, kenen kanssa on tekemisissä. Mutta sieltä alkaa erottua pikkasen niitä, että aha. Tuo oli viime viikonloppuna, vietiin kotiin. Niin saatan mennä juttelemaan, että mitenkä meni ja mites nyt. Heitän muutama sanan siinä.

(Aineistolainaus 3)

Esimerkissä ei korostu virallinen poliisiorganisaation antama työtehtävä, vaan yksittäisen poliisin vapaa harkinta. Hän osoittaa nuorelle, että tämän kotiin vieminen ei merkitse vain institutionaalisen työtehtävän suorittamista, vaan poliisi on aidosti kiinnostunut toiminta-alueellaan asuvien nuorten hyvinvoinnista. Poliisi vähentää nuorison ja viranomaisen välistä etäisyyttä avaamalla keskusteluja aiemmin kohtaamiensa nuorten kanssa. Näissä avauksissa on enemmän vapaaehtoista harkintaa kuin ensimmäisillä kohtaamiskerroilla, jotka ovat olleet selvästi virkavelvollisuuksia.

Edeltävät aineistolainaukset ovat Maaseutumaisella poliisilaitoksella toimivien järjestyspoliisien kertomia. Kaupunkimaisella poliisilaitoksella toimivat järjestyspoliisit eivät juuri kerro tuttuudesta ja jalkautumisesta. He kuvaavat erityisesti kaduille ja julkisiin tiloihin sijoitettavia hälytystehtäviä ja viittaavat suunnitelmallisiin teemavalvontailtoihin. Muun muassa Satu Salmi ja Esko Keskinen (1997, 197) ovat pitäneet tärkeänä, että poliisit ottavat nuoret huomioon myös sellaisissa tilanteissa, jotka eivät vaadi konkreettisia poliisitoimenpiteitä. Väitöskirjassaan Salmi (2006, 34) toteaa, että erityisesti poliisiautosta jalkautuminen lisää ihmisten myönteistä mielikuvaa poliisista ja vahvistaa turvallisuuden tunnetta.

Seuraavassa puheenvuorossa konkretisoituvat tunteiden sääntelyn merkitys sekä etäisyyden sääntely itsen ja asiakkaan välillä.

Kerran me oltiin jossain kioskillä. Mä olin ihan lotto viemässä siviilinä. Se (nuori) rupes mulle isottelemaan siinä jonossa ja huuteli hävyttömyyksiä. Kaveriporukasta se uskalsi aina sen tehdä. Mä sitten sanoin sille vaan, että me varmaan ollaan vielä joskus tekemisissä hyvin paljon. Ja oltiin paljon tekemisissä. Mutta yhen kerran se oli jossain saanu nokkaansa. Se poliisiauton takapenkillä itki mun olkapäätä vasten, että auttakaa häntä. Et se oli mulle semmoinen hetki kuitenkin. Sekin tajus sen, mitä varten mä olen olemassa. Että mä kestin sen hänen pään aukomisen ja sain tämmösen palkinnon sitten. // Sen jälkeen mun ei oo tarvinnu kuulla siitä kaverista mitään. Me keskusteltiin hyvin asiallisesti sen jälkeen.

(Aineistolainaus 4)

Poliisin ja nuoren vuorovaikutus alkaa yksittäisistä kohtaamistilanteista. Kun nuori myöhemmin tarvitsee apua ja poliisi antaa sitä osana työtehtävänsä suorittamista, löytyy ratkaisu yksittäistä tilannetta laajempaan kokonaisuuteen. Akuutissa tilanteessa nuori tulee autetuksi ja saa tilaisuuden osoittaa toisenlaisiakin tunteita. Isottelu muuntuu avunpyynnöksi ja lohdun vastaanottamiseksi. Poliisille tilanne luo työssä onnistumisen tunteen. Ilmeisen negatiivinen suhtautuminen poliisien ammattikuntaa kohtaan oletettavasti muuttuu tai saa uusia sävyjä.

Muutoksen murtumahetkenä voidaan pitää tilannetta, jossa nuori itkee pää poliisin hartiaa vasten. Nuoren itku voi olla merkki monenlaisista tunnekuohuista. Ei tiedetä, mitä nuori todella koki ja millainen merkitys tällä tapahtumasarjalla hänelle oli. Joka tapauksessa nuori ei ollut enää tämän poliisin työn kohteena. Esimerkki havainnollistaa monin paikoin aineistossa esiintyvää kuvausta siitä, miten yksittäiset lapset ja nuoret piipahtavat yksittäisen poliisin työkentässä. Nuoren elämäntarina ei yleensä aukea poliisille laajasti. Poliisi näkee siitä välähdyksen. Se, mitä on ennen ja jälkeen, jää avoimeksi.

Poliisin kärsivällisyys hillitää närkästyksen tunnettaan tuottaa tuloksen, johon yhteiskunnassa järjestystä ylläpitävät yleensä pyrkivät. Poliisi mainitsee myös, että nuoren solvaus tavoittaa hänet virkatehtävien ulkopuolella. Hän tulee luoneeksi yhden kuvauksen ammatillisuuden kantamisesta siviilielämässä. Aineistolainauksessa näkyy muidenkin haastateltavien toteama ilmiö. Kaveriporukassa nuoret uhmaavat poliiseja useammin kuin yksin tavattaessa.

Edellisestä esimerkistä ei tule ilmi, miksi kyseisen nuoren suhtautuminen poliisia kohtaan oli alun alkaen kielteinen. Yhden mahdollisen vastauksen tähän kysymykseen tarjoaa toisen haastateltavan pohdinta.

Tämähän on siinä mielessä helppo homma tämä meidän homma tai sitten sen homman vaikeus on se, että kun yks tekee, niin kaikki kerää hedelmän. Tai sitten se, että kun yks tyrii, niin sitten kaikki ollaan molopäitä sen jälkeen. Eli siinä on niinkun kääntäen se homma. Mun mielestä lapset näkee sen tuttuuden. Ei ne välttämättä tiedä, jos joku on ollu (poliisin kanssa) tekemisissä ja niitten mielestä on ollu mukava ja reilu juttu. Ei ne muista sua henkilönä tai välttämättä sitä, mitä sä oot sielä puhunu, mitä sä oot kertonu. Ne muistaa sen tunnetilan, että oliko se mukavaa vai ei.

(Aineistolainaus 5)

Haastateltavan mukaan poliisin ammattikuntaa koskeva mielikuva on läsnä yksittäisissä kohtaamistilanteissa, mikä selittää osaltaan erilaisia suhtautumistapoja. 1990-luvun alussa julkaistu tutkimus antaa taustatietoa nuorten suhtautumisesta poliiseja kohtaan. Suomessa nuoret suhtautuvat poliiseihin melko positiivisesti ja pitävät poliiseja yhteiskunnan turvallisuuden ja järjestyksen ylläpidon kannal-

ta tärkeinä toimijoina. Nuorten mukaan heidän itsensä ja poliisien väliset konfliktit syntyvät tilanteissa, joissa poliisit eivät ymmärrä nuorten näkökulmia ja arvoja. Tällöin poliisit puuttuvat liian helposti nuorten tekemiin vähämerkityksellisiin rikkomuksiin, eivätkä kunnioita nuorten näkemyksiä yksittäisistä tapahtumista. (Grönfors, Hirvonen & Vesikansa 1991, 129–130.)

Osa haastateltavista pitää nuorten kohtaamista arkipäiväisenä ja mukavana poliisityön osa-alueena. Toiset paheksuvat nuorten kielteistä asennetta ja kapi-noivaa käytöstä. Vaikka nuori näyttää poliisille nurjaa puoltaan, poliisi välttää toimimista nuoren peilinä. Poliisit pyrkivät omien tunteidensa sääntelyyn sekä etäisyyden vähentämiseen viranomaisen ja nuoren välillä.

Pääasiallisesti järjestyksenvalvontaa kuvataan rutiininomaiseksi ja rennoksi poliisityöksi. Kun informantit kertovat tilanteista, joissa partio yleisen valvonnan seurauksena puuttuu nuoren tekemään rikokseen tai rikkomukseen, puhe-tapa muuttuu. Näin käy myös silloin, kun haastateltavat kertovat fyysisesti tai suullisesti poliisitoimia vastustavista nuorista. Proaktiivisen toiminnan muuttu-essa reaktiiviseksi työtehtäväksi, poliisityön leppoisuus väistyy ja räväkkyys li-sääntyy. Suuri osa järjestyksenvalvontaan käytetystä ajasta sujuu leppoisuuden vallitessa, mutta aktualisoituvat työtehtävät tuottavat piikkejä valvontatyöhön. Silloin pyritään toimimaan nopeasti ja tehokkaasti, mutta vakaasti. Kun tilanne muuttuu yksilöitäväksi työtehtäväksi, kontrolli alkaa korostua.

4.2 Kiinniottamista, säilömistä ja pidättämistä

Niukkasanaisia poliiseja

Poliisipartioiden ja nuorten kohtaamisissa päädytään harvoin nuoren kiinniotta-miseen tai pidättämiseen. Kun haastatteluissa kuvataan kiinniotto- ja pidätys-tilanteita, ei juuri puhuta lapsista, vaan alle 18-vuotiaista käytetään nuori-sanaa.

Kiinnioitoista puhuessaan haastateltavat olivat melko niukkasanaisia. Har-voin jäimme aiheen äärelle pitkäksi aikaa. Haastattelusta toiseen tulkitsin tunkeilevani tämän kysymyksen kanssa alueelle, joka aiheutti useissa infor-manteista varautuneisuutta. Kiinniottoja ja pidättämissä koskevat kysymyksetni eivät yleensä aiheuttaneet sujuvaa kerrontaa, vaan näissä kohdin haastattelu-tilanteet olivat varsin haastattelijavetoisia. Kysyin ensin avoimesti ja sain yleensä lyhyen ja ympäripyöreän vastauksen. Tämän jälkeen kysyin tarkennetun kysy-myksen koskien saamaani vastausta. Näin haastateltavan ja haastattelijan väli-nen vuoropuhelu korostui. Yritin välttää tivaamista, mutta aina en onnistunut.

Minna: No putkasta puheen ollen sitten. Ootko sä joutunu pidättämään alle 18-vuotias-ta? Ja miltä se tuntuu?

Poliisi: Siis niinkun, sä ajat varmaan juopumuskiinniottoa?

Minna: Niin esimerkiksi.

Poliisi: Joo kyllä, totta kai.

Minna: No miltä se tuntuu se pidättäminen?

Poliisi: No ei... (naurahtaa)

Minna: Vai tunteillaanko siinä?

Poliisi: Ei siinä mitään, ei siinä voi tunteilla. Ei se, jos poliisi rupeaa tunteilemaan töis-sään, niin siinä kärsii työturvallisuus ja objektiivisuus.

(Aineistolainaus 6)

Kysymykseni poliisien omista tuntemuksista kiinniottohetkellä tai pidättämispäätöstä toimeenpantaessa herätti joissakin haastateltavissa ihmetystä. Seuraavassa aineistokatkelmassa poliisi pyytää minua tarkentamaan, olenko kiinnostunut juuri hänen eli poliisin tunteista kiinniottotilanteessa. Kun vastaan myöntävästi, hän aloittaa kieltoilmaisulla: ”Niin ei siinä...”. Tämän jälkeen hän alkaa tarkastella aihetta työtehtävän suorittamisen näkökulmasta, eikä lähde erittelemään tilanteisiin liittyviä tunteitaan. Poliisi kertoo yksityiskohtaisesti toimintansa perusteista. Lähtökohtaisesti en kysynyt pakkokeinojen käytön perusteluja, enkä kyseenalaistanut poliisiviranomaisen oikeutta ottaa kiinni tai pidättää nuoria.

Minna: Ootko ollu mukana, ku on käytetty pakkokeinoja?

Poliisi: Olen joo.

Minna: Miltä se tuntuu?

Poliisi: Minusta? Niin ei siinä... Kyseessä oli vakavan rikosasian tutkinta ja siinä kyseessä asiassa oli tällainen ilmeinen asioiden sotkemisvaara, että se oli ainoa vaihtoehto, että piti tehdä, että oli täällä poliisin suojassa. // Se oli välttämätöntä sen asian selvittämiseksi, että piti useasti tässä jututtaa, eikä siinä sen ihmeenpää. Se oli siinä tilanteessa tehtävä.

Minna: Siinä ei sillä tavalla ala miettiä sitä lapsen kannalta tai muuten?

Poliisi: Niin niin, ei niinku. Sehän nyt tässä on aivan selvä lähtökohta, että eihän tämä mikään rangaistuspaikka. Pakkokeinoja ei käytetä muuta kun sen asian selvittämiseksi ja turvaamiseksi, eikä siinä ollut sen kummempia tehtävissä. Ainoa paikka, mikä pysty sen takaamaan, niin oli tämä, että he oli täällä. Ei siinä voinu muita vaihtoehtoja silloin miettiä. Koti oli heillä semmonen paikka, että sinne ei.

(Aineistolainaus 7)

Katkelma osoittaa, että kyseinen poliisi tuntee pakkokeinoja koskevat lait ja asetukset tarkasti ja osaa soveltaa niitä käytännössä. Aineistokatkelman lopussa hän tiivistää jotakin pidättämis- ja kiinniottotilanteisiin olennaisesti liittyvää. Nuoreen kohdistuvia pakkokeinoja käytetään silloin, kun muita vaihtoehtoja ei vakavan rikoksen selvittämiseksi ole. Pääsääntöisesti poliisit eivät kuljeta nuorta poliisilaitoksen säilöönottotiloihin tai pidätä häntä. Kiinniotettu nuori viedään ensisijaisesti kotiinsa. Haastateltavien kertoma noudattaa lakeihin ja säädöksiin kirjattuja periaatteita. Lasten kiinniottamista ja pidättämistä koskevia kuvauksia on kuitenkin niukasti, kun vertaan tätä teemaa koskevaa tekstimäärää muiden kohtaamistilanteiden kuvailuun.

Äärimmäiset tilanteet ja vaihtoehtojen vähäisyys

Vaikka useissa pidättämistä ja kiinniottamista koskevissa haastatteluosioissa ilmapiiri oli hieman vaivautunut, näin ei käynyt joka haastattelussa. Osa haastateltavista kuvasi tunteitaan ja mietteitään avoimesti. Aineistolainauksessa 8 kuvataan poliisityössä koettuja tunteita: ihmettelyä, huolehtimista, sarkasmia, kyllästymistä.

Aina tulee mieleen, että miks tämä on tähän joutunu. Miks pitää ottaa kaljaa tossa ja olla tuossa tilassa. Aina herää se kysymys, että miksi. Että ei se, vaikka tässä niinku herja lentää, että kytä vie taas ja kytästä on kiva viedä. Mutta ei se oo kiva, kiva viedä. Ku sä teet sitä 20 vuotta ja pyörit. Aina se sama ralli. Ei se oo kivaa.

(Aineistolainaus 8)

Muutama poliisi kertoi tilanteista, joissa poliisiviranomaisen toimintamahdollisuudet ovat vähäiset. Toisinaan nuoren kiinniotto osoittautuu ainoaksi perusteluksi ratkaisuksi. Seuraavissa lainauksissa kuvataan poliisityössä sinänsä tyypillistä tilannetta, jossa poliisit poimivat hyvin humaltuneen nuoren kadulta. Hankaliksi kuvatut tilanteet tekee se, että tavanomaisin ratkaisu, nuoren kuljettaminen kotiin, ei onnistu. Toisessa esimerkissä vanhempia ei tavoiteta ja toisessa vanhempi ei ota nuorta kotona vastaan. Vaihtoehtona on nuoren vieminen poliisilaitoksen säilöönottotiloihin. Molemmat haastateltavat pitävät ratkaisua huonona, mutta toiminta-alueella ei ole tarjolla toisenlaista institutionaalista ratkaisua. Lainauksissa yhteiskunnallisten palvelujen rajat konkretisoituvat. Haastattelut on tehty vuonna 2004, jolloin kunnallista sosiaalipäivystysjärjestelmää oltiin kehittämässä Suomeen, mutta järjestelmä ei vielä ollut kattava. Sosiaalipäivystysjärjestelmän kehittyminen on saattanut tuoda lisää toimintamahdollisuuksia mainitun kaltaisten tilanteiden institutionaaliseen ratkaisemiseen.

Aina keskustellaan vanhempien kanssa, mutta on sellaisiakin tapauksia, että vanhempia ei löydy mistään. Se on meillä tässä sitten. Ja ei ole muuta paikkaa sitten, kun tuo kaappi. Minusta se ei ole sen (nuoren) paikka, mutta yhteiskunta ei tällä hetkellä pysty esim. meidän alueella tarjoamaan mitään muuta paikkaa.
(Aineistolainaus 9)

Yleensä se nuori ei kykene huolehtimaan itsestään. Yks oli sellanen tilanne, että käytiin tarjoamassa poikaa kotiin. Isä avas juovuksissa oven ja sanoi, että viekää se poika saattana sinne mistä toitteki. Ulkona kolkkytä astetta pakkasta, niin eihän häntä voi // sinne samaan lumihankeen jättää, mistä se otettiin. Eli hänet täytyi putkaan viedä.
(Aineistolainaus 10)

Kiinniottamista ja pidättämistä koskevista haastattelulainauksista on havaittavissa, että keskustelua käyvät poliisiammatillaiset ja sosiaalityön tutkija. Huomaan esittäneeni toistuvasti saman epätarkan kysymyksen, johon suuri osa informanteista pyytää tarkennusta. Yhdistin kysymyksessäni kiinniottamisen ja pidättämisen tekemättä selvää eroa näiden välillä. Haastatteluja tehdessäni olin tietoinen näiden poliisitehtävien eroista, mutta muotoilin kysymykseni liian suurpiirteisesti. Maallikko saattaa liittää kiinniottamisen ja pidättämisen yhteen, mitä tehtävistä vastuun ottava ja niitä toistuvasti suorittava poliisi ei tee. Seuraavat lait selventävät kiinnioton ja pidättämisen eroa.

Pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 2 pykälän mukaan poliisilla on oikeus ottaa kiinni rikoksesta epäilty, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Pakkokeinolain lisäksi poliisin kiinniottamisoikeudesta säädetään poliisilain (493/1995) 11 pykälässä. Sen mukaan poliisimiehellä on oikeus "ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin". Poliisin on luovutettava alle 18-vuotias viipymättä huoltajalle. Jos huoltajaa ei tavoiteta, lastensuojeluviranomainen huolehtii lapsesta. Enimmäisaika kiinniotetun säilössä pitämiselle on 24 tuntia. Jos henkilöä ei ole päästetty vapaaksi ennen kello 20:ta, hänet voidaan pitää kiinniotettuna aamuun kello 8:aan saakka, jos se on tarpeellista esimerkiksi asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi.

Päätöksen pidättämisestä tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies (pakkokeinolaki 450/1987, 1 luku 6 §). Usein pidättämisspätöksen tekee tutkinnanjohtaja. Pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 3 pykälässä määritellään perusteet rikoksesta todennäköisin syin epäillyn pidättämiselle. Näin menetellään, jos epäilystä rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Jos pidetään todennäköisenä, että epäilty lähtee pakoon esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa karttaakseen, myös lievemmistä rikoksista¹⁰ epäilty on mahdollista pidättää. Pidättäminen on myös mahdollista, jos on vaarana, että epäilty pyrkii vaikeuttamaan rikostutkintaa vaikuttamalla todistaajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa tai pyrkii hävittämään, turmelemaan, muuttamaan tai kätkemään todisteita. Lisäksi henkilö voidaan pidättää, jos tämän epäillään jatkavan rikosten tekemistä tai jos hän on tuntematon, eikä suotu kertomaan henkilötietojaan. Pidättäminen on oikeutettua myös, jos vailla vakinaista asuntoa Suomessa oleskelevan epäillään poistuvan maasta karttaakseen rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Ketään ei kuitenkaan tule pidättää, jos se olisi rikoksen laadun, epäillyn iän tai henkilökohtaisten olojen vuoksi kohtuutonta.

Juhani Iivari (1996, 142–143) on todennut, että ”rikokseen on reagoitava selkeästi ja tietyissä rajoissa pakkotoimenpiteitä on oltava ja ne on tehtävä nuorille tiettäväksi.” Seuraavassa aineistokatkelmassa haastateltava kuvaa nuoren kiinnittämisen ja rikoksenteon välistä suhdetta. Puheenvuorossaan haastateltava kuvailee syy-seuraussuhdetta; jatkuvasta rikoksenteosta seuraa konkreettisia, oikeutettuja kontrollitoimia.

Minna: Ootko sä joutunu pidättämään alle 18-vuotiaita tai ollu mukana, kun laitetaan säilöön alle 18-vuotiasta?

Poliisi: Oo ollu.

Minna: Miltäs se tuntuu?

Poliisi: No jos hölmöilee koko ajan, niin se on ihan ansaittua mun mielestä. Välillä tietysti tulee semmosta myötätuntoa vähän, mutta se vähän riippuu siitä, miten se (nuori) itte sitten reagoi ja suhtautuu meihin, että millä asenteella se itte on liikenteessä. Että jos se on ihan selkeästi katuvainen, niin sitte tietysti saattaa tuntua sekä hyvältä että pahalta. Hyvältä hänen puolestaan, että pystyy yleensä semmoseen katumukseen. Se on aina hyvä tunne tommosessa.

(*Aineistolainaus 11*)

Edellä poliisi arvottaa nuorelle (tilanteen kannalta ja omasta näkökulmastaan) oikeita tai vääriä käyttäytymis- tai suhtautumistapoja. Jos nuoren käyttäytymisestä välittyy katumus, poliisiin myötätunto nuorta kohtaan saattaa herätä. Sen sijaan aineistolainauksessa 12 korostuvat poliisimiehen omien tunteiden säätely kiinnittotilanteessa ja ammatillisen poliisityön arvottaminen. Vallitsevan moraalijärjestyksen mukaiseksi määrityy poliisi, joka hallitsee tunteensa, vaikka nuoren käytös olisi provosoivaa. Myös ratkaisujen on oltava hienovaraisia.

Se pitää sen lapsen kans tosiaan olla se semmonen hienovarainen käytös. Ei me voida heittää majan perään niitä ja ovet kii paukkuen ja tuoda tänne ja lyödä esimerkiksi meidän sumppuun ovet kiinni. Ei se oo mahdollista, että se on vaan se käytös kaikesta huolimatta. On se käytös sitten meitä kohtaan minkälaista tahansa, niin koitettava vaan pitää se pää kylmänä ja hienovaraisesti asiassa edetä. Onhan sitten tietysti niitä, että ei oo vaihtoehtoja. Rikotaan ja heitellään kaikkea. Mut ne on harvassa.

(*Aineistolainaus 12*)

¹⁰ Rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta

Ilkka Levän (2008, 15) mukaan poliisilta edellytetään sekä hetkittäistä itsensä ohittamista ja antautumista yhteiskunnalle että omasta psyykkisestä liikkumattomasta kiinni pitämistä, jotta kokemusten hyödyntäminen työssä olisi mahdollista. Aineistolainauksessa 12 kuvataan samaa ilmiötä. Yleisesti hyväksytyt arvot, lasten oikeudet ja poliisin ammatillisuus eivät salli alle 18-vuotiaisiin kohdistuvaa voimakeinojen käyttöä kuin äärimmäisissä tilanteissa. Poliisin odotetaan käyttäytyvän maltillisesti, myös silloin, kun häntä itseään kohdellaan epäarvostavasti.

Asiakkaan arvostaminen, tunteiden säätely poliisityössä ja poliisin arvostusodotukset liittyvät tunnustuksen tematiikkaan. Raija Julkusen (2008, 282–288) 2000-luvun työprosesseja koskevan tutkimuksen mukaan yksi nykytyön suurimmista ongelmista on työntekijöiden kokema tunnustusvaje. Tunnustusvaje syntyy epävarmuudesta. Työntekijän on vaikea arvioida, miten hän suoriutuu työstään. Työhön liittyvä tunnustusodotus kytkeytyy oman itsen tunnustamiseen, koska työ on fordistisen ajan jälkeen henkilökohtaistunut ja lähentynyt omaa persoonaa. Julkunen (2008, 288) kirjoittaa:

”Työelämässä, joka perustuu korkeisiin suorituspaineesiin, yksilöllistymiseen, itsensä likoonlaittamiseen ja tulosarviointeihin, on vaikea saada aitoa tunnustusta enempää institutionaalista suhteista kuin toisilta ihmisiltä, vertikaalisista tai horisontaalisista suhteista, muilta tai itseltään.”

Tunnustukseen liittyvät odotukset ja vajeet ovat tutkimuksessani esillä, erityisesti kuvailtaessa vaikeaksi koettuja työtilanteita sekä välinpitämättömiltä ja vihamielisiltä vaikuttavista nuoria tai lasten vanhempia.

4.3 Lapsi kuulustelun keskiössä

Rikoksen selvittämisen yhteydessä poliiseilla on mahdollisuus kuulustella alle 18-vuotiaita epäiltyinä, asianomistajina tai todistajina. Yleensä lapsen kuulustelua edeltää poliisien suorittama tutkintavaihe, jonka perusteella tutkinnanjohtaja tekee lapsen kuulustelutarpeeseen liittyviä päätöksiä. Harva poliisin esitutkinnan kohteena oleva lapsi on tullut konkreettisesti kiinniotetuksi tai pidätetyksi. Rikostutkintaa pidetään poliisitoiminnan avainkäytäntönä, koska sen avulla pystytään todentamaan kansalaisille kuuluvia oikeuksia: asianomistajan oikeutta saada korvauksia ja tekijä vastuuseen sekä epäillyn oikeutta tulla kuulluksi rikosta tutkittaessa (esimerkiksi Wright 2002, 41–152).

Rikoksesta epäillyn ikä

Rikoksena pidetään tekoa, joka on säädetty rangaistavaksi laissa (rikoslaki 39/1889, 3 luku 1 §). Rikoskäsitteet ovat siis poliittisen päätöksenteon tuotosta. Käytännössä rikoksen määrittely on moniulotteinen sosiaalinen prosessi, joka muodostuu yhteiskunnallisten ristiriitojen seurauksena erilaisissa valtasuhteissa. Rikosoikeudellisella kontrollijärjestelmällä (poliiseilla, käräjäoikeuden tuomareilla ja syyttäjillä) on aktiivinen rooli rikoskäsitteitä muodostettaessa. Rikosten määrittely vaikuttaa siihen, miten niitä pyritään estämään tai miten rikollisia kohdellaan ja rangaistaan. (Kääriäinen 1994, 18–19, 274–275; Kyntäjä 1998, 217–221.)

Kun haastatteluteemaksi nousivat lasten tekemät rikokset, rikoksenteon vakavuutta eriteltiin usein lapsuus- ja nuoruuskäsitteitä hyödyntäen. Haastattelutavat puhuivat *alle 15-vuotiaista lapsista* yhtenä ryhmänä ja rikosoikeudellisesti teoistaan vastuussa olevista *15–18-vuotiaista nuorista* toisena ryhmänä. Alle 15-vuotiaana rikoksen tehneitä lapsia ymmärretään enemmän kuin 15 ikävuoden ylittäneitä. Lapsen teot johtuvat ymmärtämättömyydestä, ajattelemattomuudesta tai harkintakyvyn puutteesta. Rikoksen tehneen lapsen määrittelyä havainnollistaa aineistolainaus 13.

Sanotaan, että alle viistoistavuotiaat. Ei ne tajua tekemisiään. Kyllä ne on monesti semmosia, niinku noi näpistyshommatkin, hetken päähänpistoja. Ja joku ehkä voi pakkottaa tai sanoa, että se on niin helppoo. Mene sinä sinne ja haet sieltä sen karkkipaketin tai hajuvesipullon.
(Aineistolainaus 13)

Aineistolainauksessa 13 lapsen toimintaa tarkastellaan kehityksen näkökulmasta. Kehittyvältä lapselta ei odoteta aikuismaista käytöstä, eikä vaikutteille altis lapsi ymmärrä spontaanisti tekemiensä rikkeiden vakavuutta. Lapsena tehdyt rikokset ovat ymmärrettäviä, koska lapsi on viaton ja monelta osin vapaa vastuusta. Syytä rikokseen haetaan muualta kuin lapsen persoonallisista ominaisuuksista tai olosuhteista, esimerkiksi rikoksenteon houkuttelevuudesta toisesta.

Aineistolainauksessa 14 toinen haastateltava perustaa rikollisen teon tarkastelun lapsen taustaan. Hänen mukaansa kodissa vallitseva viranomaisvastaisuus tai rikoksenteon salliva ilmapiiri saattavat toisinaan selittää lasten tekemiä rikoksia. Puheenvuoroa edeltäneessä kysymyksessäni olen pyytänyt poliisia pohtimaan, käsittääkö hän rikoksen tehneen lapsen uhriksi vai vastuulliseksi tekijäksi. Kysymys ohjaa siis rikoksenteon syiden erittelyyn.

Jos kotona on elämä ollut semmosta, mitä se on ja sieltä jonkun mallin saanut. Ja sitä kautta ajautuu itse siihen (rikoksen tekemiseen), että se on sitä normaalia elämää. Jonkunlainen uhrihan se vois siinä mielessä olla, että se (lapsi) on kasvanu pikku näpistelyyn. // Se on ollu se ainoa oikea tapa toimia heidän perheessään. Viranomaisia ei kunnioiteta ja kotona puhutaan niin ja näin poliisista ja muista viranomaisista.
(Aineistolainaus 14)

Rikosoikeudellisen vastuuikärajan ylittäneistä, yli 15-vuotiaista nuorista puhuttaessa ei yleensä nosteta esiin ajattelemattomuutta, ymmärtämättömyyttä tai harkintakyvyn puutetta. Aineistolainaus 15 toimii esimerkkinä yli 15-vuotiaiden ja alle 15-vuotiaiden rikoksenteon erottelusta. Siinä nuorten tekemät rikokset määritellään vakaviksi, koska yli 15-vuotiaat rikkovat lakia oman tahtonsa sanelemina, eivät ajattelemattomuuttaan. Elämäkokemus ja kehittynyt ajattelukyky ohjaavat nuorta. Tieten tahtoen lakia rikkovan nuoren on kannettava vastuunsa. Rikosvastuullisen ikärajan ylittänyt ei voi vedota tietämättömyyteen.

(Kun) rupeaa tulemaan sitä ikää tonne 15 ja siitä ylöspäin, niin kyllä rupeaa enemmän olemaan jo sitä tahtoa siihen tekoon. Että sitte ku ruvetaan tuolla näpistelemaan // kaljaa, mihin ei välttämättä tarvetta ole. // Se nyt on ihan hyvä rajanveto, rikoslakikin. Ku se (nuori) 15 vuotta täyttää, niin kyllä jo pitää olla sitä älyä ja kokemusta sen verran, elämästä yleensäkin, että tietää jo nämä pelisäännöt.
(Aineistolainaus 15)

Kuulustelua vai puhuttelua?

Lapsuus ja rikollisuus muodostavat yhdistelmän, jonka osa poliiseista kokee työnsä kannalta pulmalliseksi.

Lasten ja nuorten osalta kyllä nämä kuulustelutilanteet on monesti, näin poliisin näkökannalta ja rikoksen selvittämisen kannalta, ne on semmosia hankalia. Että ei pysty ihan, kuinka se nyt sanottais kauniisti, niin tiukkoja kuulusteluja tekemään lapsen kanssa asian selvittämiseksi. Jos tämä lapsi rupeaa kiistämään sitä tehtyä rikosta, ei pystytä. Lasta nyt (ei) voida putkaan laittaa muutamaksi päivää tai nuortakaan nyt helpolla laiteta. Et se ois saatava siinä yhdessä kuulustelussa ne asiat selvitettyä. Ja jos se nuori on semmonen, että se ei tahdo oikein niitä selvittää ja muuta, niin sitte ollaan pikkusen voimattomia. Että joudutaan se näyttö hakemaan sen rikoksen selvittämiseen sitte vähä muuta kautta. Aikusten kanssa pystytään sitten täällä pidätysaikojen puitteissa pitää, jos ei rupea selviämään. // Jos on tämmönen alle 15-vuotias kyseessä, niin se on sitten, on lasten kanssa kumminkin niin. Kuulustelu on ehkä vähä väärä nimi tilaisuudelle, että se on sitten lähinnä semmosta puhuttamista.
(Aineistolainaus 16)

Edellä poliisi kertoo näkemyksensä siitä, millainen lasten kuulustelutilanne on luonteeltaan. Hänen mukaansa poliiseilla ei ole samanlaisia perusteita kontrollikeinoille kuin aikuisia kuultaessa. Käytännössä tämä tarkoittaa tiukkasävyisen kuulustelemisen ja alaikäisen kiinnioton tai pidättämisen välttämistä. Poliisi pyrkii selvittämään lapsen osallisuuden rikokseen yhdessä kuulustelussa. Haastateltava pitää lapsen kuulustelemista poliisin ja tutkittavan rikoksen kannalta hankalana. Tulkitseen hänen tarkoittavan, että esitutkinnan tavoitteiden saavuttaminen on lasta puhutettaessa vaikeampaa kuin aikuista kuultaessa. Lain mukaan poliisin suorittamalla esitutkinnalla tavoitellaan rikoksen, rikosolosuhteiden, aiheutetun vahingon ja siitä saadun hyödyn selvittämistä. Samalla selvitetään asianosaisten asemaa ja asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Esitutkinnassa tutkitaan, onko anastettu omaisuus mahdollista palauttaa asianomistajalle tai voidaanko rikoksesta aiheutunut vahinko korvata. (Esitutkintalaki 449/1987, 5 §.)

Kun poliisi (aineistolainauksessa 16) kuvaa kuulusteluissa yhteistyöhaluttomiksi osoittautuvia alaikäisiä, hän puhuu lasten sijasta nuorista. Säilöönottotiloihin suljettu alaikäinen on hänen puheessaan nuori – ei lapsi. Aineistolainauksen lopussa haastateltava toteaa, että lasten – alle 15-vuotiaiden – kuulustelu on oikeastaan puhuttamista, ei kuulustelemista¹¹. Näin hän toistamiseen lieventää kovan kontrollin mielikuvaa. Lasta ei laiteta säilöönottotiloihin, eikä lasta kuulustella. Kuulustelutekniikan haasteita koskevaan puheeseen sisältyy lapsia kunnioittava ja arvostava asenne. Puheenvuorosta ilmenee myös, että haastateltavan mielestä rikostutkijan työhön sisältyy helpompiakin tehtäviä kuin lasten ja nuorten kuulusteleminen.

Aineistolainauksesta välittyvä varovainen puhetapa juontuneen lakitulkintoista. Lapsia osana muita työtehtäviään kuulusteleva haastateltava kertoo tavoistaan soveltaa lakeja ja asetuksia. Rikoslain (39/1989) 3 luvun 4 pykälän

¹¹ Olen aikaisemminkin havainnut, että poliisit käyttävät lasten kuulustelemisesta usein puhuttamistermiä. Minulle ei ole selvinnyt, mistä tämä johtuu. Esimerkiksi Finlex-tietopankin pikahaku ei kesäkuussa 2008 tuottanut tuloksia hakusanoilla puhuttelu, puhuttaminen tai puhuttelemineen. Onko operatiivisella tasolla toimivia poliiseja ohjeistettu hallinnollisesti vai onko tämä yleisesti hyvänä pidetty puhetapa?

mukaan rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on Suomessa 15 vuotta. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan, eikä häntä voida tuomita tekemästään rikoksesta. Hän on kuitenkin velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Alle 15-vuotiaan syyllistyessä rangaistavaan tekoon menetellään ennen kaikkea lastensuojelulain mukaisin toimin. Poliisi voi kuitenkin kuulustella alle 15-vuotiasta teon ja osallisuuden selvittämiseksi (asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 575/1988, 14 §). Rikosoikeudessa nuoreksi henkilöksi määritellään henkilö, joka on täyttänyt 15 vuotta, mutta ei 18 vuotta. Nuorella rikoksen tekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on ollut rikoksen tekohetkellä 15 täyttänyt, mutta ei 21:tä vuotta täyttänyt. (Laki nuorista rikoksenteijöistä 262/1940, 1 §; myös Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003, 2-8, 170.)

Esitutkintaa koskevan asetuksen mukaan ”lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla”. Poliisi pyrkii toimimaan siten, ettei rikostutkinta haittaa tarpeettomasti lapsen osallisuutta koulussa tai muussa hänelle tärkeässä yhteisössä. Mahdollisuuksien mukaan lapsiin kohdistuvista tutkintatoimenpiteistä huolehtii lasten kuulemiseen erikoistunut poliisi. Asetus ohjaa poliiseja neuvottelemaan tarvittaessa lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapsen kohdistaa rikostutkintaa. (Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 575/1988, 10 §; 11 §.) Lapsen huoltajalla, edunvalvojalla ja muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Tätä oikeutta voidaan rajoittaa, jos lapsen edustajaa epäillään tukinnan kohteena olevasta rikoksesta. Jos lasta on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä kuulustella välittömästi, lapsen edustajalle on ilmoitettava tutkintatoimenpiteestä mahdollisimman pian. (Esitutkintalaki 449/1987, 33 §; 36 §; myös Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003, 8-9; Tolvanen 2004.)

Esitutkintaprosessia koskevat lait ja asetukset on tunnistettavissa selkeästi haastateltavien kuulustelukuvauksista. Haastatteluista on tulkittavissa tavanomaisen kuulustelun kulku. Kun lapsen epäillään syyllistyneen rikokseen, poliisit ottavat yhteyttä lapseen ja hänen huoltajaansa. Esitutkintaa toteuttava poliisi pyrkii sopimaan lapsen kuulusteluajan siten, että ainakin toinen vanhemmista pääsisi paikalle. Pääasiallisesti toinen vanhemmista tulee mukaan lapsensa kuulusteluun. Toisinaan vanhemmat eivät osallistu esitutkintavaiheeseen. Poliisit ovat tietoisia velvollisuudestaan ilmoittaa lapsen kohdistuvasta rikosepäilystä sosiaaliviranomaiselle, jotta tällä on mahdollisuus valvoa lapsen etua esitutkinnassa. Sosiaalityöntekijöiden osallistumisessa lasten kuulustelutilaisuuksiin on paikkakuntakohtaisia eroja. Toisilla paikkakunnilla sosiaaliviranomainen osallistuu aktiivisesti kuulusteluihin, toisilla paikkakunnilla osallistuminen on satunnaista tai poikkeuksellista. Poliisilaitoksen sijainnin on havaittu vaikuttavan sosiaaliviranomaisen mahdollisuuksiin saapua kuulusteluun.

Jos kaikki kutsutut saapuvat kuulusteluun, rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelussa ovat läsnä lapsi, lapsen huoltajat, kuulustelijana toimiva poliisi, sosiaalihuollon edustaja, oikeusavustaja (epäillyn tai hänen huoltajansa kutsumana) ja kuulustelutodistaja (useimmiten toinen poliisi). Jos kuulustelu videoidaan, kuulustelutilanteessa paikalla ovat pääsääntöisesti kuulusteleva poliisi ja kuulusteltava lapsi. Huoltajat katsovat halutessaan kuulusteluvideon jälkikäteen. Video toimii oikeudessa todistusaineistona lapsen kertomasta, eikä lapsi todista yleensä oikeusistunnossa uudelleen. Sekä asianosaisten asianajajat että oikeusviranomaiset katsovat kuulusteluvideot ja tarkistavat muotomääräysten täyttämisen. Videointia käytetään erityisesti kuulusteltaessa lasta asianomistajana

rikosepäilyissä, jotka koskevat lapsen seksuaalisista hyväksikäyttöä tai pahoinpitelyä.

Haastateltavat pitävät lapsen kuulustelemista kuulusteluteknisesti ja hallinnollisesti vaativana. Kuulusteluja edeltävät yhteydenotot ja aikataulujen sovittelut sekä lapsen huoltajien että sosiaaliviranomaisen kanssa. Poliisi suunnittelee etukäteen, mitä ja miten hän kuulusteltavan lapsen kanssa keskustelee. Rikostutkija tekee tarvittaessa tiivistä yhteistyötä tutkintaryhmänsä kanssa.

Kuulustelun alkuvaiheessa ilmenee yleensä tavalla tai toisella, että lapsi on keskustellut tapahtumista kotona vanhempiensa kanssa. Kuulustelussa keskustellaan aluksi yleisesti lapsen elämäntilanteesta tai lähipäivien tapahtumista. Haastateltavat arvostavat kuulustelutekniikan taitajia. Taitavan kuulustelijan perusominaisuudeksi piiryy kyky luoda ilmapiiri, jossa lapsi rohkaistuu kertomaan tapahtumista. Luottamusta herättävässä ilmapiirissä poliisilla on mahdollisuus kirjata ylös lapsen oma, vapaamuotoiseen kertomiseen perustuva kuvaus tapahtumista.

Seuraavasta puheenvuorosta välittyä kuulusteltaviin lapsiin kohdistuva kunnioitus. Poliisi korostaa lapsen oikeutta päättää itsenäisesti, mitä ja miten tapahtumista kertoo. Lapsi voi myös halutessaan kieltäytyä puhumasta. Lapsen spontaania kertomusta pidetään tärkeänä. Poliisin tehtävänä on osoittaa lapselle, että tietämättömyydenkin ilmaiseminen on sallittua.

Minna: Minkälaisia puhutettavia lapset on?

Poliisi: Lasten puhutuksessa täytyy lähteä vähän kierrellen ja kaarrellen eli ensin täytyy luoda semmonen luottamuksellinen suhde tai ainakin yrittää luoda. Kuulustelutilanne on siitä vaikea, että se pitäs suorittaa aika lyhyessä ajassa, että sehän kestää ajallisesti tunti tai korkeintaan kaks. Ei lapsi jaksa sitäkään, mutta täytys luoda, luoda semmonen suhde siihen. Ja täytyy aloittaa kyselemällä koulusta elikkä kavereista ja ihan tämmösestä muista asioista. Sitte pikku hiljaa siirtyä asiaan ja painottaa nimenomaan sitä ei oo pakko kertoa mitään, eikä. Jos ei tiedä, niin pitää sanoa, ettei tiedä ja pyrkiä semmoseen spontaaniin ilmaisuun. Että se on omasta mielestäni aika haasteellinen.

(Aineistolainaus 17)

Edeltävässä aineistolainauksessa poliisi käyttää monen muun informantin tapaan luottamuksellisuustermiä lasten kuulusteluteeman yhteydessä. Heti perään hän toteaa, että tilanne on poliisille vaikea, koska luottamuksellinen suhde tulisi luoda poliisiin ja lapsen välille lyhyessä ajassa. Luottamuksella viitataan usein pitkän ajan kuluessa syntyvään, vahvaan ja tunnerikkaaseen siteeseen, kuten perhe ja ystävyysuhteisiin (esimerkiksi Kankainen 2007, 110–115). Tällaista sidettä harva liittyy poliisikuulusteluihin, joissa puhuttu dokumentoidaan tarkasti. Keskustelun tuotoksena syntynyttä kuulustelukertomusta luetaan poliisiorganisaatiossa ja mahdollisissa oikeusistunnoissa. Rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelupöytäkirja toimitetaan myös sosiaaliviranomaisen tietoon ja arkistoon. Luottamustermi on helpompi liittää henkilökohtaisiin ja yksityiselämän piiriin luettaviin suhteisiin kuin viranomaisen ja asiakkaan väliseen kanssakäymiseen. Poliisi kokeekin lapsen kuulustelemisen haasteelliseksi. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapseen, rikoksen selvittäminen ja lapsen johdattelemisen välttäminen eivät ole yksittäisinä tehtävinäkään helppoja. Kun ne pyritään sovittamaan samaan yhtälöön, poliisi voi toisinaan tuntea itsensä voimattomaksi.

Osa haastateltavista pitää tärkeänä, että alkuvaiheen tunnusteleavan keskustelun jälkeen kuulustelussa pitäydytään rikoksen selvittämisessä. Jos rikokseen

kuulumattomat seikat alkavat hallita keskustelua, kuulustelija ohjaa keskustelun takaisin rikosepäilyyn. Jos epäiltyjä on useita tai rikostutkinta on muutoin laaja, kuulustelijoita on vähintään kaksi. Tällöin kuulustelijat tekevät yhteisen suunnitelman kuulusteluprosessista. Joskus epäiltyjä kuullaan yhtä aikaa siten, että toinen kuulustelee toista epäiltyä ja toinen toista. Välillä kuulustelijat pitävät neuvotteluja vaihtaakseen tietoja, kartoittaakseen kuulustelukertomusten poikkeavuuksia ja muodostaakseen yhtenäisen kuvan tapahtumista.

Kuulusteltavaa lasta kuvataan usein vähäpuheiseksi. Lapsi on hiljainen etenkin, jos huone on täynnä ihmisiä. Mitä vähemmän kuulustelutilanteessa on läsnäolijoita, sitä vapautuneemmin lapsen kerrotaan yleensä puhuvan tapahtumista. Kuulustelija esittää lapsen kertomukseen liittyviä tarkentavia kysymyksiä, joihin lapsi vastaa. Haastateltavien mukaan vanhemmilla on toisinaan kiusaus puuttua lapsen kertomuksen muodostamiseen. Poliisi keskeyttää vanhemman puheenvuoron, koska kuulustelukertomuksen on oltava lapsen näkemys tapahtumista.

Rikoksesta epäillyn lapsen kanssa keskustellaan myös hänen motiiveistaan. Lapsi saattaa pyrkiä miellyttämään aikuista ja vastata kysymyksiin siten kuin hän olettaa aikuisen haluavan. Siksi johdattelevien kysymysten esittämistä tulee välttää. Se, mitä pidetään johdattelevana, on tulkinnanvaraista. Johdatteleminen on sukua manipuloimiselle, joka on yksi vallankäytön ilmenemismuoto. Johdattelevien kysymysten esittäminen on ilmiön toinen ääripää ja väkivaltaan perustuva manipulointi toinen ääripää. Erik Lagerspetzin (1994, 124–127) mukaan manipuloiminen voi olla muun muassa ”tosiasioiden valikoivaa kertomista, jolla vahvistetaan vallankäytön kohteiden olemassa olevia käsityksiä”. Tällöin vallankäytön kohteena oleva ei tiedä häneen kohdistuvasta manipuloinnista tai ainakaan hän ei tiedä vallankäytön tavoitteista. Olennaista on manipuloinnin taso eli se miten manipulointi vaikuttaa yksilön persoonallisuuteen. (emt.) Poliiseja ohjataan johdattelemattomaan kuulustelutapaan. Muun muassa poliiseille ja oikeusviranomaisille suunnattu ammatti- ja tutkimuskirjallisuus erittelee lasten kuulusteluihin liittyviä erityiskysymyksiä ja ohjeistaa kuulustelutekniikkaa (esimerkiksi Steller & Boychuk 1992, 47–71; Spencerin & Flinin 1993 toimittama artikkelikokoelma; Hirvelä 1997; Aldbridgen & Woodin 1998 toimittama artikkelikokoelma; Korkman 2006; Hirvelä 2007). Ihmisten välisessä kommunikaatiossa on usein jonkinasteista johdattelua – siltä on vaikea välttyä kokonaan. Harjoitteleamalla johdattelua sisältävien tilanteiden tunnistamista niitä pystytään jossakin määrin tiedostamaan ja siten välttämään.

Haastateltavat kertovat myös siitä, miten arkaa lasta rohkaistaan. Ensisijaisesti kuulusteltavalle annetaan tilaa. Lapsen kanssa keskustellaan muustakin kuin rikosepäilystä ja vältetään kiiruhtamasta aiheeseen. Kun lapsi ja poliisi tietävät toisistaan aiempaa enemmän, lapsi voi avautua kertomaan rikostutkinnan alaisista asioista. Jos lapsi edelleen kieltäytyy puhumasta rikosepäilystä, poliisi keskeyttää kuulustelun ja sopii tarvittaessa uuden kuulusteluajan lapsen ja tämän huoltajan kanssa. Kuulustelu voidaan toteuttaa paikassa, jonka lapsi kokee poliisilaitosta rohkaisevammaksi ja viihtyisämmäksi ympäristöksi. Kuulusteluja suoritetaan esimerkiksi turvakodeissa, joissa tukihenkilöt ovat läsnä ja ympäristö on kodinomainen. Myös huoltajan poistuminen kuulusteluhuoneesta saattaa vapauttaa lasta kertomaan tapahtumista poliisille. Huoltajalle annetaan tällöin mahdollisuus lukea kuulustelukertomus jälkikäteen.

Poliisit, joilla on paljon kokemusta lasten kuulusteluista, kertovat työhönsä kehittyneistä rutiineista. He korostavat lasten kuulustelutilanteiden ainutlaa-

tuisuutta ja yksityiskohtaisten tilannearvioiden tarvetta. Seuraava aineistolainaus havainnollistaa rutiinin ja ainutlaatuisuuden välistä suhdetta, jonka varassa poliisin ammattitaito kehittyy.

Minna: Mitä sun mielestä lapsen kans työskentely poliisilta vaatii?

Poliisi: En mä tiedä, että mitä se vaatii. Mitä se vaatis? Se vaatis semmosta jonkunlaista psykologista silmää toimia niitten kanssa, koska ne. Se että joku toimintamalli, mikä jonkun nuoren kanssa on hyvä, niin se ei päde toisen kanssa pätkän vertaa. Pitäs niinku osata haistella siitä nuoresta se, että mitä kautta niitä asioita lähtee lähestymään, mitä kautta niitä lähetään purkamaan. Joillekin saattaa olla se, että sanotaan, että nyt sitte saat unohtaa noi höpöhöpöjutut, että mä en jaks enää satuja kuunnella. Että kerro se, mikä on niinku, miten asiat on tapahtunu. Ja se voi olla, että se teksti tulee sieltä ihan näin. Jollekin se on semmonen, että huomaa, miten se tiiliseinä kasvaa siihen välille, että tota älä sä tuu minua neuvomaan. Sitä se varmaan niinku vaatis. Siihen pitäs saada paljo enemmän semmosta ohjausta. Miten nuorten kans toimia siten, et se lopputulos olis mahdollisimman hyvä.

(Aineistolainaus 18)

Edellä poliisi kertoo, että on kyettävä tiedostamaan erilaiset toimintamahdollisuudet ja vaihdeltava lähestymistapaa tarpeen ja tilanteen mukaan. Erilaisten kuulustelutapojen tiedostaminen ja tavan vaihtaminen tarvittaessa edellyttävät, että poliisi tuntee eri vaihtoehdot hyvin. Haastateltavan mukaan kuulusteleminen vaatii niin sanottua psykologista silmää, jonka avulla lapselle luonteenomaisesta käytöksestä tehdään lyhyessä kohtaamistilanteessa arvio. Tällaista vakiintuneiden toimintatapojen hyvää tuntemusta nimitän rutiiniksi¹². Haastateltava puhuu kuulustelutaktiikkatuntemuksen tuomasta rutiinista ja sen vaikutuksesta yksittäisiin tilannearvioihin ja ainutlaatuisiin lapsiin. Hänen kuvauksensa selventää ainutlaatuisuuden ja rutiininomaisuuden merkitystä poliisityössä. Kuulustelutaktiikkaa valittaessa otetaan huomioon lapsen tilanteen ja olosuhteiden ainutlaatuisuus. Lähestymistapaa vaihdetaan tarvittaessa kuulustelun aikana. Kuulustelutaktiikoihin liittyvät rutiinit helpottavat esitutkintaprosessia.

Elementtinsä lasten kuulusteluihin tuovat käsikirjat ja ohjeistukset, joita on kehitetty helpottamaan lasten kuulustelemista ja esitutkinnan aikana tapahtuvaa viranomaisyhteistyötä (esimerkiksi Taskinen 2003; Hirvelä 2007). Toisinaan ohjeita noudatetaan hyvinkin tarkasti. Esimerkiksi puhuttaessa sellaisista seksuaalirikos- ja pahoinpitelyepäilyistä, joissa lapsi on asianomistajana ja aikuinen rikoksesta epäiltynä valtakunnallisten ohjeistusten, viranomaisyhteistyön ja mahdollisen oikeudenkäynnin merkitys korostuu. Näissä yhteyksissä poliisit eivät puhu samaan tapaan erilaisista kuulustelutaktiikoista kuin epäiltäessä lasta rikoksesta. Sen sijaan keskeistä on yhdenmukaisuus ja tietyn ohjeen mukaan toimiminen.

Seuraava aineistolainaus osoittaa, miten käytännöt muuttuvat ajan mukaan ja miten eri tieteenalat vaikuttavat poliisityön kehittymiseen. Poliisi-organisaatio ja yksittäiset poliisimiehet reagoivat asetettuihin vaatimuksiin tarkastelemalla tai muuttamalla toimintatapaansa.

Poliisi: Aluksi ei ollu mitään kaavaa. Ne (lasten kuulustelut) meni just niinku ne nyt sattu meneen. Ei ollu mitään muuta, ku että otanpa lapsen ja puhun. Mut tota nyt me on kuitenkin saatu jo tuolta psykologian puolelta tällaisia runkoja, minkä mukaan mennään ne puhutellut, että ne täyttäs ne kriteerit, mitä niille tuolla jatkossa sitten.

¹² Anthony Giddensin (1994, 71) mukaan postmodernissa yhteiskunnassa vahvoja ovat sellaiset rutiinit ja traditiot, jotka lomittuvat institutionaalisten prosessien osaksi.

Minna: Tarkotatko sä sitä Stakesin ohjetta?

Poliisi: Joo, justiin. Mä nyt olin kyllä saanut sen jo jostain pikkasen aikasemminkin, että mä olin hämmästynyt, että se sama ohje oli siinä, mutta kuitenkin että. Hyvin samalla kaavallahan ne menee.

(Aineistolainaus 19)

Tarkoin ohjeiden mukaan kuulustelemisella ja erilaisten kuulustelutapojen valitsemisella on molemmilla etunsa. Erilaisten kuulustelutapojen kannattaja ratkaisee toimintatapansa sen perusteella, millaisen analyysin hän kohtaamastaan lapsesta ja tilanteesta tekee. Jos poliisin tekemä analyysi osoittautuu oikeaksi, lopputulos saattaa olla kaikkien kannalta toivottava. Jos sopivaa kuulustelutapaa ei löydy, tilanne saattaa olla jokaisen näkökulmasta epätoivottava. Ohjeiden ja kysymysrunkojen mukaan eteneminen saattaa vähentää johdattelua ja puutteita oikeuden edellyttämissä muotoseikoissa. "Kaavoissa" tiukasti pitäytyminen voi kuitenkin vähentää lapsen yksilöllistä huomioon ottamista.

Neljänkymmenen haastattelun analyysi osoittaa, että poliisit pitävät kuulustelujen tarkoituksena ennen kaikkea rikosten selvittämistä. Toissijaisesti poliisit kokevat lasten kuulustelut oppimistilanteiksi, joiden osavaikutuksesta jotkut kuulusteluista eivät jatkossa tee rikoksia. Kuulusteluissa poliisit tekevät siis sekundaari- ja tertiääripreventiivistä työtä.¹³ Muutamat haastateltavat pitivät valitsemista ja kuulustelujen yhteydessä käytyä keskustelua jopa yhtä tärkeänä kuin yksittäisen rikoksen selvittämistä. Jotkut kertoivat pyrkimyksistään antaa kuulustelutilanteiden yhteydessä niin lapsille kuin heidän vanhemmilleenkin tukea ja ohjeita rikosseuraamusten kohtaamiseen. Lasten kuulustelemisessa työkokemuksen merkitys korostuu.

Viranomaisorganisaatioiden yhteistyötä

Tyypillistä kuulustelukuvausta on vaikea löytää, kun puhutaan sosiaali- ja poliisiviranomaisen yhteistyöstä. Kaupunkimaisella poliisilaitoksella yhteistyötä sosiaaliviranomaisen kanssa on pyritty tehostamaan sijoittamalla sosiaalitoimen käytössä oleva työtila poliisilaitokselle. Fyysisten ja organisatoristen järjestelyjen vuoksi sosiaaliviranomainen on tavallista useammin läsnä rikoksista epäiltyjen lasten kuulusteluissa. Maaseutumaisen poliisilaitoksen rikostutkijat tekevät kuntakohtaista yhteistyötä yksittäisten sosiaalitoimistojen työntekijöiden kanssa. Useissa haastatteluissa nousi esiin, että sosiaalitoimen edustaja pääsee melko harvoin nopeasti poliisilaitokselle rikoksesta epäillyn lapsen kuulusteluun.

Muutama haastateltava kertoi, että poliisit eivät joka tilanteessa ilmoita sosiaalityöntekijöille kuulusteluista. Sen sijaan valmis kuulustelupöytäkirja ja rikosilmoitusjäljennös lähetetään sosiaalitoimistoon. Vakavasta rikosepäilystä ilmoitetaan kuitenkin sosiaaliviranomaiselle ennen kuulustelun alkamista. Mahdollista kutsumatta jättämistä perustellaan sosiaaliviranomaisen kiireellä. Poliisit ymmärtävät sosiaalityöntekijöiden työpaineita ja välttävät yhteydenottoja.

¹³ Preventio eli ennaltaehkäisy voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Primaaripreventiolla (primary prevention) tarkoitetaan uusien tapausten ennaltaehkäisemistä ja sekundaaripreventiolla (secondary prevention) olemassa olevien ongelmien käsitteilyä siten, että ne olisivat kestoltaan mahdollisimman lyhyitä. Tertiääripreventiolla (tertiary prevention) pyritään ehkäisemään pysyviä haittoja tai pitkittyneitä ongelmia. (Caplan 1964, 20.) Caplan on kehittänyt jaottelunsa koskien psykiatria ja ihmismieltä, mutta sitä on sovellettu monitieteellisesti ja laajasti. Suomessa sosiaalityhteellisessä tutkimuksessa sitä on hyödyntänyt muun muassa Leo Nyqvist (1993, 43–44) tutkiessaan nuorisohuollon toimintaa.

Kuulusteluajankohdan ilmoittamisesta on myös saatettua luopua, koska sosiaaliviranomainen ei aikaisemminkaan ole saapunut paikalle. Myös Sami Mahkonen (2003, 179) on kiinnittänyt asiaan huomiota. Hän kirjoittaa, että joissakin suurissa kaupungeissa sosiaalityöntekijät ovat olleet harvoin mukana lasta rikoksesta epäiltyä kuultaessa, vaikka lain tarkoitus on päinvastainen. Aineistoni mukaan näin menetellään myös maaseutumaisilla alueilla.

Seuraavan haastatteluotteen mukaan poliisi on tietoinen siitä, että laki velvoittaa sosiaalihuollon edustajan läsnäoloa rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelussa. Haastateltava tuo esiin, miten ja miksi lain toteutuminen ei ole joka tilanteessa mahdollista. Lainaus osoittaa ristiriitaa, joka syntyy lakien ja kahden eri viranomaisen käytäntöjen yhteensovittamisesta.

Minna: Onko sosiaalitoimen edustajat yleensä täällä paikalla kuulusteluissa?

Poliisi: No esitutkintalaki sanoo, että se pitää aina ilmoittaa ja antaa heille mahdollisuus tulla paikalle. Se oli vuonna kaheksankyntyheksän, ku se laki tuli. Ja sinne aina soitettiin, ku sellanen tapaus tuli. Mutta se oli tilanne aina se, että tuli turhia soittoja. Eihän ne akuutisti päässy tänne tulemaan. Tietenki aina semmosissa tapauksissa, jos heille pystyi jonnekin viikkojen päähän varaamaan ajan, että he saatto omaan kalenteriinsa merkitä. Kyllä he sitten tuli. Mut semmonen akuuttitapaus, tuolta jostain paikanpäältä otetaan alaikäinen lapsi kiinni ja sitte heti kuulustellaan. Tai viikonloppuna, niin ei siinä tuota sosiaalityöntekijällä oo mitään mahdollisuutta tulla paikalle.

Minna: Joo. No on-?

Poliisi: Se on menny käytännössä siihen, että me ei kaikkia enää edes soitellakaan sitten.

Minna: Justiin. Eli se, se koetaan turhaksi?

Poliisi: Niin, että se on niinku. Turhia soittoja enimmäkseen tulee. Tässä on nyt sitten. Viistoista vuottakos tässä nyt on menny, kun esitutkintalaki on voimassa ollut. Ei varmaan kovinkaan montaa kymmentä tapausta oo mullakaan, jossa sosiaalityöntekijä olis ollu sitten kuulustelussa. Kuulusteluja on varmasti useampia satoja. Mutta on ne aina sitte läpi menny, vaikka muutoseikkapuute on. Eli ne on tuolla syyttäjänosastolla läpi menny. Syyttäjältä ei oo uutta tutkintaa pyydetty.

(*Aineistolainaus 20*)

Poliisin puheessa toistuu *aina*-sana. Hän kertoo, että poliisin pitäisi esitutkintalain velvoittamana ilmoittaa *aina* rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelusta sosiaaliviranomaiselle. Kun laki 15 vuotta sitten tuli voimaan, poliisit *aina* soittivat sosiaalitoimistoon. Tilanne oli kuitenkin *aina* se, että soitot olivat turhia, koska sosiaaliviranomainen ei päässyt muiden tehtäviensä ja lyhyen varoitusaajan vuoksi lähtemään poliisilaitokselle. Lasten esitutkinnassa on siis toistuva muutoseikkapuute, mutta *aina* kuulustelupöytäkirjat ovat läpäisseet syyttäjänosaston käsittelyn ilman lisätutkintapyyntöä. Poliisi toteaa ymmärtävään sävyyn, että viikonloppuna tai akuutissa tilanteessa sosiaalityöntekijällä ei ole mitään mahdollisuutta tulla paikalle. Lopulta hän toteaa, että kaikista alaikäisten kuulusteluista ei enää ilmoiteta sosiaalitoimistoon, vaan kuulustelupöytäkirja lähetetään sinne tiedoksi.

Itse kommentoin poliisin kertomaa toteamalla kysyvästi, että poliisi kokee sosiaalityöntekijälle soittamisen turhaksi. Poliisi vahvistaa kommenttini toistamalla, että soitot ovat turhia. Poliisi ymmärtää sosiaaliviranomaista, joka ei pääse lasten kuulusteluihin muiden kiireidensä vuoksi, ja minä ymmärrän haastattelukeskustelussa poliisia, joka ei enää toistuvien turhien puhelujen jälkeen kutsu sosiaalityöntekijää kuulusteluun. Poliisin kertomaa syyttäjän toiminnasta voidaan myös tulkita ymmärtävän kehyksen kautta; syyttäjä ymmärtää poliiseja ja sosiaalityöntekijöitä, koska hän ei pyydä asiaan liittyen uutta rikostutkintaa.

Tässä kohdin haastattelua meistä kumpikaan ei tuo esiin ymmärrystämme lainsäätäjää kohtaan. Emme myöskään jää pohtimaan ymmärtävästi tai kriittisesti, mitä muutoseikkapuuotteesta seuraa lapselle tai onko muutoseikkapuuotteella ylipäänsä vaikutusta kuulusteltavaan. Sen sijaan haastattelukatkelmissa, joissa poliisi kuvaa muutoseikoiltaan puutteetonta lapsen kuulustelutilannetta, nousee esiin pyrkimys ymmärtää lasta. Pääsääntöisesti poliisit eivät kuitenkaan kerro tilanteista, joissa lapsen paras olisi toteutunut sen vuoksi, että lapsen etua on kuulustelussa valvonut lain vaatima edunvalvonta- ja tukiverkosto.

Poliisit puhuvat paikoin empaattisesti lapsista ja nuorista, jotka vaikuttavat kuulustelutilanteessa pelokkailta ja hätääntyneiltä. Lapsi ei saa sanaa suustaan, hermostuu tai kiusaantuu, kun lapselle vaikeasta asiasta eli häneen kohdistuvasta rikosepäilystä keskusteltaessa läsnä on kokonainen aikuisjoukko: kuulusteleva poliisi, kuulustelutodistajana oleva poliisi, sosiaalityöntekijä ja omat vanhemmat. Aikuisten huomio on kiinnittynyt lapseen ja lasta kehoitetaan kertomaan omin sanoin (ilman vanhempiensa apua) tapahtumien kulusta, mieluiten totuudenmukaisesti.

Niin mitkä tekijät vaikeuttaa asioiden selvittämistä? Joskus vaikuttaa se ihan ku suoraan sanon, että kuulusteluhuone on täynnä väkeä. Täällä on parit huoltajat, joilla on oikeus olla ja sosiaalitoimen edustajat, joilla on oikeus olla ja mahdollisesti vielä joku asianajaja ja voi olla kuulustelutodistajat ja voi olla vielä tulkkikin. Me saadaan äkkiä siihen hirvittävä määrä väkeä. Ajatellaanpa sitä tilannetta sitten, että minun pitäis muina miehinä yrittää lähestyä lasta sillä tavalla, että hän tuntis olonsa luottavaiseksi ja hän vois mulle kertoa asioita. Se on ihan sula mahdottomuus. Eihän siitä tuu mitään, että jos on paljon. Lakien mukaan täällä tietyillä henkilöillä on oikeus olla ja tietenkin mä sen ymmärrän, että täytyykin olla. Mutta mä koen sen kyllä hankaloittavaksi tilanteeksi. Enhän mä mitenkään voi. Kuka siinä viihtyy, ku parhaimmillaan puolisenkymmentä ihmistä tapittaa ympärillä ja ahtautuu tämmöseen pieneen huoneeseen ja on niin kuin ei olisikaan. Kyllä se vaikea on silloin lähestyä. Ja tässä mielessä se kuulusteleminen on vähän hankalampaa ku sitten aikuisten kanssa, ku voidaan jutella kahden kesken. Tai jos sitten muita henkilöitä on, mutta se väkimäärä kumminkin on yleensä pienempi aikuisten kanssa. Lasten kanssa aina pitää jonku olla mukana. Tietenki mä ymmärrän senkin, että siinä täytyy olla, mutta asian selvittämisen kannalta se on hankalampaa silloin. Mutta tietenkin tässä on sitten lapsen etuhan siinä on. Siinä on sitten muitakin kuulemassa sitä tilaisuutta ja seuraamassa sitä.

(Aineistolainaus 21)

Oheinen puheenvuoro on poliisin vastaus kysymykseeni, jossa pyydän häntä kertomaan lapsen kuulustelemista vaikeuttavista seikoista. Haastateltava tuo esiin lasten kuulustelun ristiriitaisuuden. Hän alkaa vastata kysymykseeni omasta näkökulmastaan, mutta ottaa rinnalle myös lapsen näkökulman. Aineistolainauksesta on mahdollista tavoittaa sanaton viesti kiusallisuuden kokemuksesta, jonka poliisi jakaa kuulusteltavan lapsen ja muiden osallisten kanssa. Hän selventää tätä värikkäin sanankääntein; ei viihdytä, kun toiset käyvät arkaluontoista keskustelua muiden edessä. Samaan aikaan toiset tekeytyvät olemattomiksi, vaikka aistejaan käyttäen ovat mitä suurimmassa määrin läsnä.

Haastateltava tuo esiin myös vaatimuksen, joka hänelle on rikosta tutkivana poliisina asetettu: "sitten minun pitäis muina miehinä yrittää lähestyä lasta sillä tavalla, että hän tuntis olonsa luottavaiseksi ja hän vois mulle kertoa asioita". Hän jatkaa toteamalla tällaisen suhteen luomisen olevan "ihan sula mahdottomuus". Mahdottomuuden kokemista hän korostaa toistamalla saman asian usealla eri tavalla: "(e)ihän siitä tuu mitään", "(e)nhän mä mitenkään voi" ja "kyllä

se vaikea on silloin lähestyä”. Hankaluuden kuvaamisen lomassa tulee esiin lakia kunnioittavaa puhetta, joka on osittain ristiriidassa ensin sanotun kanssa. Lain mukaan tietyillä henkilöillä on oikeus olla läsnä rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelussa. Poliisi kertoo ymmärtävänsä tämän. Hän päätyy toteamaan, että lapsen edun vuoksi muut osalliset ovat paikalla. Poliisi ei kuitenkaan pohdi, miten lapsen paras toteutuu muotoseikat täyttävässä kuulustelussa tai miten kuulustelua seuraavat aikuiset valvovat lapsen etua. Haastateltava puhuu sekä laista että lapsen edusta kunnioittavasti, eikä kyseenalaista kumpaakaan, vaikka kokeekin oman työnsä rikoksen selvittäjänä vaikeammaksi lasta kuin aikuista kuulustellessaan.

Näen poliisin kertomuksessa ja Johanna Korpisen (2008) väitöstutkimuksen päätelmissä yhtäläisyyksiä. Korpinen on tarkastellut lastensuojelun suullisia käsittelyjä hallinto-oikeudessa. Hän on kuvannut käsittelyjä näytelmiksi, joissa esiintyvät viestivät vahvoja tunteita ja erilaisia juonenkäänteitä. Yleisöön kuuluvallakin on rooli, vaikka he eivät esiintyjiä olekaan. Tarvittaessa heillä on oikeus ja velvollisuus puuttua näytelmän kulkuun, mutta pääsääntöisesti he seuraavat näyttämön tapahtumia. (Korpinen 2008, 268.) Sekä poliisikuulustelussa että hallinto-oikeudessa oikeustoimien kohteena oleva lapsi on useiden aikuisten tarkkailun kohteena oman parhaansa nimissä.

Viime vuosina on korostettu, että lapselle ja hänen perheenjäsenilleen tukea tarjoavien viranomaisten on tärkeää ottaa huomioon lapsen oma näkemys tilanteestaan. Näin sekä lapsen että hänen huoltajiensa kokemukset ja näkemykset tulevat esiin. (Esimerkiksi Hurtig & Laitinen 2000, 255.) Tätä painottaa myös vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki (lastensuojelulaki, 417/2007, 20 § & 21 §). Kaikkiaan lasten kuulustelutilanteet näyttävät poliisien kuvausten valossa olevan lapsikeskeisiä ainakin siinä mielessä, että lasta ei ohiteta. Lapsi vastaa kuulustelijan kysymyksiin ja vanhempi pääsääntöisesti seuraa keskustelua. Lähtökohtaisesti lapsen kertomaa pidetään totena siinä missä aikuisenkin. Lapsen ohittamisen mahdollisuutta ei ole, sillä kuulustelukertomuksen tulee olla lapsen kertomus – ei poliisin tai lapsen vanhemman kertomus.

4.4 Kotihälytyksen hektisyys - mennyt, tuleva ja tämä hetki

Haastatteluissa keskusteltiin kotihälytyksistä paljon, vaikka niiden määrä suhteutettuna kaikkiin poliisitehtäviin ei ole erityisen suuri. Puheen määrä saattaa selittyä paitsi esitetyillä haastattelukysymyksillä myös kotihälytysten lukumäärän lisääntymisellä 2000-luvulla (katso Järjestyspoliisitoiminnan tilan selvityshanke... 2007, 20–21). Kotihälytyksiin on kiinnitetty 2000-luvulla entistä enemmän huomiota poliisihallinnossa. Myös aihetta koskevia selvityksiä ja tutkimuksia on julkaistu (esimerkiksi Törrönen 2000; Lehtinen 2002; Laapio 2005). Kun kenttätyössä, kiinniottotilanteissa ja kuulusteluissa poliisin huomion keskipisteenä ovat lapset, kotihälytystilanteissa poliisipartion huomio kiinnittyy pääasiassa aikuisiin. Kotihälytyksen kehystämä kohtaamistilanne syntyy yleensä aikuisten käytöksen seurauksena; poliisipartio hälytetään paikalle suojelemaan läsnäolijoiden turvallisuutta ja poistamaan uhkaa.

Instituutio hälytetään yksityisyyteen

Poliisit pitävät kotihälytyksiä erityisinä ja vaativina poliisitehtävinä, jotka edellyttävät keskimääräistä työtehtävää enemmän aikaa ja taitoja. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuotti kolme erilaista kotihälytystyyppiä.

Kevyin perustein ilmoitetut kotihälytykset aiheutuvat pihapiirin asukkaiden närkästyessä naapurin meluisista tai myöhäisistä juhlista. Paikalle saapuvat poliisit arvioivat huoltajien ja muiden aikuisten kykyä huolehtia lapsista. Jos vanhemmat eivät ole päihtyneitä tai päihtymystila on lievä ja jos tilanne on rauhallinen ja sopuisa, kotihälytys ei aiheuteta muita toimenpiteitä. Perhe jatkaa halutesaan entistä maltillisemmin juhliaan.

Poliisipartio "tipahtaa" kotihälytykselle tullessaan keskelle perheen monimerkityksellistä kriisiä. Näin eräs informanteista tiivistä kokemuksiaan kotihälytystehtävistä. Kriisin taustalla on syitä, joista vain osa selviää poliisille hälytystilanteessa. *Tyypillisen kotihälytyksen* lähtökohtana on perheenäidin tai naapurin soitto hätänumeroon. Syynä on usein perheenisän tai äidin miesystävän uhkaavuus ja vahva päihtymys. Jos poliisipartio ei pääse välittömästi paikalle, äärimmäinen tilanne on heidän saapuessaan jo ohi. Kotihälytystehtävää hoitavalla poliisilla on harvoin käsitystä perheen koko tilanteesta tai paikalla olevien ihmisten taustoista.

Toistuvien kotihälytysten syynä on yleensä häiriökäyttäytyminen. Liiallinen päihteiden käyttö tai muut sosiaaliset ongelmat tulevat selvästi esiin. Poliisipartion toimintatavat näyttävät olevan tuttuja toistuvien kotihälytysten yhteydessä kohdatuille aikuisille ja lapsille. Lasten huoltajat eivät löydä tilanteeseensa ratkaisua ilman läheistensä tai viranomaisten tuki- ja kontrollitoimia. Järjestyspoliisin toimenpiteet rajoittuvat tilanteen välittömään rauhoittamiseen, osallisten turvallisuuden lisäämiseen, hoitoonohjaussuositukseen sekä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Perheenjäsenet tarvitsevat useiden haastateltavien mukaan sosiaali- viranomaisen interventioita. (Myös Törrönen 2000, 13–14.)

Tyypillisten ja toistuvien kotihälytysten yhteydessä kokonaiskuvan ja keskusteluyhteyden muodostaminen on tunteenpurkausten vuoksi vaikeaa. Tilannearvion tekeminen ja tilanteen rauhoittaminen limittyvät keskenään, koska molemmat edellyttävät aikuisten välistä kommunikointia. Kotihälytystilanteessa puhutaan yleisimmin tilanteeseen johtaneista syistä ja selvitetään mahdollisten rikosten luonnetta. Tilannearvion tekemiseen vaikuttavat keskustelujen lisäksi kodin olosuhteet, joista poliisi voi lukea muutakin kuin akuutin tilanteen. Keittiön, pesuhuoneen ja WC:n siisteystasosta tehdään toisinaan perheen tilanetta koskevia tulkintoja.

Osapuolten näkökulmat tulevat hyvin esiin silloin, kun poliisi keskustelee osallisten kanssa erikseen. Vanhemmat kykenevät melko usein löytämään ratkaisun tilanteeseen itsekkin. Lasten esittämät ratkaisuvaihtoehdot otetaan vaihtelevasti huomioon. Osa haastatelluista poliiseista antaa lapsen näkemyksille paljon painoarvoa ja ratkaisee joitakin tilanteita lapsen toiveiden mukaan. Moni poliiseista pitää tärkeänä, että lapsen kanssa keskustellaan tapahtuminen kulusta, vaikka poliisilla onkin vastuu päätöksenteosta. Heidän mukaansa liiallisen vastuun langettamista lapselle on vältettävä. (Katso myös Törrönen 2000, 14–17.)

Muutama haastateltava kertoi huomioitaan rooleista, joita lapset ottavat itselleen sekavassa tilanteessa. Murrosikäinen vetäytyy usein omaan huoneeseensa tai huolehtii sisaruksistaan. Eräs haastateltava kertoi pitävänsä tärkeänä, että

aikuisista riippuvaisten pikkulasten turvallisuudesta huolehditaan. Pikkulapsi viestii yleensä jollakin tavalla tuntemuksiaan: pelkoa voimakeinoja käyttäviä poliiseja kohtaan tai helpotusta tilanteen rauhoittavia poliiseja kohtaan. Lapsen voinnin huomioon ottaminen saattaa jäädä kiireen vuoksi vähäiseksi etenkin alueille, joissa poliisipartioita on kerrallaan vuorossa vain muutamia. Poliisi saattaa myös kokea, että hänellä itsellään tai hänen työparillaan ei ole kykyä kohdata lasta sensitiivisesti.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan kotihälytys on parhaimmillaan ratkaiseva auttamistapahtuma lapsen elämässä ja pahimmillaan lapselle pelkoa, syyllisyyttä ja paineita lisäävä kokemus. Kotihälytys on lapselle traumaattinen erityisesti silloin, jos lapsi murtaa perhesalaisuuden kertoessaan esimerkiksi perheen sisäisestä väkivallasta. Lapsi kokee ristiriitaa kertoessaan ikäviä asioita vanhemmistaan, joille hän haluaisi olla joka tilanteessa lojaali. (Peled 1996, 283.) Berkmanin ja Essermanin (2004, 8) mukaan lapsen puhuttamista tulisi välttää, jos poliisilla on muita todisteita (fyysisiä vammoja tai aikuisten todistuksia) tapahtuneesta väkivaltarikoksesta. Jos lasten kuuleminen on rikoksen selvittämisen kannalta välttämätöntä, puhuttamiseen tulisi pyytää virka-apua sosiaali- ja terveysviranomaisilta tai lasten kuulemiseen erikoistuneilta rikostutkijoilta. (emt.)

Seuraavassa aineistolainauksessa poliisi kertoo ristiriidasta, jonka lapsen näkemyksen kysyminen ja sen mukaan toimiminen aiheuttavat.

Ne on tällasia tilanteita nämä kaikkein hankalimmat, että isä ja äiti on molemmat päihtyneinä. Poliisi hälytetään paikalle selvittämään riitaa ja sitten huomataan, että nyt onkin vähän epäselvää, että kuka tästä viedään rauhottumaan, kun molemmat on päihtyneitä. Niin kyllä mä joskus oon jopa tehny sillätavalla, että mä oon kysyny alaikäiseltä lapselta, että mikä hänen näkökantansa on. Kumpi viedään selviämään. Ja ne on aika ikäviä silloin, että tämmönen alaikäinen lapsi joutuu ottamaan niin kovan vastuun, että joutuu päättämään siitä, että kumpi vanhemmista viedään päihtymistiloihin selviämään. Ne on aika, varmaan aika stressaavia näille lapsille, että ne joutuu niin pieninä hyppimään niin isoihin kenkiin. Siinä jos lapsella ei oo kauheen vahva itsetunto, mitä niillä ei yleensä oo tämmösis perheissä, niin se saattaa kyllä kostautua henkisinä sairauksina ja jopa fyysisinä sairauksina. Niillä on stressaava elämä. (Aineistolainaus 22)

Lapsen mielipide vaikuttaa haastattelun poliisin päätöksentekoon, mutta hän ei pidä siitä, että vastuu lankeaa lapselle. Poliisin kuvaus osoittaa, että lapsi on poliisin toimintatavoista riippumatta keskellä perhekriisiä, joka on lapselle henkisesti ja ehkä myös fyysisesti hyvin raskas. Olisiko jokin kolmas vaihtoehto ollut poliisillekin vaikeassa tilanteessa mahdollinen? Haastateltava ei mainitse esimerkiksi lähiverkoston tai kiireelliseen sosiaalipalveluun turvautumista ratkaisuvaihtoehtona.

Peled (1996) sekä Berkman ja Esserman (2004) suhtautuvat varauksellisesti lasten käyttämiseen informanteina heitä itseään koskevissa kriisitilanteissa. Uudehkot suomalaistutkimukset kuitenkin painottavat lapsen kuuntelemisen merkityksellisyyttä (esimerkiksi Hurtig 2006, 167–169). Inkeri Eskosen, Johanna Korpisen ja Suvi Raitakarin (2006, 41) mukaan lapset pyrkivät vuorovaikutukseen, jos heille annetaan siihen mahdollisuus. Lapset osaavat tarkastella elämäntilannettaan ja siihen liittyviä kipeitä kysymyksiä. Heillä on omaan itseensä liittyvää asiantuntemusta, jota muilla ei ole. Lapselle tärkeä itseilmaisua saattaa kuitenkin vaatia totuttujen institutionaalisten toimintatapojen muuttamista. (emt.)

Vaikka poliisi antaisi lapselle mahdollisuuden itseilmaisuun, lapsen näkemyksen aitouteen ei itsestään selvästi luoteta, sillä pelot ja odotukset sekoittuvat lasten tapahtumakuvauksissa.

Minna: Mitä ne lapset kertoo?

Poliisi: No kyllähän ne nyt kertoo, mutta tietysti jotkut saattaa värittää tarinaa puoleen tai toiseen, että ne saattaa joko paisutella tai sitten lievennellä sitä, mieluummin ehkä lievennellä sitä juttua. Monessakin paikassa, missä on käyty useammin, niin ne tietää, että sieltä lähtee isä tai äiti.

(Aineistolainaus 23)

Ennen hälytystehtävän päättämistä partion jäsenet yleensä vaihtavat tilanteen vakavuuden arviointiin liittyviä käsityksiään. Päätös pyritään tekemään yhteisymmärryksen pohjalta. Parhaimmassa tapauksessa osoittautuu, että tilanne ei ole kärjistynyt väkivaltaiseksi, perheenjäsenet ovat rauhoittuneet, he toivovat voinnansa jäädä kotiin yhdessä ja ovat halukkaita vastaanottamaan apua. Osa kotihälytyksistä päättyy kuitenkin siihen, että poliisi vie perheenisän tai -äidin säilöönottotiloihin rauhoittumaan toisen jäädessä lasten kanssa kotiin. Kiinniotto kohdistuu informanttien mukaan useimmiten perheenisään.

Haastateltavat kertovat tunnistavansa harvoin tilanteita, joissa kumpikaan vanhemmista ei kykene huolehtimaan lapsista. Yleensä äiti kuvattiin ensisijaiseksi lapsen huolenpitäjäksi (myös Keskinen 2005, 346). Haastateltavien mukaan poliisipartion tehtävänä on varmistaa, että lasten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehditaan partion poistuttua paikalta. Osa haastateltavista kertoi ratkaisevansa tilanteen kutsumalla sukulaisen tai naapurin huolehtimaan lapsista. Näin toimitaan, koska sukulaiset ja naapurit ovat helposti tavoitettavissa ja he ovat lapselle entuudestaan tuttuja. Tuttujen aikuisten kanssa lapsi saattaa keskustella tapahtuneesta. (Myös Mullender ym. 2003, 101; Berkman & Esserman 2004, 9–10.)

Jos perheelle läheisten yhteisöjen tukeen ei ole mahdollista nojautua, sosiaaliviranomaiselta odotetaan välittömiä toimenpiteitä. Jos sosiaalityöntekijät pääsevät heti paikalle, he tekevät oman tilannearvionsa. Tilanteen vaatiessa lapset sijoitetaan kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Tässä vaiheessa poliisien tehtävänä on osallisten sekä sosiaaliviranomaisen työtehtävän turvaaminen. Toiminta-alueilla, joissa sosiaaliviranomainen päivystää ilta- ja yöaikaan, kotihälytystilanteisiin hälytetään sekä poliisi- että sosiaaliviranomainen tai poliisi hälyttää sosiaaliviranomaisen tarvittaessa kotihälytyskohteesta.

Toisinaan poliisi arvioi tilanteen lapsen kiireellistä sijoitusta vaativaksi, mutta toimivaltaisen sosiaaliviranomaisen käsitys on erilainen. Koska sosiaaliviranomaisen näkemys on ratkaiseva, lapsi jää poliisin näkemyksen vastaisesti kotiin.

Poliisi: Jollain kotikeikalla, kun on esimerkiksi otettu yhteyttä (sosiaalitoimeen) joskus, että täällä on tämmönen ja tämmönen tilanne. Niin ratkaisu on sunnilleen ollut se, että no. Vaikka nyt sitte on tän näkönen kämppä, niin eihän tässä nyt ole perusteita johonkin huostaanottoon tai muuhun. Vaikka ihan normaalisti, niinkun poliisin järki sanoo, että ei sitä lasta tänne voi jättää.

Minna: Ja sittenkö on joutunu jättämään kuitenkin sen lapsen sinne?

Poliisi: Niin, kun ei oo tuolta toimivaltaselta viranomaiselta tullu sitä (päättöä kiireellisestä sijoituksesta).

(Aineistolainaus 24)

Joillakin toiminta-alueilla poliisi tekee suoraan yhteistyötä lastensuojelulaitosten ja kriisikeskusten työntekijöiden kanssa. Osa haastatelluista poliiseista rinnasti sosiaalitoimistot, kriisikeskukset ja lastensuojelulaitokset keskenään. Niistä johonkin ollaan yhteydessä, jos kotihälytyksellä todetun perhekriisin katsotaan vaativan välittömiä jatkotoimenpiteitä. Toisinaan poliisit tekevät hengen ja terveyden turvaamiseen perustuvan (poliisilaki 493/1995, 11 §) päätöksen lapsen väliaikaisesta kiinniottamisesta. Kriisitilanteet vaativat välittömiä ratkaisuja, vaikka kattavaa, virka-ajan ulkopuolella toimivaa kunnallista sosiaalipäivystysjärjestelmää ei olisi organisoitu. Alueilla, joissa on sosiaalipäivystysjärjestelmä, poliisi on vähintään puhelimitse yhteydessä sosiaalityöntekijään ennen päätösten tekemistä. Akuutin tilanteen jälkeen asia siirtyy sosiaaliviranomaisen työtehtäväksi, eikä poliisipartio yleensä enää tapaa kriisitilanteessa kohtaamiaan lapsia.

Lastensuojeluilmoitukset ovat usean haastateltavan mukaan lisääntyneet 2000-luvun alussa. Lastensuojeluilmoitusten tekemistä on ohjeistettu jonkin verran poliisilaitoskohtaisesti. Etenkin pienten lasten perheisiin tulleista kotihälytyksistä tehdään lastensuojeluilmoituksia. Jos perheen tilanne näyttää kriisiytyneen vain hetkellisesti, lastensuojeluilmoitusta ei tehdä. Lastensuojeluilmoitukset liittyvät pääasiassa lapsen huoltajien päihdeongelmiin tai havaittuun lähisuhdeväkivaltaan. Ilmoitusta pidetään interventiona, jonka myötä perheenjäsenille tarjoutuu mahdollisuus saada apua. Rauhalliseltakin vaikuttavista toistuvista kotihälytyksistä tulisi joidenkin haastateltavien mukaan ilmoittaa sosiaaliviranomaiselle, jotta sosiaalityöntekijöillä olisi mahdollisuus arvioida perheen kokonaistilannetta.

Berkman ja Esserman (2004, 13) ohjaavat kertomaan asiakkaille lastensuojeluilmoituksesta. Poliisien tehtävänä on selvittää, miksi ilmoitus tehdään ja mitä se sisältää. Kun poliisit kuvailevat vanhempien ja lasten käyttäytymistä kotihälytystilanteesta, sosiaaliviranomainen saa ensivaikutelman lapsen elämäntilanteesta. Berkmanin ja Essermanin mukaan poliisiin on tärkeä kysyä vanhemmalta, missä ja milloin vanhemman on turvallisinta keskustella sosiaalityöntekijöiden kanssa. Vanhempi saattaa suhtautua epäilevästi sosiaaliviranomaiseen ja pelätä menettävänsä lapsensa huoltajuuden tapahtumien johdosta. (emt.)

Haastattelemani poliisit arvostavat erityisesti toimivia sosiaalipäivystysjärjestelmiä sekä akuuttitilanteiden varalta suunniteltuja, sosiaali- ja poliisiviranomaisen yhteisiä toimintatapoja. Sosiaaliviranomaista kaivataan akuuttitilanteisiin arvioimaan kiireellisen sijoituksen tarvetta. Sosiaaliviranomaisen toimivaltuuksia tarvitaan, kun poliisin omat valtuudet eivät riitä. Jos sosiaalityöntekijä ei voi osallistua akuuttitilanteen hoitamiseen, poliisin toteuttamien toimenpiteiden ja tietojen toivotaan tukevan sosiaaliviranomaisen ja perheen yhteistyötä jatkossa.

Haastateltavat pitivät kotihälytystehtäviä vaativina, jos niihin liittyy epäily perheen sisäisestä väkivaltarikoksesta. Vuonna 1995 muutettiin rikoslain henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista annettua 21 lukua siten, että perusmuotoisesta pahoinpitelystä tuli virallisen syytteen alainen rikos kaikissa olosuhteissa. Aikaisemmin tällainen pahoinpitely oli virallisen syytteen alainen rikos vain, jos se oli tapahtunut julkisella paikalla, virantoimituksen yhteydessä, kohdistunut alle 15-vuotiaaseen henkilöön tai käyttäen asetta tai muuta hengenvaarallista välinettä. (Laki rikoslain muuttamisesta 578/1995, 21 luku.) Lievä pahoinpitely on edelleen asianomistajarikos, eikä virallisella syyttäjällä ole syyte-oikeutta ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta. Alle 15-vuotiaaseen henkilöön kohdistuva lievä pahoinpitely on kuitenkin viralliseen syytteen alainen ri-

kos. (Rikoslaki 491/1969, 21 luku 14 §; Laki rikoslain muuttamisesta 578/1995, 7 §, 16 §.) Lasten suojaamisesta väkivallalta rikoslilla esitettiin kirjallinen kysymys 24.3.2010. Oikeusministeri Tuija Braxin vastauksen mukaan hallitus on päättänyt 23.3.2010, että lähisuhteissa tapahtuva lievä pahoinpitely muutetaan virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Näin pyritään tehostamaan lähisuhdeväkivallan torjuntaa. Lakiesitystä asiasta ei kuitenkaan ollut vielä toukokuussa 2010 laadittu. (Kirjallinen kysymys 226/2010 vp 24.3.2010 ja ministerin vastaus 9.4.2010.)

Eija Paavilainen ja Tarja Pösö (2003a, 39) ovat todenneet, että eri ammattikuntien edustajat kiinnittävät erilaisiin asioihin huomiota tarkastellessaan lapsen kokemaa väkivaltaa. Pösö ja Paavilainen (2003b) ovat jäsentäneet työntekijän työotteen ja moniammatillisuuden välistä suhdetta neljällä tavalla. Jos ammattilaisen aktiivinen työote rakentuu yksinomaan oman organisaation työskentelylle, lapsen tilanne tulee käsiteltävä vain tietystä näkökulmasta. Lapsen kokema väkivaltaongelma saattaa jäädä kokonaan vaille huomiota, jos pelkästään oman ammattikunnan työskentelyyn nojautuvan ammattilaisen työote on passiivinen. Sen sijaan aktiivisessa, moniammatillisessa työskentelyorientaatioissa lapsen tilanteeseen reagoidaan monesta näkökulmasta ja vaihtoehtoisista tukipalveluista pyritään löytämään lapselle parhaiten sopiva. Joissakin tapauksissa toimijoiden näkemykset lapsen parhaan edistämiseksi poikkeavat toisistaan tai asiakkaiden tilanteeseen kohdistuu tarpeettoman paljon kontrollia. Jotkut keskeiset työntekijät saattavat myös jättäytyä moniammatillisessa verkostossa taka-alalle tai siitä kokonaan pois. (Paavilainen & Pösö 2003b, 50–54.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä poliisin toimenpiteitä pidetään keskeisinä lähisuhdevallan tunnistamisen kannalta. Poliisilla on mahdollisuus ohjata osallisia sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden piiriin ja selvittää osallisten päihtymystilaa. Lisäksi poliisin kirjaamien tietojen avulla ilmiön kehitystä on mahdollista seurata yhteiskunnallisella tasolla ja tukea perheenjäseniä yhteisöllisellä tasolla. (Koko perhe kierteessä 2007, 67.)

Kansainvälisten tutkimusten mukaan poliisin tehtävänä pidetään lähisuhdeväkivaltatilanteissa lähinnä rikoksen toteamista. Uhrin auttaminen mielletään erityisesti sosiaali- ja terveysviranomaisten tehtäväksi, mutta myös poliisien odotetaan tukevan uhria etenkin juuri koetun väkivaltatilanteen jälkeen. Suoranaista väkivaltaa kokeneen uhrin lisäksi poliiseja ohjataan ottamaan huomioon välilliset uhrit, kuten väkivaltaa todistaneet lapset. Kuluvan vuosikymmenen aikana poliiseja on koulutettu kiinnittämään huomiota uhrien turvaamistehtävään. Viranomaisyhteistyö aktivoituu erityisesti, kun huolenpidon kohteena ovat lapset. Sekundaari- ja tertiäripreventiivisen yhteistyön katsotaan edistävän parhaimmillaan eri ammattikuntien ymmärrystä toistensa työtehtävistä ja lisäävän johdonmukaisuutta väkivallan vastaisessa työssä. Hallinnoinnin ja johtajuuden puutteet vähentävät kuitenkin toiminnan vaikuttavuutta. (Hanmer & Griffiths 2001, 123–138, Mullender 2001, 43–45.)

Haastattelemiemi poliisien käsitykset sosiaaliviranomaisen toimintatavoista olivat harvoin selkeitä. Niistä esitettiin yksittäisiä, irrallisia näkemyksiä. Yksi haastateltava arveli, ettei sosiaaliviranomainen ota perheeseen yhteyttä ensimmäisen lastensuojeluilmoituksen saatuaan, mutta useat poliisilta tulleet ilmoitukset aktivoivat lastensuojeluprosessin. Toinen haastateltava toivoi, että sosiaaliviranomaisella olisi poliiseja selkeämpi kokonaiskuva lapsiperheen tilanteesta. Tässä yhteydessä hän totesi, että yksittäisten poliisien on suurella toiminta-alu-

eella vaikea muodostaa kokonaiskuvaa lapsen elämäntilanteesta, koska sama partio tapaa lasta vain harvoin toistamiseen. Osa haastateltavista korosti sosiaalityön merkitystä lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tehtyä lastensuojelutyötä pidettiin vaikuttavana, koska samaan lapsiperheeseen ei yleensä tule useita kotihälytystehtäviä. Haastateltavat katsoivat, että parhaimmillaan sosiaaliviranomainen voi osallistua asiakkaan elämän negatiivisen kierteen katkaisemiseen.

Leo Nyqvistin (2001), Suvi Keskisen (2005) ja Raija Lindqvistin (2009) tutkimukset kuvaavat turvakodeissa, perheneuvoloissa ja sosiaalitoimistoissa tehtyä, väkivaltaan liittyvää auttamistyötä. Maaseutumaisilla paikkakunnilla toimineet, 2000-luvun alussa haastatellut sosiaalityöntekijät kertoivat vasta viime vuosina tiedostaneensa lähisuhdeväkivallan sosiaalisen ja terveydellisen ongelmallisuuden. Sosiaalityöntekijät pitivät väkivallan havaitsemista vaikeana, jos asianosainen ei kertonut siitä. (Lindqvist 2009, 226–228.) Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisen on vaikea tunnistaa lähisuhdeväkivaltaongelmaa ja tehdä se osallisille näkyväksi, koska väkivallan uhri ja tekijä pyrkivät kieltämään tai vähintään peittämään ongelman. Perheellä saattaa olla yhteinen harha asioiden paremmaksi muuttumisesta, ja tämä estää osallisia hakemasta apua. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työntekijät pitävät lähisuhdeväkivaltaa kokeneen ihmisen elämään puuttumista toisinaan eettisesti arveluttavana. (Nyqvist 2001, 237; Holma 2005, 155–156.) Juha M. Holma katsoo (emt.) myös, että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö ei ole koulutuksessaan saanut riittävästi valmiuksia asiakkaan välittömän turvallisuuden arvioimiseen.

Leo Nyqvistin (2001, 230–232) tutkimustulosten mukaan naiset ja miehet kokevat ja määrittävät väkivaltaa eri tavoin. Interventoiden suunnittelusta ja toteutuksesta tulee entistä tarkoituksenmukaisempaa, jos ymmärrys miesten ja naisten väkivallan käsittelytavoista kasvaa auttamisorganisaatioissa. Jotta on mahdollista ottaa väkivaltatilanteen ratkaisemiseen liittyviä askeleita, auttamisjärjestelmissä tulee olla herkkyyttä kohdata asiakkaan yksilöllinen kriisi. Nyqvistin mukaan väkivaltaa kokenut nainen ja perheen lapset tarvitsevat oman auttajatahonsa ja väkivaltaa tehnyt, myös kriisin kohdannut mies oman auttaja-ammattilaisen. (emt.)

Raija Lindqvistin (2009, 226–228) mukaan sosiaalityöntekijät tarkastelevat perheväkivaltaa erityisesti sitä kokeneiden naisten kertomusten pohjalta. Väkivaltaa kokenutta pyritään auttamaan väkivaltatilanteen selvittämällä, turvallisuudesta huolehtimalla ja kuuntelemalla. Voimavaraistavalla työotteella on työskentelyssä keskeinen sija. (emt.) Kun työntekijät luopuvat sosiaalialan työssä yleisestä neutraaliudesta ja selvittävät aktiivisesti ja kanta-aottavasti väkivaltaa, he liittoutuvat samalla väkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten kanssa. Lisäksi miestä pyrittiin vastuullistamaan väkivallanteesta. Näin toimivat sosiaalityöntekijät katsovat tämän olevan välttämätöntä, jotta väkivaltakierteen katkaisemiseen voidaan vaikuttaa. (Keskisen 2005, 181–184; 237.)

Tutkimusten mukaan aikuisasiakas kokee sosiaalityön usein ristiriitaiseksi, koska sosiaalityöntekijät ovat myös lapsen etua valvovia ja arvioivia lastensuojelutyöntekijöitä. Silloin kun lapsen etu ja vanhemman etu poikkeavat toisistaan, työntekijät asettavat lapsen edun ensisijaiseksi. Jotta lapsen tilanteen analyysi olisi perusteellinen, tilannetta arvioitaessa pyritään ottamaan huomioon sekä lapsen riippuvuus sosiaalisista suhteistaan että hänen yksilöllisyytensä ja erillisyytensä perheestä. Lapsiperheiden osapuolet saattavat suhtautua epäilleen lastensuojelutyöntekijöiden lisäksi muihinkin viranomaisiin, koska he pelkäävät lasten huos-

taanottoa. Avoimen, huostaanottoa koskevan keskustelun on todettu hälventävän pelkoja. (Nyqvist 2001, 230–232; Keskinen 1995, 300–301; Lindqvist 2009, 226–228.)

Myös rikos- ja tuomioistuinprosessin vaikuttavuus lähisuhdeväkivallan kierteen katkaisemisessa nousi esiin aineistossani. Jotkut haastateltavat katsoivat lähisuhdeväkivallan jatkuvan, jos väkivaltaisesti käyttäytyvä ei joudu vastaamaan rikoksesta yhteisön ja yhteiskunnan edessä. Marja-Liisa Laapion (2005, 158–164) tutkimukseen osallistuneet poliisit kertoivat perheväkivallan asianomistajien vaativan usein tekijälle rangaistusta. Asianomistajat eivät kuitenkaan halua vaatimuksensa tulevan tekijän tietoon. Poliisit kokevat oikeuden langettaman sakkorangaistuksen ongelmalliseksi, koska kokemusten mukaan väkivallan kohteeksi joutunut puoliso joutuu toisinaan maksamaan pahoinpitelijänsä sakon. Yhdyskuntapalvelun katsotaan toimivan paremmin rikoksesta tuomitun rangaistuksena. Lievät väkivallanteot jäävät usein perheenjäsenten itsensä ratkaistaviksi. Perheväkivaltaa pidetään vaikeana ongelmana, koska yleensä väkivallatilanteet toistuvat kerta toisensa jälkeen. Myös eronneet, mutta yhdessä aikaansa viettävät pariskunnat aiheuttavat poliisitehtävän ratkaisemin kannalta vaikeita tilanteita. Näin käyn etenkin, jos väkivaltaisesti käyttäytyvällä miehellä on lähestymiskielto naista ja lapsia kohtaan, mutta mies asuu käytännössä perheessä. (emt.)

Yhdysvaltalaisen tutkimusten mukaan uhrit kokevat poliisien suhtautuvan heidän tilanteeseensa asianmukaisesti ja toimivan heitä tukevalla tavalla. Poliisit kysyvät heidän fyysisistä vammoistaan, kertovat uhreille suunnatuista palveluista ja oikeusprosessista. Uhrit pitävät lähisuhdeväkivallan tekijän pidättämistä tärkeänä, vaikka he eivät uskokaan pidättämisellä olevan suurta vaikutusta väkivallan loppumiseen. Toisinaan uhri vastustaa pidättämistä siksi, että pelkää lähiväkivallan lisääntyvän entisestään pidätyksen seurauksena. (Martin 1997, 519–529; Hirschel & Hutchison 2003, 314–321, 326–333.) Jos uhri on saanut poliiseilta tarvitsemansa avun, hän ottaa todennäköisesti uudelleen yhteyttä poliisiin, jos lähisuhdeväkivalta jatkuu. Väkivaltaa kokeneet naiset pitävät tärkeänä, että poliisit ottavat heidän tilanteensa, tarpeensa ja toiveensa vakavasti. Poliisityön haasteena on yhdistää uhrien sensitiivinen kohtaaminen ja vallan harkittu käyttö. (Hanmer & Griffiths 2001, 139–143.)

Yhdysvalloissa ja Englannissa lähisuhdeväkivallasta on seurannut 1990-luvulta alkaen entistä useammin rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Koventuneet seuraamukset viestivät, että lähisuhdeväkivalta rinnastetaan nykyisin muuhun väkivaltarikollisuuteen. (Robinson & Chandek 2000, 19; Dobash & Dobash 2000; Burrell, Cowan & Schwartz 2004, 1072–1073.) Yhdysvalloissa poliiseja ohjeistetaan pidättämään lähisuhdeväkivaltaan syylistynyt uhrin toiveiden vastaisestikin. (Hirschel & Hutchison 2003, 314–321, 326–333.) Israelilaisen tutkimuksen mukaan väkivallan tekijä suhtautuu pidättämiseen usein puolustautuen ja tapahtumia vähätellen. Jos lähisuhdeväkivallan vuoksi tehdään useita kiinniottoja, rikoksentehtäjien asenne poliisia, perheenjäseniä ja yhteiskuntaa kohtaan muuttuu entistä kielteisemmäksi. (Buchbinder & Eisikovits 2004, 459–464.) Myös amerikkalaisen Joann Millerin (2003, 711) tutkimustulosten mukaan väkivallantekijän pidättämisellä on vain vähän vaikutusta väkivallatilanteen uusiutumiseen. Palaan lähisuhdeväkivalta-aiheeseen luvussa 5.3 tarkastellessani poliisien näkemyksiä lapsia koskevista sosiaalisista ongelmista (sivut 121–124).

Instituutio yksityisessä kodissa – yksilöiden välistä vuorovaikutusta

Auttamistyötä tutkittaessa on todettu, että auttajan ja autettavan välisessä vuorovaikutussuhteessa on läsnä sekä ihmisten välinen asetelma että rakenteen muovaama järjestelmä. Soveltaessani edellä mainittua ajatusta kotihälytystilanteisiin, ymmärrän vuorovaikutuksen syntyvän sekä välittömästi ihmisten välisestä kommunikoinnista että poliisiorganisaatioon yleisesti liitetyistä mielikuvista. Vuorovaikutussuhde on epäsuhtainen, sillä tilanne syntyy asiakkaan tarpeesta saada apua ammattilaiselta. Ammattilainen pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen. Suhteeseen sisältyy paitsi tukea myös hierarkioita ja kontrollointia. Tilanne muodostuu asiakkaan ja asiantuntijan välisestä suhteesta, vähintään kahden yksilön vuorovaikutussuhteesta sekä apua tarvitsevan ihmisen suhteesta auktoriteettiin. Ammattilainen pyrkii toteuttamaan tehtävänsä teknisesti ja tiedollisesti oikein sekä kohtaamaan asiakkaana olevan ihmisen kokemuksellisesti. Auttamistyössä tavoitellaan tiedollisten ja inhimillisten ominaisuuksien yhdistämistä. (Katso Mäntysaari 1991, 173; Siikala 1997, 90; Pohjola 2002, 43; Juhila, Pösö, Hall & Parton 2003, 11–12.)

Kun viranomaisen asiakkaina ovat lapsi ja tämän huoltaja, vuorovaikutuksessa on enemmän sekä ristiriitaisuutta että toimintamahdollisuuksia kuin kahden aikuisen välisessä kommunikoinnissa. Esimerkiksi käsitykset lapsen elämäntilanteesta saattavat olla erilaisia riippuen siitä, kenen näkökulmasta asioita arvioidaan. (Törrönen 1994, 62.) Monika Riihelä (1997) on todennut, ettei lasta niin sanotuissa lapsi-instituutioissakaan (koulut, neuvolat ja niin edelleen) aina mielletä asiakkaaksi, vaan asiakkaina pidetään lapsen huoltajia. Näin ollen lapsi itse on ”piiloasiakas”, joka on aikuisten keskusteluissa ja toimenpiteissä arvioinnin kohteena, mutta kohtaamistilanteissa kuitenkin taustalla. Ammattilainen mieltää lapsen ensisijaisesti kasvatuksen ja huolenpidon kohteeksi ja toissijaisesti palveluja käyttäväksi asiakkaaksi. Lapsen, hänen huoltajansa ja perheen parissa työskentelevän ammattilaisen välinen vuorovaikutus lisääntyy, jos lapsen kokemus omasta elämästään otetaan huomioon. Viranomaisella on mahdollisuus arvioida myös ammatillista osaamistaan lasten mielipiteiden ja aloitteiden näkökulmasta. Lapsen ja aikuisen välinen tasa-arvoinen keskustelu kehittyy, kun esitetään kysymyksiä, joihin ei entuudestaan tiedetä vastauksia. (Riihelä 1997, 140–152.)

Mullender (2003) on tutkijakollegoineen haastatellut englantilaislapsia kysyen heidän näkemyksiään poliisien työstä kotihälytystilanteissa. Lapset kokivat poliisitoimenpiteiden vaikutusten jääneen vähäisiksi tai lapsen huomioon ottamisen akuutissa tilanteessa olemattomaksi. Lapselle ei esimerkiksi ollut kerrottu, mitä perheenjäsenelle seuraavaksi tapahtuu. (emt.) Suomessa aiheesta ei ole kattavaa tutkimustietoa.

Seuraavassa aineistolainauksessa eräs haastattemistani poliiseista pohtii lapsen huomioon ottamista. Hektisessä hälytystilanteessa poliisi keskittyy kommunikoimaan pääasiassa aikuisten kanssa. Hänen mukaansa kokenutta poliisia saattaa vaivata ”vauhtisokeus”. Kaikenlaista nähneet silmät eivät ilta toisensa jälkeen välttämättä pysähdy tarkkailemaan yksittäisen lapsen ainutlaatuisia elämäntilannetta.

No se on vähän kaksipiippuinen asia, mitä se kokemus ja rutiini tuo tullessaan. Sehän voi huonossa tapauksessa tarkoittaa sitä, että tottuu siihen, että perheissä käytetään alkoholia ja siellä tapellaan ja rähjätään paljo. Että kun sinne menee sitten hoitamaan sitä vanhempien välistä konfliktia, niin se on niin jokapäiväistä asiaa, että ei enää huomaa,

eikä osaa ajatella, että siinä on pieniä lapsia, joitten ei tartsis kärsiä siitä, että vanhemmat elää semmosta elämää.

(Aineistolainaus 25)

Osa haastateltavista väittääkin, että hälytystilanteisiin liittyvistä rutiineista ei hyödy kukaan. Pahimmillaan rutiinit vaarantavat poliisin työturvallisuuden ja estävät näkemästä suojelun tarpeessa olevaa lasta. Rutiininomaisuus johtaa katseen kaventumiseen. Poliisi keskittyy riiteleviin osapuoliin ja ympärillä olevat ihmiset jäävät vähäiselle huomiolle. Myöskään perhekriisin vaikutuksia ei pohdita lapsen kannalta. Jos poliisit päättävät ilmoittaa lapsiperheen tilanteesta sosiaaliviranomaiselle, tieto perheen kriisistä siirtyy instituutiosta toiseen. Perheenjäsenet kohtaavat toisen instituution, jonka työntekijät alkavat rakentaa vuorovaikutussuhdetta lapseen ja heidän huoltajiinsa.

Edellisen kaltaisia kuvauksia löytyy myös amerikkalaisista tutkimuksista, joissa on todettu poliisin kiinnostavan kotihälytystilanteissa yleensä vähän huomiota kohtaamiinsa lapseen. Poliiseja ei ole koulutettu kohtaamaan sosiaalisista ongelmista kärsivää lasta, mikä vaikeuttaa hälytystehtävän hoitamista lapsiperheen kodissa. (Berkman & Esserman 2004, 1–4.)

Lapsen avun tarve perhekriisin aikana ja sen jälkeen tunnustetaan siis vaihtelevasti. Seuraavassa aineistolainauksessa poliisi tarkastelee ratkaisuja ensisijaisesti lapsen parhaan kannalta. Kotihälytysten yhteydessä tehtyihin, lapsia koskeviin poliisiratkaisuihin vaikuttavat erityisesti yhteisölliset voimavarat ja käytävissä olevat yhteiskunnalliset resurssit.

Poliisi: Eihän siinä niitä jälkipuintilanteita tollasessa tapauksessa (kotihälytystilanteessa) oo. Se pieni lapsi sitte omassa päässään joutuu miettiä niitä. // Mun mielestä se tilanne saattaa olla pienelle lapselle paljo rankempi, ku sille perheelle.”

Minna: Niille vanhemmille joo. Minkälainen systeemi pitäs kehittää sitte? Sä puhuit jälkipuinnista. Se olis hyvä olla? Sille lapselle?

Poliisi: Niin. Mä näkisin sen kyllä sillä tavalla että tota.

Minna: Onko sosiaalitoimesta apua näissä tilanteissa?

Poliisi: Kyl siitä varmaan tietenki saattais olla, mutta, mun mielestä se ois parempi, jos siinä ois esimerkiksi joku mahdollisuus isovanhempien tai semmosten tuttavien kanssa, josta se lapsi välittää ja joitten kans se on tekemisissä. Niistä tekis semmosen verkoston, eikä mistään yrmeistä viranomaisista, suonikohjusista vanhoista mummoista. Eli tää rinnastus, niin ymmärrät. Että jos sinne tulee tämmösiä tuota, jotka ei tiedä eikä tunne sitä taustaa. Se voi olla vaikka se naapurin täti, vaikka se naapurin vanha ukko. Tai naapurihuoneiston mummo tai pappi. Ei se välttämättä, kun se on vaan sille lapselle läheinen ja se kokee niitten ihmisten kanssa olonsa turvalliseks. Koska sitähan sille minun mielestä pitää, sitä perusturvallisuutta, pyrkiä rakentamaan.

Minna: Miten ne vanhemmat, huomioiko ne näissä tilanteissa lasta vai onko ne niin siinä keskinäisessä riidassaan? Vaikka se vanhempi, joka jää sen lapsen kanssa kotiin, sitte ku toinen viedään pois?

Poliisi: No se on yleensä sillä tavalla, että samanaikasestihan me poistutataan ovesta.

Minna: Niin et sä voi tietää sitä.

Poliisi: Niin, sitä ei oikeestaan sillai tiedä. Mutta kyllä mulla niistä keikoista sellanen näkemys on, että siinä se äiti ottaa. Tai no yleensähan se äiti sinne asuntoon jää. Ottaa kännykän käteen ja alkaa soittaa ystävälleen ja purkaa huonoo oloonsa. Että lapsi jää kuitenkin oman onnensa nojaan.

(Aineistolainaus 26)

Haastattelukatkelman jokaisessa puheenvuorossa poliisi tarkastelee kotihälytystilannetta empaattisesti, lapsen silmin ja hahmottaa mahdollisia ratkaisuvaihtoa-

ehtoja lapsen näkökulmasta. Hänen kertomastaan välittyy näkemys vanhempien lasta paremmista mahdollisuuksista käsitellä perhekriisiä. Tilanteen purkamista varten lapsi tarvitsisi jälkipuintia (myös Keskinen 2005, 198). Haastattelijana tuon keskusteluun institutionaalisen tason, jonka poliisi aluksi sivuuttaa huomautuksellaan, että periaatteessa institutionaalisesta järjestelmästä voisi olla apua. Hän kuitenkin ohittaa institutionaalisen näkökulman ja jatkaa puhumista yksilöllisellä, lapsen näkökulmaa avartavalla tasolla. Poliisin ehdottamassa ratkaisussa kartoitetaan lapsen läheisverkostoa, jonka hoiviin lapsi jää kotona tapahtuneen kriisitilanteen jälkeen. Poliisin mukaan lapselle entuudestaan tutut henkilöt pystyvät luomaan turvallisuuden tunnetta paremmin kuin taustoista tietämätön ja lapselle vieras sosiaalityöntekijä. Haastateltavan esimerkissä yhteisöllinen verkosto koostuu naapurin tädistä, mummosta tai papasta. Institutionaalinen verkosto muodostuu asiaa ja taustoja huonosti tuntevista viranomaisista. Yhteisöllinen ratkaisu arvottuu yhteiskunnallista ratkaisua paremmaksi. Kommunitaristinen yhteiskuntaeetos korostuu.

Tällaisia näkemyksiä on esittänyt myös yhdysvaltalainen tutkija Sandra K. Beeman (2001, 219–223), jonka mukaan sosiaalinen tukiverkosto auttaa lasta emotionaalisin keinoin. Verkosto koostuu parhaimmillaan ihmisistä, joihin lapsi luottaa entuudestaan ja joihin hän pystyy tarvittaessa turvautumaan uudelleen. (emt.) Tilaisuuden saatuaan lapset kertovat väkivallasta suoraan, nonverbaaliin viestintään tukeutuen ja mielikuvitustaan hyödyntäen (Eskonen 2001).

Kotihälytykset edellyttävät enemmän aikaa ja yksityiskohtaista harkintaa kuin useat muut poliisien työtehtävät. Lisäksi ne saattavat olla vaarallisia kaikille osapuolille, myös poliiseille. Poikkeuksellisten tilanteiden varalta poliisivirkkaa hoitaville on säädetty oikeus voimakeinojen käyttämiseen. Vaikka poliisimiesten tulee yleensä noudattaa esimiehen käskyjä, määräyksiä ja ohjeita (poliisiasetus 1112/1995, 7 §), akuutissa tilanteessa yksittäisten poliisimiesten on käytettävä ratkaisuvalltaansa ja toimittava parhaaksi katsomallaan tavalla (Käyhkö 2002, 23–26).

Kuvauksia voimankäytöstä on aineistossa vähän. Seuraava aineistolainaus sisältää niistä yhden. Tämän lainauksen yksityiskohtia olen hieman muuttanut taatakseeni tunnistamattomuuden.

(Teini-ikäinen) nuori heilui jonku tolpan kanssa kerrostalon pihalla. Mätki vanhempiin, yritti ainaki lyödä ja laseja oli jo rikottu ja vaikka mitä. Ja poliisi paikalle. Rupes poliisiakin huitomaan sitten sillä tolpalla se nuori. Ja sitte ei ollu mitään muuta vaihtoehtoa, niin tuolla pippurisumuttimella sumutettiin kasvoille. Se on aika tuskallista. Ja se tolppa putos heti ja se nuori sinne nurmikolle ja rupes huutamaan äitiä ja itkemään. Se päättyi lopulta sillä tavalla, että se äiti rupes käymään poliisin päälle, että mitä te hänen lapselleen teitte. Näitä tapahtuu aika usein, että ne äidin vaistot herää sitten siinä vaiheessa, ku se nuori itkee siinä. Että mitä hänelle nyt teitte. Että käy jopa sitten poliisin päälle. Mutta näitä tapahtuu kyllä sillä tavallakin, että ollaan ihan normaalilla kotikeikalla ja miestä joudutaan vääntämään. Niin se nainen usein käy poliisin päälle. Että nämä on ihan laidasta laitaan. Jotenki naisilla se äitiyden vaisto sitten herää siinä vaiheessa. Mutta isät on usein sellasia. Vähän sellanen isän rooli kans, että mitäs teit. Että maksa itte viulut tai kärsi itte tuomios. Ne on enemmän sellaisia, että jos me viedään joku, niin isä sanoo, että siitäs sai. Että hän oli jo monta kertaa huomauttanut. Jotkut alkaa tietenki huutamaan ja meuhkamaan. // Tai sitten jälkikäteen viimeistään tekee poliisista jotain rikosilmoitusta, että väänsi hänen lapsensa kättä tai jotain. Ja se kipeytyi. Että näitäkin tapahtuu.

(Aineistolainaus 27)

Poliisin kuvaamasta voidaan lukea monta eri kertomusta. Hän aloittaa kertomalla voimankäyttöä vaativasta poikkeuksellisesta tilanteesta, jossa teini-ikäinen nuori käyttäytyy uhkaavasti vanhempiaan kohtaan ja kohdistaa lyöntiyrityksen myös poliiseihin. Poliisi kertoo yksityiskohtia oikean, että vaihtoehdot ovat kyseisessä tilanteessa vähissä. Poliisi käyttää kontrollointikeinona niin sanottua pippurisumutinta. Sumuttamisen seurauksena nuori kaatuu nurmikolle ja hätäntyy. Nuoren ja poliisien välisen vuorovaikutuksen kuvaus loppuu tähän.

Samaan kuvaukseen liittyen alkaa toinen kertomus, jonka pääosissa ovat perheenäidit. Yksittäisen esimerkin kerrottuaan poliisi alkaa puhua ”normaaleista kotihälytystilanteista” (eli hän pitää edellä kuvattua esimerkkiä poikkeuksellisenä), joissa perheenäidit vaistomaisesti puolustavat läheisiään näiden uhkaavasta tai väkivaltaisesta käytöksestä huolimatta. Naiset saattavat jopa uhata paikalle hälytettyjä poliiseja.

Aineistolainauksen kolmas kertomus koskee perheenisiä, jotka poliisiin mukaan omaksuvat usein autoritäärisen roolin. Kuvauksen yhteydessä palataan jälleen vanhemman ja lapsen välisen suhteen tarkasteluun, kun vertailupohjaa haetaan ”normaalin kotihälytystilanteen” kuvailusta. Perheenisä kuvailee syyseuraussuhdetta. Kun nuori käyttäytyy väkivaltaisesti ja tottelemattomasti, nuoren on oikeutettua olla poliisikontrollin kohteena, saada tuomio ja kärsiä rangaistus. Aineistolainauksen lopussa poliisi viittaa lyhyesti neljänteen kertomukseen, jossa nuoren huoltajat kyseenalaistavat poliisin toimintatapoja.

Haastatteluista syntyy kuitenkin vaikutelma, että yleensä konkreettiset poliisitoimet kohdistuvat kotihälytystilanteessa lapsen vanhempaan. Toisinaan lapset seuraavat kotonaan vanhempansa kiinniotta ja poliisiautoon viemistä. Vaikka poliisin säilöönottotiloihin vietävä perheenisä tai -äiti olisi hyvin aggressiivinen ja hänen kiinniottonsa ainut ratkaisuvaihtoehto, huoltajan kiinnioton arvellaan yleisesti järkyttävän lasta. Lapsen saattaa olla vaikea ymmärtää, miksi vanhempi viedään pois. Eräs haastateltava oli kohdannut lapsen, joka pelkäsi poliisin vievän vanhemman ikuisiksi ajoiksi lapsen luota.

Esimerkeissä korostuu poliisin neuvottelutaitojen merkitys. Vaikka kotihälytystilanteiden yhteydessä käytetään joskus pakkovaltaa, menettelytavoista pyritään keskustelemaan jonkinasteisessa yhteisymmärryksessä perheenjäsenten kanssa. Eerik Lagerspetzin (1994, 107–108, 109–114) mukaan myös pakottaminen edellyttää, että vallan kohteena olevaa pidetään rationaalisenä ja erilaisia vaihtoehtoja harkitsevana toimijana. Pakkosuhteessa vallankäytön kohteellakin on oltava edes minimaalinen mahdollisuus itsemääräämiseen. Perheenisään tai -äitiin kohdistuva pakkokeinojen käyttö aiheuttaa lapsessa yleensä näkyvän reaktion.

Jos siellä on jouduttu joskus viemään väkisin tai erottamaan vanhempia toisistaan, niin nehän lapset monesti asettuu jommankumman vanhemman puolelle. Jos siinä vaikka iskää lähdetään viemään. Ne rupee itkemään, joskus ne tarttuu jalkoihin, joskus ne räkii, potkii. Mutta yleensä ne lapset, ne on peloissaan. Että se pitää, jos mahdollista, niin hyvin hienovaraisesti sitten hoitaa se poistaminen sieltä. Ettei lapsille jää semmonen, että poliisi on paha ja se vie isin tai äitin pois.
(Aineistolainaus 28)

Aineistolainauksessa 28 kuvataan lasten moninaisia reaktioita. Lapsi saattaa vastustaa poliisin toimia konkreettisesti: itkeä, tarttua jalkoihin, sylkeä ja potkia. Yleensä lapsi on peloissaan. Poliisin kertomasta välittyy tietoisuus siitä, että mielikuva

hyvinvointia ja turvallisuutta edistävästä poliisista särkyy lapsen mielessä helposti. Joka tapauksessa kotihälytykset ovat lähtökohdiltaan vaikeita lapsille, heidän huoltajilleen ja paikalle hälytetyille poliiseille. Kaikki ratkaisut saattavat tuntua huonoilta, vaikka poliisit tavoittelevat tilanteiden rauhoittamista ja turvallisuuden lisäämistä.

Kotihälytyskuvauksista välittyy yhtäläisiä viestejä. Kotihälytysten yhteydessä poliisien on erityisen paljon säädeltävä tunteitaan: peiteltävä suuttumuksen kuohahduksia ja käyttäytyvä hienovaraisesti. On toimittava ennakoivasti sekä tehtävä yksilöllisiä, nopeita ja itsenäisiä ratkaisuja. Jos kotihälytyksen yhteydessä tulee ilmi lähisuhdeväkivaltaa, rutiininomaiset toimintatavat eivät päde. Tilannekohtaisilla ratkaisuilla pyritään suuntamaan perheenjäsenten elämää uudelleen.

4.5 Yhteenvetoa lasten ja poliisien kohtaamistilanteista

Edeltävissä alaluvuissa on tarkasteltu yksityiskohtaisten esimerkkien avulla lasten ja poliisien kohtaamistilanteita. Kenttätyön, kiinniottotilanteiden, kuulustelujen ja kotihälytystilanteiden kontekstit poikkeavat yleensä toisistaan. Myös poliisityön prosessit ovat mainituissa kohtaamistilanteissa jossakin määrin erilaisia. Kohtaamistilanteita yhdistävät lapsen parhaan ja turvallisuuden tavoittelemisen sekä poliisin tasapainotteleminen perheinstituution ja viranomaisinstituutioiden välillä.

Kenttätyötä ja lähipoliisitehtäviä toteuttaessaan poliisit tapaavat lapsia pääasiassa koulu- ja taajamaympäristössä. Poliisiorganisaation edustaja tulee lasten luo: lasten arkisiin tiloihin, paikkoihin ja päivänkulkuihin. Lähipoliisitoimintaa suunnitellaan ja toteutetaan usein tiettyjen toimenpideohjelmien pohjalta. Haastattelut kertovat näistä kohtaamistilanteista jäsennellysti työtehtäviä määrittelemällä.

Järjestyksenvalvonnan yhteydessä tapahtuva kenttätyö on lähipoliisitehtäviä vapaamuotoisempaa. Hälytystehtäviä lukuun ottamatta poliisipartio voi harkita melko yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti, jalkautuuko lasten tai nuorten keskuuteen ja miten osoittaa heille kontrollia, ohjausta tai huolenpitoa. Kohtaamisten yhteydessä lapset ja poliisit keskustelevat usein vapaamuotoisesti. Lapset esittävät poliiseille kysymyksiä. Poliisit kertovat työstään, lainsäädännöstä ja arkisten valintatilanteiden ristiriidoista.

Osa nuorten *kiinniotoista* tehdään julkisissa tiloissa, kenttätyön yhteydessä, mutta pidätetty ja toisinaan myös kiinniotettu nuori päätyy joksikin aikaa poliisilaitokselle. Nuori on rikosepäilyn tai turvaamistarpeen vuoksi vuorovaikutuksessa poliisi-instituution edustajien kanssa ja vierailee poliisiorganisaation fyysisissä puitteissa. Muihin poliisitehtäviin verrattuna alaikäisen kiinniotto on harvinainen kohtaamistilanne. Tämä poliisityön prosessi aktualisoituu, kun muita vaihtoehtoja ei ole. Pakkokeinojen käyttämistä vältetään. Lapsen etu toteutuu parhaiten, jos kiinniottotilanne pystytään välttämään esimerkiksi toisen organisaation työskentelyllä. Poliisit kaipaavat alaikäisen kiinniottotilanteen ja pidättämisen yhteyteen sosiaalityön prosesseja ja puitteita.

Lasten *kuulustelut* suoritetaan pääsääntöisesti poliisilaitoksella. Instituutionaalaisia puitteita ei kuulusteluissa yleensä korosteta; rikospoliisi ei käytä virkapukua, pikkulapset voivat esimerkiksi halutessaan piirrellä kuulustelun yhteydessä ja kuulustelija huomioi lapsen kehitystason kysymyksiä esittäessään.

Kuulustelutilanteessa jutellaan rikoksen lisäksi lapsen arkeen liittyvistä asioista. Kuulustelukontekstiin vaikuttaa olennaisesti lapsen huoltajien ja sosiaaliviranomaisen oikeus valvoa lapsen etua. Alaikäisen kuulusteluprosessi rakentuu lapsesta tehtyjen arvioiden varaan. Tilannetekijät, lapsen yksilölliset ominaisuudet ja käytös vaikuttavat tutkintalinjaan, jonka rikostutkija valitsee. Poliisi hyötyy vankasta työkokemuksesta ja sen luomista rutiineista. Kun erilaiset tutkintalinjat on sisäistetty, niitä voidaan tarvittaessa vaihtaa. Kuulustelussa poliisi johtaa keskustelua, kysyy kysymyksiä ja kirjaa vastauksia. Lapsi vastaa hänelle esitettyihin kysymyksiin sen perusteella, mitä hän tietää rikosepäilyyn liittyvistä asioista ja tapahtumista. Lapsen kuulusteluprosessi määrittyy yleisen lainsäädännön sekä erityisesti alaikäisiä koskevien lakien ja asetusten mukaan. Poliisin ja lapsen kohtaaminen kuulustelussa on laein säädeltä. Usein kuulustelua seuraavat myös toinen viranomais ja lapsen huoltaja.

Kotihälytystilanteet sijoittuvat nimensä mukaisesti lapsen kotiin. Lapset ja poliisit kohtaavat, kun hälytystehtävää hoitava partio saapuu rauhoittamaan perhetilannetta ja suojelemaan perheenjäsenten turvallisuutta. Instituution edustaja astuu yksityisiin puitteisiin vailla tarkkaa tietoa perheenjäsenten välisistä suhteista ja lähimenneisyydestä. Poliisityön prosessi ei kotihälytystehtävää hoidettaessa perustu pelkästään sanalliseen vuorovaikutukseen. Työprosessi pohjautuu perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta tehtyihin tulkintoihin, osallisten uhkaavuuden arviointiin, kaikkien läsnä olevien elekielen, kodin siisteystasoon sekä kotihälytystehtävään johtaneiden tapahtumien ja syiden sanallisiin selvityksiin. Poliisin päähuomio keskittyy kotihälytystilanteessa yleensä aikuisiin. Vuorovaikutus lapsen kanssa määrittyy tilanteen, lapsen käytöksen sekä poliisin henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan.

Poliisityön tarkoituksena on ylläpitää turvallisuutta ja suojella kansalaisia. Nämä tehtävät kehystävät kaikkia poliisien ja lasten kohtaamistilanteita, mutta niiden toteutustavat vaihtelevat kontekstista riippuen. Analyysini osoittaa, että lapsiin kohdistuvat poliisitehtävät edellyttävät paljon viranomaisyhteistyötä. Kenttätyössä yhteistyöviranomaisia ovat koulun ja nuorisotoimen työntekijät. Kiinniotto-, kuulustelu- ja kotihälytystilanteet vaativat yhteisiä työprosesseja sosiaaliviranomaisen kanssa. Viranomaisyhteistyö ja poliisityön prosessit ovat haastatteluissa keskeisesti esillä, mutta poliisit eivät juuri kuvaa yhteistyötahonsa toimintatapoja.

Kansalaisten suojeleminen ja turvallisuuden ylläpito edellyttävät poliisityön kohteen, tässä tapauksessa lapsen, parhaan arviointia. Suojele- ja turvaamistehtävät vaativat myös poliisikäytäntöjen jatkuvaa refleksiivistä tarkastelua. Lapsen parasta ja poliisitehtävän onnistumista suhteutetaan aina johonkin. Lain soveltaminen ja viranomaisratkaisun tekeminen nojaavat siihen, miten poliisi arvioi kohtaamistilannetta. Vaikka moraalijärjestyksestä rakennetaan instituutioissa ja organisaatioissa, sitä koskevat tulkinnat liittyvät yhteisöihin: ihmisten sosiaalisiin suhteisiin ja erilaisiin kohtaamisiin.

5 LAPSUUS JA MORAALIJÄRJESTYKSEN ULOTTUVUUDET

Tämän tutkimuksen lähtökohta-ajatus on, että poliisilla on mielessään sekä lapsuuden että tehdyn poliisityön tavoitetila. Nuo ideaalikäsitykset muuttuvat ajan ja erilaisten tapahtumien myötä yhteiskunnassa, poliisiorganisaatiossa ja yksittäisten virkamiesten ajatuksissa. Moraalikäsitysten muuttuessa myös poliisityön tehtävät painottuvat eri tavalla.

Moraali ja vuorovaikutus liittyvät tiiviisti toisiinsa. Jos arvot ovat irrallaan asiayhteydestä, moraalin tarkastelu on vaikeaa. Julkilausuma on moraalinen, kun se sisältää pohdintoja kunnioituksesta ja hyväksynnästä. Yksilöön kohdistuva yhteiskunnallinen arvostus tai paheksunta saattaa muuttaa yksilön moraalikäsityksiä. Moraalisia määritelmiä tuotetaan muun muassa silloin, kun kategorisoidaan toimintaa ja toimijoita. Näin sosiaaliin rakenteisiin liittyviä ajatuksia suhteutetaan käytännöllisiin ja paikallisiin olosuhteisiin. Moraaliseen toimintaan sisältyy jatkuvaa itsereflektointia. Moralisointi taas saattaa johtaa syytelyyn. Moraalista toimintaa pyritään usein lieventämään, peittämään tai neutralisoimaan. Sitä verhotaan huumoriin tai ironiaan. Sen sijaan, että toimija näyttäisi avoimesti esimerkiksi närkästyksensä häntä loukannutta kohtaan, hän pyrkii puhumaan asiasta kohteliaasti käyttäen lieventäviä ilmauksia. (Bergmann 1998, 285–288.)

Käytöksestä keskusteltaessa arvioidaan samalla sen sopimattomuutta tai sopivuutta, asiattomuutta tai tarkoituksenmukaisuutta, rehellisyyttä tai epärehellisyyttä. Moraalimääritelmät liittyvät arvioihin kuvatun asian oikeellisuudesta tai vääryydestä. Toimijan raportoidessa havaittuja olosuhteita tai käytöstapoja, hän ottaa niihin moraalisesti kantaa. Toisen käytöksen moraalisuudesta puhutaan yleensä omaa käytöstä avoimemmin, ja siitä saatetaan esittää tuomitseviakin näkemyksiä. Näin ilmaistaan toisten tapaa rikkoa normatiivisia käyttäytymissäantöjä. Puhujan ilmaukset saattavat olla täynnä tuohtumusta toisen tekemän moraalisen rikkomuksen vuoksi. Omasta käytöksestä puhuttaessa viittaukset voivat olla epäsuoria, omaa toimintaa puolustelevia tai sitä oikeuttavia. (Drew 1998, 295–296.) Instituutioissa moraaliset ja rationaaliset seikat sekoittuvat (Bergmann 1998, 291–292), mikä vahvistaa asiakkaan ja viranomaisen vuorovaikutuksen ennakoimattomuutta.

Auttamistyötä tekevä tarkastelee paitsi asiakkaan tilannetta myös omaan itseensä ja edustamaansa organisaatioon liittyviä seikkoja. Ammattilaisten ja asi-

akkaiden kohtaamisiin liittyy hyviä kokemuksia ja tuntemuksia epäonnistumisesta. Työntekijän tavat tutkia omia hankalaksi kokemiaan puolia vaikuttavat auttamistyön tekemiseen. (Lindqvist 2002, 168–169, 176–178.) Auttamistyössä pyritään tiedostamaan ongelmat, jotka liittyvät työntekijän elämäntilanteeseen ja asemaan byrokraattisena hallinnoijana. Lisäksi tutkijat ovat paikallistaneet auttamistyöstä myös asiakaskategorioiden luomista, ylläpitämistä ja rikkomista. (katso esimerkiksi Juhila ym. 2003, 13.)

Seuraavaksi tarkastelen käsityksiä, joiden varassa lasta koskevaa moraalijärjestystä tuotetaan haastattelupuheessa ja kerrotuissa poliisikäytännöissä. Tutkin ensin mielikuvia, joita poliiseilla on tavoiteltavasta lapsuudesta. Tämän jälkeen analysoin, millaisia pulmatilanteita lapset poliisien näkemysten mukaan kohtaavat. Lopuksi tarkastelen käsityksiä ongelmallisista elämäntilanteista. Näiden ohessa kiinnitän huomion siihen, mitä ”lapsuuteen yleensä kuulumattomia” tilanteita tai tapoja poliisit kertovat kohdanneensa työssään. Avainkoodit (normit, pulmat, hämmentävät tavat ja sosiaaliset ongelmat) rakentuvat erilaisista lapsia koskevista käsityksistä. Saman avainkoodin sisällöt saattavat olla keskenään ristiriitaisiakin. Lapsia koskevat moraalijärjestykset määritellään erilaisiksi sen mukaan, millaisia tarkastelun kohteena olevan lapsen elämänhistoria ja tilanne, määriteltävä tapahtuma sekä institutionaaliset ja yhteisölliset resurssit ovat.

5.1 Normit toiminnan taustalla ja tavoitteina

Kansalaiset pitävät usein poliiseja keskiluokkaisina ja yhteiskunnallisilta asenteiltaan konservatiivisina. Heidän katsotaan kannattavan vallitsevia arvostuksia. (Pirttilä 1994, 77–83.) Poliisiorganisaatiota kuvataan yleisesti myös kuria kannattelevaksi järjestelmäksi. Nämä luonnehdinnat ovat samankaltaisia modernia koskevien määrittelyjen kanssa¹⁴. Mika Ojakankaan (1997, 187–188) mukaan 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä pedagogiikan ja oikeusopin piirissä korostui poikkeuksien tarkastelu. Lasta mukautettiin ”elämän yleiseen kulkuun” modernilla kasvatuksella. Yhteiskuntaan sopeutuneesta lapsesta tuli ”tyytyväinen ja rauhallinen normaaliyksilö”. (emt.)

Tässä tutkimuksessa ei haeta ”kiltin tytön” tai ”pahan pojan” määritelmää, jonka avulla voitaisiin yksilöidä, mitä lapset saavat olla ja mitä he eivät saa olla. Tutkimuksessa ei myöskään kuvata muuttumatonta normia, johon jokaista lasta pyritään sovittamaan. Sen sijaan tarkastellaan käytännöissä eläviä, toisiaan läpäiseviä, muuttuvia ja keskenään ristiriitaisiakin normeja. Jokaisella yksilöllä on norminsa, jotka muuttuvat sen mukaan, mitä hän elämässään kohtaa. Jokaisella on käsitys siitä, mitä esimerkiksi lapsien elämiin soisi kuuluvan ja mitä heidän elämistään haluaisi kitkeä pois. Jokaisella on näkemys siitäkin, millainen on kunnan kansalainen tai pätevä poliisi. Myös tutkimuksen kohteena olevilla poliiseilla on näistä asioista omat näkemyksensä.

Normit ovat epämuodollisia sääntöjä, jotka ohjaavat sosiaalista vuorovaikutusta. Normeja johdetaan myös lakipykälistä ja muista institutionaalisista

¹⁴ Esimerkiksi Suomessa modernisaatioteorioiden mukainen ajattelu korostui sotien jälkeen, jolloin hyvinvointivaltiota alettiin rakentaa. Usko suunnitelmallisesti hallittavaan yhteiskuntaan oli vahva. Ihmisten arkielämään pyrittiin vaikuttamaan sekä alhaalta käsin tapahtuvalla kenttätyöllä että ylhäältä käsin tapahtuvalla suunnittelutyöllä. Tieteen olemassaolo oli merkki rationaalisuudesta ja totuudesta. Erojen ja ristiriitojen käsittelyä kartettiin. Sen sijaan korostettiin yhdenmukaisuutta ja normaaliutta. (Eräsaari 1997, 64; Konttinen 1999, 62–63; Satka 1999, 40.)

säädöksistä. Käytännössä normit ilmenevät yhteisön hyväksyminä käytöstapoina. Toisin sanoen norminmukaisesti käyttäytyvä ihminen reagoi tilanteisiin yhteisön odottamalla tavalla. Normit vaikuttavat myös siihen, milloin ja miten käytöstä sanktioidaan. (Dandaneau 2007, 3229–3230.)

Timo Kyntäjän (1998) sosiologisia normikeskusteluja koskeva analyysi vahvistaa Dandaneau (2007) päätelmiä. Kyntäjä kirjoittaa virallisista ja epävirallisista normeista. Viralliset normit syntyvät lainsäädännön tuloksena. Epäviralliset normit muodostuvat yleisistä sopimuksista ja yhteisistä tavoitteista. Normeja ylläpidetään muun muassa pakotteiden tai niiden uhan avulla. Esimerkiksi rangaistus ja yleinen paheksunta säätelevät yksilön toimintaa. Säättely tulee sekä yksilön ulkopuolelta että ihmisen sisimmästä. (Kyntäjä 1998, 211–212.)

Ilkka Pirttilä (1994, 77–83) on tarkastellut muun muassa poliisien ja juristien (oikeusviranomaiset) tapoja tuottaa yhteiskunnallista normaaliutta ja poikkeavuutta. Pirttilän mukaan oikeusviranomaiset pohjaavat työnsä virallisiin lakeihin ja oikeuselinten päätöksiin – siis oikeusjärjestyksen ilmentymiin. Laittomat ja lailliset teot erotellaan oikeusjärjestyksen normien avulla. Poliisien toiminta ja ajattelu pohjautuvat normatiivisiin arviointeihin. Tehtäviä hoitaessaan he tarkastelevat maailmaa oikeusnormien, käskyjen, kieltojen, lupien ja velvoitteiden läpi. (emt.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan empiirisesti edellä mainittua ilmiötä.

Olen koonnut normaaliutta ja hyvinvointia koskevat lapsuuden elementit haastatteluista, joissa poliisit kertovat työstään. Pääsääntöisesti poliisit eivät tunne työssä kohtaamansa lapsen elämänhistorian yksityiskohtia. Luku 4 osoitti, että poliisityössä viranomainen näkee välähdyksiä lapsen elämästä. Lukuisat välähdykset tuottavat yhdessä institutionaalisten ja yhteisöllisten sääntöjen kanssa poliisien mieliin lapsuuden normeja. Normeja suhteutetaan toisinaan myös henkilökohtaisiin elämäkokemuksiin. Normeja analysoidessani olen hyödyntänyt negaatioita. Kun poliisi on polarisoinut tietyn asian hyvin ongelmalliseksi, olen tulkinnut sen vastakohdan normiksi. Poliisien määrittelemät lapsuuden normit ovat sekä toiminnan perusta että tavoite. Ne eivät siis itsessään edellytä reaktiivisia poliisitoimenpiteitä.

Normeja tuotetaan erilaisista yhteiskunnallisista asemista. Seuraavassa aineistolainauksessa poliisi katsoo moraalijärjestyksen ylläpitäjän tehtävien alkaneeen siirtyä perheenjäseniltä virkamiehille.

Poliisi: Meillä on semmoinen ydinperhe hävinnyt täältä yhteiskunnasta. Meillä on jos jonkinlaisia kombinaatioita tuolla. Semmoset perheen perusasiat: ne on ihan yksinkertaisesti ruuan laittaminen ja siivoaminen. Kodin ylläpitäminen. Niin sitä taitoa ei ole enää olemassakaan. Ei semmosta olekaan enää.

Minna: Sä sanot, että perhe-elämä on tavallaan häviämässä?

Poliisi: Niin. Ja sitten sosiaalitytö ja poliisityö ovat isä ja äitejä, joilla on arvot kohdallaan. Tai tämän yhteiskunnan arvot, joidenka kanssa sitten keskustellaan näistä asioista. Mä oon kokenu monta kertaa sen sillä tavalla, että osa siitä perheen auktoriteetista, niin sehän onkin perkele poliisiputkalla tai sosiaalitoimistossa. Pentuhan tuolla jumalauta putkalla kyselee, että mitäs ny tehdään.

(*Aineistolainaus 29*)

Kyseinen poliisi ei hae itselleen dominoivaa moraalijärjestyksen tuottajan asemaa, vaan ydinperheen katoaminen yhteiskunnasta ja lapsen kokema aikuisen kaipuu

“polisisoivat” kasvatustehtävää (vertaa Korander 2000, 207–208). Poliisin toteamus soveltuu myös kuvaukseksi postmodernista yhteiskunnasta. Postmodernin yhteiskunnan sallivuuden ja epävarmuuden on katsottu tuottavan ristiriitaisuutta ja hämärtävän moraalisaantöjä, joiden varassa ihmiset tekevät valintoja (Wolfe 1989, 2-3). Jos yhteiskunnallisia normeja ei ole määritelty ja sisäistetty lapsen perhepiirissä, velvoittavien normien määrittely tapahtuu viime kädessä lapsen, vanhempien ja viranomaisten yhteistoimintana. Tällöin viranomaisten merkitys yksittäisen perheen elämässä korostuu.

Kuuliaisuus lainkuuliaisuutena, yhteistyökykyisyytenä ja vastuullisuutena

Kuuliaisuuden normi ilmenee poliisien ja lasten kohtaamistilanteissa etenkin lainkuuliaisuutena, vastuullisuutena ja yhteistyökykyisyytenä. *Lainkuuliaisuus* näkyy aineistossa eksplisiittisesti harvoin. Siitä puhutaan erityisesti puheenvuoroissa, jotka liittyvät yleisen järjestyksen valvontaan. Mainintojen vähäisyys saattaa johtua siitä, että poliisit kohtaavat nuoria erityisesti silloin, kun nuori itse tai joku hänen lähiyhteisönsä kuuluva on rikkonut lakia. Lainkuuliaisuus-normin kuvaukset saattavat olla vähäisiä myös siksi, että nuoruus on ihmisen elämänkulkua tarkasteltaessa rikosaltis vaihe (katso Kivivuori 2002a, 2). Aineistoanalyysin tulos viittaa ensinnä mainittuun olettamukseen. Haastatteluissa puhutaan “tavallista nuorista”. Lain rikkomisen ei yleensä katsota kuuluvan tavalliseen nuoruuteen. Haastattelupuheessa nuoret ovat usein dikotomisesti tavallisia ja kunnollisia nuoria tai häiriikkönuoria. Nuoruus polarisoidaan. (Myös Korander & Törrönen 2004, 152; Eräranta & Autio 2008, 8.)

On sitten ihan tommosta, niin sanottuja tavallisia nuoria. Että valitettavasti se, nekin kokoontuu jonnekin, niin äkkiä tulee ihmisiltä ilmoituksia. Vaikkei siellä kellään olis kaljaa eikä mitään. Mutta vähä tulee meteliä, kun porukkaa on. Kyllä niitä tavallisia, niin sanottuja tavallisia nuoria, jotka on selvin päinkin vielä (tavataan). Mutta kyllä se valitettavasti on, vähän vähemmässä määrin niitä tavataan.
(*Aineistolainaus 30*)

Edeltävässä aineistolainauksessa nuorten lainkuuliaisuuteen liitetään päiheteettämyys ja vahingontekojen välttäminen. Lähtökohtaisesti haastateltava ei yhdistä nuorten kokoontumisia ja rikoksentekeä. Ajatus nuoruuden ja pahanteon yhteydestä tulee kuitenkin epäsuorasti esiin lainauksen lopussa, kun poliisi mainitsee “tavallisten nuorten” tapaamisen olevan ongelmallisesti käyttäytyvien nuorten kohtaamista harvinaisempaa. Puheen kontekstina on yleisen järjestyksen valvonta viikonloppuiltaisin.

Lainkuuliaisuutta eli yhteiskunnallisia sääntöjä opetellaan lapsuudessa, ja niiden sisäistämisen odotetaan tapahtuvan nuoruudessa. Tämän teeman yhteydessä alaikäistä tarkastellaan suhteessa vanhempien kasvatusvastuuseen sekä alaikäisen kasvuun ja kehitykseen. Haastatteluissa mainitaan usein ajatus, jonka mukaan lainkuuliaisuuden perusta on yhteisissä arvoissa, joiden välittäminen lapsille on vanhempien tehtävä. Normien välittämisen sisällyttäminen vanhempien tehtäviin nostaa esiin *vastuullisuuden* teeman. Tommi Hoikkala (1991) kirjoittaa asiantuntijoiden velvoittavuuspuheesta, jossa vanhempien velvollisuuksiksi nimetään vastuu lasten perushuollosta, käytöstopojen opettamisesta, rajojen aset-

tamisesta ja paheiden torjunnasta. Berry Mayallin (2002, 113–139) tutkimustulokset osoittavat, että lapsetkin nostavat vastuukysymyksen teemaksi, joka erottaa lapsuuden ja aikuisuuden toisistaan.

Täytyishän se vanhempien hoitaa jo silloin ihan pikkulapsivaiheessa kaikki ne, mikä on oikein ja mikä on väärin ja ei saa ottaa toisen omaa ja kaikki nämä tämmöset näin. (Aineistolainaus 31)

Aika paljon alaikästen osalta täytyy jättää sen kodin ja lapsen väliseksi asiaksi. Että se asia sitten toivottavasti siellä puidaan, käsitellään ja tehdään pelin henki selväksi. (Aineistolainaus 32)

Edeltävissä aineistolainauksissa otetaan moraalisesti kantaa vanhempien vastuullisuuteen, mikä ilmenee lainauksissa ”vanhempien *täytyisi* hoitaa” ilmaisuna ja ”asia *täytyy* jättää kodin ja lapsen väliseksi” -ilmaisuna. Ensimmäisessä lainauksessa korostetaan vanhempien velvollisuutta kasvatuksessaan välittää normeja. Toisessa lainauksessa (rikoksesta epäillyn alaikäisen) vanhempien toimintavastuu määritellään poliisin toimintavastuuta merkityksellisemmäksi.

Poliisien mukaan vanhempien vastuullisuus ilmenee muun muassa tilanteissa, joissa vanhempi kertoo käyneensä vakavaluontoisia keskusteluja rikos epäilystä lapsensa kanssa. Kun haastatteluissa tarkastellaan alaikäisyyden ja vastuullisuuden välistä suhdetta, rikoksesta epäillyn ikä nousee merkittäväksi seikaksi. Usein haastateltavat katsovat yli 15-vuotiaiden olevan vastuussa tekemisistään rikoksista. Vastuullinen alaikäinen on puheissa yleensä nuori, ei lapsi. Tulkitsen ajatuksen taustalta rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 pykälän, jonka mukaan 15-vuotias on rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan. Tämän lakipykälän poliisit ovat selvästi sisäistäneet. Viidentoista vuoden ikä on raja, jonka ylityttyä vanhempien vastuu vähentyy ja lapsen vastuu lisääntyy.

Eerik Lagerpetzin (1994, 102) mukaan ihmisellä on oltava itsemääräämiskykyä, jotta häntä voidaan pitää teoistaan vastuullisena. Vastuullisella yksilöllä on valta tuottaa tai estää tarkastelun kohteena oleva asiointila (emt). Aineistossani poliisit kuvaavat nuorten valintatilanteita, joissa joko päädytään rikoksen tekoon tai sen välttämiseen. Aineistolainaukset 33 ja 34 ovat esimerkkejä siitä, että poliisin toiminnan seurauksena nuoren tavat saattavat muuttua.

...Ja se (nuori) mulle oikein sanoi, että hän ei oo sen (poliisin huomautuksen) jälkeen muuten kuskannu kaveria. Että se jopa tuli sen mainitsemaan mulle. Se olis voinu olla ihan hiljaa siinä porukassa, mutta se tuli ihan niinku sanomaan mulle, että hän ei oo muuten kuskannu sen jälkeen. Hän oppi kerrasta.” (Aineistolainaus 33)

... Mutta sitten se purskahti itkuun, ku kerrottiin, että asia on nyt näin ja näin. Sitten sieltä tuli se totuus ja sitten se (nuori) katui sitä (rikoksentekoaan) ja pyysi kauppiaalta anteeksi ja vanhemmiltaan ja niin pois päin. Että siinä tavallaan tulee se parannus heti. (Aineistolainaus 34)

Lakia rikkoneiden nuorten odotetaan osoittavan katumusta ja tiedostavan tekojensa vääryyden. Tällainen vastuullisuus ilmenee oman teon paheksumisena ja poliisin neuvojen kuuntelemisena. Nuorten odotetaan myös jatkossa välttävän

harmin tuottamista itselleen, vanhemmilleen ja viranomaiselle. Olennaista on nuoren omaehtoinen pyrkimys positiiviseen muutokseen. Vastuuseen kasvaminen konkretisoituu tunnustamisena, katumisena, anteeksi pyytämisenä eli parannuksen tekemisenä. Edeltävissä esimerkeissä vastuuseen kasvaminen tapahtuu poliisin silmien alla, mikä ei näytä kaikkien haastattelujen valossa olevan aivan tavanomaista.

Kuuliaisuus on myös *yhteistyökykyisyyttä*. Esimerkiksi kuulustelussa lapsen ja poliisin väliseen yhteistyöhön vaikuttaa osallisten kyky ja pyrkimys ymmärtää toinen toistaan. Vanhempien yhteistyökykyisyys suhteessa poliisiin näkyy poliisiviranomaisen työn arvostamisena, vaikka tilanne olisi huollettavan lapsen kannalta hankala. Vanhemmat kysyvät poliiseilta tulevaisuuteen liittyviin ratkaisuihin neuvoja ja kuuntelevat viranomaisten näkemyksiä tapahtuneesta. Useiden haastateltavien mukaan valtaosa heidän kohtaamistaan vanhemmista osoittaa yhteistyökykyä ja -halua viranomaista kohtaan. Tätä tulkintaa vahvistavat Maarit Alasuutarin (2003, 165–166) tutkimustulokset, joiden mukaan vanhemmat pitävät tärkeänä lapsiinsa liittyvää yhteistyötä viranomaisten kanssa. Alasuutarin tutkimuskohteena on ollut vanhempien yhteistyö lähinnä opettajien, päivähoidon ammattilaisten sekä perheneuvolan työntekijöiden kanssa, eivätkä tulokset ole siten täysin rinnastettavissa poliisiviranomaisen ja vanhempien yhteistyösuhteisiin. Haastatteluaineistossani yhteistyökykyisyys liitettiin myös kotihälytystilanteisiin:

Minna: Mikä helpottaa työn tekemistä?

Poliisi: No jos ne lapset on avoimia siellä paikalla (kotihälytystilanteessa) sillai, että ne on semmosia kauheen reippaita ja että ne jollain tavalla ymmärtää sen tilanteen. Tai sitten jos kuvitellaan, että ne asettuu jommankumman vanhemman puolelle tasapuolisesti. Sehän tietysti silloin helpottaa sitä ratkaisua, että jos sieltä joutuu ikäväkseen jonkun viemään pois. Niin se helpottaa sen ratkasun tekemisistä, kumpi sieltä viedään. (*Aineistolainaus 35*)

Aineistolainauksessa 35 haastateltava kuvaa lapsen yhteistyökykyisyyttä kotihälytystehtävän hoitamista helpottavana seikkana. Tässä kohdin hän ei tarkastele tapahtumien taustoja, ei psykologisoi pohtimalla reippaan yhteistyöntekijän roolin ottaneen lapsen psyykettä, eikä tee sosiaalityötä analysoimalla perheen sosiaalisia suhteita. Toista ammattikuntaa edustava työntekijä tai toinen poliisi saattaisi liittää samaan normiin toisenlaisia sisältöjä. Se, mikä haastatellun poliisin näkökulmasta määrittyy yhteistyökykyisyydeksi, saattaa esimerkiksi vanhemman, lapsen, sosiaalityöntekijän tai psykologin näkökulmasta määrittäjä joksikin muuksi.

Kunniallisuudeksi kääntyvä kurinalaisuus

Normien soveltaminen arjessa näkyy sosiaalisissa suhteissa osoitettuna kunnioituksena, hyväksyntänä, halveksuntana tai paheksuntana. Erityisesti hyväksyntä ja paheksunta korostuvat, kun haastatteluissa sivutaan *kurinalaisuutta*¹⁵. Kurinalaisuutta määriteltäessä huomio kiinnitetään lapsen ja aikuisen väliseen suhteeseen. Aikuinen kuvataan auktoriteetiksi, jolla on määräysvaltaa suhteessa lapseen. Kurinalaisen lapsen odotetaan kunnioittavan työtehtäväänsä hoitavaa poliisia, mikä tarkoittaa käytännössä poliisin kuuntelemista ja ohjaukseen vakavasti suhtautumista. Lapsen kurinalaisuus merkitsee asiallista käyttäytymistä ja ai-

kuisen kunnioittamista. Toisinaan poliisiorganisaatiota edustava tuottaa järjestystä pelkällä läsnäolollaan.

Kaikkein yleisimmin kurinalaisuutta määritellään tarkastelemalla lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Kurinalaisuuden perusedellytyksenä pidetään vanhempien lapsilleen asettamia rajoja, joita lapset pääasiallisesti noudattavat. Tämä korostuu poikkeuksellisen vahvasti alla olevassa aineistolainauksessa, jossa poliisi toteaa, että alle 18-vuotiaan lapsen asuessa kotona vanhemmat päättävät lapsen asioista.

Kyllä mun mielestä se, että niin kauan ku se lapsi asuu kotona ja on alle 18, niin se vanhempi sanoo, mitä se tekee.
(*Aineistolainaus 36*)

Hyvin tyypillistä kurinalaisuuteen liittyvää puhetyyliä konkretisoi puolestaan aineistolainaus 37, jossa määritellään lapsen turvallisuuden tunteen ja kurinalaisuuden välistä suhdetta. Kun rajat on asetettu ja niitä valvotaan, lapsi tuntee olonsa turvalliseksi.

Lapsi tarvitsee, kaipaakin niitä rajoja. Silloin se tietää, että hänestä välitetään, jos vanhemmilla, koulussa ja muualla on selvät rajat. Sen on turvallisempi toimia, ku se tietää, että missä puitteissa hän toimii. Ja niistä rajoista kiinni pitäminen on sitten tärkeää.
(*Aineistolainaus 37*)

Kurinalaisuuteen liittyviä kontrollitoimia eritellään haastatteluissa jonkin verran. Osa haastateltavista sivuaa ruumiillista kurittamista, mutta päättyy toteamaan, että lapsen ruumiillista koskemattomuutta on kunnioitettava. Samassa yhteydessä nostetaan esiin myös rajojen asettamisen tärkeys lapsen kehitykselle. Seuraavassa aineistolainauksessa haastateltava määrittelee kurinalaisuutta polarisoimalla ilmiötä. Toisaalta hän puhuu ruumiillisesta kurittamisesta kurinalaisuuteen kasvattamisen äärimmäisenä muotona ja toisaalta kuvaa epätoivottavaa tilannetta, jossa lapsella ei ole rajoja lainkaan.

Poliisi: Välillä tulee mieleen, että tuollekin lapselle olis paras rangaistus, että se joskus sais vanhemmiltaan pikkasen selkäsaunaa. Niin se ois kaikkein paras rangaistus.

Minna: Eli tavallaan, ootko sä sitä mieltä, että selkäsauna?

Poliisi: En mä sano, että selkäsauna, mutta semmoinen määrätynlainen kuri pitää olla. Määrätynlainen kuri pitää olla. Rajat pitää olla. En mä tiedä, miten se ihminen kasvaa muuten, jos jotain rajoja (ei) oo. Silloinhan mennään siihen, että kaikki sais tehdä, mitä

¹⁵ Foucault'n mukaan kurinpidolla pyritään vahvistamaan sellaisia yksilöiden taitoja ja ominaisuuksia, joiden avulla nämä voivat kehittää itsekontrolliaan ja yhteistyötaitojaan. Kurinpidolla siis muovataan yksilöiden luonnetta. Vaikka kurinpitoon liitetään usein sortoa ja pakottamista, Foucault näki siihen sisältyvän myös vallan kohteiden omien kykyjen esiin nostamista ja edistämistä. Laajasti ymmärrettynä kurinpidon käsite on sidoksissa subjektin ominaisuuksiin. Ihminen käsitetään muun muassa sielulla, tietoisuudella, syyllisyydellä ja katumuksella varustetuksi. Näitä ominaisuuksia hyödynnetään osana kurinpitoa, mikä edellyttää kurinpidon kohteena olevan yksilön ominaisuuksien identifiointia. Kurinpitäjän on tiedettävä, millaista subjektia kohtaan kuria harjoitetaan. Kurinpitokäytännöt risteilevät muiden käytäntöjen kanssa, ja niitä yritetään enemmän tai vähemmän menestyksellisesti vastustaa ja vältellä. Kurinpidon vaikutukset ulottuvat monesti laajemmalle kuin sen oletetaan yksittäisessä kurinpitotilanteessa olevan mahdollista. (Foucault, 1980 155-219; Hindess 2004, 113-118.)

haluaa ja siitähän ei taas tuu mitään. Onko sekään hyvä? Ei se välttämättä oo ihmisellä itelläkään hyvä olla silloin. Ei oo tavoitteita, eikä saavutettavuutta.
(*Aineistolainaus 38*)

Poliisi toteaa: ”En mä tiedä, miten se ihminen kasvaa muuten, jos jotain rajoja (ei oo”. Sitaatissa rajojen välttämättömyyttä pidetään itsestäänselvyytenä. Ihmisen kasvu ei ole mahdollinen täysin rajattomassa tilassa. Aluksi poliisi ehdottaa kurinalaisuuteen kasvattamisen keinoksi ”selkäsaunaa”. Kun minä alan kysyä asiasta tarkemmin, hän kiirehtii selventämään, että ei tarkoittanut kirjaimellisesti ”selkäsaunaa”. Hänen mukaansa rajattomuus tuottaa ihmiselle tyytymättömyyden tunteen. Kun kaikki on mahdollista, tavoitteet katoavat. Näin poliisi perustelee, miksi kurinalaisuus on normi. Puhe kurinalaisuuteen kasvattamisen tavoista kuitenkin päättyy ruumiillisen kurituksen kieltämisen jälkeen.

Kurinpitomuodot tulevat haastatteluaineistossa esiin poliisien ja lasten välisiä keskusteluja kuvattaessa. Seuraavassa aineistolainauksessa haastateltava kertoo nuorista, joiden mukaan institutionaalinen sanktio, sakko alkoholin hallusapitorikkomuksesta, on vähäisempi rangaistus kuin informaalina sanktiona toteutettu kotiaresti. Poliisi rankaisee kaksi kertaa, kun sakon antamisen jälkeen tapahtumasta ilmoitetaan vanhemmille. Vanhemmat kasvattavat lastaan kurinalaisuuteen paitsi kotiarestein myös puhelimen käyttörajoituksin. Paikka paikoin poliisit puhuvat vahvasti alle 15-vuotiaiden aikaisten kotiintuloaikojen puolesta, vaikka suurin osa haastateltavista ei kannatakaan kuntien määrittämiä kotiintuloaikoja. Kotiintuloaikojen asettaminen ja valvonta mielletään perheen sisäiseksi asiaksi – vanhempien velvollisuudeksi ja oikeudeksi.

Kyllä ne moni sanoo ittekin tossa, että tämä sakko on ihan pieni sanktio siihen verrattuna, että jos sä nyt meet kertomaan äitille ja isille, niin tulee kotiarestia. // Tosiaan meidän kuullen tulee kotiarestia tai sitte otetaan kännykkä pois tai puheaikaa ei enää anneta. // Hätäsimmät on jo pöllyyttämässä saman tien.
(*Aineistolainaus 39*)

Kurinalaisuuden teema kytkeytyy riippuvuussuhteen teemaan. Poliisien haastatteluissa lapsen vahva *riippuvuus* aikuisista saa yleensä normin aseman. Lapsen riippuvuudella viitataan ennen kaikkea lapsien ja vanhempien suhteeseen. Riippuvuuteen sisältyy ajatus siitä, että lapsi ei selviä yhteiskunnassa ilman vanhempien tukea ja huolenpitoa. Huolenpito on fyysisistä välttämättömyyksistä, kuten ruuasta, vaatteista ja tuloista, huolehtimista sekä lapsen sosiaalisten ja emotionaalisten tarpeiden ottamista huomioon. Riippuvuus määritellään myös vanhempien valvonnan alla olemiseksi.

Seuraavassa aineisto-otteessa poliisi kertoo henkilökohtaisen näkemyksensä siitä, miksi lapsen vahva riippuvuus vanhemmasta on tärkeää lapselle. Hänestä lapsi ei kykene tekemään oikeita valintoja elämässä ja on siksi riippuvainen vanhempien tekemistä valinnoista. Informantin mukaan lapsi on kyvytön ymmärtämään omaa parastaan (vertaa Mayall 2002, 20–22). Poliisi painottaa, että itsenäinen selviytyminen edellyttää kykyä huolehtia aikuiselle asetetuista vaatimuksista.

Ne on aika hankalia tilanteita, kun siinä ei enää puhuminen auta ja selittäminen sille lapselle, että et sä voi tällä tavalla tehdä. Että sä saat ruuan kotoa, vaatteet kotoa, rahan kotoa. Sä et pärjää yhteiskunnassa vielä omilla jaloillasi. Mutta uhmakkaalle lapselle, joka on vähän sekasin ja tunnekuohun vallassa, niin sille on ihan turha selittää mitään. (Aineistolainaus 40)

Sama poliisi puhuu toisessa yhteydessä vahvan riippuvuussuhteen puolesta painottamalla heikon riippuvuussuhteen negatiivisia seurauksia. Näkemyksessä korostuu psyykkisen riippuvuuden merkitys. Haastateltava poliisi lähestyy riippuvuutta vanhemman näkökulmasta. Poliisi ei lähde esimerkein yksilöimään, mitä hänen toivomansa täysi-ikäiseksi saakka valvominen konkreettisesti tarkoittaa. Kun vanhempi laiminlyö kasvatuksen eli antaa lapselle liikaa päätösvaltaa vaikeiden ratkaisujen yhteydessä, hän tuhoaa samalla lapsen normaalin aikuisuuden.

Mun mielestä mahdollisuuden antaminen lapselle on sitä, että sitä valvotaan kotoa täysikäiseksi saakka. Sillon sillä on mahdollisuus täysikäisenä saada normaali elämä, mutta jos sille ei anneta mahdollisuutta, niin sen kasvatus laiminlyödään. Silloin sillä ei oo ikinä mahdollisuutta normaaliin aikuiselämään. Se menee pilalle jo ennen kuin hän täyttää. Monet nuoret vanhemmat puhuu, että hän antaa lapsella mahdollisuuden itte päättää asioistansa, mutta ei. Se on, se ei oo välttämättä oikea systeemi, jos liian nuorena lapselle antaa liian vastuullisista asioista päätösvallan, niin sä et anna sille mahdollisuutta elää aikuiselämää normaalina. Se tekee ne vaikeet ratkasut väärin. (Aineistolainaus 41)

Koska poliisi ei edellisissä aineistolainauksissa konkretisoi ajatuksiaan, on vaikea suhteuttaa hänen sanomaansa jokapäiväiseen elämään. Poliisi ottaa moraalisesti kantaa lasten kasvatukseen, mutta hänen tuottamansa moraalijärjestys jää epäselväksi yksityiskohtaisen kuvauksen puuttuessa. Mitä 17-vuotiaan valvonta tarkoittaa käytännössä ja miten se eroaa 13-vuotiaan valvonnasta? Toisaalta aineistosta löytyy lukuisia esimerkkejä riippuvuuden käytännöllisistä sisällöistä. Lasten ja vanhempien välistä riippuvuutta konkretisoidaan vanhempien lapsilleen asettamalla television katselurajoituksilla. Lapsen elämänsä tahdittuu vanhempien elämänrytmin mukaan, eikä liiallista lapsen oikeuksien korostamista pidetä lapsen parhaana.

Seuraava esimerkki liittyy kertomukseen kotihälytystilanteesta. Lapsi pelkää jokaista lähellään olevaa aikuista, mutta ymmärtää kuitenkin olevansa heistä riippuvainen. Ensin hän kokee kotiin saapuvat poliisit suureksi uhaksi, sillä poliisi-partio vie hänet kotoa vastoin omaa tahtoa. Lapsi ei tunne poliisimiehiä, ja hän pyrkii pitäytymään tutuissa aikuiskontakteissa. Kun lapsi alistuu poliisien päätökseen, syntyy uusi riippuvuussuhde. Lapsi alkaa viestiä helpotuksen tunteita.

Kaikki ne kaverit ja sukulaiset siinä oli ihan ympärillänsä. Ja sillonkin, kun otettiin se lapsi sitten väkisin huostaan, niin siinä oli ensimmäinen reaktio poliisille sen lapsen kohdalta, että en lähde. En halua en halua. Haluan olla täällä. Täällä on hyvä olla. Ja se pelkäs kaikkee, mitä ympärillä oli. Mut heti, kun saatiin sitten se autoon ja puhutettua sillä tavalla, että se lähtee matkaan, niin sit se niinku. Mä otin vielä siihen etupenkille ja kerroin poliisiautosta ja plää plää plää, kaikkee. Niinkun menin sinne tasolle. Niin sit se sano, että kyllä oli hyvä, että tulitte hakemaan. (Aineistolainaus 42)

Poliisien haastattelussa lapsen tasavertaista suhdetta aikuisiin ei pääsääntöisesti pidetä normina, vaan lapsen katsotaan yleensä hyötyvän alisteisesta suhteesta aikuisiin. Allison Diduckin (1999, 123–125) mukaan riippuvuuden on perinteisesti katsottu merkitsevän lapsen suojelluksi tuleamista; itsenäiset aikuiset pystyvät huolehtimaan itsensä lisäksi lasten hyvinvoinnista. Jenny Hockey ja Allison James (1993) tiivistävät länsimaissa lapsuuteen liitetyt käsitykset seuraavasti: 1) lapsen liitetään tilallinen ja ajallinen toiseus, 2) lapsilla on erityinen luonne ja heillä on vahva yhteys luontoon/luonnollisuuteen, 3) lapset ovat viattomia sekä 4) lapset ovat haavoittuvaisia ja riippuvaisia muista. (Hockey & James 1993, 48, 55–60.) Nämä perinteiset määritelmät tiivistävät hyvin myös haastattelemini poliisien kuvauksia lasten riippuvuudesta.

Kotiin kulminoituva turvallinen lähiyhteisö

Poliisit puhuvat työssään kohtaamistaan lapsista usein kunnioittavasti ja arvostavasti. Lasten kunnioittaminen tulee esiin erityisesti silloin, kun poliisit kertovat lapsuuden normien perustasta: kodin turvallisuudesta. Kodin turvallisuudella viitataan lapsen hyvinvointia ylläpitäviin tai edistäviin olosuhteisiin. Kodin turvallisuuden katsotaan koostuvan vahvoista emotionaalisista siteistä: erityisesti vanhempien lapsilleen osoittamasta huolenpidosta.

Seuraavassa esimerkissä haastateltava tiivistää lukuisten muiden kertomasta välittyvän viestin. Koti on turvallinen paikka, jossa lapsen on hyvä olla ja jossa vanhemmat huolehtivat puhtaista vaatteista, ravinnosta ja siististä ympäristöstä. Turvallisessa kodissa lapsi ei esimerkiksi huolehdi ruuanlaitosta. Vanhemmat pyrkivät takaamaan sujuvan arjen.

Koti pitäis olla semmoinen paikka, missä on hyvä olla. Ja pienellä lapsella niinku just se, että olis puhtaita vaatteita ja puhdas sänky, mihinkä mennä nukkumaan. Ja vanhemmat laittaa sen ruuan, ettei tarvi jonkun alle kouluikäsen alkaa ittelleen tehdä ruokaa ja pestä vaatteitaan.

(Aineistolainaus 43)

Toinen poliisi konkretisoi samaa näkemystä aineistolainauksessa 44. Poliisi ottaa työssään huomioon, että jokaisessa perheessä riidellään joskus, eikä riitaa yksinään pidetä merkinä lapsen kannalta turvattomasta kasvuympäristöstä. Lainauksessa korostuu institutionaalinen tarkastelutapa haastateltavan pohtiessa lastensuojeluilmoituksen tarvetta. Jokaisen perheriidan vuoksi poliisi ei tee lastensuojeluilmoitusta. Näin hän tulee myös kertoneeksi näkemyksensä siitä, että lasten suojelu ei ole aina välttämätöntä (sosiaali)viranomaistoimin, vaikka yksittäinen tilanne olisikin edellyttänyt (poliisi)viranomaistoimia.

Totta kai perhe riitelee jokaisessa perheessä ja ei siinä tarvita sosiaalitoimistoa. Jos me tehtäs jokaisesta perheriidasta sosiaalitoimistoihin (lastensuojeluilmoitus), niin ne hukkuis niihin. Että tulis 50 lappua päivässä. Niin sen jälkeen siinä olis inflaatio siinä sen merkityksessä. Se ei ois enää hälyttävää ollenkaan.

(Aineistolainaus 44)

Haastateltava kertoo, että viranomaisprosessin käynnistäminen liian kevyin perustein aiheuttaa "lapputulvan". On mahdollista, että ilmoitusten suuri määrä johtaa ilmoitettujen asioiden vakavuusasteen uudelleenmäärittelyyn. Jos poliisiorganisaatio ilmoittaa kaikista poliisityössä todistetuista perheriidoista, sosiaaliviromainen ei kykene reagoimaan ilmoituksiin. Tämän seurauksena sosiaaliviranomaisen suhtautuminen poliisin tekemiin ilmoituksiin saattaa muuttua. Poliisin ilmoitusten ei enää katsotakaan kertovan jostakin hälyttävästä.

Robert Castel (2007, 6) on selittänyt edellä kuvattua teoreettisesti. Hän pitää tärkeänä turvattomuuden tunteen ja todellisen uhan erottamista toisistaan. Sosiaalisesti tuotetut turvallisuusodotukset ja yhteiskunnan todelliset kyvyt vastata odotuksiin ovat keskenään epäsuhdassa. Turvattomuuden tunne syntyy osittain siitä, että nyky-yhteiskunta on korostuneen turvallisuushakuinen. (emt.) Yhteiskunnalliset organisaatiot tasapainottelevat jatkuvasti yksityisyyteen liittyvien mahdollisten uhkien tulkittamisen kanssa. Poliisin kuvauksen mukaan turvallisuusuhaksi nimetyn tilanteen raportoimista toisesta julkisesta organisaatiosta toiseen harkitaan tarkoin. Jos turvallisuusuhaksi määriteltyjä tilanteita on paljon ja perustelut ovat tasoltaan hyvin vaihtelevia, yhteiskunnallisen instituution kyky vastata uhkaan saattaa olla heikko tai suhtautuminen uhkaan välinpitämätön.

Toinen haastateltava konkretisoi perheisiin liittyvän viranomaistiedon luonnetta. Poliisipartio kiinnittää hälytystehtävän yhteydessä huomiota niin ihmisten toimintaan kuin ympäröiviin olosuhteisiin. Näin syntyy mielikuva perheen elämäntilanteesta.

Poliisilla on yleensä sellasta tietoa akuuteista tapahtumista. Ja sillä on kuitenkin sellanen, joka on pitemmän aikaa sitä työtä tehny, se näkee muutaki siellä asunnossa tai muutaki siinä ympäristössä, kun vaan sen tilanteen. Se kattelee, että onko kaappikello suorassa ja onko. Miten on. WC on äärettömän hyvä paikka ja keittiö on toinen hyvä paikka, mistä aika pitkälle näkee, että miten siellä perheessä menee.
(Aineistolainaus 45)

Aineistossa on vain vähän mainintoja kasvuyhteisön turvallisuudesta, mutta kodin turvattomia olosuhteita kuvataan monin paikoin. Seuraavassa haastateltava kuvailee lapsen kannalta vääränlaista kasvuympäristöä. Kääntäen esimerkissä kuvattu viestii, että turvallinen lähiyhteisö kulminoituu kotiin, jossa elämän puitteita raamittavat lasten tarpeet ja aikuisten huolenpito lapsista.

Minna: Mitkä tilanteet on kaikkein hälyttävimpiä lasten kannalta? Mikä saa sut huolestumaan?

Poliisi: Sanotaan, että vääränlainen kasvuympäristö. Semmonen ihan pieni lapsi ja sitten jos sanotaan, että se on kotihäilytyksillä ja muilla. Semmosissa ryyppyjengeissä ja muissa, että siellä vanhemmat on ja. On sitä vääränlaista aikuista sitten kylässä ja se on semmosta, että tulee tunne, että pidetäänkö lapsesta enää huolta.
(Aineistolainaus 46)

Diduckin (1999, 127–130) mukaan lapsuus on ollut länsimaissa 1990-luvulta lähtien jonkinlaisessa kriisissä. Kriisi on häivyttänyt lapsuuden ja aikuisuuden välistä rajaa. Diduck liittää kriisin lapsuuskäsitysten moninaistumiseen ja lasten perinteisestä poikkeaviin toimintatapoihin. Lapsen oikeuksiin liittyvät painotukset ovat muuttuneet. Kun aiemmin lasten oikeuksien sisällössä painotettiin lasten

oikeutta leikkiin ja (vastuusta) vapauteen, 1990-luvulla alettiin korostaa lasten oikeutta tulla kuulluksi heitä koskevia päätöksiä tehtäessä. Myös lasten roolia julkisen tilan käyttäjinä alettiin painottaa entistä enemmän. Näiden muutosten seurauksena lapsuuden sisällön määrittelystä on tullut haasteellista. (Diduck 1999.) Haastattelemillani poliiseilla ei kuitenkaan ollut vaikeuksia kuvailla nykyaikais-ta lapsuutta. Poliisit kannattavat suurelta osin lasten ja aikuisten välisten asemin-selkiyttämistä – eivät aikuisuuden ja lapsuuden välisen rajan häivyttämistä.

5.2 Epätoivottavat, mutta niin yleiset pulmat

Vaikka poliisien haastatteluista on tulkittavissa hyvän lapsuuden normeja, niistä välittyy myös viesti siitä, että normien mukaan eläminen on harvoin todellisuutta. Yleiset, mutta epätoivottavat hankaluudet edellyttävät toisinaan poliisitoimia. Hankaluuksia pidetään normaalin elämän ilmiönä, mutta samalla niihin liitetään negatiivisia määreitä. Tässä tutkimusraportissa nimitän normaaliin elämään liitettyjä hankaluuksia pulmiksi.

Pulmat koskettavat jossakin määrin jokaisen henkilökohtaista arkea. Pulmat eivät ole normeja, mutta eivät myöskään sosiaalisia ongelmia. Ne voivat kuitenkin muuttua normeiksi, jos pulmiin onnistutaan vaikuttamaan ehkäisevästi ja ennakoivasti. Jos vaikutuspyrkimyksissä epäonnistutaan tai pulmaan ei puututa lainkaan, pulma voi kääntyä sosiaaliseksi ongelmaksi. Pulmat voivat olla myös ohimeneviä ja ratkeavat kuin itsestään.

Aineistossa on paljon sisällöltään rikkaita viittauksia pulmiin. Haastateltavat esittävät melko yksimielisiä näkemyksiä lasten ja nuorten pulmista.

Ajattelematonta näpistelyä, ilkivaltaa, nujakointia

Haastateltavat määrittelevät lapsuuteen liittyvän sallitun ja kielletyn välisen rajan hakemisen yleisesti pulmaksi. *Rajojen kokeileminen* liitetään pääasiassa alle 15-vuotiaiden tekemiin lieviin rikoksiin, joista kiinni jääneet lapset käyttäytyvät katuvaisesti, eivätkä jatka rikosten tekemistä. Jos lapset eivät näin toimi, haastateltavat pitävät lapsen tilannetta ongelmallisena.

Poliisityön näkökulmasta rajojen kokeilemista ei pidetä vakavana, mutta kokeilujen katsotaan kuitenkin edellyttävän poliisitoimia. Rajoja rikoksenteolla kokeileva lapsi ei useiden haastateltavien mukaan kykene vielä vastuullisuuteen aikuisen tavoin. Toimintatapaa selitetään lapsen kehittymättömyydellä, ymmärtämättömyydellä, tietämättömyydellä ja ajattelemattomuudella. Tekoa tarkastellaan usein lapsen psykologisen kehitysvaiheen näkökulmasta.

Jos on joku tämmönen pieni, vaikka joku näpistysjuttu ja ilmenee, että tämä on se ensimmäinen, mitä se (lapsi) tekee mitään rikollista ja vakuuttaa, että ei tee enää uudelleen. Niin semmonen ei kauheesti huolestuta // Eikä välttämättä nuo nuoremmat aina tiedäkään tai osaa vielä niin vastuullisesti ajatella näistä asioista.

(Aineistolainaus 47)

Rajojen kokeileminen mielletään suunnittelemattomaksi, eikä siihen liitetä systemaattisuutta. Kokeilua selitetään jännityksen hakemisella ja mielekkään tekemisen puutteella sekä lapsenomaisella taipumuksella osoittaa uhkarohkeutta kavereille. Haastattelujen perusteella konstaapelit eivät pääsääntöisesti tunne entuudestaan kyseisissä tilanteissa kohtaamiaan lapsia. Janne Kivivuoren (2002a, 2–4) tutkimuksen mukaan noin kymmenen prosenttia nuorten tekemistä varkauksista ja väkivaltarikoksista rekisteröityy poliisin rikosilmoitusjärjestelmään. Aineistoni perusteella poliisit myös tiedostavat, että nuorten rikkomukset tulevat harvoin viranomaisen tietoon.

(Se) on sitä rajojen hakemista ja toisaalta se on sitä, niinku sanotaankin, että huonolla tuurilla jotkut jää kiinni. Paljonhan sitä tehdään, kaikkea tämmöstä pientä jäynää. Osa jää kiinni ja osa ei jää kiinni. Ne ketkä jää kiinni, niin esimerkiksi tuosta porukasta, en mä tiedä oliko siinä mulle entuudestaan yhtään tuttua nimeä // Että ei sielä nyt kuitenkaan mitenkään systemaattisesti ja järjestelmällisesti oo mitään tuhottu, vaan se on tämmöstä, että on huomattu, että yks tekee tuolla tavalla, mä teen perässä.

(Aineistolainaus 48)

Yli 15-vuotiaan rikos luetaan kokeiluksi, jos nuori ottaa seuraamuksista opikseen ja jättää rikosten tekemisen. Haastatteleman poliisit odottavat nuorilta lapsia enemmän vastuullisuutta ja kykyä valita rikollisen ja rikoksettoman elämäntavan välillä. Myös nuoruudessa tapahtuvaa rajojen kokeilemistä selitetään kaveripiirin painostukseen ja nuorten näyttämisen haluun liittyvillä havainnoilla. Kokeilu määritellään haastatteluaineistossa ajattelemattomaksi teoksi tai yksittäiseksi pieneksi rikokseksi, jonka nuoret tekevät yleensä yhdessä alkoholin vaikutuksen alisina.

Poliisi: Se täytyy erotella nää henkilöt: oikeat rosvot ja sitten, jotka kuuluu näihin nuoruuden hölmöilyihin, mitä jokaisella meillä on ollut.

Minna: Mitä sä tarkoitat hölmöilyllä?

Poliisi: Kyllä joku sellanen näpistyshomma. Harva nuori on sellainen, että ei sitä tikkaria vähintään oo näpistänyt tai jotain graffitea piirtänyt tai jotain kukkapurkkia tuolla kaatanu. // (Jos) se jää kertaan tai maksimillaan kahteen, se on ihan normaalia elämää.

(Aineistolainaus 49)

Myös yli 15-vuotiaiden alkoholinkäyttö sinänsä määritellään pääsääntöisesti paheksuttavaksi rajojen kokeilemiseksi. Osa haastateltavista kertoo havainneensa alkoholin käytön olevan nuorison keskuudessa hyvin yleistä ja toistuvaa. Yhä nuorempien kerrotaan käyttävän alkoholia. Vaikka nuoret vaihtuvat, poliisien todistama ilmiö pysyy. Poliisityön näkökulmasta tarkasteltuna jotkut huoltajat näyttävät mahdollistavan nuorten alkoholikokeiluja ostamalla lapsilleen alkoholia. Toiset näyttävät ylireagoivan tai vaikuttavat neuvottomilta lapsensa alkoholikokeilun paljastuessa. Haastateltavat kertovat kuitenkin, että alaikäisen alkoholikokeilun paljastuessa suurin osa vanhemmista käyttäytyy asiallisesti poliisia ja lastaan kohtaan.

Nuorten osalta alkoholin käyttö ei oo vähentynyt yhtään. Päinvastoin, että lisääntyy vaan. Kun tässä nuoria kuuntelee ja muuta, että kyllä se melkein joka viikonloppu ne kannit sitte otetaan, viiden kuudentoista vanhat tuossa noin.

(Aineistolainaus 50)

Myös Seppo Soine-Rajanummi ja Jukka Törrönen (2004, 110–111) ovat tutkimuksessaan todenneet, että poliisit pitävät nuorten yleistä ja avointa juomista huomattavana pulmana. Soine-Rajanummen ja Törrösen haastateltavat vahvistavat sanomaa yhä nuoremista alkoholin käyttäjistä ja yhä useammista alkoholia käyttävistä tytöistä. Stewart Collinsin (2003) tutkimustulokset Englannista viestivät samankaltaisista tuloksista. Nuorten alkoholinkäyttö kaikissa muodoissaan nähdään pulmalliseksi etenkin silloin, kun alkoholia käytetään ryhmissä ja julkisilla paikoilla. Nuoret itse pitävät juomista normaalina ja hyväksyttävänä, koska valtaosa nuorten vanhemmista ja ystävistäkin käyttää alkoholia. (Collins 2003, 169–170.)

Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan kuukausittain alkoholia käyttävien 12–16 vuotiaiden määrän kasvu pysähtyi vuosien 1997–1999 vaiheilla, mikä jälkeen heidän määränsä on kääntynyt laskuun (Rimpelä ym. 2007, 38). Poliisit viestivät kuitenkin alle 18-vuotiaiden lisääntyneestä alkoholinkäytöstä. Poliisien kokemuksta saattavat selittää edellä mainitusta tutkimuksesta ilmenevät kyselytulokset, joiden mukaan 2003–2007 välisenä ajanjaksona raittiiden nuorten osuus on kasvanut, mutta alkoholia käyttävien 14–18-vuotiaiden poikien humalahakuisessa juomisessa ei ole tapahtunut selkeästi havaittavaa muutosta (emt., 37–41; myös Myllyniemi 2008, 56–57). Kenttävalvonnan yhteydessä poliisit kiinnittävät huomiota erityisesti niihin nuoriin, jotka alkoholia käyttävät. Nämä nuoret tuntuvat poliisien arvioiden mukaan juovan yhä enemmän ja aloittavan alkoholinkäytön entisistä nuorempina.

Tilastojen vastaisiin näkemyksiin on saattanut vaikuttaa myös se, että alkoholia käyttävien alle 18-vuotiaiden määrä on kääntynyt laskuun vasta 2000-luvulla. 1980–1990-luvuilla alkoholia käyttävien nuorten määrän kasvoi ja humalahakuinen juominen lisääntyi (Rimpelä ym. 2007, 37–41). Juuri tapahtunut suunnanmuutos ei ollut vielä vaikuttanut syksyllä 2004 haastateltujen poliisien arvioihin.

Nuorten ja rikollisuuden välistä yhteyttä on perinteisesti selitetty sillä, että nuoret eivät välttämättä pidä lain ja muiden sääntöjen rikkomista paheksuttavana, vaan näkevät normien vastaisen toiminnan kuuluvan nuoruuteen. Yleisesti ajatellaan, että nuoren ihmisen persoonallisuus on vasta kehittymässä ja on altis vaikutteille. Nuoruuteen liitetään myös mielikuvia kontrolloimattomasta vapaudesta, haavoittuvuudesta, laiminlyönneistä ja epäkypsyydestä. (Mahkonen 1993, 15–16; Lauronen & Pietarila 1994, 17; Muncie 1999, 3; Kivivuori 2002a, 1–9; Nuorisoriikostoimikunnan mietintö 2003, 2–7, 32.) Rajojen kokeilemista koskevien kuvauksen taustalta välittyy konservatiivinen yhteiskuntaeetos.

Yhteiskunnallisten sääntöjen sisäistämisvaikeuksista haastateltavat puhuvat vähän, mutta viittaukset ovat painokkaita. Ilmiön katsotaan koskevan koko nuorta sukupolvea.

Poliisi: Että tietty arvomaailma on mun mielestä mennyt ihan väärinpäin nykyään, että semmosia auktoriteetteja ei (ole) enää ollenkaan.

Minna: Ei edes poliiseja?

Poliisi: Ei oo enää. Se johtuu kotikasvatuksesta osittain tai oikestaan se johtuu kotikasvatuksesta viimeistään siinä mielessä, että vanhemmat ei oo välittäny. Ei niille oo kerrottu. Lapset kehittyä niin nopeesti nykyään. Ne saa tietoa median välityksellä, netin välityksellä, mutta sitten niiltä jää saamatta joku semmonen tieto, mikä on niinku yhteiskunnan perussäännöt. Että mä oon monta kertaa sanonutkin näille lapsille ja nuor-

rille, että miettikääs, jos täällä ei olis poliisia ollenkaan. Mitä sitten tapahtuis? Sitten olis joku Argentiinan maa. Arvomaailma ja liberaalit tuulet niinku mä sanoin. Trendit on niin erikoisia nykyään, että siinä saa oikein tosiaan tehdä töitä, että välillä tuntuu, että täällä on oikein semmoin hyvinvalistunut valittajasukupolvi tää joka nyt tulee. Kaikki mikä ei oo kiellettyä olis muka sallittua.

(Aineistolainaus 51)

Yhteiskunnallisten sääntöjen sisäistämisvaikeudet johtuvat edellä puhuvan poliisin mukaan siitä, että vanhemmat eivät ole hoitaneet kasvatustehtäväänsä ja välittäneet normitietouttaan lapsilleen. Kotikasvatuksen tilalle ovat tulleet media ja internet, joita seuraamalla lapset ja nuoret saavat moninaisia vaikutteita. Haastateltava kuvaa 2000-luvulla lapsuuttaan ja nuoruuttaan viettävää sukupolvea valistuneeksi valittajasukupolveksi, joka pitää sallittuna kaikkea, mitä ei ole erikseen kielletty. Poliisi vertaa liberaalia ja konservatiivista yhteiskuntaaetosta.

Kotikasvatuksen lisäksi haastatteluaineistossa nousee esiin lasten kasvatuskoulussa. Kurinpito koulussa on vuosikymmenten saatossa lieventynyt, ja nyt koulussa annetaan lapsille liikaa vapautta. Seuraavan haastateltavan mukaan on saavutus, jos lapset saadaan nykyään pysymään luokkahuoneessa.

Kyllä ne koulussakin sais vähän jäməköittä. Ku itte olin nuori, niin siellä opettaja antoi kuonoon kylmästi. No sormilleni oon saanu siellä. Ja aiheesta sain, mutta nythän se ei tuu missään nimessä kyseeseen. En halua esittää, että väkivallalla saa. Siis sanotaan normaali kurinpito. Kyllähän nykyään opettajilla alkaa, mitä opettajien kans oon jutellut. Niin se, että saa ne pysymään luokassa tunnin ajan, niin se on jo paljon. Kun siellä annetaan noin vapaat kädet, niin nuori ajattelee, että se on samanlaista, että muuallakin voi tehdä ihan mitä lystää. Tietenkin tätäkään ei yleistää voi. Kyllä tietyissä kouluissa on. Nuori naisopettaja on kyllä ihmeissään, kun yläastetta alkaa opettaa.

(Aineistolainaus 52)

Haastateltava tulkitsee, että kun koulussa on liian vapaata, lapset luulevat voitavansa toimia kaikkialla miten tahtovat. Hän tekee eron nykyajan ja oman lapsuuden välillä. Haastateltavan omassa lapsuudessa kuri koulussa oli niin tiukkaa, että lapsia rangaistiin ruumiillisestikin. Tätä haastateltava ei halua liittää nykypäivään, vaikka toivookin koulun kurin jäməköittämistä. Poliisi rinnastaa yhteiskunnallisten normien sisäistämisvaikeudet ja kurinpidon puutteet toisiinsa. Aineistolainaus kertoo myös ristiriidoista, joita syntyy hyväksyttävien kurinpitotapojen muuttuessa ja toimintatapojen hakiessa linjaansa. Poliisin puheenvuoro on kertomus ruumiilliseen kuritukseen tai sen uhkaan perustuvan yhteiskunnan muuttumisesta yhteiskunnaksi, jota hallitaan kontrolloimalla ihmismieltä (vertaa Foucault 1982). Institutionaalinen taso hallitsee puhetta.

Nyky-yhteiskuntaa kuvaa myös kolmas haastateltava, jonka mukaan lapsilla ei ole nykyisin käsitystä oikeasta ja väärästä. Ilmiö on ristiriitainen; haastateltavan havaintojen mukaan lapset tietävät entistä enemmän, mutta suhtautuvat tietoon välinpitämättömästi. Seuraavassa lainauksessa yhteiskunnallisten sääntöjen sisäistämisvaikeudet liitetään syy-seuraussuhteen puuttumiseen. Haastateltava kuvaa asiaa esimerkin avulla. Jos norminvastaisesta toiminnasta ei koidu negatiivisia seurauksia, mikään ei estä lasta toimimasta samalla tavalla uudelleen. Kun kotona ja koulussa ei ole aikuisia, joita lapsi tai nuori pitäisi auktoriteetteinaan, yhteiskunnallisia arvoja ei sisäistetä eikä tunnisteta.

Kun on kuusvuotiaita tuolla, ihan silmät kirkkaina tähtösinä varastaa tavaraa kaupasta ja jää siitä kiinni. // Ja joskus niinku sanotaan leikkisästi, mopo keulii. Eli niillä ei oo sellasta, oikean ja väärän kuva ei oo selkee. // Tuntuu että heillä on tieto kumminkin olemassa näillä nuoremmillaki, mut se on se välinpitämättömyys. Ku niil on semmonen käsitys, että siitä ei heille mitään seuraa. Se on sillai vähän karkaamassa käsistä. (Aineistolainaus 53)

Timo Harrikari (1999, 93–96) on analysoinut esitutkintapöytäkirjoissa käytettyjä, alle 15-vuotiaita koskevia määritelmiä. *Hairahtajiksi* Harrikari nimeää lapset, jotka ovat tehneet yhden lievän rikoksen, eivätkä enää jatka rikosten tekemistä. *Pikku ilkimykset* ovat olleet epäiltyinä lievistä rikoksista useita kertoja vuoden aikana. *Kokeilijat* ovat lapsia, jotka ovat yhdessä kaverien kanssa tehneet sarjan luonteeltaan vakavia rikoksia. Pia Siven (1998) termiä lainaten Harrikari kirjoittaa myös *uraputkeen kurkistajista*, jotka todennäköisesti tulevat 15 vuotta täytettyään rikosoikeudellisesti vastuullisina syyllistymään rikoksiin.

Hairahtajien ja pikku ilkimysten kohdalla poliisin toimenpiteet rajoittuvat lievien rikosten toteamiseen. Sen sijaan kokeilijoiden ja uraputkeen kurkistajien tekemät rikokset ovat siinä määrin vakavia, että ne vaativat perusteellista esitutkintaa. Rikollisuuteen kiinnittymisen riskiryhmiä ovat uraputkeen kurkistajien ohella pikku ilkimykset, jotka syyllistyvät useisiin rikoksiin vuoden aikana. Pikku ilkimykset saattavat liukua lievien rikosten tekemisestä vakavien rikosten tekemiseen. Näihin kahteen ryhmään kohdistetaan kontrolloivia toimenpiteitä. Kokeilijoiden ja hairahtajien kohdalla jo rikoksesta kiinni jääminen saattaa ennaltaehkäistä rikollisten tekojen jatkumista. (Harrikari 1999, 93–96.)

Harrikarin (1999) termejä voidaan soveltaa myös analysoitaessa poliisien puhetta lasten tekemistä rikoksista. Harrikarin lähestymistavasta poiketen en omassa tutkimuksessani keskity lasten tyypittelyyn, vaan lapsuuden normeihin ja niistä poikkeamiseen. Aineistossani kuvataan kuitenkin paljon *hairahtajien* ominaisuuksia ja käytöstapoja. *Kokeilijoiden* ja *pikku ilkimysten* tavoin käyttäytyviä ei poliisien haastatteluissa juuri kuvata. Määritelmät alle 15-vuotiaiden lasten rikoskäyttäytymisestä ovat Harrikarin tutkimuksessa monisärmäisempiä kuin omassa aineistossani. Poliisit eivät yleensä määritä toistuvia tekoja kokeiluiksi. Sen sijaan rikoskierteessä olevien nuorten tilanteen toivottomuudesta kerrotaan samantyyppisesti kuin Harrikarin (1999, 93–96) tutkimuksessa määritellään *uraputkeen kurkistajia* ja *uraputkessa olevia nuoria*.

Auktoriteettipelkoa ja auktoriteetin haastamista

Tommi Hoikkala (1993) kysyi tutkimuksessaan yli viisitoista vuotta sitten, ”katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus”. Vuonna 2004 poliisi kysyy, ”mihin se on hävinnyt se kunnioitus”? *Auktoriteettivastaisuuden* katsotaan konkretisoituvan tilanteissa, joissa nuori ei osoita kunnioitusta aikuisia kohtaan.

Eerik Lagerspetz (1994, 108, 114–124) kirjoittaa teoreettisista ja käytännöllisistä auktoriteeteista. Teoreettinen auktoriteetti voi olla oman alansa asiantuntija, jota kuunnellaan. Teoreettisen auktoriteetin valta perustuu usein siihen, millainen yhteiskunnallinen merkitys hänen edustamallaan alalla on. Käytännöllinen auktoriteetti on puolestaan oikeutettu antamaan käskyjä, joita muiden tulisi totella. Auktoriteetilla on valtaa silloin, kun hänen käskyjään noudatetaan. Laajasti

ymmärrettynä auktoriteetti voi "vaikuttaa päätöksillään toisten ihmisten ja heidän tekojensa normatiiviseen asemaan". Henkilöt ja instituutiot ovat legitiimejä auktoriteetteja silloin, kun niille annetaan oikeus tehdä muita koskevia päätöksiä ja muut noudattavat näitä päätöksiä. Noudattamisen edellytys on, että auktoriteetti hyväksytään yleisesti. (emt.) Poliisien vallankäyttö perustuu ennen kaikkea käytännölliseen auktoriteettiasemaan, jonka kyseenalaistamisesta seuraa usein ristiriitoja asiakkaalle, poliiseille ja toisinaan myös muille yhteisön jäsenille.

Auktoriteettivastaisuus ilmenee ylimielisenä käytöksenä, hävyttömyyksien huuteluna tai epäkorrektina vastaan väittämisenä. Haastateltavat kertovat, että osa nuorisoporukasta saattaa osoittaa mieltä poliisia kohtaan, vaikka poliisi ei olisi puuttunut nuorten toimintaan. Nuorisoporukka saattaa ärtyä poliisiauton ilmestyessä katukuvaan. Poliisien esittämiin kysymyksiin vastataan töykeästi ja heidän puuttumistaan arvostellaan. Myös Soine-Rajanummen ja Törrösen (2004, 111) haastattelemat poliisit kertovat kohdanneensa tällaisia tilanteita.

Nuorisoporukka tekee jotain ja mä kyselen henkilötietoja ja muita. Ne on vähä niinkun, että mitä se sulle kuuluu. Että se on se asenne semmonen. // Toisaalta sen huomaa ihan puhtaasti, että se on nuorella silloin, kun ne on isona porukkana, niin se on se, että pitää näyttää, että mä oon nyt kovin kova kaveri tässä. // Mut sitten kun ottaa sieltä erilleen yhden ja on kahen kesken, niin se asenne hyvin nopeesti muuttuu yleensä.
(*Aineistolainaus 54*)

Välillä tuntuu vähän, että nykypäivänä, niin eihän niillä oo itellä semmosta aikuisen eikä minkään kunnioitusta. Ne on vähän niinkun voimansa tunnossa kaikki sen ikäiset nuoret. Että jos ajattelee, että itse silloin ku olis ollu sen ikäinen ja poliisi olis tullut edes kysymään jotakin, niin olis ollu ihan niinku jäykkänä, että hetkonen, että mitä tässä tapahtuu. Ehkä se on kotikasvatuksesta nykypäivänä sitten enemmän kiinni.
(*Aineistolainaus 55*)

Haastateltavat kertovat havainneensa, että kaveriporukassa auktoriteettien vastustus korostuu. Poliisit kokevat nuoren asenteen yleensä muuttuvan, kun nuori keskustele kaveriporukastaan erillään, kahden kesken aikuisen kanssa. Voidaan siis tulkita, että nuorten auktoriteettivastaisuus ei ole niin vahvaa ja yleistä kuin se nuorisoporukoita seuraamalla saattaa vaikuttaa. Toisaalta poliisin kanssa kahden kesken keskusteleva nuori saattaa olla arka esittämään todellisia tunteita ja ajatuksiaan. Nuorison keskuudessa auktoriteettivastaisuus määrittyy kuitenkin poikkeavaksi, kun haastateltava vertaa sitä omaan lapsuuteensa ja tilastoihin, joiden mukaan suomalaiset kunnioittavat poliiseja hyvin paljon.

Mun mielestä se on niin järkyttävää, ku noi valehtelee silmät päästänsä 15-vuotiaat. Ei olis tullu kysymykseenkään omassa nuoruudessa, että mihin se on hävinny se kunnioitus. Ku muuten yleensähan poliisia kunnioitaan ihan älyttömästi tässä maassa, enemmän ku opettajia tai lääkäreitä tai mitään. Onks se 80 prosenttia, kun ihmiset luottaa poliisiin, että se on tosi korkealla. Että en mä tiedä, mikä niissä lapsissa nykyään sitten on. Että se on jotenkin menny niillä sit sivu suun se, että ei mitään semmosta kunnioitusta oo olemassa.
(*Aineistolainaus 56*)

Edellä lainatun poliisin omakohtaisesti kokema, nuorison osoittama paheksunta kertoo yksittäistä tilannetta yleisemmästä ilmiöstä. Vuonna 2000 tehdyn tutkimuksen mukaan partioivien poliisien näkyvyys vaikuttaa yleensä myönteisesti

poliisiorganisaation imagoon. Nuoret eivät kuitenkaan pidä poliiseja yhtä ystävällisinä kuin aikuiset, vaikka nuoret kohtaavat jalkaisin partioivia poliiseja aikuisia useammin. (Salmi, Voeten & Keskinen 2000, 444–445.)

Auktoriteettivastaisuuden vastakohta eli *ylikorostunut auktoriteettien kunnioittaminenkin* nähdään pulmalliseksi, koska näin kokevat lapset lähtökohtaisesti pelkäävät poliiseja. Poliisityön turvallisuutta edistävän tavoitteen katsotaan peittyvän pelon alle. Esimerkiksi kuulustelutilanteessa ylikorostuneesti poliiseja kunnioittava lapsi on usein hiljainen, jännittynyt tai pelokas. Ylikorostunutta auktoriteettien kunnioittamista ilmenee etenkin silloin, kun lapsi on ensi kertaa poliisikuulustelussa. Pelokkuudeksi tulkitaan hiljaisella äänellä puhuminen ja katsekontaktin välttäminen. Ylikorostunutta auktoriteettien kunnioittamista on myös lapsen vahva taipumus miellyttää vanhempaansa tai poliisia.

Haastatteluaineistoni mukaan ylikorostunutta auktoriteettien kunnioittamista esiintyy etenkin hyvin nuorten lasten keskuudessa. Jotkut haastateltavista arvelivat pulman johtuvan poliisilla pelottelusta. Poliisilla peloteltu lapsi välttelee poliisin kohtaamista, eikä rohkaistu keskustelemaan poliisin kanssa. Myös virkapuvun käytön katsotaan luovan poliisin ja lapsen kohtaamiseen tarpeetonta jäykkyyttä. Virkapuku korostaa viranomaisuutta ja peittää inhimillisyyttä. Poliisin sukupuolellakin on todettu olevan toisinaan merkitystä. Miespuolisen poliisin kohdatessaan lapsi on pelokas ja hiljainen, mutta naispuolisen poliisin tavatessaan sama lapsi saataa avautua keskustelemaan.

Monet vanhemmat on peloteltu lapsensa, että jos et oo kiltti, poliisi tulee ja vie putkaan. Niin se on mun mielestä väärä kasvatustapa.
(Aineistolainaus 57)

Seuraavassa haastateltava kertoo, että lähtökohtaisesti lapset ovat peloissaan poliisikuulusteluun saapuessaan. Poliisi katsoo tehtäväkseen lapsen pelon hälventämisen. Jos se ei onnistu, kuulustelukertomuksen kirjaaminenkaan ei onnistu.

Minna: Miten lapset näis tilanteis reagoi poliisiin?

Poliisi: Ne pelkää jumalattomasti tänne tuloa ihan järjestään. On joitain, jotka taas kulkee niinku. Ne on sellasia luonteeltaan, ehkä avoimia. // Sitten ku mä en oo peruspoliisin näkönen, mulla ei oo virkapukua. Mä oon pärjänny kyllä hirveen hyvin. No yks ainoo lapsi, joka on tarvinnu tukihenkilön, eli oli // sitten tämmönen ohjaaja mukana. Että ihan pienemmästä isompaan ollaan sitte pärjätty kahdestaan. Mutta sen näkee, että ne jännittää hirveesti. Että se sana poliisi on edelleenkin tabu. Ne ehkä kuvittelee, että se on semmonen, niinku joku kuulustelu tai semmonen. Että nehän piirtää siellä ja touhuaa joskus omiaan. Ei se niin jäykkää oo.
(Aineistolainaus 58)

Haastateltava kokee, että kuulusteluun tulevan lapsen mielessä poliisi on tabu ja kuulustelu jäykkä tilanne. Kun vastassa on arkisissa vaatteissa oleva poliisi, eikä virkapukuinen poliisi, ensimmäinen kerros pelosta yleensä häviää. Poliisipelkoa poistetaan korostamalla piirteitä, jotka eivät liity stereotyyppiseen poliisikuvaan. Näitä tekijöitä ovat edellä mainittu siviilivaatteisiin pukeutuminen ja puhuttamisen yhteydessä lapselle annettava vapaus touhuta omiaan. Poliisi kertoo välttävänsä kuulustelulle ominaista jäykkyyttä pelokasta lasta kuulustellessaan.

Vanhempien väkivallan kohteena olleen lapsen pelokkuus vanhempia kohtaan saattaa heijastua myös luottamussuhteeseen poliisin ja lapsen välillä. Poliisien mukaan lapsen pelokkuutta virkavaltaa kohtaan on vaikea vähentää, jos se on syntynyt kotihälytystilanteen yhteydessä – etenkin jos lapsi on nähnyt poliisin käyttävän pakkokeinoja. Pelokkuuden syitä haetaan myös televisio-ohjelmista ja tietokonepeleistä. Lapset seuraavat viihdettä, jossa he näkevät poliisien ampuvan ja lyövän rikollisia. Joidenkin haastateltavien mukaan lasten mielikuva poliisista rakentuu osittain fiktiivisten mediakuvien varaan.

Kyllähän lapset on televisiota niin paljo kattonu, että ne tietää, mitä poliisit tekee. Ampuilee pyssyillä ja lyö kaikkia. Kyllä kai se pelottaa sitte ihan tämä perusasia, että vähän jänskättää sitte, että mikä se oikein on.
(Aineistolainaus 59)

Uskollista ystävyyttä – joka tilanteessa

Riippumattomuus määritellään pulmaksi haastateltavien kuvatessa oikeutensa tiedostavaa nuorisoa. Esimerkkeinä käytetään nuorten röyhkeää tapaa pyytää poliiseilta perusteluja käskyilleen ja kehotuksilleen sekä lakitekstin velvoittavuuden kyseenalaistamista. Riippumattomuus-pulman määrittelyssä korostetaan nuorten taipumusta toimia oman tahtonsa mukaisesti. Osa haastateltavista tulkitsee nuorten pitävän riippumattomuutta tavoiteltavana normina liian aikaisessa elämänvaiheessa. Riippumattomuutta (aikuisesta) pidetään yleistyvänä ilmiönä.

Nuorisokin on valistunut. Tietää oikeuksistaan. Kyllä täällä on tullu, että minkä takia, onko mun pakko. Että tämä on lisääntynyt huomattavasti. Että ihan pitää lakikirjasta lukea tekstiä. Ja siltikin ne vielä sanoo, että tyhmä laki, onko pakko noudattaa.
(Aineistolainaus 60)

Seuraavassa aineistolainauksessa puhuvan poliisin mukaan aikuisista riippumattoman nuoren on vaikea saada apua, koska nuori ymmärtää harvoin itse tarvitsevänsä aikuisen tukea. Poliisi on kokenut riippumattomien nuorten pitävän viranomaistoimia uhkaavina. Poliisi pitää tärkeänä, että nuoren lähipiiri tunnistaa pulman ja hakee nuorelle tarvittaessa apua. Hänen mukaansa vanhemmat menettävät huoltajan aseman nuoren elämässä, jos nuori ohjaa elämänsä itsenäisiä päätöksiä tehden. Huoltajan aseman menettämisen haastateltava liittyy tietämättömyyteen. Hän katsoo, että vanhempien vastuullinen toiminta edellyttää lapsen elämäntilanteen yksityiskohtaista tuntemista.

Ku se lapsi ei koe itse olevansa hädässä, niin se on vähä vaikee vaikuttaa. Että jos siihen yritetään puuttua, niin se lapsi kokee tulevaisuuden uhatuksi. Ja sitten kun se täyttää 18 ja rupeaa ajatteleen omilla aivoillaan, sitten se peli on jo menetetty. Että kuitenkin vaikka sanotaan, että nuo nuoret on kehittyneitä ja kehittyä nopeesti niin ei ne itse tajua sitä, että niillä on hätä. Hakishan ne apua, mutta on aika vaikea kuvitella, että lapset rupeais puhumaan omille vanhemmilleen, että mua vähä huolestuttaa se, ku mä katton liikaa telkkaria ja vedän kaljaa, että etkö sä voi tehdä asialle mitään.
(Aineistolainaus 61)

Minna: Mihin suuntaan yhteiskunnas lapsia ajatellen ollaan menossa sun mielestä?
Poliisi: Kyllä mun käsitys on, että huonompaan suuntaan. Ja liian usein myöskin se, että vapaan kasvatuksen nimissä pistetään sitä kasvatustavasta muille. Kun kuvitellaan, että koulu, päiväkotiki opettaa ne ymmärtämään. Viranomaiset opettaa, mikä on oikein ja väärin, ja niin edelleen. Tavallaan se vanhempien rooli siinä kasvattajana on hukassa.
(Aineistolainaus 62)

Aineistolainauksessa 62 poliisi viittaa vapaaseen kasvatukseen, jota Mika Ojakangas (1997) kutsuu moderniksi pedagogiikaksi. Tämä toisen maailmansodan jälkeen yleistynyt suuntaus kielsi moralisoinnin lasten kasvatustavasta. Ojakankaan mukaan näin toimittaessa kiinnitettiin vain vähän huomiota oikeaan ja väärään liittyviin eettisiin normeihin. Kasvattaja pyrki vapauttamaan lapsen moraalista ja ohjaamaan häntä vapaaseen kasvuun. Normit luotiin pääasiassa yksilöllisesti, eikä yhteisiä normeja hyväksytty ilman omakohtaisia perusteluja. (Ojakangas 1997, 156–160.)

Puhe pulmallisesta riippumattomuudesta yhdistyy haastatteluissa vanhempien kasvatustapoihin, joiden katsotaan muuttuneen entistä vapaammiksi. Haastattelut katsovat, että osa poliisityössä kohdattujen lasten vanhemmista pidättyy lapsensa tukemisesta ja ohjaamisesta. Näin ollen nuorten lisäksi myös osa vanhemmista määritellään riippumattomiksi – kasvatustavasta vapaiksi. Joidenkin vanhempien kuvataan siirtävän lapsensa kasvatustavasta viranomaisille ja odottavan koulun, päiväkodin tai poliisin henkilöstön opettavan lapselleen yhteiskunnallisen moraalinormiston. Useat haastattelut painottavat kasvatustavasta kuuluvan vanhemmille. Tämän perusteella lasten kasvatustavasta ”polisisoijina” (Korander 2000, 207–208) toimivat muut kuin konstaapelit.

Nuorten keskinäinen yhteys kuvataan aineistossani pääosin pulmalliseksi. Se on mahdollista käsittää myös nuorta tukevaksi voimavaraksi (esimerkiksi Salmivalli 2005; Ellonen & Korkiamäki 2006, 210–212). Nuorten keskinäisellä yhteydellä tarkoitan tarvetta kokoontua yhteen ja kavereiden välistä lojaaliutta. Christina Salmivallin (2005, 137) mukaan nuorten keskinäinen yhteydenpito tulkitaan usein negatiiviseksi, vaikka varhais- ja keskilapsuuden vertaissuhteisiin liitetään positiivisia mielikuvia. Haastattelut tarkastelevat nuorten kokoontumisia poliisityön näkökulmasta ja puhuvat etenkin nuorten kokoontumisista aiheutuvista harmeista: vahingonteosta, ilkeistä ja alkoholin hallussapitorikkomuksista. Esimerkiksi nuorten alkoholinkäyttöä pidetään ikuisuusongelmana, jonka poliisi kohtaa viikoittain. Nuorten kokoontumisten kerrotaan häiritsevän ihmisiä, jotka ilmoittavat tapahtumista poliisille. Nuorten aikuisten ja nuorten keskinäistä yhteyttä paheksutaan, koska jotkut yli 18-vuotiaat ostavat alaikäisille kavereilleen alkoholia ja tuovat näin nuorten ulottuville asioita, jotka eivät ole näille sallittuja.

Sellasiin jengeihin tulee sitä sellasta, että siellä sitten tehdään pahaa ja aiheutetaan häiriötä. Enemmän sitte varsinkin viikonloppusitten käytetään alkoholia. Ne on sitte niitä sellasia, mistä nyt tulee tietysti jatkuvasti soittoja. He majailevat kioskien nurkilla, kouluilla, päiväkotien pihoissa – tällaisissa kaikissa, mistä ihmiset sitten tietysti soittavat.
(Aineistolainaus 63)

Brittitutkimuksen mukaan nuorilla on kokemuksia siitä, että heitä ei hyväksytä aikuisten tavoin julkisten tilojen käyttäjiksi. Aikuiset ajattelevat nuorten olevan väärässä paikassa, väärään aikaan ja väärin motiivein. Pojat liikkuvat 9-vuotiaana julkisissa tiloissa ja koulumatkoilla tyttöjä useammin ilman aikuisten seuraa. Tei-

ni-ikäisinä sekä tytöt että pojat haluavat liikkua ilman aikuista, ja vanhemmat useimmiten sallivat sen. Aikuisia huolestuttaa keskenään liikkuvien lasten turvallisuus. Uhkakuvat liittyvät liikenteeseen ja tuntemattomiin ihmisiin. (Mayall 2002, 101.) Suomalaisnuoret kokevat vapaa-ajakseen erityisesti yksin vietetyn ajan ja kavereiden seurassa olemisen. Kavereiden parissa olemisen käsitetään useammin omaksi ajaksi kuin kavereiden kanssa toimiminen. Organisoitu ja instituutioihin kiinnittyvä ajankäyttö vähentää tunnetta omasta vapaa-ajasta. Nuoren tunne omasta ajasta on yleensä sitä vallitsevampaa, mitä vapaamuotoisempaa ajanviette on. (Myllyniemi 2009, 24–26.)

Lähihistoriasta löytyy esimerkkejä siitä, miten poliisit pyrkivät ennakoimaan nuorten aiheuttamaa häiriötä ja valvomaan nuorten liikkumista julkisissa tiloissa. Nuorten oleilu ostoskeskuksissa nähdään usein uhkaksi ja asiakkaita häiritseväksi. Vartiointia ja videovalvontaa lisäämällä pyritään vähentämään nuorten rikollista käyttäytymistä. Pyritään minimoimaan tilaisuudet rikosten tekemiseen. New Yorkissa vuonna 1994 kehitettyä ”nollatoleranssimenetelmää” on sovellettu muun muassa Isossa-Britanniassa ja Suomessa 1990-luvun lopulla. Nollatoleranssin ajatuksena on ennaltaehkäistä vakavia rikoksia puuttamalla pieniin rikoksiin. Näin pyritään lisäämään ihmisten turvallisuudentunnetta. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi puuttumista alle 18-vuotiaiden alkoholin käyttöön ja hallussapitoon sekä graffitien tekoon. Nollatoleranssin lisäksi Yhdysvalloissa on 1940-luvulta lähtien pyritty vähentämään nuorisorikollisuutta nuorten ulkonaliikkumiskieltojen avulla. 1990-luvun lopulla lasten ulkonaliikkumiskieltoa on kokeiltu myös Isossa-Britanniassa. Lisäksi vanhempia on kehoitettu valvomaan entistä tehokkaammin lastensa vapaa-aikaa. Vanhempia on saatettu jopa rangaista, jos he laiminlyövät valvontatehtävänsä. (Bradford 1999, 184–194; Muncie 1999, 231–241; Korander & Soine-Rajanummi 2002.) Suomessakin on selvitetty nuorisoarestia yhtenä rangaistusmuotona (Lapsi- ja nuorisoväkivallan ehkäisy. Työryhmäraportti 2005, 30–31).

Seuraavassa lainauksessa haastateltava määrittelee nuorten kokoontumisen pulmaksi, joka vaatii poliisitoimenpiteitä. Hän ottaa esimerkiksi nuorten ”kotibileet”, joita poliisit pitävät silmällä.

Niitä on aika vähän, mutta jonkin verran (on) noita kotibileitä. // Että on kutsuttu parikymmentä henkeä ja sana leviää tuolla nuorison keskuudessa kulovalkean tavoin. Ja sitte tulee kutsumattomia vieraita. Viimeistään silloin se tulee kyllä aina poliisin tietoon. Tosin kyllä niistä aika paljon saadaan tuolta sosiaalitoimen ja nuorisotoimen kautta etukäteistietoa. // Pari kertaa tiedän, että meidän aktiivinen työ on aiheuttanut sen, että ne vaihtaa paikkaa. Että sinne ei oo väki sitten uskaltanu mennä, että ku ne on kuullu, että poliisi on saanu vähän vihiä.
(Aineistolainaus 64)

Puheesta on tulkittavissa näkemys, jonka mukaan nuorten juhliin liittyy yleensä jonkinlaisia järjestysvaikeuksia tai laittomuutta. Haastateltava kertoo nuorten välttelevän poliisia vaihtamalla kokoontumispaikkaa. Tämä viestii siitä, että myös nuoret kokevat juhliensa olevan kiellettyjä. Pääsääntöisesti poliisien suhtautumistapa nuorten kokoontumisiin liittyvään alkoholinkäyttöön on kielteinen. Seppo Soine-Rajanummi ja Jukka Törrönen (2004, 98–99) ovat todenneet, että 1990-luvun aikana poliisin toimintakäytännöt ja asenne nuorten alkoholinkäyttöön jul-

kisilla paikoilla muuttuivat. Tiukka kontrollointi alkoi muuttua pyrkimykseksi toimia yhteisymmärryksessä nuorten kanssa.

Julkiisiin tiloihin kokoontumisten lisäksi nuorten keskinäinen yhteys nähdään pulmalliseksi sellaisessa kuulustelussa, jossa nuori kaveriaan suojellakseen valehtelee ystävänsä puolesta. Seuraavassa aineistolainauksessa haastateltava kertoo etenkin kuulusteltavien tyttöjen puhuvan usein ristiin.

Nuorten tyttöjen ryhmä on kaikkein hankalin eli siinä kyllä puhutaan potaskaa minkä ehditään yleensä. Siinä yritetään suojella kaveria ja puhutaan niin paljo ristiin, ku olla ja voi. Mutta se näkyy kuulustelussa sitten ihan selkeesti. Totta kai pyritään kaveria suojelemaan ja sitten se jälkikäteen, jos kertoo kaverista jotain, niin pelottaa tietysti, että joutuu porukasta ulos. Tai muita seuraamuksia.
(*Aineistolainaus 65*)

Poliisi katsoo ristiin puhumisen johtuvan kaverien menettämisen pelosta. Nuorten kaverisuhteet ja keskinäinen lojaalius vaikuttavat poliisin näkökulmasta tarkasteltuna hyvin vahvoilta – yksittäisten nuorten elämää ohjaavilta ja joskus jopa rikosten tekemiseen johtavilta.

Vaikka nuorten yhteydenpidon seurauksia (alkoholin juomista, pullojen rikkomista ja paikkojen hajottamista) paheksutaan, joidenkin haastateltavien puheista välittyy myös keveähkö suhtautuminen tähän pulmaan. Nuorten kokoontumisen seurauksena tehtyjä rikkeitä määritellään ”hölmöilyiksi” ja poliisin toimintaa nuorisojoukon hajottamiseksi ”kissa ja hiiri leikiksi” (myös Korander & Törrönen 2004, 168). Toisaalta selkeiksi viranomaistoiminnan paikoiksi määritellään tilanteet, joissa nuoret huolehtivat vahvasti päihtyneestä kaveristaan. Nuoret osoittavat lojaaliuttaan kavereita kohtaan myös silloin, kun kaverin tila edellyttäisi aikuisten huolenpitoa. Brittiläisen tutkimuksen mukaan nuorten sosiaalisilla suhteilla on enemmän vaikutusta rikosten tekemiseen kuin koulupinnauksella ja vanhempien puutteellisella valvonnalla. Teini-iässä sosiaaliset suhteet antavat nuorelle tukea, mutta saattavat myös rohkaista rikollisuuteen ja päihteiden käyttöön. (Webster, MacDonald & Simpson 2006, 11.)

Se on vähä semmosta ikuista kissa ja hiiri -leikkiä, että ku ne ei sais yhdessä paikassa olla ja niitä menee häätämään, niin sitten ne menee siihen toiseen paikkaan, missä ei sais olla. Sitten me mennään taas häätämään.
(*Aineistolainaus 66*)

Niin nuorten kuin aikuistenkin riippumattomuus ja yksilökeskeisyys aiheuttavat yhteiskunnallisia ristiriitoja. Robert Castelin (2007, 16–17) mukaan moderni ihminen vaatii, että hänen riippumattomuuttaan ja vapauttaan kunnioitetaan ja ”hänelle tehdään oikeutta kaikilla alueilla”. Samaan aikaan yksilö kuitenkin odottaa, että ”hänen turvallisuutensa taattaisiin arkielämän pienimpiä yksityiskohtia myöten”, mikä edellyttäisi poliisin läsnäoloa kaikkialla. ”(J)uopa voimistuvan legalismin ja yhä kiihkeämmän turvallisuusvaatimuksen välillä syvenee jatkuvasti.” Tämän seurauksena yksilö turhautuu ja tuntee lopulta entistä enemmän turvattomuutta. (emt.)

Vastuunoton vaikeus

Vastuunottamisen vaikeuksia kuvataan vanhempien toimintana tai vanhemmilta odotetun toiminnan laiminlyönteinä, muun muassa lasten puutteellisena valvontana. Vääränlainen vastuunotto ilmenee poliisin mukaan kännykällä kasvattamisena, yhteisten ruokailuaikojen ja kotiintuloaikojen puuttumisena sekä pika-ruokakulttuurin kannattamisena. Vastuunoton vaikeudeksi määrittyy myös vanhemman voimakas tarve puolustaa lastaan tähän kohdistuvan rikosepäilyn yhteydessä. Poliisi kokee vanhemman asettavan poliisin ja lapsen tai kaverien ja lapsen toiminnan vastakkain. Ilmiöstä kerrotaan esimerkein.

Sitten on se toinen ääripään ryhmä, jotka ensimmäisenä sanoo, että ei kyllä meidän lapsi. Tämä asia katotaan loppuun asti ja ne puolustaa täällä vaikka olis mitä näyttöä, että ei varmasti meidän kultanuppu, mikä tekee mun mielestä yhtä paljon vahinkoo, ku se välinpitämättömyys sille nuorelle, koska se ei joudu vastaamaan. Ja se luottaa sen jälkeen, että tekee hän suurin piirtein mitä tahansa, niin vanhemmat kyllä puolustaa. Tietenki lastaan pitää puolustaa, mutta pitäis ottaa kuitenkin ne tosiasiat huomioon. Ja sitte hyväksyvä ne ja antaa anteeksi. Mutta se, että vanhemmat hyppii eniten silmille, että se nuorikaan ei oo. Ja kun nuoresta näkee, että on se sen tehny, mutta eihän se ikinä uskalla tunnustaa, ku toinen hyppii koko ajan konstaapelin silmille. Uhkaa kanteluilla ja kaikella mahdollisella. Se on ääripää.
(*Aineistolainaus 67*)

Jos sä nyt sanot jollekin, että nyt tämmöstä on ilmassa, että tarvitsisko tehdä jotain. Niin sitte alkaa helvetillinen älämölö, että meidän tenavat ei tee sitä. Ja teidän tenavat on sitä ja tätä. Ja oikeestaan aino, mitä mä mietin. Että onko siinä sitten se, että ne vanhemmat kokee, että ne tenavat peilaa sitä kotia kuitenkin.
(*Aineistolainaus 68*)

Poliisi katsoo, että kun vanhempi kiistää lapsen teon vakavuuden, lapsen kynnys myöntää osallisuuteensa liittyviä asioita nousee. Lapsi selviää tilanteesta vastuuta kantamatta, mikä nähdään lapsen kehityksen kannalta pulmalliseksi. Poliisin mukaan näin toimittaessa lapsi erehtyy luulemaan, että häntä puolustetaan myös tilanteissa, joissa hän on toiminut väärin. Haastateltava kertoo, että jotkut vanhemmat kiinnittävät huomion tapahtuneen rikoksen sijaan poliisin toimintaan ja poliisin mahdollisesti tekemiin virheisiin. Kun näytöt rikoksesta ovat niin vahvat, että lapsen syyllisyyttä ei voida kiistää, vastuunottamisessa vaikeuksia kokeva vanhempi etsii syytä perheen ulkopuolelta: kavereista, opettajista ja muista viranomaisista.

Haastatteluaineistoni mukaan vanhempi saattaa kuulla vain oman lapsensa kertomuksen tapahtumista tai osallistua valehteluun. Edellä lainatun haastateltavan mukaan tämä saattaa johtua vanhempien tarpeesta peitellä perheen mahdollisia ongelmia. Samasta aiheesta on kirjoittanut Maarit Alasuutari (2003, 166). Hänen tutkimustulostensa mukaan vanhemmat olettavat, että lasten ongelmista tai iloista tehdään myös vanhempia koskevia tulkintoja. Toisaalta useat tutkimukset, käsillä oleva tutkimus muiden joukossa, osoittavat tällaisten olettamusten osuvan ainakin osittain oikeaan. Lapsi ja perhe nähdään usein melko suljettuna järjestelmänä. Lapsen ongelmallisuuden katsotaan viittaavan perheen ongelmallisuuteen ja päinvastoin (myös Strandell 1995, 28–29.)

Etääntyvät vuorovaikutussuhteet

Tässä luvussa kuvaan tulkintoja arjen hajanaisuudesta, ydinperheiden hajoamisesta sekä perheen sisäisistä (risti)riidoista. Nämä teemat puhuttivat paljon lähes kaikkia haastateltavia. Sisäisiä ristiriitoja on joka perheessä, eikä niitä sinällään tulkita kriisiytyvän tilanteen merkiksi. Vanhempien ja nuorten suhteiden kärjistymistä selitetään ennen kaikkea murrosiän mukanaan tuomilla kasvu- vaikeuksilla.

Se on se murrosikä semmonen protestointi-ikä. Muistaahan sen kyllä omaltakin kohalta. Ei siitä nyt niin kauaa oikeestaan oo. On protestoitu vanhempia ja on protestoitu poliisiä.
(Aineistolainaus 69)

Perheen sisäisten ristiriitojen nähdään syntyvän myös nuoren ja vanhempien vastakkaisista näkemyksistä. Nuori pyrkii tekemään elämänsä liittyviä päätöksiä itsenäisesti. Samaan aikaan vanhemmat yrittävät ohjata nuorta käyttäytymään omien näkemystensä mukaisesti. Tasapainoa etsittäessä tarvitaan toisinaan myös poliisin apua. Perheen sisäiset ristiriidat ovat Susanna Helavirran (2006, 207–216) tutkimustulosten mukaan myös lasten mielissä hyvää elämää rikkovia elementtejä.

Aineistosta on löydettävissä vaihtoehtoisiakin selityksiä perheen sisäisille ristiriidoille. Nuoren epäsosiaalista käytöstä selitetään mallioppimisella – huonona mallina on toiminut esimerkiksi päihdeongelmista kärsivä vanhempi. Myös vanhempien kasvatuskyvyn puutteeseen viitataan epäsuorasti kuvaamalla vanhempien ylireagoiteja. Nuori saattaa paeta vanhempiensa ehdottomuuttakin. Perheen sisäinen ristiriita tulee poliisin tietoon esimerkiksi silloin, kun vanhemmat alkavat etsiä kotoa karannutta nuorta. Vaikka kotoa karkaamisen taustalla olisi sosiaalisia ongelmia, tilanne näyttäytyy poliisille usein pulmana, vanhemman ja lapsen välisenä ristiriitana. Näin käy, koska tilanteeseen johtaneita syitä on vaikea selvittää perusteellisesti poliisin hälytystehtävän yhteydessä.

Se on ihan ymmärrettävää, että jos ei mitään muuta tee, kun vanhemmat vetää viinaa. Ja jos vielä väkivaltakin kohdistuu lapsiin, niin kyllä lähtee menemään. Sitten ne pyörii kylillä, kavereissa ja porttikongeissa tuola.
(Aineistolainaus 70)

Ristiriitoja aiheuttavat myös lasten tekemät rikokset. Seuraavassa aineistolainauksessa poliisi kuvaa äidin järkytystä, kun äiti saa tiedon lapsen kohdistuvasta rikosepäilystä. Haastateltava kertoo äidin syvästä tunnekuohusta, jonka aikana tunne hallitsee toimintaa. Tosiasioille ja järjelliselle päättelylle ei poliisin mukaan jää sijaa. Vanhemman järkytys ilmenee voimakkaana erityisesti silloin, kun lapsi jää ensimmäisen kerran kiinni rikoksesta. Tätä poliisi pitää luonnollisena reaktiona. Vanhemman kokemaan kriisiin liittyy usein itsesyytöksiä. Myös vanhempien välille saattaa syntyä erimielisyyttä, jos he ajautuvat syyttämään toisiaan.

Se ei pidä paikkaansa taas se, että joku paljon kouluja käyny olis sen verran fiksu, että osais suhtautua siihen asiaan. Se ei vaikuta sillon, kun tulee se tunnekaappaus. Eli se tarve, mikä on sen tunteen takana, ottaa vallan. Sillon ihminen voi tehdä mitä hyvänsä. // Järkeä ei sano mitään. Tunteet ottaa niin äärettömän vallan.
(*Aineistolainaus 71*)

Monissa tapauksissa vielä näille vanhemmille avioerokin siinä tulee. Ne on niin kauaskantaisia juttuja perheessä. Että siellä ne vanhemmat alkaa syyllistämään toisiaan, että katotaan, että se on jommankumman syy, että näin on päässy käymään.
(*Aineistolainaus 72*)

Kun perheen sisäisen ristiriidan taustalla on lapsen tekemä rikos, vanhempien ratkaisuyritykset näyttävät poliisista usein epävarmoilta. Vanhempien voimakaat tunteenpurkaukset ja halu käsitellä asiaa lapsen kanssa heti poliisilaitokselta palaamisen jälkeen eivät poliisin mukaan yleensä edistä kärjistyneen tilanteen rauhoittumista. Nuorten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaisuna pidetään yhdessäoloon panostamista. Seuraavassa otteessa haastateltava kertoo ohjaavansa vanhempia keskustelemaan vaikeista asioista nuoren kanssa lähtökohtaisesti rauhallisessa tilanteessa. Liian aikainen keskustelu ei johda toivottuun tulokseen, koska osapuolten kärjistyneet tunteet aiheuttavat tarpeettoman voimakkaita reaktioita.

Monesti on, että joutuu sanomaan vanhemmille, että nyt ei kannata tänä iltana asiasta keskustella ollenkaan, että yrittäkää unohtaa asia ja huomenna vasta keskustellette, että te ootte kaikki rauhottunu. Kun se liian voimakas voi olla huonoks, se suhtautuminen. Heti välittömästi ruveta sitten huutamaan ja mesoamaan lapselle ja nuorelle.
(*Aineistolainaus 73*)

Perhe-elämän hajanaisuudella viitataan perhekulttuureihin, joissa perheenjäsenet elävät kiireisessä elämänrytmissä kukin omilla tahoillaan. Vanhemmat ovat tietämättömiä siitä, mitä lapset tekevät ja missä he menevät – ja päinvastoin. Lapsi saattaa viettää koko viikonlopun ystäviensä seurassa, eikä vanhemmalla ole käsitystä siitä, mitä lapsen viikonlopun viettoon sisältyy. Samanlaisia ajatuksia ovat esittäneet poliisilaitoksen yhteydessä toimivat sosiaalityöntekijät, joita haastateltiin vuosituhaten vaihteessa toteutetun nollatoleranssihankkeen yhteydessä (Korander & Törrönen 2004, 159–160).

Perhe-elämän hajanaisuuden katsotaan johtuvan varallisuutta tavoittelevasta elämäntyylistä, johon vanhemmat panostavat perhe-elämän kustannuksella. Tilanne on pulmallinen etenkin silloin, kun työhön keskittyvät vanhemmat näkevät lapsiaan sattumanvaraisesti. Poliisit nostavat kertomuksissaan esiin perhe-elämän hajanaisuuteen liittyviä esimerkkejä. He peräänkuuluttavat välitöntä vuoroaikutusta lapsen ja vanhemman välille. Vaikka aikuiset ajattelevat usein, että nuoret kaipaavat itsenäisyyttä ja haluavat viettää aikaansa kaverien kanssa, brittitutkimuksen tulos osoittaa nuorten arvostavan myös perheen parissa vietettyä vapaa-aikaa (Mayall 2002, 101).

Tämä tämmönen perheiden kaoottinen tilanne. On tämmönen mieliala, että mulle heti kaikki tänne nyt. Että millään ei oo muuta väliä, kunhan vaan on se Mersu uus ja on kesämökki, on moottorivene, on omakotitalo. Lapset raahataan siinä perässä, miten raahataan. Nähdään ku nähdään. Valmisruokaa syödään. Lämmitä sieltä, mikrossa on

sitä ja tätä. Kännykällä pidetään yhteyttä, hoidetaan lapsia. Joku tämmönen siis, kyllä se mun mielestä aiheuttaa sitä, että ne lapset ei voi hyvin.
(*Aineistolainaus 74*)

Etenkin vanhempien elämän kiireisyyden katsotaan vähentävän lasten hyvinvointia. Osa poliiseista näkee jopa viitteitä siitä, että perhe-elämä ja siihen liittyvä kodinhoito ovat katoamassa perheiden arjesta. Menestymisen kiire vie arvon rutiininomaisilta perheaskareilta. Myös Robert Castel (2007, 31) on katsonut, että töiden yksilöllistymistä ja jatkuvaa käytettävissä oloa seuraavat kollektiivien purkautuminen sekä turvattomuuden lisääntyminen. Kun sosiaaliset vuorovaikutussuhteet perheenjäsenten välillä vähenevät, moraalijärjestyksen tuottamiselle ei jää tilaa. Lapsi etsii sosiaaliset suhteensa ja norminsa sieltä, missä niitä on tarjolla. (Myös Törrönen, Karlsson, Korander & Soine-Rajanummi 2004, 230.)

(Merkittävin syy lasten pahoinvointiin) on yleensä tämä yhteiskunnan nopea muuttuminen mun mielestä, että yhtäkkiä siitä perheestä ollaankin menty siihen, että ei oo enää oikestaan mitään perhettä, että jokaisella on omat jutut. Se on niinku laatu-elämää. Kolmen kuukauden iässä mennään tonne uimahalliin vauvauintiin ja se alkaa se retuuttaminen suuntaan jos toiseen. Ja sitten ku mennään vähä vanhemmaksi, niin sitten alkaa tää pikaruokasysteemi. Eli jokainen hamuaa eväänsä silloin, ku harrastuksilta ja muilta (ehtii). On hienoa, että ihmiset harrastaa, mutta mun mielestä pitäs semmosta perhe-elämääkin jossain vaiheessa. // Aikuisten ja lasten välit jää roikkumaan.
(*Aineistolainaus 75*)

Aineistosta välittyvät ajankuvat kertovat ylikuumenemisestä. Poliisi havainnoi yhteiskunnallisen tarkkailijan paikaltaan, miten lapsiperheillä näyttää olevan rahaa enemmän kuin koskaan, mutta yhdessäoloon ei panosteta. Raharesurssien korostuminen on pois aikaresursseista. Vanhemmat antavat lapsilleen rahaa vapaa-ajan viettoon, jotta he voivat itse käyttää aikansa työntekoon tai omiin harrastuksiinsa. Elämää suoritetaan – työssä näytetään ja työpäiviä venytetään. Elämän suorittaminen ja ostelu eivät laannu pyhäpäivinäkään.

Jos ajatellaan aikaa kuitenkin vielä jopa viistoista vuotta taaksepäin. Sillon esimerkiksi sunnuntaipäivä oli se sunnuntaipäivä. Sillon ei ollu kaupat auki. // Ja se ikään kun katkasi sen viikon. Että kun oli sunnuntai, niin siinä oli selkee ero siihen maanantaihin. Nykysellään ei tämmöstä enää oo. Palveluja tarjotaan, palveluja odotetaan. Tää on ihan yhtä oravanpyörää viikosta toiseen.
(*Aineistolainaus 76*)

Jotkut haastateltavista tarkastelevat rikoksesta epäillyn lapsen tekoja myös *ydinperheiden hajoamisen* seurauksena. Vanhempien välit tulehtuvat avioerossa, mikä aiheuttaa lapsessakin ristiriitaisia tunteita. Lapsi hakee asemaansa ratkaisevasti muuttuneessa perheessään. Pulmallisena tilanne nähdään etenkin silloin, kun lapsesta tulee vanhempien riitelyn kohde ja kun lapsen huoltajuudesta, tapaamisista ja/tai asumisjärjestelyistä kiistellään. Avioeron seuraukset nähdään lapsen kannalta kielteisenä, jos isä, jota pidetään usein rajojen asettajana, ei enää elä lapsen kanssa arkipäivää. Avioero häivyttää rajoja ja muuttaa lapsen asennetta auktoriteetteja kohtaan.

Joskus se korreloi täysin sen kanssa, että kun on avioero. Vanhemmat on omilla toimiltaan aiheuttanut. Näistä meidän rikoksentekijöistä harva elää perheessä, jossa vanhemmat elää normaalia elämää. Kyllä niitä toki on, mutta ne on vähemmistönä. Kyllä se oirehtiminen näkyy muksuissa.
(*Aineistolainaus 77*)

Yhteiskunnalliset, avioeroihin liittyvät ratkaisuyritykset eivät saa poliiseilta varauksetonta kiitosta. Huolto- ja tapaamisriidat ovat poliisityön arkea, vaikka poliisiviranomainen ei itse ole näissä asioissa toimivaltainen viranomainen. Toisaalta poliisien velvollisuuksiin kuuluvat turvaamistehtävät – äärimmäisissä tilanteissa lasten hengen ja terveyden suojeleminen.

Semmonen kirosana, niinku joku yhteishuoltajuus. Näiden motiivi on enemmänkin ollu se, että saadaan niitä elatusmaksuja jotenkin mukavammin järkättyä. // Kun se kaheksantoista on haku aika ja se (kello) on kaheksantoista nolla yks tai seitsemäntoista viiskytäyheksän, niin hälytyskeskuksessa soi puhelin, että se tulee liian aikasin ja sitä ja tätä. Eli näitähän on näitä kellottajia osa porukasta.
(*Aineistolainaus 78*)

Sieltä soitti mies (pikkulasten isä, joka oli eronnut vaimostaan). // Mies vaan kertoi, että mitä hän voi tehdä, että hän on sossuun ilmoittanu monta kertaa, että äiti ryppää ja ei huolehdi lapsistaan. Ja lapset on monesti ulkona vaikka kuinka myöhään ja äiti saattaa maata sammuneena kotona. Ja kotona on tosi sekaista ja kaljapulloja siellä täällä. Ei siivota ja muuta. // Koitin vähä sitten antaa neuvoja tälle isälle, että mitä voi tehdä.
(*Aineistolainaus 79*)

Aineistolainauksessa 78 poliisi puhuu lasten yhteishuoltajuudesta, joka hänen kokemustensa mukaan saattaa hankaloittaa lasten elämää. Yhteishuoltajuutta voidaan käyttää myös elatusmaksujen kiertämisen keinona. Aineistolainauksessa 79 puolestaan kuvataan, miten kansalaiset yrittävät hakea viranomaisilta tukea tukalaan yhteishuoltajuuteen. Sosiaalitoimistojen ollessa kiinni vanhemmat soittavat hätäkeskukseen, koska tuntevat huolta lastensa olosuhteista ja turvallisuudesta "toisessa kodissa". Poliisi ohjaa vanhempia sosiaalityöntekijöiden puheille.

Avioero ja sen seuraukset määritellään pulmallisiksi osittain siksi, että poliisiin on vaikea etsiä ratkaisua kyseisiin tilanteisiin. Hallinnollisesti lapsen huolto- ja tapaamisasiat ovat sosiaaliviranomaisen ja hallinto-oikeuden tehtäviä, mutta käytännössä vanhemmat pyrkivät ratkaisemaan tilanteita myös poliisiviranomaisen avulla.

Avioero määritellään lapsen kannalta haitalliseksi myös silloin, kun ero-prosessi kestää vuosia vanhempien asuessa välillä yhdessä ja välillä erillään. Mutkikkaiksi mainitaan tilanteet, joissa isällä tai äidillä on uusi parisuhde, eikä entinen puoliso hyväksy sitä. Myös väkivallan uhkaa saattaa esiintyä. Kärjistyneiden huolto- ja tapaamisriitojen yhteydessä horjutaan poliisi- ja sosiaaliviranomaisen velvollisuuksien välillä. Pyritään kaikin tavoin estämään sosiaalisten ongelmien syntyä. Seuraavassa lainauksessa elämää katsellaan poliisin silmin, mutta näkökulma on lapsen.

Näinä päivinä se vaikeus on tullut siinä, että kun tämmösessä hajallaan olevassa yhteiskunnassa eletään ja perheet hajoo ja on ties monenko kerran isovanhempia mukana. Kun on kerran tai kahdesti, kolmesti erottu ja aina jääny niitä isovanhempia sitten ja sukulaisia. Mihinkä ryhmään se lapsi oikein samaistuu ja kokee kuuluvansa? Ihmisiä

tulee kuin matkahuollossa. Ei oikein tiedä, että kenenkä sisko- tai velipuoli tämä nyt oikein on // Jos ne turvalliset vanhemmat, turvalliset aikuiset sanotaan näin, katoaa sen ydinperheen rikkoutumisen myötä. Sitten on tosi huonosti asiat.
(*Aineistolainaus 80*)

Aikuinen voi kuvitella lasten olevan tällaisen hämmennyksen vallassa. Toisaalta lapsi on elänyt elämäänsä vasta muutamia vuosia, eikä hänellä ole vuosien tuomaa perspektiiviä. Lähiyhteisö on ollut enemmän tai vähemmän hajallaan koko hänen elinikänsä. Sitä hän tuskin on oma-aloitteisesti osannut ihmetellä. Silti tuntuu aiheelliselta kysyä, mihin ryhmään lapsi katsoo kuuluvansa ja keihin hän samastuu, jos arki on kuin hektinen matkahuolto, jonka läpi kulkee tuntemattomia, kiireisiä ihmisiä. Matkahuolto on pelottava paikka lapselle, jonka vierellä ei ole huoltajia. "Sitten on tosi huonosti asiat". Hankaluudet alkavat kasaantua ja pitkittyä. Pulmat alkavat kääntyä sosiaalisiksi ongelmiksi.

Charles Taylor (1995, 81) katsoo, että läheiset ihmissuhteet eivät voi olla kokeiluja, jos niiden avulla pyritään vahvistamaan identiteettiä ja syventämään itsetuntemusta. Vaikka ihmissuhteet voivat katketa, ne eivät toimi pelkästään elämän välikappaleina. Taylorin (1995, 81) mukaan "identiteetit todellakin muuttuvat, mutta kukin meistä muovaa elämästään jo osan eläneen ja elämänsä loppuun jatkavan ihmisen identiteettiä." Lapsuuden pulmista puhuessaan poliisit näyttävät jakavan Taylorin näkemyksen, jonka mukaan ihmisen identiteetin sekä yhteisöllisten elämäntapojen kehittyminen riippuvat olennaisesti lähisuhteisiin liittyvistä kokemuksista ja tulevaisuuteen orientoitumisen tavasta.

5.3 Sosiaaliset ongelmat ja vaikuttamisen haasteet

Alan Proutin (2003, 12–13) mukaan julkinen, lapsia koskeva keskustelu polarisoituu usein. Lasten katsotaan olevan joko uhkien kohteita tai uhkaavia¹⁶. *Uhkien kohteena oleva lapsi* määritellään riippuvaiseksi, haavoittuvaiseksi ja viattomaksi. Huomiota kiinnitetään sosiaalisiin ongelmiin, kuten lapsiin kohdistuviin laiminlyönteihin, köyhyyteen ja turvattomuuteen. Aikuiden tehtävänä on valvoa uhkien kohteena olevia lapsia. *Uhkaavan lapsen* katsotaan olevan vaaraksi itselleen, toisille ja yhteiskunnallisillekin toimijoille. Uhkien kohteena olevia ja uhkaavia lapsia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota yhteiskunnan oirehtimiseen, kuten rikollisuuteen, moraalien rappeutuneisuuteen, kulutusjuhlaan ja taloudellisiin epäonnistumisiin. Lasten väkivaltaisuutta selitetään yleensä ydinperheen hajoisella, yksinhuoltajuudella ja mediassa esitetyllä väkivallalla. Tiedotusvälineissä kirjoitetaan väkivaltarikoksiin syyllistyneistä lapsista melko usein, mikä saattaa aiheuttaa harhakäsityksen siitä, että väkivaltainen käytös olisi yleistä alle 18-vuotiaiden keskuudessa. (Myös Alanen & Bardy 1990, 25; Scott, Jackson & Backett-Milburn 1998, 689; Muncie 1999, 3–7; Kiili 2006, 24.)

Edellä mainitut dikotomiat ovat ääripäitä, joiden väliin sijoitettavia ilmiöitä tarkastelen tässä alaluvussa. Poliisityössä kohdattujen, lapsia koskevien sosiaalisten ongelmien tarkastelu on ollut yksi tutkimuksen tavoitteista. Analysoidessani haastatteluja aineistolähtöisesti havaitsin sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessin kytkeytyvän normeihin. Haastatteluaineisto sisältää myös sellaista lapsia

¹⁶ Proutin esiin nostama jaottelu uhan kohteena oleviin lapsiin ja uhkaaviin lapsiin on taustoittanut myös suomalaista lastensuojeluinstituutiota. Vuonna 1936 säädetyn lastensuojelulain mukaan (52/1936) lastensuojelun tarvetta ja toimia tuli arvioida sen perusteella, oliko lapsi pahantapainen vai turvaton (katso Pösö 1993, 48–66).

koskevaa puhetta, jossa ei ole kyse normeista tai sosiaalisista ongelmista. Tämä puhe hämmentävistä tavoista ja pulmista on kuitenkin suhteessa sosiaalisiin ongelmiin.

Sosiologiassa sosiaaliset ongelmat liitetään tapahtumiin, jotka ovat ristiriidassa yleisten arvojen kanssa (esimerkiksi Rubington & Weinberg 1995, 4). Sosiaalinen ongelma on asiantila, joka määritellään epätoivottavaksi ja jonka nähdään jollakin tavoin uhkaavan vallitsevaa järjestystä. Ongelmaa voidaan yrittää muuttaa tai ratkaista. Vaikka sosiaalisella ongelmalla olisi eri yhteiskunnissa sama nimi, ongelman sisällöllinen merkitys voi vaihdella. Ongelman tulkinta muuttuu ajan ja paikan mukaan. Yhteiskunnallisilla rakenteilla ja järjestyksillä vaikutetaan sosiaalisten ongelmien muodostumiseen tai häviämiseen. (Jamrozik & Nocella 2000, 199–200.) Toisin sanoin "(o)ngelma on sosiaalinen, jos ja vain jos tilanne tai toiminta tavalla tai toisella koskettaa muiden ihmisten elämää, vähintään herättäen jonkinlaisen moraalisen reaktion". Yhteiskunnalliset toimijat ottavat sosiaalisen ongelman puheeksi ja suuntaavat voimavaroja sen lievittämiseen. (Hakkarainen, Ruonavaara & Wiberg 1993, 286–287.)

Sosiaalisten ongelmien määrittely edellyttää ihmisten välisiä konkreettisia tapahtumia. Määrittely aiheuttaa myös kiistoja, joihin yhteiskunnalliset toimijat reagoivat. (Holstein & Miller 1997; Best 1994, 8.) Yhteiskunnallisia toimijoita ovat muun muassa poliisit. Esimerkiksi esimiesasemassa oleva poliisi päättää siitä, milloin ihminen on toiminut siten, että pakkokeinolain (450/1987, 3 § ja 6 §) mukaiset pidättämisen edellytykset täyttyvät. Poliisi perustaa näkemyksensä tuomioistuinten aiempiin tuomioihin sekä rikoslakiin (39/1889). Tietyt ilmiöt määrittyvät sosiaalisiksi ongelmiksi myös niitä koskevien parannuspyrkimysten vuoksi. Sosiaalisia ongelmia määritellään osana viranomaistyötä eri ammattikuntien vaikuttaessa toinen toisiinsa. Esimerkiksi sosiaali- ja oikeusinstituutiot lähestyvät ihmistä muun muassa sen mukaan, minkä instituution asiakas hän on. Ammattilaisten ohjatessa ihmisiä palvelujen piiriin he tuottavat samalla sosiaalisten ongelmien määritelmiä. (Cohen 1985, 101–102, 195–196; Holstein & Miller 1997; Marx 2002, 8.)

Aineistoanalyysissä olen tulkinnut sosiaalisiksi ongelmiksi asiantilat, joita haastateltavat pitävät poikkeavina ja väärinä. Sosiaaliset ongelmat ovat pitkiä tai vakavia hankaluuksia. Raja pulmiin ei kuitenkaan ole selkeä. Toisen poliisin puheissa tietty asiantila nähdään pulmana, kun toinen määrittää sen sosiaalisesti ongelmaksi. Vaikka sosiaalisille ongelmille annetaan aktiivisesti sisältöjä, ongelman ratkaisumahdollisuuksia tutkimusaineistossa pohditaan melko vähän. Osa haastateltavista pyrkii työssään estämään ja korjaamaan sosiaalisia ongelmia. Osa sanoutuu tietyissä tilanteissa irti vaikuttamispyrkimyksistä. Usein sosiaalisiin ongelmiin vaikuttamista ei pidetä ensisijaisesti poliisien tehtävänä tai poliiseilla ei koeta olevan edellytyksiä reagoida sosiaalisiin ongelmiin.

Seuraavissa luvuissa kirjoitan näkemyksistä, joita haastatellut poliisit liittävät lapsia koskeviin sosiaalisiin ongelmiin. Jotkut näkemyksistä sisältävät sosiaalisten ongelmien syiden ja seurausten pohdintaa. Joissakin kohdin keskitytään tarkastelemaan tiettyjä ongelmia erityisesti poliisiviranomaisen näkökulmasta.

Vanhempien epätoivisuus ja väsymys

Poliisit tuottavat moraalijärjestyksestä niin normeihin, pulmiin, hämmentäviin tapoihin kuin sosiaalisiin ongelmiinkin liittyvän vastuupuheen avulla. Sosiaalisiksi

ongelmiksi määrittyvät *vanhempien vastuuttomuus* ja *yhteistyöhaluttomuus* ovat seurausta epätoivoisuudesta tai väsymisestä. Poliisien näkökulmasta katsottuna vanhempi vetäytyy lastaan koskevasta vastuusta. Vanhempien vastuuttomuutta korostavat näkemykset ovat esillä myös brittiläisissä toimenpideohjelmassa (esimerkiksi Jamieson 2005, 183). Ongelma tiedostetaan siis kansainvälisesti. Vanhempien vastuuttomuus ilmenee erityisesti tilanteissa, joissa rikosoikeudellisen vastuukäytännön ylittänyt nuori on rikoskierteen vuoksi jatkuvasti poliisikuulusteluissa. Huoltaja osallistuu lapsen kuulusteluihin entistä harvemmin.

On tämmösiäkin, ettei sitä pidetä oikein yhtään minään. Se nyt jo kuvastaa, että kun lapsi on pyydetty, tai nuori, tänne kuulusteluun, että ei vanhemmilla oo kiinnostusta sitte tulla kuulemaan, mitä on tapahtunut.
(*Aineistolainaus 81*)

Vanhempien katsotaan toimivan vastuuttomasti, jos he eivät puutu lapsen normirikkomuksiin, kun ne tulevat ensimmäisen kerran ilmi. Vastuuttomuuden taustalta ilmenee toisinaan vanhempien omia ongelmia. Poliisi ei tavoita vanhempia, koska nämä ovat omilla rientoillaan tai vanhempi ei reagoi poliisien saattamana kotiin palaavaan lapseensa. Nuori huolehtii itse asioistaan ja pohtii yksin ongelmiaan. Vanhempi keskittyy itseensä, ei lapseensa. Vanhemman vastuuttomuus tulkitaan itsekkyudeksi ja vanhempien välinpitämättömyyden katsotaan varjostavan lapsen elämää.

Ikävin puoli on se, että huomaa, että vanhempia ei saa kiinni mistään. He on itse jossakin omilla reissuissaan tai vastaa tuhannen päässään puhelimeen jostakin, mistä milloinkin. Tai sitten se, että vanhemmat on luopunu siitä vanhemmuudestaan. Sen näkee selvästi, että menee jonnekin asuntoon ja siellä ei paljon tv-ohjelman kattelu tunnu keskeytyvän, jos sinne tuodaan lapsi. Että se on vähän, että aijaa. Tee itelles iltapalaa. Ne on ne kaikista huolestuttavimmat. Ja niistähän me aina ilmoitetaan sitten sosiaaliviranomaiselle, jos me havaitaan, että nyt tää peli on niinku tässä vaiheessa, että se vanhempi on tavallaan, jos sitä on koskaan ollutkaan, mutta menettänyt sen vanhemmuutensa täysin. Että se, että joku neljä-, viistoista-vuotias elää täysin omaa elämäänsä.
(*Aineistolainaus 82*)

Äärimmäisen hälyttävänä pidetään tilanteita, joissa vastuusta vetäytyminen näkyy vanhempien voimakkaana kyllästyneisyytenä, kiinnostuksen puutteena tai välinpitämättömyytenä. Vastuuttomuudeksi luetaan vanhempien kevyt tai vähättelevä suhtautuminen lapsen tekemiin rikoksiin. Jotkut vanhemmista pitävät poliisitoimia tarpeettomina ylireagoineina. Seuraavissa aineistolainauksissa haastateltavat kertovat vanhempien äärimmäisistä turhautuneisuuden osoituksista, jotka ovat kuitenkin harvinaisia. Poliisi tulkitsee vanhempien käytöksen lapsensa kasvattamisesta luopumiseksi. Vanhemmat esittävät toiveita tai vaateita siitä, että lapsi jäisi virkavallan käsiin – viranomaiskontrollin alle.

Poliisi: Jotkut sanoo, että haista pee. Ei kiinnosta patkääkään. Pistäkää vaikka vuodeks linnaan.
Minna: Niinkö?
Poliisi: Joo, kyllä. Ne on niin kypsny jo siihen. Yleensähän ne oireet on alkanu siellä kotona jo paljo paljo aikasemmin, ku ne meidän kans joutuu tekemisiin.
(*Aineistolainaus 83*)

Mutta sitten on semmosiakin, että mitä te sitä tänne tuotte. Viekää putkaan. Tämmösiäkin joskus tulee, mutta ne on aika harvinaisia. Kyllä niitä aina silloin tällöin. Siellä on niinku tavallaan menetetty se peli siellä kotona.
(*Aineistolainaus 84*)

Aineistoni mukaan viranhaltijan ja lapsen välinen vuorovaikutus nousee merkitykselliseksi, kun vanhemmat vetäytyvät. Jos lapsella ei ole lähiyhteisössään aikuista, johon hän voisi tukeutua, lapsen tilanne on hyvin hankala. Lapset reagoivat tilanteeseen eri tavoin. Jotkut heistä ajautuvat rikoskierteisiin.

Kärjistynyt kapinallisuus

Joel Bestin (1994, 9–11) mukaan kapinallisiksi määritellyt lapset käyttäytyvät aikuisten odotusten vastaisesti. He tekevät aikuisia harmittavia valintoja, joita aikuiset yrittävät kontrollitoimin estää tai korjata. Kapinalliset lapset kohtaavat yleensä oikeusviranomaisia, jotka pyrkivät ohjaamaan lapsia norminmukaisiin valintoihin. Kapinallista käytöstä selitetään usein ulkoisilla seikoilla, kuten huumaiden käytöllä. (emt.)

Poliisit havaitsevat kuitenkin huomattavia kapinallisuuteen liittyviä eroja. Lasten tekemiä rikoksia koskevissa puheenvuoroissa kuvataan sekä pulmia että sosiaalisia ongelmia. Rikoksen tekeminen ei siis välttämättä määrity sosiaalisesti ongelmaksi, vaikka näin yleisesti yhteiskunnassa ajatellaan. Lapsen tekemä rikos määrittyy sosiaalisesti ongelmaksi sen perusteella, miten lapsi asennoituu ympärillään oleviin aikuisiin ja miten hän rikkoo normia. Ongelmanmäärittely pohjautuu aikuisten ja lapsen välisten suhteiden määrittelyyn, johon vaikuttavat rikoksen tehneen lapsen ikä, rikosnimike sekä poliisien käsitys lapsen elämäntilanteesta.

Sosiaalisesti ongelmaksi määrittyvästä *yhteistyöhaluttomuudesta* puhuessaan poliisit viittaavat pääasiassa rikoskierteessä oleviin nuoriin. Nuoret ovat jatkuvasti poliisikuulusteluissa, mutta he jatkavat rikosentekoa kiinni jäämisestä huolimatta. Poliisiauktoriteetin asema näyttää nuoren silmissä katoavan, kun nuori ja poliisi ovat kohdanneet useita kertoja. Ensimmäisiin kuulusteluihin sisältyy yleensä moraalikeskusteluja rikosten seurauksista. Näin poliisit pyrkivät ehkäisemään rikoskierrettä. Useat haastateltavat kuitenkin toteavat, että rikoskierteessä olevien nuorten kuulusteluissa keskitytään pääasiassa tapahtuneen rikoksen selvittämiseen. Haastateltavien mukaan poliisitoimin on vaikea vaikuttaa rikoksia uusivien nuorten tilanteeseen.

Siellä on monennäkösiä nuoria. Siellä on viistoistavuotiaita, jotka on jo niin kovia, kun ne ensimmäisen kerran. Tai nuorempiakin, jotka joutuu poliisiin kans tekemisiin. Ne sylkee silmille ja haistattaa kaikki mahdolliset. Sen melkein heti näkee, kun ottaa tuohon vastapäätä, varsinkin ku niissä on yleensä vanhemmat mukana. Ja vanhempien suhtautuminen asiaan. Sen melkein heti näkee, että se on meidän jatkuva tuleva asiakas. / / Kyllä mä niitä palopuheita pidän sellasille nuorille, jotka mä nään, että se vielä tehoaa, että ne on vähän säikkyjä. Mutta sitte ku tulee se, joka tuossa suurin piirtein silmille sylkee, niin en mä enää siihen jaksaa panostaa. Se on jo liian moni porras (noustu). Tiestysti pitäis just sen takia, mutta ku ei siitä oo mitään hyötyä.
(*Aineistolainaus 85*)

Poliisit kertovat, että nuoren yhteistyöhaluttomuus ilmenee usein uhmakkuutena. Uhmakas nuori asettuu vanhempiaan ja poliiseja vastaan. Vaikuttaa olevan yhä dentekevää, kuka nuorelle puhuu ja mitä hänelle sanotaan. Nuorten ja vanhempienkin käytöksestä tehdään yhteistyöhaluun liittyviä tulkintoja ja ennustetaan tulevaa rikoskäyttäytymistä. Edeltävässä lainauksessa haastateltava tuottaa lapsuuteen liittyvää moraalijärjestystä tarkastelemalla omaa suhtautumistaan nuoriin. Nuoret hän näkee joko ohjauksesta opiksi ottaviksi tai auktoriteettien näkemyksistä piittaamattomiksi. Poliisin tulkinta nuoren yhteistyöhalusta tai -haluttomuudesta vaikuttaa siihen, miten poliisi itse panostaa vuorovaikutukseen ja rakentaa suhdetta nuoreen. Nuoren ohjaaminen koetaan vaikeaksi, jos nuori ei suostu vuorovaikutukseen aikuisen kanssa.

Poliisit selittävät nuorten rikollista käyttäytymistä samansuuntaisesti kuin aihetta tutkimuksin lähestyneet. Skotlantilaisen Bill Whyten (2004, 401–408) mukaan vanhempien kasvatuskäytännöt, vanhempien ja lasten välinen kiintymys, materiaaliset resurssit sekä fyysinen ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymiseen. Nuoren hyvinvointia edistää vahva side vähintään toiseen vanhempaan. Rikoksia tehneiden nuorten välit vanhempiin ovat usein epävakaita ja heillä on vaikeuksia koulussa. Yleensä heitä on laiminlyöty varhaislapsuudessaan.

Myös Suomessa on saatu edellä mainitun kaltaisia tutkimustuloksia. Juhani Iivari (1996, 124–125, 140–142) on todennut, että vanhempien parisuhteen kariutuminen ja alempi sosiaaliluokka korreloivat nuoren rikollisen käyttäytymisen kanssa. Iivarin mukaan vahvat ja negatiivisviritteiset vertaisryhmäkontaktit syventävät ongelmia. Myös huono koulumenestys ja rikollinen käyttäytyminen ovat vahvassa yhteydessä toisiinsa. Rikoskierteessä olevien nuorten saamat tuomiot eivät näytä ehkäisevän uusia rikoksia. (emt.) Janne Kivivuoren mukaan nuorten keskuudessa ilmenee väkivaltaisuutta pääsääntöisesti silloin, kun ongelmat kasautuvat ja perhetilanteeseen liittyy useita riskitekijöitä (katso Kivivuori 2002b, 59–60; Kivivuori 2006, 15).

Päivi Honkatukia (1998) ottaa tutkimuksessaan huomioon sukupuoli- ja ikäkysymykset nuorisoriikollisuuteen liittyen. Tutkimustuloksen mukaan tiivis suuntautuminen kaveripiiriin ja irrallisuus vanhemmista lisäävät nuorten rikosten tekoa. Eniten rikoksia tehdään 15-vuotiaana. Rikoksiin syyllistyminen vähenee, kun ikävuosia tulee lisää. Tyypillisiä poikien tekemiä rikoksia ovat väkivaltarikokset, ilkivalta ja ajoneuvoihin liittyvät rikokset. Tytöt syyllistyvät poikia useammin päihdehakuiseen lääkeaineiden käyttöön. Tytöt, jotka käyttävät huumeita, aloittavat käytön poikia nuorempina. Myymälävarkaudet ovat yhtä yleisiä poikien ja tyttöjen keskuudessa. Tytöt pidättäytyvät rikosten tekemisestä poikia useammin, minkä Honkatukia tulkitsee juontuvan normatiivisesta ruumiillisesta naiseudesta (vastahyökkäykseen ei ryhdytä, omaa ruumista varjellaan, eikä uskota kykyihin käyttää esimerkiksi nyrkkejä), tytön seksuaalisesta maineesta (hyvää mainetta suojellaan ja maineen kyseenalaistavia tilanteita vältellään), ihmissuhdesuuntautuneisuudesta (hoiva ja vastuun ottaminen muista sekä muiden ja omien ihmissuhteiden vahingoittamisen varominen) sekä rikosten tekemisen ja normaalin naiseuden toistensa poissulkevuudesta. (Honkatukia 1998, 83, 229–242.)

Osa haastateltavista jäsentää puhettaan sukupuolierottelujen avulla. Rikoksia tehneistä lapsista ja nuorista puhuessaan poliisit näyttävät ajattelevan usein poikia. Aineistolainauksessa 86 poliisi tuo esiin yleisen käsityksen siitä, että nujakoinnit kuuluvat poikien elämään. Poliisiasiaksi ne tulevat siinä vaiheessa,

kun lapset ja heidän vanhempansa etsivät rajaa nujakointien ja liian rajujen yhteenottojen välillä. Myös törkeistä rikoksista ja vankilatuomioista keskustellaan poliisien mieliin nousivat rikoksia tehneet pojat. Aineistossa on muutamia mainintoja tytöistä, jotka ovat kuulusteluissa yhteistyöhaluttomia. Poikienkin yhteistyöhaluttomuuden kuvauksia aineistossa on. Kaiken kaikkiaan poikien käytös- ja toimintatapojen kirjo tulee tyttöjen tapoja selkeämmin esiin, koska pojista puhutaan enemmän näiden teemojen yhteydessä.

Tietyllä tavalla poikien ulkotouhuihin kuuluu välillä semmonen paininheitto ja nujakointi. Sille ei mitään mahdeta, kun pojat opettelee tuolla elämään, niin siellä pien-tä on. Ja siellä sitten joskus ymmärtämättömyyttään tehdään, tehdään sitten liikaa.
(Aineistolainaus 86)

Monta kertaa on ollu sillä tavalla, että varsinkin tytöt on sellasia, että ne sanoo, että minä en puhu. Ja ei ne kans puhu sitten, jos kerran isä ja äiti on läsnä tuossa.
(Aineistolainaus 87)

Poliisien haastatteluissa *norminvastaisella toiminnalla* viitataan yleisimmin nuorten rikoskierteisiin ja nuorisorikollisiksi käsitettyihin nuoriin. Rikoskierre koskee pientä osaa nuorista. Näiden nuorten kanssa poliisi on kuitenkin jatkuvasti tekemisissä. Ongelmalliseksi rikoskierre määritellään siksi, että moni jatkaa rikosten tekemistä poliisikuulusteluista huolimatta. Tuomioidenkaan ei nähdä aina vaikuttavan. Nuorisorikollisiksi määrittyvät siis yli 15-vuotiaat, jotka ovat ylittäneet rikosoikeudellisen vastuuikärajan ja syyllistyneet toistuvasti rikoksiin. Heidän tekojensa kerrotaan kovenevan kerta kerralta. Nuorisorikollinen saattaa tehdä rikoksia yksinään. Normirikkomuksia ei selitetä johdattelevilla kavereilla tai hetkellisillä päähänpistoilla, sillä tekoihin liitetään suunnitelmallisuutta. Nuorisorikollinen tavoittelee hyötyä ja on tietoinen yhteiskunnallisista normeista, mutta siitä huolimatta rikkoo niitä. Hän tekee "suunnitelmallisia nuorisorikoksia" (katso myös Kääriäinen 1994, 41, 44–46).

Mä pidän (nuorisorikollisina) semmosia, jotka toistuvasti syyllistyy rikoksiin eli ajautuu. Jossain määrin itsekin valitsee tämmösen rikollisen uran itselleen. Useesti ne valinnat tehdään tossa // ikäluokasta 13-14, siinä välissä. Alkaa se semmonen pikkunen rötöstely. Siellä on kaverit nyt sitten yli kaksikymppisiä ja se on se sama tahti jatkuu.
(Aineistolainaus 88)

Poliisien tietoon tulleet yksittäisetkin teot saattavat kertoa vakavista vaikeuksista. Tällaisia tekoja ovat väkivaltarikokset ja riippuvuudeksi kehittynyt päihteiden käyttö. Nuorten väkivaltarikokset ovat joidenkin haastateltavien mukaan raaistuneet. Väkipalta on silmitöntä, eikä seurauksista tunnuta välittävän. Haastateltavat kuvaavat etenkin kodeissa kärjistyneitä tilanteita ja aggressiivisuuden purkauksia.

Vanhempien kanssa välit on niin hakauksissa, et se menee räiskäämiseksi ja paikkojen särkemiseksi. // Alkoi lentää tietokonetta ja kaikkea mitä käteen sattuu ja kaikki palasiksi. Mutta nää on ihan ääritapauksia nämä sitten.
(Aineistolainaus 89)

Yksi yleisesti mainittu normirikkomus on riippuvuudeksi muodostunut päihteen käyttö, jolla selitetään myös muuta norminvastaista toimintaa. Nuorten tekemiä varkauksia selitetään muun muassa tarpeilla rahoittaa huumeidenkäyttöä. Huumeriippuvuus näyttää muuttavan nuoren arvomaailmaa. Aineistossa on mainintoja huumausaineita käyttävistä kaveriporukoista, joissa esiintyy vahvaa sosiaalista painetta. Kaveripiirin painostus on niin merkittävä, että yhteiskunnan ja lähiyhteisön auktoriteettien näkemykset jäävät toissijaisiksi. Vaikka ongelmia määriteltäessä kiinnitetään usein huomiota nuoren lähisuhteisiin, aina ongelmia ei selitetä perhetilanteella. Päihderiippuvuuden nähdään suurelta osin selittävän syvenevää rikoskierrettä.

Tulee siihen aineeseen pikkuhiljaa se riippuvuus ja sitä pitää saada. Ja sitten tulee nämä rikoskierteet. Sit se ei ookkaan enää hauskaa, vaan se on kovaa hommaa duunata jotaki. Amfetamiinin tai heroiinin käyttäjä sen päivärahan. Tai sen rahan tarpeen, minkä hän päivässä niihin aineisiin tarvii, niin varastamalla tai rikoksia tekemällä.
(*Aineistolainaus 90*)

Et just tämmöset huumausaineitten ympyröissä olevat. Siinä on niin suuri se sosiaalinen paine jo niillä kaveripiirissä. Tämmösissä hasisringeissä sun muuta. Ei siinä poliisin auktoriteetilla oo, eikä puheilla enää mitään merkitystä.
(*Aineistolainaus 91*)

Jotkut pahoinpitelyhommat tuossa kylällä. Kyllä ne yleensä porukalla tehdään. Kyllä siinä vähintään se kaks on. Siinä porukassa selvästi se tyhmyys tiivistyy. Kun yks tekee, niin muut seuraa, vaikka olis periaatteessa sitä vastaan. Siinä on se ryhmä graffitihommissa. Jokaisella on ne omat taginsa. Ei ne nyt ryhmänä, laumana liiku tuolla, mutta se on se ryhmä. Yks käy sitten merkkaillemassa niitä tuonne.
(*Aineistolainaus 92*)

Haastatteluissa on myös esillä ajatus nuorten kollektiivisesta toiminnasta pahan-teossa; kun yksi rikkoo paikkoja, muut seuraavat esimerkkiä. Graffiteja tekevät nuoret ja pahoinpitelyihin syöllistyvät nuoret toimivat yleensä kaveripiiristä käsin. Erään haastateltavan mukaan myös huumeidenkäyttöä ohjaa kaveripiirissä omaksuttu ideologia – ei ainakaan pelkästään yksilöllinen motiivi. Huumausaineita käyttävästä kaveripiiristä yksittäisen nuoren on vaikea irrottautua. Kaveripiirin tavoin käyttäytyvän nuoren itsetuntoa kuvataan heikoksi. Nuori hakee kavereiltaan hyväksyntää sekä vahvistusta ja uskottavuutta omalle roolilleen.

Kahdessa edeltävässä lainauksessa määritellään kaveripiirin ja rikoksenteon välistä suhdetta. Norminvastaisesti käyttäytyvät nuoret ovat seurassa, jossa rikoksenteo sallitaan ja jossa muutkin tekevät rikoksia. Havainto vahvistaa Christina Salmivallin (2005, 130) tutkimustuloksia, joiden mukaan nuori saattaa tehdä yhdenmukaisuuden paineen vuoksi tekoja, jotka hän muutoin jättäisi tekemättä. Nuori ystävystyy kaltaisikseen kokemiansa ikätovereiden kanssa. Sosiaalinen maine on nuorille tärkeä. Esimerkiksi graffareiden alakulttuurin perustana on sosiaalinen maine, ei niinkään nuorten keskinäinen vuorovaikutus tai yhdessä oleminen. (emt., 138–139.)

Colin Websterin, Robert MacDonaldin ja Mark Simpsonin (2006) mukaan rikosura ei aina noudata odotettua kurssia. Odottamattomat hetket kääntävät toisinaan ihmisten suunnan pois rikollisuudesta tai päinvastoin ohjaavat rikosten tekemiseen. Kriittisten elämäntapahtumien on siis todettu vaikuttavan rikoskäyttäytymiseen. Esimerkiksi läheisen kuolema tai sairaus vaikuttaa olennaisesti

nuoren elämänhallintaan. Aikuisuuteen kasvaminen ei ole linearista, vaan toisinaan kaoottista ja ennustamatonta. Edellä mainitut tutkijat katsovat, että rikollisuutta tarkasteltaessa tulisi ottaa huomioon elämäntarina, paikka ja sosiaalinen rakenne. (Webster, MacDonald & Simpson 2006, 11–18.)

Lapsi perheen päätöksentekijänä

Kun poliisi kohtaa äärimmäisen vahvasti kapinoivan nuoren, hän tapaa usein myös keinottomalta tai neuvottomalta vaikuttavan vanhemman. Vanhempien *keinottomuuteen* ei poliisien puheissa liitetä vastuuttomuuteen kytkeytyvää välinpitämättömyyttä.

Se riippuu siitä ydinperheestä, että onko siellä lapsi jo valmiiksi se, joka ohjaa perheen toimintaa. Jos se on niin kovapäinen, omatahtonen, että se on alistanut ne vanhemmat, että itse asiassa ne vanhemmat on siinä lapsen roolissa ja lapsi johtaa koko orkesteria. (Aineistolainaus 93)

Poliisien mukaan keinottomuutta viestivät vanhemmat eivät ole asettaneet lapselleen selkeitä rajoja tai lapsi ei suostu noudattamaan niitä. Vanhempi pyrkii luomaan kontaktin nuoreen, mutta heidän välilleen ei synny yhteisymmärrystä. Lapsi näyttää suhtautuvan välinpitämättömästi vanhempansa opastukseen. Perheenjäsenten asemat ovat saattaneet kääntyä pääläelleen. Nuori päättää ja vanhempi mukautuu.

Monet äidit sanoo, että ku mä en pärjää ton lapsen kanssa. Mikä siinä on, ku sen kanssa ei pärjää. No eihän sen kanssa pärjää, jos ne keskustelut jää siihen, ku tullaan töistä ja aamulla kiireellä lähdetään töihin tai kouluun. Kyllä se on joskus tehtävä, että nyt istutaan. Ei se tarvi muuta ku sen, että kysyy siltä lapselta, että hei, miten sulla menee. (Aineistolainaus 94)

Poliisi: Väsymyksen ja neuvottomuuden ilmauksia. Niitä on tullut kyllä. Että mitä tän kanssa vois tehdä tai sanotaan, että kaks vuotta sitten vielä, heillä ei ollut yhtään mitään. Nyt tulee joka viikko jotakin. Sanokaa, mitä tän kanssa olis tehtävä.

Mimma: Haetaan poliisilta sitä tukea siihen tilanteeseen?

Poliisi: Tavallaan haetaan ja viestitetään ehkä sitäkin, että on me nyt jotakin yritetty, mutta ei me pystytä enempään. Että tavallaan pyydetään sitä, että älkää nyt hirveesti meitä syyttäkö.

(Aineistolainaus 95)

Vanhempien neuvottomuus tulee esiin myös poliisien ja vanhempien välisissä keskusteluissa. Poliisi-interventiosta haetaan apua negatiivisen kehityksen pysäyttämiseen. Nuoren tilanteesta on saatettu neuvotella sosiaalityöntekijöiden kanssa vailla toivottuja tuloksia. Poliisit kertovat joidenkin vanhempien toivovan, että poliisitoimet herättäisivät kuuliaisuutta lapsessa. Neuvoton vanhempi kysyy poliisien näkemyksiä hyvistä menettelytavoista. Poliisilta haetaan myös ymmärrystä.

Selkeästi tunnistettavat ongelmat

Poliisien mukaan vanhempien vakavat ongelmat vaikuttavat haitallisesti lasten elämään. Päihdeongelmat ovat haastatteluissa muita enemmän esillä. Sekavaan arkeen liittyy toistuvaa väkivaltaa ja lasten heitteillejättöä. Poliisit kertovat joidenkin lasten seuraavan vanhempien ja heidän ystäviensä päihtymistä ilta toisensa jälkeen siihen saakka, kunnes ulkopuoliset puuttuvat tilanteeseen.

Lapsen turvallisuuden järkkymistä kuvataan kotihälytyshavaintojen perusteella. Kotihälytystehtävää hoitava partio saattaa kohdata lapsen, joka pelkää sekä vallitsevaa perhekriisiä että poliiseja. Pelokas lapsi vetäytyy yleensä sivummalle, eikä pääsääntöisesti hae turvaa poliisipartiosta. Poliisit ovat todistamassa akuuttia tilannetta, mutta eivät yleensä sitä, millaisia vaikutuksia tulehtuneella perhetilanteella on lapsen elämään pitkällä aikavälillä.

Kasvuympäristön turvattomuutta määriteltäessä kerrotaan kodin hoitamattomuudesta. Jos kotihälytyskohteessa vanhat ruuat ajelehtivat pöydällä, eikä jääkaapissa ole ruokaa, poliisi kyseenalaistaa myös perheen mahdollisuudet kiinnittää huomiota lasten tarpeisiin. Yleisilmeeltään epäsiisti koti ja tyhjät olutpullot ovat poliisille merkkejä turvattomasta kasvuympäristöstä. Kodin olosuhteiden tulkitaan siis kertovan omaa tarinaansa vanhempien selontekojen rinnalla. Poliisi saattaa hakea vertailupohjaa myös omasta kodistaan. Arvioidensa perusteella poliisi tekee päätöksiä esimerkiksi siitä, ilmoitetaanko lapsiperheen tilanteesta sosiaaliviranomaiselle. Seuraavasta puheenvuorosta on tulkittavissa epäily vanhemman päihdeongelmasta.

Me mentiin sitte paikalle. // Piha aivan hirveessä kunnossa, siis jos ajatellaan, että siellä kulkee (alle kouluikäisiä) lapsia, niin siellä voi tapahtua ihan mitä vaan. Lelut pitkin pihaa. // Se eteinen // useita kasseja olutpulloja tyhjiä. Tupakkiaskeja tyhjiä varmaan sata siinä oviaukossa. Se nainen tuli siihen meidän kans juttelemaan, suostui jopa puhaltamaan. Oli hiukan nauttinu, pari olutta. Mutta hirveesti peitteli sitä asuntoa. Se veti oven tiukasti kiinni, eikä päästäny meitä sinne. Mutta mä sitten pyysin, että saadaanko me nähdä lapset, ku ne kuulemma oli hereillä. Kello oli jotain yks yöllä. Se sanoi, että ok. Ja siellä ne oli sängyssään // kurkki. Ja se kämpppä oli aivan järkyttävä.
(*Aineistolainaus 96*)

Haastatteluissa on melko paljon mainintoja lähisuhdeväkivallasta. Tästä teemasta olen kirjoittanut myös kotihälytyksiä koskevan luvun yhteydessä (katso sivut 76-84). Väkivallan näkemisen katsotaan aiheuttavan traumoja lapselle. Poliisin mukaan pelko tekee kasvavassa lapsessa tuhoa, ja vanhempien käyttäytymismalli saattaa siirtyä sukupolvelta toiselle (myös Peled 1996, 277-282). Aiempien tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivaltaa todistaneet lapset eivät yleensä puhu näkemästään, vaikka ymmärtävätkin tapahtumat jollakin tasolla. Väkivallan kohteena olleen aikuisen lapsetkin elävät väkivallan uhan alla. Äidit pyrkivät suojelemaan lapsiaan ja peittämään väkivallan seurauksia. Väkivallasta ei puhuta, eikä tunteita näytetä avoimesti. Lapset suojelevat äitiään kätkemällä väkivallan aiheuttaman pelkonsa. Tutkijat peräänkuuluttavat äidin ja lasten välistä avointa ja rehellistä keskustelua. Lapset itse kokevat saavansa eniten tukea perheenjäseniltä tai ystäviltä, eivät niinkään virallisilta auttajatahoilta. (Edleson 2001, 91; Mullender ym. 2003.)

Selkeesti huomaa, että ne (kotihälytystä vaatineet tilanteet) vaikuttaa niihin lapsiin aivan älyttömästi. Jopa niin että ne on ihan. Ei niiltä saa sanaa suusta. Ne on järkyttyneitä. Pelkästään jo se huutaminen esimerkiksi, saatikka sit ku sielä heiluu työkalut ja nyrkit. (Aineistolainaus 97)

Zvi Eisikovitsin ja Zeev Winstokin (2001, 205) mukaan vanhempien odotuksilla on vaikutusta siihen, miten lapset kokevat vanhempien välisen väkivallan. Vanhempien näkemysten ja käytöksen lisäksi lasten ajatuksiin vaikuttavat perheen ulkopuoliset tahot, kuten muut merkittävät aikuiset, ikätoverit ja organisaatiot, joiden toimintaan lapset osallistuvat. Lasten todellisuus rakentuu siis neuvotteluprosesseista, joissa havainnollistetaan ja selvennetään asioiden syitä sekä annetaan tapahtumille merkityksiä. (Eisikovits & Winstok 2001, 203–205.) Tähän poliisitkin viittaavat kertoessaan lasten erilaisista tavoista reagoida lähisuhdeväkivaltaan. Kuvaukset tulevat esiin tutkimusraportin eri luvuissa. Lähisuhdeväkivalta määritellään lähes kiistatta sosiaalisesti ongelmaksi. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina. Esimerkiksi asenteet lasten ruumiillista kurittamista kohtaan ovat olleet ristiriitaisia ja ovat sitä edelleen.

Suomessa lasten pahoinpitelyt alettiin nähdä sosiaalisena ongelmana 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, kun kansainvälisten tutkimusten ja keskustelujen myötä kyseenalaistettiin lasten kaltoinkohtelua ja ruumiillista kuritusta. Etenkin sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaiset vaativat toimenpiteitä ongelman tunnus-tamiseksi ja minimoimiseksi. Suomen lainsäädännössä lapsen pahoinpitely ja etenkin seksuaalinen hyväksikäyttö on määritelty tarkasti. Kun aikaisemmin kunnallisen lastensuojelun yhteydessä ilmi tulleet pahoinpitelyt käsiteltiin usein sosiaalityön keinoin, 2000-luvun Suomessa asian juridinen ulottuvuus painottuu. Sosiaaliviranomainen tekee poliisille tutkintapyynnön lapsen pahoinpitelyepäilystä. Poliisit vastaavat terveys- ja sosiaaliviranomaisten kanssa yhteistyössä asian selvittämisestä. Lapsen pahoinpitely käsitetään väkivaltaongelmaksi ja rikokseksi, jota pidetään rangaistavana. Ohjeistusten myötä pahoinpitelyyn puuttuminen on terävöitynyt. Päämääränä on turvata lapsen asema ja oikeus suojeluun riippumatta perhetilanteesta tai perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. (Pösö 1995, 35–37, 43–47; Taskinen 2003; Hurtig 2003, 182–183.)

Joel Best (1994, 9–11) kutsuu aikuisten poikkeavan käytöksen kohteena olevia lapsiuhreiksi. Lapsiuhreja pyritään suojelemaan heitä vahingoittaneilta aikuisilta. Lapsia autetaan myös suojelemaan itseään. David Finkelhor ja Janis Wolak (2003) ovat todenneet, että nuoriin uhreihin kohdistuvat rikokset tulevat harvemmin poliisin tietoon kuin aikuisuhreihin kohdistuvat rikokset. Tutkimusaineistossani *lapsen uhrius ja vanhempien uhkaavuus* on useimmiten esillä silloin, kun puhutaan vanhempien välisestä väkivallasta. Lapsi käsitetään uhriksi, vaikka hän ei olisi väkivallan välitön uhri, koska fyysisen väkivallan näkemisen katsotaan vaikuttavan kielteisesti lapsen kehitykseen.

Yleensä sielä on joko toinen vanhemmista tai molemmat päissään. Tulee sitä riitaa, käsiks käymistä. Se on ihan selvää, että ei se nuorella hyvää tee, että jos sielä kotona on sellasta. Ei se voi olla vaikuttamatta, että onhan se ihan selvä. Tietysti se vaikuttaa erilailla eri-ikäisiin, mutta on se sitten ikä mikä tahansa, niin jollakin tavalla se vaikuttaa. (Aineistolainaus 98)

Erittäin vaativiksi kuvataan tilanteita, joissa vanhemmat ovat loukanneet lapsen koskemattomuutta (lasten seksuaaliset hyväksikäytöt ja pahoinpitelyt). Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä puhuessaan haastateltavat ovat varovaisia. He tarkastelevat aihetta institutionaalisesti kuvaamalla prosessia, joka epäilyn ilmenemisestä seuraa. Ilmiötä lähestytään työtehtävänä, eikä tätä sosiaalista ongelmaa lähdetä haastatteluissa tarkastelemaan yksityiskohtaisesti. Lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen tutkintaa pidetään niin vaativana, että se jätetään asiaan erikoistuneiden poliisien tehtäväksi. Yleensä haastateltavat lukevat itsensä poliiseihin, joilla ei ole tarpeeksi koulutusta ja kokemusta lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen tutkinnasta. Lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen tutkinta määritellään henkisesti erittäin raskaaksi.

Poliisi: Mutta ehkä jotain vaativiin tilanteisiin, mitä onneksi nyt ei oo mun kohdalle sattunu. Näitä, mitä nyt on paljon pinnalla ollu, näitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä. // Jos täytyis nyt yhtäkkiä kylmiltään lähteä (tutkimaan), niin kyllä aika arveluttavaa ois. // Mä oon jossakin ollu kyllä kaverina, kuulustelutodistajina. Ne on kyllä sillä tavalla. Ei lisäkoulutus pahaa tekis kyllä.
Minna: Et tuntuu, että ne on niin vaikeita juttuja?
Poliisi: No on. Ne nyt on henkisesti jo niin arveluttavia, että ehkä senkin takia ne yhtäkkiä ajatellen tuntuu jo.
(Aineistolainaus 99)

Lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt. // Kyllähän ne on ihan oma lukunsa. Se on sellanen homma, että mä en halua missään nimessä tutkia niitä, koska mä tiedän, että mä en hallitse sitä. Se on niin eksaktia ja se vaatii jo koulutuksen. Ne on oma kertomuksensa.
(Aineistolainaus 100)

Toinen lapsen tai nuoren koskemattomuutta loukkaava rikos, josta haastateltavat puhuivat, on alaikäiseen kohdistuva fyysinen pahoinpitely. Heikki Sariolan ja Noora Ellosen (2008, 57–64) mukaan nuorten väkivaltakokemukset perheessä ovat vähentyneet huomattavasti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Muutosta ei kuitenkaan ole tapahtunut vakavaa väkivaltaa usein kokeneiden määrässä (1 prosenttia vastanneista). Myös symbolisia aggressioita kokeneiden määrä on pysynyt ennallaan. Yksi kymmenestä nuoresta raportoi tällaisista kokemuksista.

Haastattelemani poliisit katsovat lasten ja nuorten pahoinpitelyjen juontuvan muun muassa väkivaltaisen vanhemman omasta lapsuudesta. Lapsen kohdistuvan väkivallan nähdään olevan jäännös ajalta, jolloin lapsen kurittaminen oli sallittua. Lapsen kohdistuvaa väkivaltaa pidetään myös merkinä vanhemman psyykkisistä ongelmista. Poliisin mukaan vanhemmat saattavat uhata nuorta myös silloin, kun poliisipartio tuo nuoren kotiin ja kertoo alkoholin hallussapitorikkomuksesta tai nuoreen kohdistuvasta rikosepäilystä. Seuraavassa aineistolainauksessa haastateltava puhuu väkivaltaisen käyttäytymisen periytyvyydestä.

Minna: Millaset tilanteet on kaikkein hälyttävimpiä lasten kannalta?
Poliisi: Kyllä kai ne ne on, jos lasta pahoinpidellään tai hakataan tai sitte tämä inesti. Se lapsen ruumiillinen koskemattomuus, jos siihen kajotaan. Kyllähän se henkinen väkivaltakin on. // Vanhempien vanhempien käyttäytymistapa ja tämmönen. Se on yllättävä, miten se periytyy seuraavalle sukupolvelle. Esimerkiksi jos minua itteä olis

kotona pahoinpidelty tai saanu selkään joka napsauksesta, niin hyvin suuri todennäköisyys, että minä jatkasin sitä käyttäytymistä, sitä oppimallia. Ja se on hirmu vaikee pistää joku tommonen kehä poikki.
(*Aineistolainaus 101*)

Jaana Haapasalon (1999, 67, 72) tutkimustulosten mukaan lastensuojelun asiakkaana olevat vanhemmat ovat usein olleet itse lapsuudessaan pahoinpitelyjen tai laiminlyöntien kohteina. Lapsuudessa alkanut kierre saattaa jatkua oman lapsen kaltoinkohteluna tai väkivaltaisena parisuhteena. Haapasalon tutkimukseen osallistuneista äideistä yksi kolmasosa ei kuitenkaan pahoinpidellyt lapsiaan, vaikka he olivat lapsuudessa kokeneet vakavaa kaltoinkohtelua. Vanhemmat olivat kiinnittäneet huomiota väkivallan kierteeseen ja tahtoivat katkaista sen. (emt.)

Seuraavassa aineistolainauksessa poliisi tuo painokkaasti esiin paheksuntansa niitä vanhempia kohtaan, jotka pahoinpitelevät lapsiaan. Kuvauksen perusteella poliisitehtävää hoitavan on kuitenkin säänneltävä tunteitaan. Akuutissa kotihälytystilanteessa pahoinpitelystä puhutaan suoraan. Pyritään esimerkiksi selvittämään, miten yleistä väkivalta on lapsen elämässä. Poliisit ja sosiaalityöntekijät jatkavat pahoinpitelyn selvittämistä akuutin tilanteen jälkeen. Tutkinnan kiireellisyysasteen määrittelevät kotihälytystehtävään osallistuneet poliisit sekä tutkinnanjohtajat.

Ja sitten on taas nää perheväkivaltahommat, semmoset, että missä on jopa lapsia sitten lyöty. Ne on mulle semmosia herkkiä hetkiä. Siinä pitää purra hammasta sitten. // Se taas käy sitten omille hermoille sillai, että sitä ei hyväksy. // Se on niinku niin väärin, ku se voi olla väärin. Et siinä pitää malttaa sitten tosi paljo.
(*Aineistolainaus 102*)

Tutkiessaan poliisilaitosten lastensuojeluyksiköihin tulevia ilmoituksia lasten hyväksikäytöistä ja kaltoinkohtelusta Catherine E. Hamilton ja Kevin D. Browne (1999) totesivat, että jos lasta on kohdeltu kaltoin yli kaksi kertaa, todennäköisyys kaltoinkohteluun kaksinkertaistuu. Suurin riski tilanteen toistumiseen on 30 päivän sisällä edellisestä kaltoinkohtelusta. Saman ihmisen kaltoinkohtelun uhriksi joutuminen on todennäköistä. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan poliisitoiminta lasten kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi on tehotonta, koska poliisit pystyvät vain harvoin toteuttamaan virallisia, lapsen kaltoinkohtelijaan kohdistuvia toimenpiteitä. Tapahtuneesta ei ole riittävästi todisteita tai pidättämistä seuraava oikeusprosessi on lapsen edun vastainen.

Tutkimusaineistossani tuli esiin myös poliisin kuvaus vanhemmista, jotka uskottelevat kotihälytystehtävää hoitavalle partiolle ja kenties itselleenkin lasten nukkuvan. Myöhemmin poliisi kuitenkin havaitsee lasten tarkkailevan tilannetta. Anja Lehtonen ja Sirkka Perttu (1999) ovat todenneet, että "(k)odissaan väkivaltaa näkeville lapsille käy samoin kuin väkivallan kohteena olevalle naiselle: omat tarpeet peittyvät ja lopulta häviävät väkivallantekijän tarpeiden, toiveiden, odotusten ja vaatimusten täyttäessä tilan." Lähisuhdeväkivaltaa todistanut lapsi voi omaksua itse väkivallaisen käyttäytymismallin ja kokea, että väkivalta kuuluu elämään. Lapsi saattaa syyttää itseään väkivaltatilanteesta. Hän voi myös ryhtyä pikkuaikuiseksi, joka ottaa vastuuta äidistään ja sisaruksistaan. (Lehtonen & Perttu 1999, 93–101.) Seuraavassa alaluvussa esillä on muun muassa pikkuaikuisuus, joka toisinaan hämmentää hälytystehtävää hoitavaa poliisipartiota.

5.4 Lasten hämmentävät tavat

Lapsen hämmentävät toimintatavat liittyvät tilanteisiin, joissa lapsi ikään kuin hakee asemaansa tai poliisi tulkitsee, että lapsuuteen yleisesti liitetty asema on lapselta kadoksissa. Lapsen toimintaa ei pidetä vääränä, mutta se on poikkeavaa. Poliisiin on vaikea löytää lapsen kannalta parasta ratkaisua. Lapsen hätä saattaa jäädä huomiotta, koska hänen käytöksensä ei ole näkyvästi ongelmallista tai pulmallista. Viittauksia hämmentäviin toimintatapoihin on aineistossa hyvin vähän, mutta niitä koskevat kuvaukset ovat merkittäviä.

Liian aikaisin kadonnut lapsuus

Aineistossani kotihälytystehtävän yhteydessä kohdattujen lasten kuvataan yleensä joko vetäytyvän omiin oloihinsa tai näyttävän tunteensa selvästi. Lapsen vetäytyessä hän pyrkii olemaan mahdollisimman näkymätön ja kantaa ottamaton. Englantilaisstudiumin mukaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneet lapset kertovat suojaavansa itseään uskottelemalla, että mitään ei ole tapahtunut. He yrittävät olla kuuntelematta riitaa, piiloutuvat, eivätkä keskustele tapahtumista kenenkään kanssa. (Mullender ym. 2003, 124.)

Osa haastateltavista kertoo, että poliisit eivät kotihälytyksen yhteydessä välttämättä tapaakaan lapsia heti, vaan lapset havaitaan vasta, kun asunnon tiloja tarkastetaan. Yksi haastateltava kertoo, että poliiseja on viime vuosina ohjattu kiinnittämään huomiota lapsiin, jotka eivät näytä reagoivan perhekriisiin millään tavalla. Hektisessä tilanteessa poliisin ensisijainen huomio kiinnittyy aggressiivisesti tai uhkaavasti käyttäytyviin henkilöihin. Hiljainen ja vetäytyvä lapsi saattaa kuitenkin olla yksi eniten apua tarvitsevista. Lapsi ei uskalla tai osaa osoittaa tunteitaan tai ajatuksiaan, koska siitä voi seurata pelottavia asioita.

Seuraavissa aineistolainauksissa haastateltavat kuvaavat lapsen poikkeuksellista *tunteiden hallintaa* ja poliisien vaihtoehtoisia tulkintatapoja.

Minna: Tuleeko se lapsi aina huomioitua?

Poliisi: Ei varmaankaan lähestulkoonkaan aina. Nyt ihan vasta viime aikoina on tuotu täällä meillä työpaikkakoulutuksessa sitä puolta, että millä perusteilla lapsesta kannattais huolestua näissä tilanteissa. // Yks sosiaalikuluttaja muistaakseni sanoi, että lapsi, joka vanhempien riitatilanteessa on äärettömän rauhallinen ja hiljaa siinä, niin hänestä pitäis huolestua enemmän, kun semmosesta lapsesta, joka itkee ja osoittaa sen hätänsä. Koska se vaitiolo ja rauhallisuus kertoo sen, että laps ei uskalla olla lapsi siinä tilanteesta. Ja sitä ei aikasemmin ollut tullut edes ajatelleeksi, että näinhän se varmaan on. Laps pelkää sitä, että mitähän nyt tapahtuu, jos hän ilmasee hätänsä siinä.

Minna: Eli sä lähdet siitä, että tulis aina jollainlailla lapsi huomioitua, myös se hiljainen lapsi. Miten ne lapset tälläses tilantees reagoi poliisiin?

Poliisi: No oikeastaan hämmästyttävillä tavoilla, eri tavoilla. Että joskus esimerkiksi sillä tavalla, että laps saattaa yöllä unisena tulla omasta huoneestaan ja esitellä jotain unilueluaan poliisille siinä. Taikka kertoa jonkun ihan asiaan kuulumattoman tapauksen siinä. Että pitää miettiä, että mitenkä se oikeastaan tähän kuuluu.

(Aineistolainaus 103)

Jotkut lapset, ne sulkeutuu heti sinne johonkin omiin oloihinsa. Jotkut ei välttämättä tajua sitä, mikä on se asia. Että ne saattaa kaikessa rauhassa leikkiä omia leikkejään siinä ihan muutaman metrin päässä. Että mä en tiedä, että tajuavatko. Saattavat tajuakin, mutta kuitenkin vaan leikkivät.

(Aineistolainaus 104)

Lapsen tunteiden hallinta hämmentää, koska yleensä lapsen uskotaan ilmaisevan tunteitaan peittelemättä. Aineistolainauksessa 103 poliisi kertoo hämmästyneensä tapaa, jolla lapsi kohtaa kotihälytystilanteeseen tulleen poliisin. Lapsi keskittyy leikkiin ja lähestyy poliisia ikään kuin perheriitaa ei olisi käytykään. Toinen haastateltava kertoo samantyyppisestä tilanteesta (aineistolainaus 104). Nämä yksittäiset havainnot saattavat kertoa lapsen pyrkimyksestä paeta henkisesti perheessä vallitsevaa vaikeaa tilannetta. Lapset eivät osoita pelkäävänsä hälytystehtävää hoitavia vieraita poliiseja tai välejäan selvittäviä vanhempiaan, vaikka pelon osoittaminen olisi aikuisen odottama reaktio tilanteeseen. (Myös Törrönen 2000, 21–22.)

Vaikka tunteiden tukahduttamiseen kykenevää lasta pidetään poikkeuksellisenä, asiaa ei yleensä jäädä pitkäksi aikaa pohtimaan. Poliisiorganisaation edustajan on vaikea löytää oikealta tuntuvaa reagointitapaa tilanteeseen. Aineistolainauksessa tulee esiin, että tutkija tai toisen organisaation edustaja saattaa tarjota poliiseille uutta, vaihtoehtoista tarkastelutapaa, jonka pohjalta lapsen käytöstä on mahdollista tulkita.

Edellä kuvatulla tavalla käyttäytyviä lapsia on tutkimuskirjallisuudessa kutsuttu kukistetuiksi tai juurettomiksi lapsiksi. Juureton lapsi ei ole osallinen vanhempien väliseen konfliktiin, eikä vanhempien riidan aihe liity suoranaisesti lapseen. Vanhemmat vaikuttavat pikemminkin välinpitämättömiltä, minkä vuoksi lapsi ei osaa arvioida omia kykyjään ja tuntee olonsa vieraaksi omassa perheessään. Väkivaltatilanteen jälkeen lapsi tiedostaa jotakin poikkeavaa tapahtuneen, mutta ei kykene erittelemään tapahtumia. Kukistetulla lapsella on puolestaan saattanut olla keskeinenkin rooli vanhempien välisessä konfliktissa, mutta molemmat vanhemmat ovat torjuneet hänet sekä konkreettisesti että emotionaalisesti. Tietoisuus torjutuksi tulemisesta johtaa lapsen kyvyttömyyteen sietää väkivaltaa, ja lapsi pyrkii minimoimaan tietoisuutensa väkivallasta. Lapsi etsii jotakin, johon ankkuroitua. (Eisikovits & Winstok 2001, 213.)

Poliisiviranomaiseen turvautuminen

Kotihälytystehtävää hoitava poliisipartio saattaa olla edellä kuvatun ”ankkuroitumispyrkimyksen” kohteena. Poliisit kuvaavat hämmentäviksi tilanteita, joissa *lapsi turvautuu* vanhempiensa tai sosiaalityöntekijöiden sijaan *poliisiviranomaiseen*. Lapsen kykyä turvautua aikuiseen pidetään olennaisena ja normaalina, mutta selkeästi vieraaseen poliisin turvautuminen määritellään poikkeavaksi käytökseksi. Muutama haastateltava kuvaa tilannetta, jossa lapsi on sosiaalityöntekijän tai vanhempien läsnä ollessa tarrautunut poliisin jalkaan tai hypännyt tämän kaulaan.

Seuraavassa aineistolainauksessa haastateltava kertoo hälytystehtävästä, jonka yhteydessä poliisipartio on käynyt hakemassa kaduilla harhailleen pikkupojan kyytiinsä. Poika on naapureiden mukaan ollut koko päivän ulkona ja pojan äiti ravintolassa juomassa. Haastateltava kuvaa pojan nälkiintynyttä ja liikaista olemusta. Ennen poliisilaitokselle saapumista partio käy hakemassa lapselle syötävää. Poliisilaitokselta he suuntaavat lastenkotiin, jossa vastassa ovat hyvät olosuhteet leikkihuoneineen ja pesutiloineen sekä ystävälliseltä vaikuttava henkilökunta. Kun poliisit alkavat tehdä lähtöä lastenkodista, poika yllättää toiminnallaan.

Sitten ku me lähdettiin, niin se tarrautu mua sitte haalarin lahkeeseen ja rupes itkemään, että älä mee. Ja se oli semmoinen, että mä jälkeinpäin oon ajatellu, että minkähänlainen mahtaa tommosenkin käivärän päivittäisoleminen olla. // Mä olin sen kaverin kans tekemisissä varmaan noin puoltoista tuntia kokonaisuudessaan. Että siinä on se meidän kohtaaminen. Ja mä mietin sitte niitä, minkälainen se suhde on niihin aikuisiin, että jos se reagoi tolla tavalla poliisiin. Ku meitähän. Kaikki kakarathan yleensä pelkää poliisia jossain vaiheessa. // Paljoko tommosellakin tenavalla mahtaa olla sellasia turvallisia aikuiskontakteja tai suhteita. Että sä voit leimautua johonkin virkamieheen, viranomaiseen, poliisimieheen. Että se on niinkun ainoa, mitä sä itket. Vaikka sit taas ajattelis, että siellä lastenkodissa oli tosi mukavan tuntusia ne naisihmiset, jotka tuli. // Mukavampi ympäristö kuin se, että sä tuut jossain poliisiauton takapenkillä ja pyörit siellä vähän aikaa väkkäränä poliisilaitoksella ja kattelet kaikki paikat tietysti, niinkun tenavat kattelee.
(*Aineistolainaus 105*)

Poliisimiehen kuvauksen perusteella vaikuttaa siltä, että poliisin ja lapsen välille on syntynyt hoivasuhdetta muistuttava hetkellinen yhteys, josta lapsi ei haluaisi päästää irti. Poliisi pitää tilannetta merkittävänä, sillä se on jäänyt elämään hänen muistoihinsa selkeästi.

Sama haastateltava jatkaa poikkeuksellisesti reagoivien lasten kuvaamista seuraavassa aineistolainauksessa. Kun lapsi valitsee äitiin ja isään turvautumisen sijaan poliisiin turvautumisen, hälytystä edeltäneiden tapahtumien tulkitaan olleen hyvin pelottavia.

Joskushan on käyny niin, että ne tulee meidän taakse. Kyllä se aikalaila, jos sä mietit, miten lapsi suhtautuu vanhempiinsa tai niihin aikuisiin siellä. Jos ne on todennut pienessä päässä, että siellä poliisin takana on kivempi olla nyt, kun täällä kotona isän ja äitin kanssa. Kyllähän se ny jotain kertoo, että siellä on varmaan jotain tapahtunu.
(*Aineistolainaus 106*)

Anja Riitta Lahikaisen (2001) mukaan pienetkin lapset muodostavat maailmasta käsityksiä taitavasti ja kertovat näkemyksistään, kun heiltä niitä kysytään. Lapset pohtivat vaikeitakin asioita. Esimerkiksi huolestuneisuus läheisen väkivaltaisuudesta ja alkoholin käytöstä on yleisempää lasten kuin aikuisten keskuudessa. Lapset ohitetaan kuitenkin melko usein heitä itseään koskevissa asioissa, eikä lapselle tärkeitä seikkoja oteta huomioon. Lapsuudessa koetaan aikuisuutta enemmän turvattomuuden tunteita, mikä johtuu muun muassa vähäisestä elämäkokemuksesta. Siksi lapsen hoivaa ja huolenpitoa pyritään turvaamaan lainsäädännöllisin keinoin. Lapsi elää aikuista enemmän tässä ja nyt hetkessä, minkä vuoksi lapsen kärsimys on totaalisempaa ja sietämättömämpää kuin aikuisen. Monet lapsen pelot jäävät vanhemmilta huomaamatta tai vanhemmat vähättelevät niitä. Lapsen turvattomuus voi ilmetä pelkojen lisäksi ruumiillisina oireina, huonona olona tai huolestuneisuutena. (Lahikainen 2001, 22–25, 31; myös Kraav & Lahikainen 2000, 107–108.)

Lapsen kokema pelko ja turvattomuus tulevat näkyviin, kun lapsi kohtaa aikuisen, joka lähestyy lasta ja huomaa hänen hätänsä. Tällöin epätoivoinen lapsi voi turvautua vahvasti avuksi tulevaan aikuiseen. Joskus lapsen huomioon otta-va henkilö saattaa olla tuntematon poliisi, joka ei ole varautunut lähestymään konkreettista turvaa hakevaa lasta.

Lapsi uhkaavia tilanteita arvioimassa

Toisinaan *lapsen liiallinen aktiivisuus ja vastuullisuuskin* hämmentävät poliiseja. Lapsi saattaa esimerkiksi ilmaista kotihälytystehtävää hoitavalle partiolle mielipiteensä siitä, kumpi vanhemmista olisi vietävä poliisilaitokselle rauhoittumaan tai selviämään. Näin lapsi ottaa suuren vastuun tekemällä perhettä koskevan vaikean päätöksen. Erityisesti teini-ikäiset käyttäytyvät toisinaan kotihälytystilanteissa poikkeuksellisen aikuismaisesti. Käytös viestii, että he ovat ennenkin ottaneet paljon vastuuta.

10–15 vuoden ikäisillä lapsilla viis vuotta tekee aika paljon. Moni viistoistavuotias reagoi yllättävän aikuismaisesti ja huomaa, että siinä perheessä on joutunut ottamaan vastuuta ennenkin. Sitten taas tämmönen kymmenen vuotias. On aika tarkkaan harkittava, että minkälaiseen vastuuseen hänet poliisi asettaa sillä tehtävällä. Nimittäin kyllähän lapsi on kuitenkin lapsi, vaikka ne on erittäin kehittyneitä nykypäivänä ja luulee tietävänsä kaikki, mutta ei ne kyllä oo siihen vielä valmiita.

(*Aineistolainaus 107*)

Kun lapsen mielipide vaikuttaa siihen, miten riitatilanteessa menetellään vanhempien kanssa, asetelma kääntyy päinvastaiseksi kuin normina pidetty ihanne-tilanne. Riippuvuus-normin mukaan vanhemman tulisi tehdä lastaan koskevia päätöksiä, eikä päinvastoin (myös Haapasalo 1999, 70).

Lapsen katsotaan olevan vastuullisessa asemassa, jos hänen on pohdittava uhan vakavuusastetta ja poliisien hälyttämisen tarvetta. Tällaista valintatilannetta on kuvannut Inkeri Eskonen (2004, 9-10), joka on tutkinut perheväkivaltaa kokeneiden lasten terapiaryhmiä. Poliisille soittaminen toimii Eskosen tutkimusraportissa esimerkkinä siitä, miten lapsi ottaa toimijan roolin ja pyrkii estämään tai lopettamaan perheväkivallan. Vaikka perheväkivaltaa todistava lapsi ei itse olisi fyysisen väkivallan kohde, hänen voidaan tulkita olevan psyykkisen kaltoin-kohtelun uhri, koska tämänkaltaisten päätösten tekeminen on vaikeaa.

Liiallista vastuullisuutta nähdään myös tilanteissa, joissa vanhemmat sisarukset hoitavat nuorempia sisaruksia vanhempien ollessa siihen kykenemättömiä joko vahvan humalatilanteen tai loukkaantumisen vuoksi. Toisaalta sisaruksista huolehtiminen on osa lapsen selviytymisstrategiaa. Mullenderin tutkimusryhmän mukaan lähisuhdeväkivalta aiheuttaa joka tapauksessa prosessin, jossa lapsi tekee nopeita ja monisyisiä ratkaisuja parhaimmalta tuntuvan toimintatavan löytämiseksi (Mullender ym. 2003, 97, 128–129).

Eisikovits ja Winstok (2001, 212) kutsuvat liiallista vastuuta kantavia lapsia mestarilapsiksi. Mestarilapsi osallistuu vanhempien väliseen konfliktiin. Vanhempien riidanaihe saattaa koskea lasta. Lapsen todellisuuteen heijastuu kokemus siitä, että hän on keskeinen niin konfliktissa kuin vanhempien toiveissa saada hänet puolelleen. Tällainen kokemus aiheuttaa lapsessa epärealistisia vallan ja kontrollin tunteita. Lapselle syntyy illuusio, jonka mukaan hän on vahva ja muut ovat hänestä riippuvaisia. Myös väkivaltatapahtumia selventävissä keskusteluissa mestarilapsilla on keskeinen rooli. Vanhemmat eivät anna lapselle mahdollisuuksia neutraaliin asemaan, eikä lapsi pysty pakenemaan valta-asemaansa. Valta-aseman seurauksena lapsi saattaa mieltää, että väkivalta johtuu hänestä. Kokiessaan olevansa väkivallan syy tai tapahtumien tuomitsija lapselle muodostuu epärealistisia ajatuksia omasta itsestään. (Eisikovits & Winstok 2001, 212.)

Näin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei aineistoni perusteella voida esittää, mutta Eisikovitsin ja Winstokin tutkimustulokset saattavat osaltaan selittää lasten poikkeuksellisilta vaikuttavilta toimintatapoilta.

Seuraavassa aineistolainauksessa poliisi kertoo ratkaisijan aseman ottaneesta lapsesta. Tilannekuvaus saa haastattelutilanteesta minutkin ajattelemaan ääneen. Oma roolini haastattelijana hakee paikkaansa ja haastattelu alkaa muistuttaa vapaata keskustelua – ajatustenvaihtoa.

Poliisi: Mutta on niinkin käyny, että lapsi on soittanu.

Minna: Ja pyytäny apua poliisilta? Hakenu turvaa?

Poliisi: Niin, että kun minä en pärjää täällä. Isi ja äiti tappelee, minä en pärjää täällä. Lapsi soittaa hälytyskeskukseen, kymmenvuotias lapsi.

Minna: Se on siis tavallaan ottaa vastuuta siitä tilanteesta se lapsi. Hakeeko se turvaa myös poliisilta silloin?

Poliisi: Ei kai se oikeastaan muuta, koska (lapsi on) kokenu, että mikään muukaan tässä tilanteessa ei enää auta. Ja yrittää ehkä ottaa vastuuta siitä perheestä. On vielä pienempiä lapsia. Niin se kymmenvuotias ottaa vastuuta niistä nuoremmista ja koittaa selviytyä siitä tilanteesta.

(Aineistolainaus 108)

Berry Mayallin (2002, 87–90, 104–109) mukaan lapset vastaavat muiden toimintaan ja tunteisiin omalla käytöksellään. He ilmaisevat toiminnallaan hyväksyntänsä tai paheksuntansa ja vaikuttavat näin keskeisesti elämänsä järjestämiseen. Mayallin päätelmä tarjoaa yhden näkökulman lapsen aikuismaisen käytöksen tulkitsemiseen; lapset alkavat tarvittaessa huolehtia ihmisistä, joihin heillä on vahvat tunnesiteet.

Aineistolainauksessa 109 haastateltava kuvaa äärimmäistä tilannetta, jossa liiallinen vastuullisuus ilmenee alakouluikäisen ottaessa yhteyttä poliiseihin siksi, että äiti on ollut muutaman viikon poissa kotoa. Lapsi on huolehtinut itse itsestään tämän ajan. Hän on hakenut turvaa mummostaan, jonka luona on käynyt joskus syömässä. Mummon voimavarat lapsesta huolehtimiseen ovat kuitenkin vähäiset. Kun äiti on hukassa, lapsi päättää itse ottaa yhteyttä poliisiin. Haastateltava kuvaa lasta erittäin reippaaksi ja omista asioistaan huolta pitäväksi. Aineistolainauksessa luodaan kuva poikkeavasti, mutta moitteettomasti käyttäytyvästä lapsesta, joka äidin sosiaalisten ongelmien vuoksi elää epätavallista lapsuutta. Lapsen isä ei esiinny haastateltavan puheessa.

Äiti oli alkoholisoitunut ja se tyttö piti huolta ihan itsestään. Että se kävi mummolla joskus syömässä, mutta se mummokin soitti meille, että hän ei oikein jaksa enää. // Niin se tyttö soitti itse meille, ku äiti on ollu kaks viikkoo (pois). Että se ei normaalisti oo näin pitkään pois, että sitä ei oo näkyny kahteen viikkoon. // Soitti itse meille ja haki tavallaan meiltä sitte turvaa. Se oli hirmu reipas, siis oikein reipas ja se piti itse asioistaan huolta. Ja se äiti löytyi kun ruvettiin oikein hakemalla hakemaan, niin jostain ryyppyporukasta.

(Aineistolainaus 109)

Tarja Tolonen (2004, 26–29) on haastatellut kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria, jotka ovat kertoneet elämästään ennen sijoitusta. Nuorten mukaan heidän lapsuuteensa on kuulunut itsenäistä ruuan hankkimista ja sisarusten hoitamista.

Lasten ja vanhempien roolit ovat hämärtyneet ja laiminlyönnin seurauksena lapsi on astunut vanhemman rooliin. Nuorten kuvausten perusteella vanhemmat näyttävät toisinaan unohtaneen lasten olemassaolon. Käytännön asioiden hoitamisen ohessa perheen vanhin lapsi on usein kantanut henkisesti vastuuta sisaruksistaan. Näistä isosiskoista ja -veljistä on saattanut tulla liiallisen vastuullisuuden seurauksena niin sanottuja pikkuaikuisia. (emt.) Haastattelemani poliisit kuvaavat lasten liiallista vastuullisuutta samankaltaisesti kuin Tolosen (2004) haastattelemat nuoret.

5.5 Yhteenvetoa lapsia koskevasta moraalijärjestyksestä

Aineistoa analysoidessani olen kiinnittänyt huomiota haastatteluissa esiintyviin luokitteluihin. Poliisit kategorisoivat omaa toimintaansa, työkavereidensa toimintaa, lasten toimintaa, lasten vanhempien toimintaa sekä sosiaaliviranomaisen toimintaa. Kategorisointiprosessin tuloksena on syntynyt moraalijärjestyksestä ja sen tuottamista kuvaava nelikenttä, jossa yhtenä akselina on oikea ja väärä sekä toisena akselina normaali ja poikkeava (Kuvio 3).

Olen sovittanut yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä olosuhteita, käyttäytymisiä ja toimintatapoja sekä asenteita koskevat koodit nelikenttään. Kenttien avainkoodiksi olen nimennyt normit, hämmentävät tavat, pulmat ja sosiaaliset ongelmat. Avainkoodit ovat suhteessa toisiinsa, sillä hämmentäviin tapoihin, pulmiin ja sosiaalisiin ongelmiin pyritään vaikuttamaan siten, että ne muuntuisivat joksi-kin paremmaksi, mieluiten normeiksi. Pulmat ja hämmentävät tavat saattavat muuttua myös sosiaalisiksi ongelmiksi.

Kuvion määritelmät koskevat erilaisia lapsuuteen liitettyjä puhetapoja. Ne eivät ole kuvauksia kaikki normit täyttävästä lapsesta, hämmentävästi käyttäytyvästä lapsesta, pulmallisesta lapsesta tai sosiaalisten ongelmien sävyttämää elämää elävästä lapsesta. Kategoriat ovat osoittamassa käsitysten kirjoa, jota poliisit tuottavat puhuessaan kohtaamistaan lapsista. Todellisia tilanteita kuvatessaan he liittävät kertomaansa myös omia arvioitaan. Tilannekuvaukset ja arviot synnyttävät moraalikäsitteitä, joita tuottavat poliisien ohella muutkin institutionaalisissa tehtävissä toimivat.

Poliisityössä lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta arvioidaan suhteessa vastuullisuuden, yhteistyökykyisyyden, kuuliaisuuden, kurinalaisuuden, riippuvuuden ja lähiyhteisön turvallisuuden normeihin. *Normeja* pidetään lapsen hyvinvoinnin perustana, jota kohti lapsia tuetaan ja ohjataan. Lapsen tilannetta arvioidessaan poliisi ottaa puheessaan esiin lapsen sosiaaliset suhteet: lapsen ja hänen huoltajansa, lapsen ja hänen ikätoverinsa sekä lapsen ja viranomaisen välisen vuorovaikutuksen. Poliisi kiinnittää huomiota myös lapsen huoltajan ja viranomaisen väliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi lapsen elämäntilanteen arviointi perustuu elinolosuhteiden tarkasteluun: lapsen huoltoon, kodin olosuhteisiin ja vanhempien elämäntapaan.

	HYVÄ	VAARA
NORMAALI	NORMIT Kuuliaisuus - Lainkuuliaisuus - yhteistyökykyisyys - vastuullisuus Kurinalaisuus Riippuvuus Lähiyhteisön turvallisuus	PULMAT Yhteiskunnallisten normien kyseenalaistaminen Auktoriteettivastaisuus – ylikorostunut auktoriteettien kunnioittaminen Riippumattomuus Vastuunottamisen vaikeus Perhe-elämän hajanaisuus – perheen sisäiset ristiriidat – perheiden hajoaminen
POIKKEAVA	HÄMMENTÄVÄT TAVAT Liiallinen vastuullisuus Viranomaiseen turvautuminen Ylikorostunut tunteiden hallinta	SOSIAALISET ONGELMAT Yhteistyöhaluttomuus – vastuuttomuus Normeista irtisanoutuminen Turvallisuusuhat - lapsen uhrius, vanhemman uhkaavuus - kasvuympäristön turvattomuus Vanhempien ja/tai viranomaisten keinottomuus

KUVIO 3 Lapsia koskevia moraalisia käsityksiä poliisien konstruoimana

Pääsääntöisesti lapsen elämään liittyy myös elementtejä, jotka poikkeavat lapsuuden normeina pidetyistä ilmiöistä. Poliisi määrittelee yleisyytensä vuoksi normaaleiksi, mutta epätoivottaviksi *pulmiksi* yhteiskunnallisten normien kyseenalaistamisen, auktoriteettivastaisuuden tai ylikorostuneen auktoriteettien kunnioittamisen, riippumattomuuden, vastuunottamisen vaikeudet ja perheen sisäiset ristiriidat. Suuri osa pulmista kulminoituu aikuisen ja lapsen välisen suhteen epäselvyyteen ja asemien horjumiseen. Lapsen ja aikuisen välisillä keskusteluilla on keskeinen sija sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä.

Lasten *hämmentävät tavat* eivät sinällään ole merkki väärin toimimisesta, mutta ne hämmästyttävät poikkeuksellisuutensa vuoksi. Hämmentävistä tavoista poliisit puhuvat varsin vähän. Muutama haastateltava arvioi myös, että lasten poikkeuksellisiin (mutta ei vääränlaisiin tai kiellettyihin) toimintatapoihin ei poliisityössä kiinnitetä tarpeeksi huomiota. Hämmentävät tavat – lapsen liiallinen vastuullisuus, viranomaisiin turvautuminen ja ylikorostunut tunteiden hallinta – konkretisoituvat poliisin verratessa niitä lapsuuden normeihin ja pulmiin.

Poliisitoimin hämmentäviin tapoihin on vaikea reagoida, sillä jo niiden tulkitseminen vaatii psykologista ja sosiologista analyysikykyä. Hämmentäviin tapoihin reagoiminen vaatii paljon aikaa, koulutusta ja tukea, joita poliisiorganisaatiossa on rajallisesti.

Lapsi on vaikeassa tilanteessa, jos hänen elämäänsä liittyy samanaikaisesti useita *sosiaalisia ongelmia*: yhteistyöhaluttomuutta ja vastuuttomuutta, normeista irtisanoutumista, jatkuvaa turvallisuusuhkaa tai huoltajien ja viranomaisten keinottomuutta. Poliisien kannalta lasten ja nuorten sosiaalisiin ongelmiin vaikuttaminen on vaikeaa. Poliisiorganisaatiosta käsin todistetaan jatkuvasti sosiaalisia ongelmia ja tunnistetaan niistä kärsiviä lapsia, mutta poliisityön keinoin sosiaalisten ongelmien lievittäminen koetaan hankalana. Sama poliisi kohtaa yleensä saman lapsen, nuoren tai perheen vain kerran. Poliisi toteaa ongelmat ja pyrkii toimimaan siten, että akuutti tilanne rauhoittuu. Pitkäjänteinen kokonaiskuva jää saamatta erityisesti silloin, kun poliisilla ei ole paikallistuntemusta. Poliisiviranomainen näkee tehtäväkseen siirtää tiedon havaitsemistaan sosiaalisista ongelmista sosiaaliviranomaiselle. Toisessa osasysteemissä konstruoitu sosiaalinen ongelma välitetään toiselle osasysteemille, joka tekee ongelmasta omat arvionsa.

Pulmat voivat kääntyä normeiksi, jos yhteisölliset ja yhteiskunnalliset interventiot tuottavat toivotun tuloksen. Ennakoinnin tai ennaltaehkäisyn epäonnistuessa tai toimenpiteiden puuttuessa yksittäisestä pulmasta saattaa tulla sosiaalinen ongelma. Tällöin pulman luonne muuttuu lyhytkestoiseksi ja/tai lievästä vakavaksi. Sosiaalista ongelmaa määriteltäessä saman tilannekuvauksen yhteyteen liitetään usein myös muiden ongelmien kuvauksia. Sosiaalisten ongelmien nähdään usein kasautuvan. Pulmista kerrotaan taas yksittäisinä, hetkellisinä tai tiettyyn elämänvaiheeseen liittyvinä. Sosiaalisten ongelmien varjostama lapsuus määritellään pitkäkestoiseksi tilanteeksi, joka edellyttää korjaavia toimenpiteitä. Sosiaalisia ongelmia lievittääkseen lapsen läheiset ja viranomaiset pyrkivät lisäämään lasten hyvinvointia erilaisin toimintatavoin. Toisaalta sosiaalisten ongelmien edessä koetaan voimattomuutta tai keinottomuutta, joiden seurauksena toimintatapojen soveltaminen saattaa jäädä vähäiseksikin.

Lasten hämmentävät tavat aiheuttavat haasteita poliiseille, koska kyseessä eivät ole selvästi vääräksi määrittetyt ilmiöt. Poliisit kokevat, ettei heillä ole riittävää koulutusta ja eivätkä he saa riittävää ohjausta tällaisen tilanteen edellyttämään lapsen huomioon ottamisen, huolenpitoon ja ohjaukseen. Tällaisessa tilanteessa yleiseen elämäkokemukseen perustuvista valmiuksista on poliisille hyötyä. Jos lapsen tilanteen poikkeavuuteen ei tartuta, se saattaa muuntua sosiaalisiksi ongelmaksi. Tilanteen tunnistamisella ja siihen reagoimisella saattaa olla erittäin myönteisiä vaikutuksia. Hämmentävät tavat ja pulmat muodostavat harmaan alueen. Kumpikaan ei ole selkeästi negatiivinen tai positiivinen, vaan ne asettuvat normien ja sosiaalisten ongelmien väliin.

Yksittäisissä työtilanteissa lakeja soveltaessaan ja ratkaisuja tehdessään poliisit nojautuvat edellä mainittuihin käsityksiin. Lisäksi lapsia koskevien työtehtävien hoitamiseen vaikuttavat poliisi-instituution resurssit (esimerkiksi henkilöstön koulutukset, poliisien määrä, kihlakunnan koko) ja yhteistyöinstituutioiden resurssit (esimerkiksi sosiaalipäivystys, sosiaalityöntekijöiden työtilanne, terveydenhuoltoviranomaisen konsultointimahdollisuus). Seuraavassa luvussa kirjoitan entistä tarkemmin siitä, millaisia toimintatapoja poliisit liittävät lapsia koskevaan työhönsä.

6 MORAALIJÄRJESTYKSEN TUOTTAMINEN: POLIISIN TOIMINTAMAHDOLLISUUDET

Tämän tutkimusraportin ensimmäisessä empiirisessä luvussa (luku 4) tarkasteltiin poliisien ja lasten kohtaamistilanteita: tapaamisia kouluissa ja muissa paikallisyhteisöissä, kuulusteluissa, kotihälytys- ja kiinniottotilanteissa. Kohtaamistilanteiden analysointi nosti esiin poliisityöhön sisältyvän moraalijärjestysten tuottamisen. Poliisitoimiin ryhtymistä tai ryhtymättömyyttä sekä sovellettuja toimintatapoja perustellaan moraalijärjestystä koskevilla käsityksillä (luku 5).

Tässä luvussa yksilöin toimintatapoja, joita poliisit kertovat käyttävänsä reagoidessaan lapsen elämäntilanteessa ilmeneviin pulmiin, sosiaalisiin ongelmiin ja/tai hämmentäviin tapoihin. Kysyn, mitä yksittäiset toimintatavat ovat ja miten ne suhteutuvat poliisin toimenkuvaan, kohdattujen lasten ja vanhempien näkemyksiin, yhteisöllisiin resursseihin, yhteiskunnallisen turvallisuus- ja hyvinvointityön resursseihin sekä poliisimiehen persoonaan. Näin hahmottuu synteesi siitä, millaisia toimintamahdollisuuksia poliisit liittävät lapsia koskevaan työhönsä.

6.1 Lapsen subjektiposition huomioon ottaminen

Vaikka on ruma ja iso niin silti ehkä osaa mennä sen lapsen maailmaan ja siihen mukaan sillä tavalla. Että osaa käyttäytyä. Osaa jutella niille. Ei niin virkamiesmäisesti. Näkee ja tietää sen lapsen maailmankin siinä.
(*Aineistolainaus 110*)

Lapsen subjektiposition huomioon ottaminen poliisin toimintatapana perustuu tilanteen ainutlaatuisuuden kunnioittamiseen. Lapsen reagoititapa, mielipiteet, lähi-suhteet ja elämäntilanne otetaan huomioon. Niistä tehdyt tulkinnat vaikuttavat poliisin ratkaisuihin. Lapsen subjektiposition huomioon ottaminen nostaa esiin poliisinkin persoonallisuuden. Toimintatapa ei perustu tarkasti ennalta suunniteltuihin, institutionaalisiin ratkaisumalleihin, vaan ihmisten väliseen vuorovaiku-

tukseen ainutlaatuisessa tilanteessa. Huomioon ottaminen edellyttää sellaista lapsen olemassaoloon reagoimista, joka on välittömästi lapsen havainnoitavissa. Inhimillisessä kohtaamisessa institutionaalinen työrooli väistyy ja omaehtoinen, yksilöllinen toimintatyyli nousee esiin.

Jos sä piiloudut niitten rutiinies taa, sulla menee kasvot. Sä et ookaan enää se ihminen ihmisenä. Se on vaan siinä, että kyllä poliisilla pitää olla se oma mielipide. Oma persoonallisuus ja oma karisma, millä se toimii. Ei se voi minkään kymmenen ohjeen ohjeistetun kohdan taa piiloutua. Ei ei. Jos meet tänä päivänä nuorten keskuuteen ja alotat suurin piirtein, että hyvät matit ja majjat, mitä teille kuuluu. Kaunis ilma. Ne nauraa sut pihalle. Kyllä sun on mentävä omana ittenäs.
(*Aineistolainaus 111*)

Edellä puhuvan poliisin mukaan nuorten kohtaaminen vaatii poliisilta aitoa läsnäoloa. Nuorten keskuudessa auktoriteettiasemaa ei saavuteta luettelemalla instituutioiden laatimia ohjeita tai esittelemällä ylhäältä alaspäin suunnattuja julkistuksia. Jos poliisi lähtökohtaisesti asettaa itsensä kohtaamiensa nuorten yläpuolelle, häneen ei suhtauduta vakavasti. Poliisiorganisaatiossa määriteltyjen toimenkuvien taakse piiloutuva poliisi jää haastateltavan mukaan etäälle nuorisosta. Nuoret hyväksyvät poliisin keskustelukumppaniksi, jos tämä osallistuu näkemysten vaihtoon omana itsenään. Auktoriteettiasemaa ei ole mahdollista hyödyntää, jos sitä ei ensin saavuta. Henkilöiden väliset vuorovaikutustilanteet joko vahvistavat tai heikentävät poliisien auktoriteettiasemaa.

Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988, 10 §) ohjaa poliisia ottamaan huomioon rikoksesta epäillyn lapsen iän ja kehitystason. Aineistolainauksessa 112 haastateltava katsoo lapsen huomioon ottamisen merkitsevän poliisin ja lapsen yhteisen keskustelutason etsimistä. Haastateltavan mukaan keskusteluyhteyden saavuttaminen on rikoksen selvittämisenkin kannalta ratkaisevaa. Arkisella keskustelulla pyritään rauhoittamaan epätavallisessa tilanteessa olevaa lasta. Lapsen elämäntilanteeseen ja tapahtumiin paneudutaan hetkellisesti. Poliisin humoristisuus ja aikuisten kuulustelemisesta poikkeavat toimintatavat rohkaisevat lasta vastavuoroiseen keskusteluun. Orastava luottamus poliisiin saattaa rohkaista lasta kertomaan rikosepäilyyn liittyvistä tapahtumista. Lapsen subjektiposition huomioon ottaminen edistää parhaimmillaan lapsen parasta ja täyttää poliisityölle asetetut tavoitteet.

Jos on pelokas (lapsi) ollu, niin yrittäny ennen kuin menny kuulustelussa tähän tapaukseen, yrittänyt vähä muuten puhuttaa ja kysellä vaikka koulumenestyksestä taikka muuten harrastuksista, että saisi tän lapsen vähän avautumaan.
(*Aineistolainaus 112*)

Sitte jos niitä vähä. Vähän sillai höpöttää ja niitten kanssa juttelee. Ja lykkää niille kynää ja paperia, että voivat piirrellä jotain ja näin. Niin sitte ne saattaa innostua hölpöttämään ihan jotain omia asioita.
(*Aineistolainaus 113*)

Haastateltavat puhuvat myös lapsen kehitystason huomioon ottamisesta. He kertovat, että esimerkiksi pienen lapsen kannalta sopivien sanavalintojen löytäminen

on toisinaan haasteellista. Poliisien näkemysten taustalta heijastuu tässä kohdin lapsikäsitteily, joka perustuu kasvun ja kehityksen arvioimiseen. Kehityspsykologinen tieto vaikuttaa näin välillisesti poliisi-instituutiossa. Aineistoni mukaan poliisit kiinnittävät huomiota erityisesti lapsen kehityksen ja kielenkäytön tasoon. Osa haastateltavista kertoo, että tiivis vuorovaikutus itselle läheisten lasten kanssa vahvistaa poliisityössä tarvittavia taitoja. Oma elämäntilanne vaikuttaa siten lapsen huomioon ottavan toimintatavan kehittämiseen.

Semmonen ihminen, joka on elänyt vaan aikuisten maailmassa, niin kyllähän se voi olla vaikeeta jo kielenkäytöllisesti ruveta miettimään niitä sanoja, että mitä lapsi ymmärtää. Tai jos ei tiedä siitä lapsen kehityksestä yhtään mitään. Että rupee sit kaheksan vuotiaalle heittäen lakitekstiä, niin sitte menee ehkä jo vähä yli.
(Aineistolainaus 114)

Minna: Mitkä tekijät näissä lapsiin liittyvissä jutuissa vaikeuttaa työn tekemistä?
Poliisi: No tietenki se kehitystaso. Aikuinen ajattelee asioista tykkänään erilailla ja sillä on eri kieli ja eri näkemys.
(Aineistolainaus 115)

Kotihälytystehtävien yhteydessä lapsen subjektiposition huomioon ottaminen edellyttää tiettyjen tunnetilojen tarkkailua. Lasta pyritään rauhoittamaan osoittamalla hienotunteisuutta lasta ja hänen perheenjäseniään kohtaan. Toisinaan lapsen kanssa käydään tapahtumia läpi lyhyesti keskustellen.

Aineistolainauksessa 117 haastateltava toteaa, että lapsen huomioon ottaminen ei joka tilanteessa edellytä poliisilta erityisiä taitoja tai paljon aikaa. Huomioon ottamista on myös hetkellinen pysähtyminen lapsen ääreen – muutaman sanan vaihtaminen. Vaikka kotihälytystilanteessa aikuisten välinen vuorovaikutus korostuu, pieni keskusteluhetki lapsen kanssa saattaa olla tälle merkityksellinen. Esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneet lapset ovat kertoneet tutkimushaastatteluissa, että kuuntelevat aikuiset tukevat kriisitilanteesta selviytymistä. Lapset kykenevät omasta mielestään myös osallistumaan ratkaisujen etsimiseen. (Mullender ym. 2003, 121–123.)

Kyllä mulla itellä on sellanen tapa, et mä polvistun, jos lapsi seisoo. Niin pistän polvelle, että oon sen lapsen tasolla ja sitten kerron, että nyt oli tämmönen tilanne, että isällä ja äitillä meni vähä sukset ristiin ja me jouduttiin puuttumaan tähän. Että sun ei tarvi olla peloissas.
(Aineistolainaus 116)

Kun se tilannehan tulee useasti niin, että se ehkä muutaman minuutin kestää semmonen, kun lapsi on sen kuulomatkan päässä. Niin se jonkun sekunnin viivähtäminen, että kattoo silmiin ja kysyy, että no hei, mikä sun nimi on, että mitä sulle kuuluu. Silloin mä huomioidin, että hei. Mä huomasin, että säkin oot olemassa siinä.
(Aineistolainaus 117)

Huomiotta jääminen on lapselle ja nuorelle vakava paikka. Koulukotietnografia osoittaa, että nuori saattaa tunnistaa itsekkin vaikean elämäntilanteensa ja etsiä oireilullaan apua, mutta jää silti ilman viranomaisen todellista huomiota. Jos nuori kokee, että hänen mahdollisuutensa vaikuttaa omaan elämäänsä ovat vähäiset, tulevaisuus tuntuu varsin lohduttomalta. (Pösö 2004, 66–71.)

Aineistoanalyysini mukaan lapsen subjektiposition huomioon ottaminen edellyttää etäältä lähelle tulemista – institutionaalisen virkamiesroolin laskemista ja inhimillisen kanssakansalaisen roolin korostamista – lapsen ja poliisin keskinäistä vuorovaikutusta. Ainutlaatuisuutta ja yksityiskohtia on vaikeaa nähdä etäältä tai paneutumatta lapsen tilanteeseen. Huomioon ottavasta työskentelyotteesta välittyy hyvinvointivaltiollinen eetos. Muun muassa yhteiskuntatieteiden tutkija Tuija Kotiranta (2008, 168–169) on katsonut ihmisen persoonan ja yksilöllisyyden sekä tilanteen ainutkertaisuuden huomioon ottamisen olevan ihmisten auttamistyön perusta. Vaikka yhteiskunnan hierarkkisuus ja keskinäiset riippuvuussuhteet nousevat asiakastyössä esiin, kohtaamistilanteissa korostuvat myös solidaarisuuden, myötätunnon ja yhteenkuuluvuuden moraaliset tunteet. (Katso Wolfe 1989, 133–142; Julkunen 1993, 22 & Castel 2007, 11–29.)

6.2 Lasten ja vanhempien vastuullistaminen

Vastuullistamisella pyritään lisäämään lapsen tai nuoren ymmärrystä syy-seuraus-suhteista. Esimerkiksi rikoksenteon seuraukset tulevat esiin esitutkinnassa, oikeuskäsittelyssä ja rikosasioiden sovittelussa. Rikostutkija selvittää toimenkuvansa mukaisesti vastuukysymyksiä: kaikkien rikoksesta epäiltyjen lasten korvausvelvollisuutta ja yli 15-vuotiaan osalta rikosoikeudellistakin vastuuta.

Vastuullistamiseen sisältyy konkreettisia moraalikysymyksiä. Nuorta kuultessaan poliisi pyrkii selvittämään, onko lapsi toiminut lain vastaisesti sekä tietääkö lapsi oikean ja väärän eron. Haastateltavieni mukaan lapselle on yleensä selvää, mikä on väärin. Vastuullistaminen on mahdollista silloin, kun lapselle annetaan aktiivinen rooli. Häntä pidetään ajattelevana ja tiedostavana ihmisenä. Ei ole tavatonta, että rikospoliisi poikkeaa institutionaalisesta työnkuvastaan rikoksen selvittäjänä ja vierailee sosiaalityöksi tai vanhempien tehtäväkentäksi mielletyllä alueella. Poliisi ja nuori vaihtavat ajatuksia siitä, miten rikokset saattavat vaikuttaa tulevaisuuteen tai nuorelle läheisiin ihmissuhteisiin. Poliisi-kuulustelun yhteydessä vastuullistaminen rakentuu ”rationaalisen argumentaation” varaan (Lagerspetz 1994, 107–108).

Eli se, että poliisikin ottaa sen asian tosissaan. Eikä se, että on nuori. Että (nuori) ilman muuta // pääsee tästä asiasta huomautuksella. Sen tarvitsee tajuta, että tämä on rikos. Selvittää. Sä oot syyllistynyt tahalliseen rikokseen. Ja tässä tehdään esitutkinta ihan normaalisti.

(Aineistolainaus 118)

Minna: Millainen toiminta tukee parhaiten rikoksen tehnyttä lasta?

Poliisi: Kyllä kai se sellainen tiukka, mutta asiallinen linja. Ja siitä puhuis, että mitä tästä seuraa. Sä oot nyt munannu. Saattaa ovia sulkeutua varsinkin siinä murkkuiässä just, kun haetaan koulupaikkoja, suunnitellaan tulevaisuutta. Että mitä sä menetät näillä. Tai sitten, jos sä et vielä oo menettäny. Jos sä jatkat tästä, että mitä seuraa. Jos löytäs ja osais niihin tunteisiinkin vedota. Sinne herkälle puolella pääsis vähän, että kuinka paljon tulee murhetta vanhemmille ja kaikille sukulaisille.

(Aineistolainaus 119)

Aineistosta on tulkittavissa myös vanhempia vastuullistavaa puhetta. Haastateltavat pitävät tärkeänä, että poliisien ja vanhempien välinen tehtävänjako on sel-

keä. Haastateltavat eivät kuitenkaan kuvaa sitä, miten he käytännön työssä vastuullistavat vanhempia, vaan määrittelevät vanhempien vastuunottamisen paikkoja. Vanhempien vastuullistamisessa saattaa olla kyse myös pulmien ja sosiaalisten ongelmien "polisisoinnin" vastustamisesta (Korander 2000, 207–208). Lapsen kokonaisvaltaisen tukemisen velvollisuus pyritään rajaamaan pois poliisin institutionaaliseen toimenkuvasta.

Poliisi: Valitettavan usein kuulee vanhempien esittävän semmosia näkemyksiä, että ne vaativat viranomasilta semmosia toimenpiteitä, mitkä minun mielestä kuulus isälle ja äidille.

Minna: Minkälaisia?

Poliisi: No minun mielestä yks, ihan mitä julkisuudessakin on ollut. Jotkut tämmöset lasten kotiintuloajat ja ulkonaliikkumiskiellot, mitä on ollut. Minusta on aivan naurettavia semmoset. Että täällä pitäis sitten ruveta pikkulapsia hätistelemään kotia, ku ne liikkuu liian myöhään ulkona. Se on semmosta käsien pesemistä kotoo, jonkinlaista uusavuttomuutta. Kyllähän se kuuluu isälle ja äitille. Ne pitäis siellä huolehtia. Ei niitä tänne voida kaikkia sitten sosiaaliviranomaille eikä meille syytää.

(*Aineistolainaus 120*)

Poliisit korostavat, että vanhemmilla on vastuu huolehtia lapsestaan ja valvoa lapsen tekemisiä. Esimerkiksi kunnissa laadittuihin suosituksiin tai sopimuksiin kotiintuloajoista poliisit suhtautuvat varauksellisesti. Edeltävässä aineistolainauksessa haastateltava viestii, että poliisikäytäntöjen sijaan vanhempien vastuullisuus ohjaa lasten toimintaa. Timo Harrikarin (2008, 234–255) analyysi yhtä kuntaa koskevasta lehdistökeskustelusta osoittaa, että poliisiorganisaatiossa työskentelevillä on päinvastaisiakin käsityksiä aiheesta.

Myös Soine-Rajanummen ja Törrösen (2004, 119) haastattelemat poliisit pitivät vanhempien vastuuta keskeisenä lasten toiminnan ohjauksessa. Lehdistössäkin lisääntyi 1990-luvulla kirjoittelu, jossa vanhempia muistutettiin heidän kasvatusvelvollisuuksistaan (Törrönen, Karlsson, Korander & Soine-Rajanummi 2004, 219). Julkisen sektorin toimijoilla on mahdollisuus kannustaa ja tukea huoltajia lasten kasvatuksessa, mutta esimerkiksi poliisikäytäntöihin nojautuen on vaikea vaikuttaa lapsia koskeviin sosiaalisiin ongelmiin.

Seuraavassa puheenvuorossa vastuullistamisen sisältö koostuu poliisin osoittamasta tuesta vanhemmille. Poliisi pitää tärkeänä vanhempien omaehtoista ajattelua ja pyrkii omalla toiminnallaan kannustamaan vanhempia lasten kasvatuksessa. Poliisi irtisanoutuu syytelystä ja toimii omalla tavallaan, persoonallisesti. Puheenvuorosta välittyy hyvä tarkoitus ja auttamispyrkimys. Poliisi pyrkii korostamaan huoltajien vastuita ja oikeuksia – ei niinkään rikoksesta epäillyn lapsen. Vanhempien asiantuntemus omasta ja lapsensa elämäntilanteesta nostetaan arvoksi.

Minä teen kyllä sillä tavalla aina, että ku tämmönen tapaus tulee, niin minä puhutan ne vanhemmat. Minä pakotan ne pohdiskelemaan itse sitä tilannetta. En sano sillä tavalla, että te ootte paskaporukkaa, että ei teistä oo edes pentujanne kasvattamaan. Teen toisella tavalla. Sillä tavalla, että ne itse miettii, että miten ne asiat ovat.

(*Aineistolainaus 121*)

Aineistosta muodostuvan kokonaiskuvan mukaan onnistunut vastuullistaminen koituu kaikkien toimijoiden parhaaksi. Institutionaalaisella tasolla se näkyy vi-

ranomaisten työtehtävien ja toimenkuvien tarkentumisena. Yhteisöllisellä tasolla se lisää mahdollisuuksia rakentaa ja vahvistaa vertaistukeen ja sukulaissuhteisiin perustuvia tukiverkostoja. Yksilöllisellä tasolla sen nähdään kohentavan lapsen elämäntilannetta. Lapsen pulmallinen käytös vähenee, eikä sosiaalisia ongelmia pääse kehittymään. Vastuullistamiseen liittyy odotus moraalisesti vastuullisista kansalaisista. Lapsia koskeva päätösvalta asemoidaan mieluummin yhteisöihin kuin valtioon. Vastuullistamiseen kulminoituvissa puheenvuoroissa on viitteitä kommunitarismin kaltaisesta yhteiskuntaeetoksesta (katso Etzioni 2003).

6.3 Selvittäjän, ohjaajan ja neuvonantajan tehtävissä

Rikosten *selvittäminen* on yksi selkeimmistä poliisin toimenkuvan osa-alueista. Se on säädetty poliisin tehtäväksi poliisilaissa (493/1995, 1 §) ja esitutkintalaissa (449/1987, 5 §, 13 §). Rikosta selvitetessä lapselle annetaan mahdollisuus kertoa tapahtumista omin sanoin. Poliisi esittää lapselle tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Toisinaan kohdataan kuitenkin ongelmia, jotka liittyvät kerrotun epäloogisuuteen, tilanteesta johtuvaan järkytykseen tai tunteiden voimakkuuteen. Poliisit kertovat havainneensa, että lapselle rikostapahtumien kertaaminen on usein vaikeaa. Tämä vaatii tilannetta tutkivalta poliisilta tarkkaavaisuutta.

Ku tilanne on aivan akuutti, että justiin vaikka tapahtumapaikalta (tuodaan). Niin useestikin on hankala johdonmukasta kertomusta sieltä saada. Jos siinä on järkytystä ja tunteita pelissä. No on aikuisillakin näin, mutta lapsilla sen useimmiten huomaa, että on hankala. Sitte ku vielä kysymyksissä täytyy (olla) aika tarkkana, että ei sitten sanoja suuhun lyö.
(*Aineistolainaus 122*)

Rikoksen selvittämisen ohella kuulustelun toinen funktio on lapsen *ohjaaminen* kohti norminmukaista käyttäytymistä. Ohjaaminen lomittuu usein edellä kuvattuun vastuullistamiseen. Rikostutkinta herättelee lasta ajattelemaan, millaisia vaikutuksia rikosten tekemisellä on hänen omaan elämäänsä. Osa haastatelluista tuo esiin toiveensa siitä, että sosiaaliviranomainen voisi ohjata lasta rikostutkinnan ulkopuolisissa vuorovaikutustilanteissa.

Ohjaus suuntautuu lapsen tulevaisuuteen. Tavoitteena on sekundaari-preventiivinen työ. Pyritään vaikuttamaan lapseen siten, että tämä ei enää tekisi rikoksia. Jotkut haastateltavat kertovat kuvaavansa rikosuralle ajautumiseen liittyviä seikkoja kuulusteltavalle nuorelle. Näin he pyrkivät tuomaan esiin rikosuran kokonaisvaltaiset vaikutukset. Jotkut liittävät ohjaustilanteisiin myös neuvoja, opastavat esimerkiksi välttämään rikoksia tekevien seuraa. Ohjaavia keskusteluja käydään varsinaisen kuulustelun lisäksi vanhempien odottelutilanteissa tai kuulustelun päätöshetkellä. Sosiaalityöntekijöiden tavoin (Mäki 2006, 17) poliisit pyrkivät vaikuttamaan asiakkaaseen siten, että kansalaisen elämässä tapahtuisi käänne myönteiseen suuntaan.

Minna: Millainen toiminta tukee sitten parhaiten lasta, joka on tehnyt rikoksen?

Poliisi: No kai sitä pitäs koittaa saada ymmärtämään, että mitä on tehnyt. Että sitten poliisilla mun mielestä, jos tossa tutkintaa miettii. Niin poliisilla on aika pieni rooli, että se on vaan sen hetken siinä, ku se käy siinä kuulustelussa. Että koittaa vähän antaa

eväitä vastaisuuden varalle. Varmaan sitten sosiaalipuoli on se, mikä sitten varsinaisesti voi vaikuttaa siihen.
(*Aineistolainaus 123*)

Edeltävässä lainauksessa haastateltava painottaa poliisin ohjaavan otteen merkitystä kestoiltaan lyhyessä kuulustelussa. Poliisi kokee, että hänen odotetaan herättelevän neuvoillaan nuoren vastuuntuntoa. Seuraavassa (aineistolainaus 124) haastatteluotteessa esitetty, vaihtoehtoinen ohjaustyyli puolestaan korostaa lapsen osallistumista ja näkemyksiä. Poliisin tehtäväksi katsotaan lapsen rohkaistaminen omaehtoiseen kertomiseen. Moralisoimista vältetään. Kuulustelu luo puitteet, joissa lapsella on tilaisuus kertoa tapahtuneesta omin sanoin ja pohtia aikuisten kanssa rikoksenteon motiivia ja seurauksia.

Ei ota semmosta kauheen valistavaa kantaa heidän kanssa, vaan puhutaan faktat faktoina ja osataan myös kuunnella sitä toista puolta. Mikä asiaan on esimerkiksi ollut syynä ja miten se tapahtu. Hyvin (ne) sitte kertookin.
(*Aineistolainaus 124*)

Vaikka aineistossa on viittauksia ohjaamisen merkityksellisyyteen, se sisältää kuvauksia myös siitä, miten poliisi luopuu lapsen tai nuoren ohjaamisesta. Jotkut poliiseista kertoivat luopuvansa ohjaavasta toimintatavasta, jos pöydän toisella puolella on uhmakas ja rikoksia uusiva nuori. Nuoren jäädessä ensimmäisistä rikoksista kiinni häntä pyritään ohjaamaan aktiivisesti. Nuoren jatkaessa rikosten tekemistä poliisi ei pidä tarkoituksenmukaisena toistaa samoja asioita.

Tulee semmonen tunne, että ei tainnu enää onnistua, et antaa olla. Ja käyttää sen energian johonki toiseen. Mut näinhän se on kaikissa muissaki elämän asioissa. Että kun näkee, että seinä on vastassa, niin mitäs sitä hakkaa päätä seinään.
(*Aineistolainaus 125*)

Useat poliisit kuvaavat rikoskierteiden sivusta seuraamiseen liittyviä kyynisyyden kokemuksia. Rikoskierteessä oleviin nuoriin ei välttämättä panosteta samalla tavoin kuin ensikertalaisiin. Näin poliisi sanoutuu toisinaan irti aktiivisesta vaikuttamispyrkimyksestä. Ohjaamisyrityksistä luopumiseen liittyy pettymyksen lisäksi tietynlaista toisen ihmisen kunnioittamista. Jos asiakas ei ole yhteistyöhaluinen, poliisi keskittyy rikoksen selvittäjän tehtävään – kunnioittaa asiakkaan viestiä yhteistyöhaluttomuudesta.

Ollaan siinä välikätenä ja yritetään löytää se kultainen keskitie. Molemmille antaa vähän ohjeita. Kehotetaan puhumalla hoitamaan näitä asioita, että ei samanlaisia tapauksia sitte tulis.
(*Aineistolainaus 126*)

Toisinaan poliisi tekee ohjaustyötä parantaakseen perheenjäsenten välisiä suhteita. Poliisi saattaa toimia välikätenä esimerkiksi vanhempien ja nuorten välisissä riitatilanteissa. Poliisi pyrkii antamaan tasapuolisesti neuvoja ja ohjeita sovun saavuttamiseksi. Näin toimitaan myös erilaisissa kotihälytystilanteissa. Poliisi-

partio arvioi ohjauksen lomassa tilanteen kehittymistä. Jos sopu tuntuu aidosti syntyvän, poliisi poistuu paikalta ja luottaa ainakin yön yli säilyvään sopuun perheenjäsenten välillä.

6.4 Välitön ja välillinen huolenpito

Haastatteluissa on lukuisia viittauksia tilanteisiin, joissa poliisi on välittömästi tai välillisesti pitänyt huolta lapsesta. Välitön *huolenpito* ilmenee kuvauksista, joissa haastateltava kertoo pysähtyneensä kiinnittämään huomiota kohtaamansa lapsen hyvinvoinnin edellytyksiin. Tällaista huolenpitoa kuvaa haastatteluote, jossa poliisi kertoo ottaneensa huolehtiakseen pikkupojasta, jonka äiti oli jättänyt koko päiväksi heitteille. Huolenpidosta viestii tapa, jolla poliisi kertoo pysähtyneensä miettimään, mitä lapsi kyseisellä hetkellä akuutisti tarvitsee. Tällainen ele voi olla ruoan ostaminen nälkäiselle lapselle ennen kuin hänen sijoittamistaan aletaan järjestää sosiaaliviranomaisen kanssa.

Me otettiin poika kyytiin ja lähdettiin sitte ajelemaan laitokselle päin. // Se nyt oli semmonen likanen ja niin nälkiintyneen näkönen, niinkun köyhän miehen kelkan naru, se poika. Kysyin, että onko sulla nälkä. No sehän sanoi, että on. No ei siinä mitään. Me käytiin sitten ranskalaisia hakemassa matkalta.
(Aineistolainaus 127)

Toinen aineistossa kuvattu tilanne, jossa huolenpidon elementti on vahvasti läsnä, liittyy poliisiin kiinni ottamaan tyttöön. Tyttö vastustaa poliisilaitokselle viemistä karulla kielenkäytöllä ja kapinoivalla käytöksellä. Poliisilaitoksella itkuinen tyttö kertoo kokevansa, että kukaan ei välitä hänestä. Esimerkki osoittaa, miten keskustelemaan pysähtyvä poliisi tarjoaa nuorelle mahdollisuuden kertoa ahdistuksestaan ja yksinäisyyden kokemuksistaan. Kontrolli muuntuu huolenpidoksi. Vaikka monessa yhteydessä haastateltavat korostavat, ettei poliiseilla ole resursseja toteuttaa huolenpitotehtävää, tällaiset esimerkit osoittavat toisinaan tarvittavan vain hetkellistä pysähtymistä.

Tuotiin yks tyttö tuohon putkalle. Kauheesti yski ja präiski autossa ja vittuili. Sitten aloin juttelemaan sen kanssa tuossa putkan käytävällä. Oli hetki aikaa. Se purskahti itkuun ja sanoi, että kun kukaan ei välitä. Ainoastaan poliisi välittää. Se sanoi, että sä oot ainoa ihminen kuka kuuntelee. Kotona ei välitetä, koulussa ei välitetä, kukaan ei välitä minusta.
(Aineistolainaus 128)

Sosiaalityön asiakkuutta tutkiessaan Anneli Pohjola (1994; 1997) on todennut, että asiakkaat odottavat ammattilaisilta henkilökohtaista suhdetta, ihmisenä kohtaamista, paneutumista ja välittämistä. Asiakkaan kohtaamisen perustana Pohjola pitää yhteistä kieltä, joka luo pohjan välittämiselle. Vaikka palvelukulttuuri on rakentunut pitkälti standardoitujen julkisten palvelujen tarjoamisen varaan, asiakkaiden tilanteet ovat ainutkertaisia ja yksilöllisiä. Niiden pelkistäminen osaksi standardia on loukkaavaa. (Pohjola 1994, 159–168; Pohjola 1997, 184.) Edeltävästä aineistolainauksesta välittyy poliisiin kokemus siitä, että hän onnistuu kohtaa-

maan nuoren ihmisenä ainutlaatuisessa elämäntilanteessaan. Pieni huolenpidon ele on merkittävä poliisille ja oletettavasti myös kyseiselle nuorelle.

Haastateltavat priorisoivat mielessään poliisien toimenkuvaan liittyviä tehtäviä. Huolenpidolla katsotaan olevan varsin kauaskantoisia vaikutuksia silloin, kun huolehditaan lapsista, nuorista ja perheistä. Rikoksia tehneen nuoren tueksi toivotaan huolenpidon verkkoa, jonka yhtenä osana on poliisiviranomainen. Huolenpidon idea toteutuu verkoston toimijoiden yhteistyönä. Huolenpito-verkossa risteävät muun muassa vanhempien ja koulun toteuttama kasvatustyö sekä sosiaali- ja poliisityö.

Minna: Sulla löytyy niille lapsille ja nuorille aikaa – perheille?

Poliisi: Kyllä mulla löytyy nimenomaan siitä syystä, koska mä pidän sitä. Kyllä se musta oikeastaan on tärkein tehtävä.

(Aineistolainaus 129)

Minna: Kuuluuko lapsen tai nuoren tukeminen sun mielestä poliisin tehtäviin?

Poliisi: Ehdottomasti kuuluu. Se on niitä tärkeimpiä tehtäviä. Että poliisi osana yhteiskuntaa kantaa huolta näistä nuorista. Se on nimenomaan meidän tehtävä. // Pidän tärkeenä työn näitten nuorten, voisko sanoa sitten auttamiseksi siinä tilanteessa. Jos on joutunut poliisin kanssa tekemisiin, niin ei sitten tavattaisi niissä merkeissä, että on ollut rikosten kanssa tekemisissä. Työtä sen hyväksi tulee jatkaa kaikilla sektoreilla. Yhteistyössä, poliisi ei yksin pärjää, eikä pärjää sosiaalitoimi, eikä koulu, eikä vanhemmat, vaan että siinä täytyy puhaltaa yhteen hiileen kaikin mahdollisin keinoin, vaikka se joskus tuntuu vaikeelle.

(Aineistolainaus 130)

Poliisit osoittavat huolenpitoa myös päihderiippuvuus- ja rikoskierteessä olevia nuoria kohtaan. Tällaisia kuvauksia ilmenee kuitenkin vain yksittäisissä haastatteluissa. Jotkut poliisit rohkaisevat nuorta ottamaan yhteyttä, jos nuorella on tarve keskustella vaikeasta elämäntilanteestaan. Poliisi tarjoaa nuorelle paikkaa ja aikaa, mihin voi turvautua vaikealla hetkellä. Tällaisella huolenpidolla saattaa olla rikoksia ennalta estävä vaikutus. Tarja Tolosen (2004, 30) tutkimustulosten mukaan etenkin nuoret miehet saattavat reagoida esimerkiksi perheen hajoamiseen norminvastaisella toiminnalla. Jos pojilla ei ole tarpeeksi sosiaalisia tukiverkostoja tai heillä on vaikeuksia koulussa, he saattavat ajautua tekemään rikoksia. Yllättävätkin asiat voivat vaikuttaa rikoksenteon lopettamiseen. Yhtenä tällaisena Tolonen pitää nuoren myönteistä suhdetta poliisiin.

Seuraavissa aineistolainauksissa on kyse rikoksia tehneisiin nuoriin sitoutumisesta. Kun poliisi tulee puoliväliin vastaan, nuoren on entistä helpompi ylittää poliisilaitoksen kynnyksen elämän ongelmatilanteissa. Aineistolainauksessa 132 puhuva poliisi nostaa esiin nuoren tarpeen kokonaisvaltaiseen huolenpitoon. Poliisi ohjaa nuorta tarvittaessa hoitoon tai selvittää hänen kanssaan sosiaalihuoltoon liittyviä asioita.

Minna: Kuuluuko pahoinvoivan lapsen tukeminen sun mielestä poliisin tehtäviin?”

Poliisi: ”Kuuluu totta kai, ihan siinä missä muutkin. Kyllä mä tuollekin, mikä nyt tossa on kopissa. Kyllä mä sen tuun sanomaan, että jos tulee ongelmia, että haluat keskustella, niin tänne voi aina tulla. Kyllä mä omat yhteystiedot tuun sille jättämään. Jos se haluaa, jos sille tulee jotaki ongelmia tossa, ku se selvittää omat asiansa ja vähä muitten asioita. Aina se voi tänne tulla.

(Aineistolainaus 131)

Kun mä en koskaan kiellä niitä. Mä en koskaan sano niille, että et saa tulla. Päinvastoin sanon aina niille, että sä nyt sitten tiedät sen, että kun sulla on tämmöstä ongelmaa elämässä, että yks paikka on kuitenkin, mihinkä voi aina ottaa yhteyttä ja se on tämä. Tänne sitten. Ja ennen ku hölmöilet, niin tule tänne, niin katotaan. Ja kyllä ne tulee sitten. Niitä käy tässä aina pyörimässä. // Joskus ne tulee, näkee, että ne on ihan sekasin, mutta että ne käy. Sitten voidaan puhua niitten hoitoonohjauksista ja ratkoa niitä ongelmia. Soitella soppalaan.
(*Aineistolainaus 132*)

Molemmissa haastatteluissa puhutaan sitoutumisesta. Poliisit sitoutuvat pohtimaan vaikeuksissa olevan nuoren tilannetta hänen kanssaan myös silloin, kun yksittäisen rikoksen tutkinta ei ole meneillään. Poliisi pyrkii olemaan myös keskustelukumppani, joka rohkaisee hakemaan apua päihdeongelmaan tai ottamaan yhteyttä sosiaalitoimistoon. Näin tietyt vaihtoehdot tehdään tavoiteltavimmiksi. Poliisien antamaan apuun tarttuminen saattaa houkutella ja rohkaisista pyrkimään pois rikoskierteestä. (vertaa Lagerspetz 1994, 107–108.)

Edellä kuvasin tilanteita, joissa poliisin huolenpityö kohdistuu välittömästi lapseen. Lapsesta voidaan pitää huolta myös välillisesti tukemalla vanhempia ja koko perhettä. Lastensuojelun perhetyön käytäntöjä tutkinut Johanna Hurtig (2003, 37–40) kirjoittaa tihkuvan auttamistyön mallista. Malli pohjautuu ajatukseen siitä, että lasten ongelmat ja avuntarpeet ovat yhteydessä koko perheeseen ja vanhempien tilanteeseen. Näin ajateltaessa lasta pyritään auttamaan vanhempien ”kautta”. Vanhempien hyötyessä lapsenkin oletetaan hyötyvän. Tällaisessa työskentelyssä korostuu vanhempien ja työntekijöiden suhde. Lasta koskeva tieto on suodatettua, vanhempien ja työntekijöiden kohtaamistilanteissa luomaa. Hurtigin (2003) mukaan tihkuvan auttamistyön ongelmana on, että vanhemman ja lapsen suhteen merkitystä korostetaan liiaksi; lapsen ajatellaan sietävän pettymyksiä, yksinoloa, turvattomuutta, puutetta ja jopa väkivaltaa, kunhan häneltä ei riistetä yhteyttä varhaisiin ihmissuhteisiin.

Poliisit tukevat lapsia välillisesti esimerkiksi avioerotilanteissa, joihin liittyy väkivaltaa tai sen uhkaa.

En tiedä kuinka paljon vuosittain, varmaan kymmeniä semmosia tapauksia tulee vastaan, missä mä yritän olla iskunvaimentimena niissä avioerotilanteiden ristiriidoissa. Jatkovasti mua lähestyy naisia, joko yksin tai lapsineen. Minä sitten lähestyn sitä urospuolta ja ohjaan ja opastan. Jossakin vaiheessa tietenkin sitten teen selväksi, että voi joutua leivättömän pöydän ääreen, jos ei se homma rupee toimimaan. Kyllähän ne on lapsille tosi rankkoja. Kyl se on hirveetä seurata.
(*Aineistolainaus 133*)

Puheenvuoro viestii, että tunteet ovat esillä niin asiakkailta kuin poliisillakin. Martti Lindqvistin (2003, 51–52) mukaan moraali ei perustu vain lainsäädäntöön ja järkevään hallintoon, vaikka ne antavatkin pohjan ihmisten yhteiselämälle ja yhteisvastuulle. Oikeusjärjestelmän perusta on siinä, että ihmiset ymmärtävät tietyt ihanteet velvoittaviksi ja kuuntelevat sisintänsä pyrkiessään noudattamaan noita ihanteita. Esimerkiksi Lindqvist nostaa julkisen hallinnon tehtävät, joissa noudatetaan lain ohella yhteisössä omaksuttuja arvoja. Ymmärtäminen, välittäminen ja huolenpito eivät ole peräisin vain lainsäädännöstä, vaan arvot viestivät, millaisia velvollisuuksia ihmisellä on toisia kohtaan. (emt.) Institutionaalisissa puitteissa

tuotettu huolenpito antaa viitteitä siitä, että hyvinvointivaltiollinen yhteiskuntaeetos nousee 2000-luvullakin esiin poliisiorganisaatiossa.

6.5 Lapsuutta koskeva kontrolloiminen

Minna: Mikä on poliisin rooli viranomaisverkostossa? Millainen rooli poliisilla on?

Poliisi: Ainakin tuntuu, että poliisin pitäis tehdä kaikki. Että pitäis valvoo lapsia ja vahtia niitä tuola kylillä. Vanhemmat jotku on semmosia, että miksei poliisi tee mitään, ku lapset tekee tämmösiä juttuja. Poliisi on vähä niinku tämmönen paimen, että se paimentaa niitä tuola yömyöhään. Nuhtelee ja pitää puheita, ku vanhemmat ei pidä.

(Aineistolainaus 134)

Yllä olevasta aineistolainauksesta on tulkittavissa turhautumista suhteessa odotuksiin, joita muut viranomaiset ja vanhemmat kohdistavat poliisin toimenkuvaan. Haastateltava kokee muiden määrittelevän poliisin ennen kaikkea lasten kontrolloijaksi: valvojaksi, puuttujaksi ja nuhtelijaksi. Tällöin poliisit nähdään vanhempien sijaan tai rinnalla keskeisinä toimijoina. Tässä luvussa kirjoitan siitä, mitä poliisit itse kertovat *lasten kontrolloimisesta* osana työtään.

Nimeän kontrolloinniksi haastattelukuvaukset, joissa poliisit kertovat selkeistä vallankäyttötilanteista. Tässä tutkimuksessa kontrollointi on siis lähempänä järjestyksenpitotehtävää kuin huolenpitotehtävää. Järjestyksenpidollista kontrollointi on esimerkiksi silloin, kun poliisi reagoi rikoslakiin perustuen nuorten tekemiin rikkeisiin, esimerkiksi alkoholin hallussapitorikkomuksiin. Haastattelemani konstaapelit katsovat, että nuoriso hyväksyy melko usein poliisien toteuttaman järjestyksenpidon, eli poliisin harjoittama vallankäyttö on nuorison keskuudessa pääsääntöisesti ”legitiimiä” (katso Kusch 1993, 99–100; Hindess 2004, 96). Haastateltavat painottavat, että kontrolloimisen tulee kuitenkin kohdistua kaikkiin nuoriin tasapuolisesti. Siitä nuoret itse pyrkivät pitämään huolen.

Meillä on joku kipupisteajattelu. // On sellaisia paikkoja, missä me käydään aktiivisesti. Puututaan matalalla kynnyksellä johonkin toimintaan, esimerkiks kaljotteluun.

(Aineistolainaus 135)

Poliisi: Meillä on täällä (erään toisen poliisin) kanssa semmonen maine, että että ollaan niinku vittumaisia. Mutta minusta se vittumainen on käännettyinä siten, että meitä puhutellaan täällä etunimillä // Eli se etunimellä puhuttelu, niin mä koen sen, että tässä on nyt päästy niinku tähän porukkaan sisään. Että se ei oo poliisi, vaan se on, huudetaan etunimellä, niin tuota siinä on sitten jotakin henk.kohtasta. Varsinki tän nuoren puolelta.

Minna: ”Eli sillä on merkitystä, että liikutte siellä nuorten keskuudessa, että te puututte? Et nuoretkin tavallaan hyväksyy sen?”

Poliisi: Kyllä ne hyväksyy sen. Tossa mennään, ku ne kokoontuu. Jalkaudutaan autosta. Keskustellaan, kaadetaan kaljaa, puututaan siihen. Jos siellä joku häiriköi, niin otetaan se kyytiin. Ne hyväksyy sen. Mutta sitä täytyy sitten tapahtua kaikille. Ne on pirun oikeuden(mukaisia). Että miks toltä kaadettiin? Miksi se sai sakot? Miksi tämä ei saanu? Ne odottaa sitä tasapuolisuutta. Sitä ne odottaa. Sä kohtelet kaikkia samalla kaavalla.

(Aineistolainaus 136)

Edellä haastateltava kuvaa, miten kaduilla kohdatut nuoret reagoivat poliisin kontrollitoimiin. Virkavalta antaa kontrolloitavalle nuorisolle jossakin määrin

vapautta ilmaista itseään. Näin vallankäytön kohteet voivat toisinaan olen-
naisestikin vaikuttaa toteutettuihin kontrollitoimiin. Sekä valtaapitävä että val-
lankäytön kohde ovat aktiivisia toimijoita. Kohde vastaa ja reagoi valtaan, päät-
telee ja tekee oivalluksia. Vallan harjoittaminen vaatii vapautta, eivätkä valtasuh-
teet toimi, jos vastustamiselle ei ole tilaa. Vallan harjoittamisessa on siis varau-
duttava siihen, että kohde voi vastustaa vallankäyttöä. Myös vallan harjoittami-
sen tulos voi olla epävarma. Näiden seikkojen vuoksi valtasuhteet ovat usein
epävakaita, ristiriitaisia ja ehdollisia. (Foucault 1982, 790; Hindess 2004, 100–101.)

Haastatteluaineistossani mainittu tyypillinen kontrollitoimenpide liittyy
nuorten alkoholijuomien takavarikoimiseen ja päihtyneiden nuorten kotiin vie-
miseen. Poliisit rajoittavat ja estävät tiettyjen nuorten päihtymistä ja vaikuttavat
samalla välillisesti kaikkiin alkoholia käyttäviin alaikäisiin. Tulkitseen poliisien
kertomasta, että kontrolloiminen hyväksytään nuorison keskuudessa etenkin, jos
sen lisäksi sovelletaan muita toimintatapoja: nuoren subjektiposition huomioon
ottamista, huolenpitoa ja ohjaamista.

Kontrollitoimia priorisoidaan paitsi poliisien myös lasten ja heidän vanhem-
piensa keskuudessa. Sakottaminen alkoholin hallussapidosta ja nuoren kotiin
kuljettaminen ovat esimerkkejä kontrollitoimista, jotka alaikäiset ja heidän van-
hempansa yleensä hyväksyvät. Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ei haastatel-
tavien mukaan suhtauduta yhtä hyväksyvästi. Vanhemmat ja lapset näyttävät
poliisin kokemusten mukaan määrittävän lastensuojeluilmoituksen rankaksi
kontrollitoimenpiteeksi, eivät niinkään suojelutoimenpiteeksi.

Ku alaikäinen on sen kaljapullon (kantaja). Jos se on yli 15, niin se siitä pienen sakon saa.
Tai jos se on alle 15, niin siitä tehdään rikosilmoitus ja sitten ilmoitus sossuun. Niin
moni vanhempi pitää sitä pahempana asiana, ku niitä on kotia viety ja kerrottu asia,
että miks sinne sossuun pitää siitä ilmoittaa.
(*Aineistolainaus 137*)

Soine-Rajanummi ja Törrönen (2004, 116) ovat todenneet, että esimerkiksi 1990-
luvulla toteutetut nollatoleranssikokeilut loivat poliiseille uudenlaisen roolin “kas-
vattajina, jotka palauttavat kurittomia lapsia takaisin koteihin ja näyttävät van-
hemmille ja muulle yhteisölle esimerkkiä siitä, missä kulkee sopivuuden rajat”.
Tällainen poliisirooli on saanut osakseen kritiikkiä (esimerkiksi Harrikari 2008),
mutta nollatoleranssimenetelmällä on kannattajansakin. Matalalla kynnyksellä
rikoksiin puuttuminen on yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan todettu tehok-
kaaksi poliisistrategiaksi erityisesti väkivaltarikosten ehkäisemisessä (MacDonald
2002, 612).

Lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin reagoiminen on kuitenkin Suomessa ja
esimerkiksi Isossa-Britannissa ja Yhdysvalloissa lähtökohtaisesti erilaista. Eng-
lannissa ja Walesissa vangitaan nuoria 75–100 kertaa enemmän kuin Suomessa.
Toisaalta Suomessa lapsia sijoitetaan kuitenkin useammin kodin ulkopuolelle kuin
Englannissa ja Walesissa. Sijoitusten taustalla ovat pääasiassa sosiaaliviranomaisen
päätökset. John Pitts ja Tarja Kuula (2005) tulkitsevat, että Suomessa on eräänlai-
nen nuorten varjo-oikeusjärjestelmä, jonka päätösten perusteella vaikeissa elämän-
tilanteissa olevia lapsia sijoitetaan laitoksiin useammin kuin Englannissa ja
Walesissa. (Pitts & Kuula 2005, 147, 150–151, 158.) Yhdysvalloissa kansalaiset
korostavat nuoriso-oikeuden tuomioiden kuntoutuksellista merkitystä rankaise-

misen rinnalla. Toisin sanoen lakia rikkoneiden nuorten kuntouttaminen joko siviilissä tai vankilassa on yhdysvaltalaisen näkemysten mukaan tärkeä ongelma korjaava toimenpide. (Moon, Sundt, Cullen & Wright 2000, 51, 54.)

Useat haastattelemani poliisit katsovat, että mahdollisimman aikainen reagoiminen lapsen tekemään rikokseen ehkäisee uusia rikoksia. Poliisin kontrollitoimenpide voi vaikuttaa lapseen positiivisesti siinä vaiheessa, kun lapsi ei ole vielä syyllistynyt useisiin rikoksiin. Nuoreen kohdistuviin kontrollitoimenpiteisiin ryhdytään, vaikka poliisillakaan ei aina ole uskoa oman työnsä vaikutuksiin. Kontrollitoimenpiteiden taustalla on toive siitä, että nuori ymmärtäisi tehneensä väärin ja lopettaisi rikosten tekemisen. Aineistolainauksessa 138 haastateltava pohtii poliisin toteuttaman sekundaari- ja tertiääripreventiivisen työn merkitystä.

Mä oon sitä mieltä, että näihin pikkujuttuihinki pitäis puuttuu, että vaikka meidän vakavuusasteikolla vois olla ihan lievimmästä päästä, mitä on juttuja. // Vaikka se tuntus kuinka turhalle siinä, että ku meillä on jotain tappojuttuja, murhajuttuja tossa ja törkeitä pahoinpitelyjä. Ja sitte tulee joku hyvin pieni näpistely, että viedään joku limsapullo tuolta tai joku karkkiaski vaan. Niin se on kuitenkin iso juttu sille lapselle, joka sen tekee. Ja se voi olla se alku just sille isommalle rikollisuudelle sitte vanhemmalla iällä. Että pääsee puuttumaan heti niin, että siitä tulee loppu. Se on aina voitto.
(Aineistolainaus 138)

Vaikka alle 15-vuotiasta vastaan ei ole mahdollista nostaa rikossyytettä eikä häntä voida sakottaa, poliisi kirjaa rikosepäilyistä ilmoituksen. Toimenpiteen katsotaan helpottavan rikostutkintaa ja tekevän nuoren tilanteen seuraamisen mahdolliseksi. Kirjaamisella pyritään myös osoittamaan, että poliisi ottaa rikoksen huomioon. Rekisteröinnin seurauksena rikoksia tekevän nuoren tunnistaminen helpottuu. Olen tulkinut rekisteröinnin kontrolloinniksi, vaikka sitä perustellaankin yleensä rikosten selvittämisellä. Lapsi todennäköisesti käsittää rekisteröimisen myös häneen kohdistuvaksi valvonnaksi.

Monelle se on ollut yllätys, vanhemmille, että kun on alle 15-vuotias, niin siitäkin tehdään sitten se rikosilmoitus. Mut se päätetään tutkinta saman tien, että ku tekijä on alle 15, niin silloinhan ei rikosoikeudellista vastuuta oo, mutta se, että nimi jää tonne meidän järjestelmään, että jos vastaisuudessa lisää tulee, niin se löytyy aina sen tietyn aikaa sieltä rikosilmoitusjärjestelmästä. Vaikka onkin alle 15.
(Aineistolainaus 139)

Alle viistoistavuotiashan ei oo rikosoikeudellisesti vastuussa, mut mä oon kuitenkin tehny niistä r-ilmoituksen tohon koneelle ja sitten tehny tutkinnanlopettamispäätöksen. Ja lähettäny sen tälle lapselle ja hänen vanhemmilleen kotiin, että he näkee, että tähän puututaan. Vaikka siitä ei tuu mitään rangaistusta.
(Aineistolainaus 140)

Yksityiskohtaiset kuvaukset tuovat esiin poliisityön moniulotteisuuden ja työhön liittyvien ratkaisuvaihtoehtojen punnitsemisen. Kaikkein hankalimmiksi poliisin kontrollitoimenpiteitä edellyttäväksi tilanteiksi haastateltavat määrittelevät sellaiset sosiaaliviranomaisen virka-apupyynnöt, jotka liittyvät sosiaaliviranomaisen toteuttamiin tahdonvastaisiin huostaanottoihin. Vaikka taustalla on sosiaaliviranomaisen (ja vuodesta 2008 alkaen hallinto-oikeuden) päätös, pää-

töksen kohteena oleville vanhemmille ja lapselle huostaanoton konkreettinen toteuttaja on äärimmäisessä tilanteessa poliisi. Tapahtuman arkaluontoisuus vaatii harkitsemaan toimintatapoja tarkoin ja tilannekohtaisesti.

Sulla on tilanteita, että siellä on kaks sosiaaliviranomaista. Ne soittaa meille, että äiti ei suostu antaa tätä lastaan. Et virka-apua meiltä. Me saadaan käyttää niitä voimankäyttö-oikeuksia. Me mennään paikalle, niin ne on siis ihan kammottavia. Äiti on jossain nurkassa. Pitää lasta sylissä, puristaa tiukasti ja nää sosiaalityöntekijät sitte siinä jossain oviaukossa. On ollu tapauksia, että ne itkee ittekin sitä järkytystä tai kamalaa tapahtumaa. Sitten me joudutaan ihan sormi sormelta aukomaan sen äidin kädet, että se saadaan se lapsi sen syyllistä. Kyllä muutakin keinovalikoimaa pitäs siinä tilanteessa olla, että eihän tommonen voi olla jättämättä siihen lapsen jotain muistoa, että äidin syyllistä vedetään väkisin. Taas ne virkapukuset. (Se jättää) jonkinlaisen leiman myös meihinkin, että me tehtiin se paha teko.
(*Aineistolainaus 141*)

Etenkin äärimmäisissä, tunnerikkaissa ja umpikujaan ajautuneissa kontrollointitilanteissa on vaikea toimia. Kun käsikirjoitusta ei ole, tehdään nopeita ratkaisuja tilannetta jatkuvasti lukien. Äärimmäisen hankalaa kontrollitehtävää siirretään osapuolelta toiselle, eikä kukaan koe onnistuvansa tehtävässään. Kukaan ei haluaisi olla viimesijainen kontrolloija (myös Arnkil & Eriksson 1996, 276–277). Roolinottoon liittyvät vaikeudet näkyvät myös aineistolainauksessa 142, jossa haastateltava kertoo sosiaalityöntekijöiden olevan toisinaan liian omatoimisia poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteisillä kotikäynneillä.

Kun sinne mennään sinne asuntoon, että siellä ei se sosiaalityöntekijä oo siinä sun niskan takana, että jos siellä tuleekin jotain. Tälläset on aika ongelmallisia, että niille pitää sanoa. Ja ne ei tahdo ymmärtää sitä, että tää homma pitäis nyt hoitaa näin. Että siellä saattaakin olla, että siellä on joku äkänen ja se on vaikka veitsen kanssa. Se saattaa arvata, että sinne ollaan tulossa hakemaan sitä lasta. Nää on tosi ongelmallisia. Se, että he (sosiaalityöntekijät) malttas esimerkiksi jäädä alatasanteelle odottamaan, että me mennään ja saadaan se tilanne niin sanotusti hallintaan. Ja sen jälkeen se (sosiaalityöntekijä) tulee ja esittää asian. Ku me ollaan vastuussa heidänkin turvallisuudesta.
(*Aineistolainaus 142*)

Jos poliisille on esitetty virka-apupyynnö, jonka sisältönä on sosiaalityöntekijän työtehtävän turvaaminen huostaanottotilanteessa, sosiaalityöntekijän odotetaan pysyttelevän sivussa siihen saakka, että poliisi on varmistanut tilanteen turvallisuuden. Edellä puhuvan poliisin mukaan sosiaalityöntekijöillä ei aina ole ymmärrystä siitä, että asiakas saattaa käyttäytyä väkivaltaisesti. Poliisi on varautunut käyttämään tarvittaessa voimakeinoja suojellakseen osallisten turvallisuutta. Kahden viranomaisen toteuttama kontrollointi näyttäytyy haastatteluaineistoni valossa hyvin vaativana toimintatapana, sillä ammattikuntien selkeiden työkuvien ja tavoitteiden ylläpitäminen on haasteellista asiakkaan kodissa, etenkin vastustuksen ja uhan ilmapiirin vallitessa.

6.6 Yhteenvetoa toimintamahdollisuuksista

Haastatteluissa poliisit ovat nostaneet esiin erilaisia lasten parissa työskentelyyn liittyviä toimintatapoja. Nimitän näitä toimintatapoja selvittämiseksi, ohjaamiseksi, kontrolloimiseksi, huolenpidoksi, vastuullistamiseksi ja lapsen subjektin huomioon ottamiseksi. Poliisit hyödyntävät toimintatapoja sen perusteella, millaisen tulkinnan he ovat kohtaamistilanteessa tehneet yhteisöllisestä moraalijärjestyksestä: lasta koskevista normeista, pulmista, hämmentävistä tavoista ja/tai sosiaalisista ongelmista. Erilaiset toimintatavat suhteutuvat toisistaan poikkeavasti poliisiorganisaatiossa määriteltyyn toimenkuvaan, kansalaisten näkemyksiin, yhteisöllisiin resursseihin, yhteiskunnallisiin resursseihin ja poliisin henkilökohtaisiin kokemuksiin ja persoonaan (Taulukko 1).

Reaktiivisiin poliisitehtäviin liittyvä *selvittäminen* on keskeinen osa poliisi-toimintaa. Rikosten selvittäminen sisältyy poliisilain ensimmäiseen lauseeseen (poliisilaki 493/1995, 1 §). Analyysini mukaan muitakin toimintatapoja soveltamalla pyritään edistämään rikosten selvittämistä. Parhaimmillaan rikoksen moniulotteinen selvittäminen tuottaa kansalaisille oikeutta sekä välittömästi poliisi-instituutiossa että välillisesti sosiaali- ja oikeusinstituutioissa. Samalla myös lapsen etu toteutuu.

Rikospoliisit selvittävät tilanteita, joissa alaikäistä kansalaista tai hänen lähiyhteisönsä jäsentä epäillään rikoksesta tai joissa lapsen oma tai hänen läheistensä turvallisuus on uhattuna. Haastateltavat eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pidä lapsen elämänhistorian ja elämäntilanteen laaja-alaista selvittämistä poliisitehtävänä. Poliisiorganisaatiossa ei ole siihen riittäviä resursseja. Poliisit odottavat, että tarvittaessa sosiaali- ja terveysviranomaiset ottavat vastuun näistä tehtävistä.

	SELVITTÄM. & OHJAAM.	HUOMIOON OTTAMINEN	VASTUULLIS- TAMINEN	HUOLENPI- TO	KONTROL- LOIMINEN
SUHDE POLIISI-ORGANI- SAATI- OSSA MÄÄRI- TELTYYN TOIMEN- KUVAAN	Selkeä osa poliisin toi- menkuvaa: esimerkiksi rikosepäilyn tutkinta sekä kansalaisten ohjaaminen neuvoin ja kehotuksin.	Ei yksilöidysti laissa määri- tely, konkre- tisoitavissa poliisityötä koskevin esi- merkein.	Esillä osana poliisin ja mui- den yhteiskun- nallisten toimi- joiden toteut- tamaa lailli- suuskasvatusta.	Osa poliisiin turvaamisteh- tävää.	Selkeä osa po- liisin toimen- kuvaa: esimer- kiksi oikeus käskä, ottaa kiinni, pidättää ja käyttää voi- makeinoja tie- tyin perustein.
SUHDE LASTEN & VAN- HAN- HEMPIEN NÄKE- MYKSIIN JA KO- KEMUK- SIIN	Lapsen tilan- teen ja elä- mänhistorian laaja-alaisesta selvittämisestä irtisanoudutaan, mutta yksittäisessä tilanteessa niihin paneu- dutaan.	Lasten ja van- hempien nä- kemyksistä tehdyt tulkin- nat ovat toi- mintatavan perusta.	Määritellään vanhempien ja lasten velvolli- suuksia ja ase- mia.	Perustuu suu- relta osin tul- kintoihin las- ten ja van- hempien nä- kemyksistä ja kokemuksista.	Poliisivoiman näyttämistä, mutta siihen nojaututtaessa lasten ja van- hempien reaktioita kontrolli- ta tulkitaan jatkuvasti.
SUHDE YHTEI- SÖLLI- SIIN RESURS- SEIHIN	Yhteisöllisten resurssien arvioimista ja pyrkimystä vaikuttaa nii- hin tarvittaes- sa.	Yhteisöllisten resurssien varaan raken- tamista siinä määrin kuin se on mahdollista.	Osoitetaan vel- vollisuuksia yhteisölle.	Yhteisöllisille resursseille edellytyksiä ja tilaa luovaa.	Yhteisöllisten resurssien va- raan ei kontrol- lointitilanteessa nojauduta.
SUHDE YHTEIS- KUN- NALLI- SEEN AUTTA- MISTYÖ- HÖN	Poliisin tehtä- vän eroa suhte- ssa muihin yhteiskunnal- lisiin perhe- palveluihin haetaan.	On mahdollis- ta hetkellisesti osana yhteis- kunnallista auttamisyötä.	Rajataan yh- teiskunnallisia työtehtäviä jakamalla vas- tuita yhteisölli- selle kasvatus- työlle.	Huolenpito poliisiorgani- saatiossa het- kittäistä ver- rattuna sosiaa- li- ja tervey- denhuollon huolenpito- mahdollisuuk- siin.	Poliisilla lain määrittelemiä erityisoikeuksia kontrolloimi- seen.
SUHDE POLIISI- MIEHEN KOKE- MUKSIIN JA PER- SOO- NAAN	Virkamiehen yhteiskunnal- lisen aseman ja persoonan näkymisen asetta vaihdel- laan.	Poliisimiehen inhimillisyy- den näyttämi- nen on toimin- tatavan perus- ta.	Poliisin henki- lökohtaiset arvot ja koke- mukset vaikut- tavat toiminta- tavan sisältöön ja tavoitteisiin.	Poliisit sitou- tuvat huolen- pitotehtävään persoonansa suomalla in- tensiteetillä.	Virkamiehen roolia koroste- taan ja omaa persoonaa kät- ketään.

TAULUKKO 1 Poliisin toimintatavat lapsia koskevassa työssä

Myös *ohjaaminen* on selkeä osa poliisin perustehtävää. Poliisitoiminnan yhtenä periaatteena on neuvoin ja kehotuksin ylläpitää järjestystä ja turvallisuutta (poliisi- laki 493/1995, 2 §). Neuvoin ja kehotuksin ohjaaminen liittyy sekä preventiiviseen

että reaktiiviseen poliisityöhön. Ehkäisevää ohjaustyötä sisältyy yleiseen järjestyksenvalvontaan sekä lähipoliisitehtäviin: kouluvierailuihin ja muihin valistus-tilaisuuksiin. Reaktiivisessa poliisityössä ohjauskeskustelut limittyvät osaksi kuulustelemista, kotihälytystehtävän hoitamista ja kiinniottotilanteissa käytyjä keskusteluja.

Reaktiivisia poliisitoimia vaativissa kohtaamistilanteissa poliisit pyrkivät ohjauksella estämään pulmien uusiutumista tai pulmallisen elämäntilanteen jatkumista. Ohjaamiseen ei välttämättä panosteta, jos nuori ei lähde vuorovaikutteisesti keskustelemaan tilanteestaan tai jos sosiaaliset ongelmat ovat poliisin arvion mukaan liian vallitsevia. Jos ohjauksella ei näytä olevan lainkaan vaikutusta, siitä luovutaan. Sosiaalisesta ongelmasta ilmoitetaan sosiaaliviranomaiselle.

Poliisilain yleissäännösten mukaan poliisi ylläpitää järjestystä myös käskyin (poliisilaki 493/1995, 2 §). Poliisien ja lasten kohtaamistilanteissa käskeminen sisältyy *kontrolloimiseen*. Poliisilain toimivaltuussäännöksissä kontrolloiminen on selkeästi esillä kiinniotta, väkijoukon hajottamista ja uhkaavasti käyttäytyvän henkilön poistamista sekä voimakeinojen käyttöä koskevissa pykälissä (poliisilaki 493/1995, 11–14 §, 19–20 §, 27 §). Kontrolloiminen liittyy niihin lasten ja poliisien kohtaamistilanteisiin, joissa korostuu poliisin näkyvä vallankäyttö. Haastattelemani poliisit kertovat kontrolloinnista, joka kohdistuu erityisesti alkoholia hallussa pitäviin ja päihtyneisiin alaikäisiin, rikoksesta epäiltyihin sekä kiinni-otettuihin tai huostaan otettuihin nuoriin ja lapsiin.

Poliisien mukaan asiakkaat hyväksyvät kontrolloinnin, jos se yhdistyy muihin toimintatapoihin, kuten huomioon ottamiseen, huolenpitoon ja ohjaamiseen. Kontrolloiminen on vaikuttavaa erityisesti silloin, kun kontrolloinnin kohteena olevat hyväksyvät sen. Välittömät vaikutukset eivät ole yleensä toivottavia, jos kontrolloinnin yksityiskohtaiset toteuttamistavat epäonnistuvat esimerkiksi tilannekijöiden ennakoimattomuuden tai väärän tulkinnan vuoksi. Kun lapsen tai hänen läheisensä elämäntilanne kärjistyy siten, että tarvitaan poliisikontrollia, poliisilla ei ole yleensä mahdollisuutta kieltäytyä työtehtävästään. Kontrollointia – erityisesti pakkokeinojen käyttöä – pyritään kuitenkin välttämään ja kontrolloinnista luovutaan, kun se ei ole enää perusteltua. Poliisi pohtii kontrolloinnin perusteluja ja tarkistaa niitä jatkuvasti.

Vastuullistaminen tulee esiin erityisesti tarkasteltaessa poliisien ja lasten huoltajien välisiä suhteita. Vastuullistaminen merkitsee eri osapuolten velvollisuuksien määrittämistä. Poliisi rajaa työtään – pyrkii mielestään tekemään siitä hallittavaa – erottelemalla poliisin ja lasten huoltajien vastuukysymyksiä. Vanhempien vastuuta korostaessaan poliisi irtisanoutuu tietyistä toimintatavoista, esimerkiksi lasten kotiintuloaikojen valvomisesta. Vastuullistaminen merkitsee lapsen ja häntä ympäröivien aikuisten asemien selkiyttämistä.

Toinen vastuullistamisen osa-alue liittyy lakia rikkoneiden lasten vastuullistamiseen. Tällöin vastuullistaminen rinnastuu laillisuuskasvatukseen. Poliisi pyrkii muiden yhteiskunnallisten toimijoiden (esimerkiksi opettajien ja sosiaalityöntekijöiden) sekä huoltajien kanssa tukemaan lapsen kasvua kohti yhteiskunnan normien mukaista toimintaa.

Poliisityötä oikeutetaan erityisesti kansalaisten turvaamistehtävällä (poliisilaki 493/1995, 1 §). Lasten ja poliisien kohtaamistilanteissa tämä tarkoittaa muun muassa *huolenpitoa*: heitteille jätetyn lapsen välittömistä tarpeista, kuten kohtuullisesta siisteydestä ja ruoan tarjoamisesta huolehtimista. Myös kontrolloiminen saattaa muuttua huolenpidoksi, jos kontrollitoimien seurauksena nuori tai lapsi

kokee olonsa turvalliseksi. Kaikki poliisit sitoutuvat huolenpitotehtäviin akuuttien hälytystehtävien yhteydessä, mutta erilaisin intensiteetein. Osa kokeneista rikostutkijoista sitoutuu huolenpidon osoittamiseen pitkäksikin aikaa. Esimerkiksi rikos- ja päihdekierteeseen ajautunutta nuorta pyritään tukemaan toisinaan kokonaisvaltaisesti. Rikokseton elämäntapa pyritään tekemään houkuttelevaksi.

Huolenpito sisältää lapsen hyvinvoinnin edellytysten tarkastelua. Poliisi-työ lasten parissa kulminoituu lyhytkestoiseen ja usein vähäeleiseenkin lapsen subjektiposition *huomioon ottamiseen*. Huomion osoittaminen lapselle on mahdollista ohittaa erityisesti kotihälytystehtävän yhteydessä. Jos lapsen kehitystasoa ei oteta huomioon esimerkiksi kuulustelussa, myöskään kuulustelun tavoitteita ei todennäköisesti saavuteta. Huomioon ottamisessa näytetään poliisin persoonallisuutta ja kätketään institutionaalisuutta. Jokaisen vuorovaikutustilanteeseen osallistuvan henkilön ainutlaatuisuutta korostetaan. Huomioon ottaminen perustuu myös tunteiden osoittamiseen sekä poliisitoiminnan kohteena olevan kansalaisen elekielen ja kertoman tulkitsemiseen. Vaikka huomioon ottaminen tapahtuu hetkessä, se luo poliisin ja asiakkaan välille vuorovaikutussuhteen, jonka varaan muiden toimintatapojen käyttö on mahdollista rakentaa.

7 KÄYTÄNNÖLLISTEN TYÖPROSESSIEN HALLINTAA JA SOSIAALISTEN SUHTEIDEN TULKITSEMISTA

7.1 Lapsia koskevan moraalijärjestyksen ja poliisityön suhde

Tämän tutkimusraportin on ollut tarkoitus kuvata, mitä konstaapelit kertovat työssä kohtaamistaan lapsista sekä millaiset seikat vaikuttavat poliisien tekemiin, lapsia koskeviin viranomaispäätöksiin. Analyysini mukaan teknisluontoisten työmenetelmien hallinta, lainsäädäntö sekä organisaatiossa laaditut ohjeistukset luovat perustan työlle. Lisäksi haastateltavien kertomasta välittyvät kansalaisten elämäntilanteiden arvioiminen ja sosiaalisten suhteiden tulkitseminen.

Lapsia koskevissa työtilanteissa konstaapelit hyödyntävät teknisluontoisia työmenetelmiään, esimerkiksi kuulustelutekniikkaan, seuraamusjärjestelmään ja rikosoikeudelliseen prosessiin liittyviä oppeja. Kun esimerkiksi alaikäinen mopoi-leva nuori puhaltaa poliisin alkometriin rattijuopumuksen (rikoslaki 39/1889, 23 luku 3 §) rajan ylittävän promillelukeman, poliisi toimii suhteessa nuoreen lakien ja ohjeistusten määrittämien proseduurien mukaisesti. Kun poliisi alkaa tutkia esimerkiksi lapsen kohdistuvaa pahoinpitelyepäilyä (rikoslaki 39/1889; 21 luku 6 pykälä), lait ohjaavat esitutkintaa.

Lakien lisäksi asianomistajan ja epäillyn asemassa olevan lapsen rikos-
tutkintaa on ohjeistettu hallinnollisin asiakirjoin sekä tuettu tutkimuksin (esimerkiksi Mahkonen 1993; Hirvelä 1997; Taskinen 2003; Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003; Korkman 2006). Näissä raporteissa on kiinnitetty huomiota etenkin lapsen ikään ja rikosoikeudelliseen asemaan oikeudellisissa käytännöissä ja viranomaistyössä. Työn teknisluontoisten menetelmien hallinta ja lapsen rikosoikeudellisen aseman huomioon ottaminen ovat merkityksellisiä muun muassa esitutkinnan tarkkuuden ja luotettavuuden kannalta.

Myös tämä tutkimus olisi ollut mahdollista rakentaa lapsen rikosoikeudellisen aseman tarkastelun varaan. Haastateltujen poliisien lapsikäsitukset eivät

kuitenkaan vaihdelleet merkittävästi sen perusteella, millaisessa rikosoikeudellisessa asemassa olevaa lasta kuvattiin. Esimerkiksi riippumattomuutta ja auktoriteettivastaisuutta saatettiin liittää niin rikoksesta epäiltyyn kuin rikoksen asianomistajaan ja todistajaan. Lasten kertomuksien totuudenmukaisuutta tarkasteltiin kriittisesti. Arvioitiin, ovatko lapsen tunnekokemukset, mielikuvitus ja todelliset tapahtumat sekoittuneet kerrotussa, ovatko muut osalliset vaikuttaneet kerrottuun ja kykeneekö lapsi erottamaan oikean ja väärän. Lapsikäsitusten kategorisointi rikosoikeudellisen aseman perusteella ei ollut tarkoituksenmukaista kokonaisuuden eli kouluissa, lasten lähiyhteisöissä, kuulusteluissa, kotihälytys- ja kiinniottotilanteissa tehtyjen viranomaisratkaisujen tutkimisen kannalta.

Haastatteluaineistoni mukaan poliisin tekemät valinnat toimintatapojen välillä ovat kuitenkin suhteessa siihen, millaisessa asemassa tietyssä tilanteessa kohdattu lapsi on lähiyhteisöissään. Poliisin toimintatavan valintaan näyttävät haastattelujen perusteella vaikuttavan myös muut seikat, kuten poliisin aiemmat kokemukset sekä lapsen ja muiden läsnäolijoiden käytös.

Pyrin tiivistämään seuraaviin alalukuihin, mitkä seikat korostuvat poliisien kertoessa arvioista, joita he tekevät kohtaamiensa lasten elämäntilanteista (moraalijärjestyksen elementit). Esittelen myös lyhyesti, mitkä tekijät vaikuttavat haastatteluaineiston perusteella poliisin toimintatavan valintaan lapsia koskevissa työtilanteissa (moraalijärjestyksen tuottaminen).

Moraalijärjestyksen elementtejä

Haastatteluista tekemäni päätelmän mukaan poliisit ovat omaksuneet tietyt *lapsuuden normit*, joihin he suhteuttavat kohtaamansa lapsen elämäntilannetta ja olosuhteita. Haastatteluaineistossani lapsuuden tavoiteltavina normeina pidetään kuuliaisuutta, kurinalaisuutta, riippuvuutta ja lähiyhteisön turvallisuutta. Kohtaamansa lapsen tilannetta arvioidessaan poliisit tarkastelevat ainakin seuraavia seikkoja:

- 1) lapsen olemusta tai käytöstä, joka näkyy välittömästi kohdatessa,
- 2) lapsen lähisuhteita, jotka ilmenevät osallisten kertomuksia tai lapsen ja hänen läheistensä välistä vuorovaikutusta havainnoimalla,
- 3) lapsen asemaa häntä ympäröivissä organisaatioissa,
- 4) lapsen elämään vaikuttavia yhteiskunnallisia päätöksiä ja puitteita,
- 5) lapsen osallisuutta tutkinnan alaisessa rikoksessa.

Lapsuuden pulmien katsotaan yleensä liittyvän lapsen ja aikuisen roolien epäselvyyteen. Poliisit suhtautuvat varsinkin nuoruudessa esiintyviin pulmiin melko ymmärtäväisesti. He pyrkivät osaltaan tasapainottamaan aikuisen ja lapsen suhdetta antamalla neuvoja ja ohjeita. Poliisit seuraavat lapsen elämää hetkellisesti, eikä heillä siten ole kokonaiskuvaa lapsen arjesta. Siksi poliisityöstä käsin on vaikea arvioida hankaluuksien syvyyttä ja kestoja. Koska poliisin ja lapsen kohtaaminen on yleensä lyhytkestoinen ja kertaluonteinen, sosiaalinen ongelma voi tilanteen aikana peittyä lapsen pulmallisen käytöksen taakse.

Hämmäntävien tapojen tulkinta edellyttää herkkyyttä psykologiseen ja sosiaalitieteelliseen ajatteluun. Kun lapsi käyttäytyy poikkeavasti, mutta ei kuitenkaan toimi väärin, poliisi saattaa jättää lapsen huomiotta tai kokea avuttomuutta. Hämmäntävien tapojen tulkinnassa ja niihin reagoimisessa psykologian, kasvatustieteiden tai sosiaalitieteiden tuntemuksesta sekä monipuolisesta työ- ja elämän-

kokemuksesta on hyötyä. Se, miten poliisi reagoi lapsen hämmentäviin tapoihin, riippuu paljolti poliisin henkilökohtaisista tiedoista, taidoista ja ominaisuuksista.

Lasten elämään liittyviä sosiaalisia ongelmia poliisit tunnistavat ja todistavat työssään jatkuvasti. Poliisitehtävät liittyvät yleensä kärjistyneen tilanteen rauhoittamiseen ja akuutin turvallisuusuhan poistamiseen. Pääsääntöisesti poliisit vastustavat sosiaalisten ongelmien polisisointia. Heidän mukaansa pelkästään poliisitoimin ei ole mahdollista vaikuttaa yksittäisen ihmisen elämässä ilmeneviin monitasoisiin ongelmiin. Myös Carl B. Klockars (1995, 550–551) korostaa, että poliisitoimin ei voida esimerkiksi vähentää työttömyyttä tai taata moraalisesti kestävästä kasvatusta ja kansalaisyhteiskunnan toteutumista. Poliisiorganisaatioon ei ole varattu erityisiä resursseja sosiaalisten ongelmien lievittämistä tai poistamista varten. Nämä resurssit on ohjattu organisaatioihin (esimerkiksi sosiaalitoimintaan ja terveydenhuoltoon), joiden perustehtävään sosiaalisten ongelmien lievittäminen on länsimaisissa yhteiskunnissa sisällytetty.

Poliisin kohtaama nuori tai lapsen läheinen havahtuu toisinaan itse tarttumaan elämäänsä koskevaan sosiaaliseen ongelmaan, pulmaan tai poikkeukselliseen toimintatapaan. Niin kauan kuin lapsi tai hänen läheisensä ei ryhdy vuorovaikutukseen poliisin kanssa, viranomaisen todelliset vaikuttamiskeinot ovat melko vähäiset. Poliisi- ja sosiaaliviranomaisilla on äärimmäisissä tilanteissa mahdollisuus turvautua pakkokeinojen käyttämiseen, mutta pelkästään pakkokeinoin ei yleensä saavuteta tavoiteltuja tuloksia. Poliisiorganisaation tavoitteet täyttyvät hyvin silloin, kun lapsi ja hänen huoltajansa oikeuttavat ainakin jossakin määrin poliisitoimet ja hyväksyvät toimintatavat. Poliiseilta tämä edellyttää toiminnan perustelemista. Poliisityö on ristiriidaton silloin, kun poliisien ja kohdattujen asiakkaiden näkemykset toimenpiteen tarpeesta ovat lähellä toisiaan.

Moraalijärjestyksen eetoksia

Yksittäisten viranomaispäätösten luonne vaihtelee sen mukaan, mitä moraalijärjestykseen vaikuttavia seikkoja poliisi korostaa soveltaessaan lakiin kirjattuja moraalisääntöjä. Painotuserot juontuvat erityisesti poliisin omaksumasta yhteiskuntaeetoksesta sekä kontekstista, jossa poliisi ja lapsi kohtaavat. Tässä luvussa tiivistän poliisien työskentelyotteet yhteiskuntaeetosten varaan.

Kommunitaristinen eetos tulee esiin sellaisen työskentelyotteen yhteydessä, jossa lapsen parasta pyritään edistämään pääasiassa lähiyhteisön avulla. Yhteisöllisyyden varaan rakentuvassa eetoksessa lasten nähdään sisäistävän normit parhaiten, jos he elävät turvallisen ja vahvan tukiverkon ympäröimänä, ”koko kylän kasvattaessa”. Raija Julkusen mukaan (2006, 149) vastuu-tematiikan ja individualismin ymmärtämisen kannalta on keskeistä, korostetaanko yksilön valintaa, pakkoa vai velvollisuutta huolehtia itsestään ja lähimmäisistään. Kommunitaristisen eetoksen mukaisesti toimittaessa vanhempien velvollisuutta huolehtia lapsistaan korostetaan pääasiassa myönteisessä hengessä. Kansalaisia ollaan valmiita tarvittaessa tukemaan viranomaistoimin. Yksin selviytymisen velvoite ei korostu, mutta toisaalta yhteisön säännöistä irti päästäneitäkään ei pyritä pakonomaaisesti vetämään aiemman yhteisön jäseneksi.

Hyvinvointivaltioalliseen eetokseen tukeuduttaessa lapsen tilanne pyritään ratkaisemaan viranomaisjärjestelmän avulla: sekä poliisin että sosiaali- ja tervey-

denhuollon resurssien. Tämä eetos tulee tutkimusaineistossa esiin kuvattaessa erityisesti lasta koskevia akuuttitilanteita ja sosiaalisia ongelmia. Hyvinvointivaltiollisessa eetoksessa korostetaan kansalaisten tasavertaisuutta ja puretaan tilanteiden hierarkkisia jännitteitä, vaikka luottamusta professionaaliseen asiantunteumukseen pyritäänkin vahvistamaan. Hierarkkisuuden häivyttäminen tapahtuu antamalla kansalaisille todellisia mahdollisuuksia tehdä elämäntilannettaan koskevia valintoja. Viranomaisverkoston tiiviillä yhteistyöllä pyritään tuottamaan tarkoituksenmukaista apua kansalaiselle.

Konservatiivinen eetos nousee joissakin puheenvuoroissa esiin melko selkeästi. Esimerkiksi lapsuuden pulmia pyritään ratkaisemaan konkretisoimalla lapsen ja aikuisen välistä hierarkkia. Ylipäänsä poliisien käsitykset lasten elämään liittyvistä pulmista tukevat vallitsevaa järjestystä sekä julkista keskustelua. Sen sijaan konservatiivisuuteen liitetty hobbesilainen valtioideologia ja totaalisen valtion turvamekanismit eivät tule esiin poliisien haastatteluissa. Autoritäärisellä kurinpidolla vahvistettu auktoriteettiasema ei nouse tässä aineistossa keskeiseksi teemaksi.

Markkinataloutta kritisoiva eetos ilmenee eriteltäessä lapsiperheiden elämäntilanteisiin liitettyjä pulmia ja sosiaalisia ongelmia. Poliisit kritisoivat uusliberalismia ja lapsiperheiden ajautumista markkinatalouden ehtojen varaan, osaksi hektistä kulutusjärjestelmää. Toisaalta jotkut puheenvuorot voidaan tulkita myös *uusliberalistiseen yhteiskuntaeetokseen* nojautuviksi. Tällaisena voidaan pitää vakavassa rikoskierteessä olevan nuoren oman vastuun ja valinnanvapauden korostamista joissakin puheenvuoroissa. Nuoren odotetaan kantavan vastuun elämänriskeistään.

Vastuukysymyksiin ja moraaliin liittyvät vivahde-erot ovat tärkeitä. Poliisien haastatteluista tunnistamani yhteiskuntaeetokset osoittavat, että poliisit eivät lähesty kohtaamiensa lasten elämäntilanteita esimerkiksi pelkästään konservatiivisten asenteiden varassa, vaikka kansalaiset yhdistävätkin konservatiivisuuden usein poliisien ammattikuntaan (Pirttilä 1994, 77–83). Erilaisiin eetoksiin nojautuminen tuottaa erilaisia lapsuutta koskevia moraalijärjestyksiä, sillä eetokset painottavat toisistaan poikkeavasti lapsen hyvinvointiin vaikuttavia seikkoja. Tässä tutkimuksessa en ole keskittynyt tarkastelemaan erilaisten eetosien esiintyvyyttä aineistossa. Sen sijaan tutkimus osoittaa erilaisten tilannetekijöiden vaikuttavan siihen, millainen yhteiskuntaeetos kerrotusta välittyy.

Yhteiskuntaeetosten ja lapsen kohtaamiskontekstin suhde työskentelytapoihin selittää suurelta osin moraalijärjestysten eroja. Poliisin soveltaessa lakeihin kirjattuja moraalisääntöjä hän painottaa eri intensiteetillä ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä. Yhdessä tilanteessa lasta koskeva työtehtävä siirretään nopeasti toisen organisaation tehtäväksi esimerkiksi hyödyntämällä sosiaalipäivystysjärjestelmää. Toisessa tilanteessa tartutaan lapsen lähiyhteisön jäsenen ratkaisuehdotukseen. Kolmannessa painotetaan perheenjäsenten omia näkemyksiä. Neljännessä hyödynnetään ensisijaisesti poliisiorganisaation resursseja. Viidennessä päädytään persoonallisiin ratkaisuihin ja henkilökohtaisten voimavarojen hyödyntämiseen. Kuudennessa tilanteessa ratkaisussa painottuu poliisin miehistökulttuurin piirre: esimerkiksi valta-auktoriteetin korostaminen. Vaikka tietyt moraalijärjestyksen osatekijät painottuvat lasta koskevaa poliisitehtävää ratkaistaessa, taustalle jäävät seikatkin vaikuttavat moraalijärjestykseen.

Lainsäädännölliset, ennalta sovitut moraalivelvoitteet asettavat puitteet yksittäisille poliisitehtäville. Lapsen ja hänen läheisensä tarpeet luovat kuitenkin

moraalivelvoitteiden ytimen, jonka haasteisiin poliisi pyrkii jollakin tavalla vastaamaan (myös Muir 1977, 208–214). Näin lakeihin kirjatut moraalivelvoitteet konkretisoituvat yksittäisissä kohtaamisissa.

Kansalaisen turvallisuushkaan tai epäiltyyn lain rikkomukseen reagoidaan, kuten yleinen oikeusterminologiakin kehottaa, ”lain hengen” mukaisesti. Kansalaisten elämäntilanteiden tuottamat moraalivelvoitteet synnyttävät prosessin, jossa ratkaisuvaihtoehtoja punnitaan moraalijärjestyksen osatekijöiden kautta. Osatekijät kytkeytyvät lainsäädäntöön, ja lainsäädäntöön soveltumattomat ratkaisuvaihtoehdot putoavat pois poliisiorganisaatiossa tapahtuvasta moraalijärjestyksen tuottamisprosessista (esimerkiksi pakkokeinojen perusteeton käyttö).

Moraalijärjestyksen tuottamista

Moraalijärjestyksen tuottaminen havainnollistuu puheenvuoroissa, joissa poliisit perustelevat työtilanteissa tekemiään ratkaisuja. Erityisesti kuulusteluissa laki ohjaa selkeästi poliisin tekemiä ratkaisuja. Tosin lain tilannekohtainen soveltaminen on silloinkin välttämätöntä. Asianomistajan asemassa olevan lapsen kuulusteluista kerrottaessa lain tiukka noudattaminen, esimerkiksi johdattelemattomien kysymysten esittäminen, korostuu selkeämmin kuin epäillyn asemassa olevan lapsen kuulusteluja kuvattaessa. Yhdenmukaisuus ja tiettyjen ohjeiden mukaan toimiminen nousee keskeiseksi päämääräksi, kun kerrotaan asianomistajan asemassa olevan lapsen kuulustelusta. Kun kuvataan rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelua, kuulustelutaktiikan valinta korostuu edellistä enemmän. Kuulustelemisen tapa valitaan epäillyn nuoren olemuksen ja tilannetekijöiden perusteella.

Kenttä- ja lähipoliisin tehtäviä hoidettaessa keskustellaan lasten ja nuorten kanssa, jotta näille kehittyisi luottamus poliisiorganisaatioon tai käsitykset poliisista muuttuisivat entistä realistisemmiksi. Kenttä- ja lähipoliisit hyödyntävät toisinaan poliisin tuttuutta ja toisinaan vierautta pyrkiessään ylläpitämään järjestystä tai lisäämään turvallisuudentunnetta nuorison keskuudessa. Jotkut nuorista näyttävät arvostavan tutun poliisipartion kontrollitoimenpiteitä tai nuorisojoukon pariin poikkeamista. Poliisin vieraudesta saattaa olla hyötyä silloin, kun lapsi tai nuori puhuu mieluummin vieraalle viranhaltijalle kuin tutuille aikuisille.

Moraalijärjestystä tuottaessaan poliisi säätelee henkilökohtaisuuden ja omaksumansa institutionaalisuuden näkymistä. Esimerkiksi kotihälytys- tai kiinniottotilanteessa tehdään päätelmiä osallisten turvallisuudesta, uhkaavuudesta ja voimavaroista. Jos osallisten turvallisuus on uhattuna, institutionaalinen kontrolloiminen korostuu ja inhimillinen myötäeläminen kätkeytyy. Inhimillisyyden kätkemistä ja tunteiden hillitsemistä perustellaan työturvallisuuden ja asiakkaiden objektiivisen kohtelun varmistamisella. Kontrollitoimien jälkeen poliisin henkilökohtaiset ominaisuudet, kokemukset ja taidot tulevat esiin. Huolenpitoa osoitetaan erilaisin tavoin, esimerkiksi hankkimalla nälkäiselle lapselle ruokaa, pyrkimällä rauhoittamaan lasta keskustellen tai pyrkimällä vaikuttamaan lapsen huolenpitoon vanhempien huomioimisen keinoin.

Moraalijärjestyksen tuottamisessa keskeisen sijan saa sosiaalisten suhteiden tulkitseminen. Sosiaalisten suhteiden tulkitsemistaito näyttää kehittyvän herkimällä aihetta koskevalle tiedolle, tarkastelemalla asiakkaiden elämäntilanteita kohtaamisten aikana moniulotteisesti sekä tutkimalla ammatillisia ja henkilökohtaisia kokemuksia. (myös Muir 1977, 157–161; Honkonen & Virta 2004, 74.)

7.2 Poliisin paikka lapsia koskevassa viranomaistyössä

Poliisityön rajaamista ja yhteiskunnallisen tehtävän jakamista

Tämän tutkimuksen mukaan poliiseilla ei ole yleensä yksityiskohtaista tietoa siitä, miten sosiaalityöntekijät toteuttavat lastensuojelua. Sosiaaliviranomaiseen kohdistetaan yleisluontoisia, lasten ja nuorten sosiaalisten ongelmien lievittämiseen liittyviä odotuksia. Poliisi- ja sosiaaliviranomainen toimivat erillään toisistaan, vaikka niiden yhteiskunnalliset päämäärät ovat lähellä toisiaan ja viranomaisten työprosessit kohtaavat aika ajoin.

Jokaisen viranomaistoimijan näkökulmaa lapsen kohtaamiseen määrittää hänelle laissa annettu perustehtävä. Esimerkiksi kuulustelussa poliisin tehtävänä on tuottaa tila, jossa lapsen oikeus tulla kuulluksi toteutuu. Lapselle annetaan mahdollisuus puhua tapahtumista omalla tavallaan. Näin poliisi pyrkii selkiyttämään rikosepäilyä koskevaa tietoa – ja tietämättömyyttä. Poliisin tarkoituksena on toteuttaa oikeutta palveleva esitutkinta, joka kulminoituu yksittäisiin kuulustelupöytäkirjoihin ja kokonaiskuvan koostavaan esitutkintapöytäkirjaan. Lasta kuulusteltaessa tärkeänä pidetään luottamusta herättävän ilmapiirin luomista, poliisin esittämiä johdattelemattomia kysymyksiä ja lapsen omaa kertomusta rikosepäilyyn liittyvistä tapahtumista.

Sosiaaliviranomaisen näkökulma poikkeaa lähtökohdiltaan edellä mainitusta. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa rikoksesta epäillyn lapsen kuulustelussa lapsen edun toteutumista sekä tuottaa tarvittaessa kasvatukseen ja hyvinvointiin liittyvää tukipalvelua lapselle ja tämän huoltajille. Sosiaaliviranomaisen tehtävänä on arvioida institutionaalisen lastensuojelun tarvetta ja ohjata asiakasta tarvittaessa muiden palvelujen piiriin (esim. sosiaali-, terveys- sovittelu- ja oikeusapu-palvelut). Tavoitteisiin pyritään seuraamalla tilanteessa läsnä olevien vuorovaikutusta. Tarvittaessa sosiaalityöntekijä osallistuu vuorovaikutukseen sanallisesti.

Poliisit rajaavat työtään nimeämällä tietyt tehtävät muiden viranomaisten velvollisuuksiksi. Esimerkiksi järjestyspoliisit välttävät tehtäviä, jotka edellyttävät pitkäaikaista lapsen sitoutumista. Poliisit sanoutuvat pääsääntöisesti irti lapsen elämäntilanteen ja -historian laaja-alaisesta selvittämisestä. Raja sosiaalityöntekijän ja poliisin työn välillä ei kuitenkaan ole aina selkeä. Lapset ovat tulkintojen kohteena. Osa poliiseista näkee lapsen tilanteeseen reagoimisen osana poliisityötä ja osa sulkee sen työn ulkopuolelle. Poliisitehtävänä pidetään etenkin lapsen turvallisuudesta huolehtimista akuutissa, uhkaavassa tilanteessa sekä lasta koskevaa rikostutkintaa. Poliisina toimimiseen liitetään kyky siirtää koettu syrjään ja kyky keskittyä nopeasti uusiin työtehtäviin.

Institutionaalisen tehtävän rajaamista helpottaa osaltaan lastensuojeluilmoituksen tekeminen, joka siirtää työtehtävän konkreettisesti poliisilta sosiaaliviranomaiselle. Poliisit eivät pääsääntöisesti tiedä, miten lapsen tilanne kehittyi sen jälkeen, kun poliisitehtävä on päätetty. Jatkossa lapsi, lapsen huoltajat ja sosiaaliviranomainen arvioivat lapsen elämäntilannetta ja tekevät sitä koskevia ratkaisuja.

Poliisit pitävät tärkeänä institutionaalisten tehtävien jakamista ja määritellyä eri viranomaisten kesken. Erityisen hankalana haastatellut poliisit pitävät virka-

aputilanteita, joissa sosiaaliviranomainen pyytää poliisilta virka-apua tahdonvastaisen huostaanoton suorittamiseksi ja turvaamiseksi. Toisaalta haastatteluita välittyy myös näkemyksiä siitä, että viranomaisyhteistyön seurauksena lapsi saa todennäköisesti tarkoituksenmukaisinta tukea ja apua elämäntilanteeseensa. Toisinaan vain yhdessä toimien on mahdollista reagoida lasten kärjistyneisiin tilanteisiin.

Haastatteluissa nousi kuitenkin esiin pelko poliisin mieltämisestä yleisviranomaiseksi, joka hoitaa kaikki sellaiset yhteiskunnalliset tehtävät, joita muut eivät tunnusta omikseen (myös Lehto 1991, 134–136). Tällainen ajattelu korostaa poliisin asemaa, vaikka poliisit eivät tavoittelisikaan dominoivan toimijan roolia. Suomessa on vallinnut viime vuosikymmeninä näkemys, jonka mukaan poliisi on yhteiskunnallinen toimija muiden toimijoiden rinnalla, eikä sen roolin suhteessa muihin tule korostua (Käyhkö 2002, 49–50; Lumijärvi 2003, 139–141). Haastatteluaineistoni perusteella poliisit kannattavat vallitsevaa näkemystä myös lapsia koskevassa viranomaistyössä.

Sosiaalisten ongelmien määrittelyä, kontrolloimista ja moraalijärjestysten tuottamista

Poliisit ovat virkamiehiä, joilla on oikeus tarvittaessa tutkia ja kontrolloida kansalaisten toimia. Yhteiskuntatieteissä kehitettiin 1900-luvulla sosiaalisia ongelmia ja kontrolloita koskevia teorioita, joista yksi merkittävimmistä on Edwin M. Lemertin (1950/2002) leimautumisteoria. Ahti Laitisen ja Kauko Aromaan (2005, 66) mukaan leimautumisteoriassa sosiaalisen kontrollin katsotaan leimaavan yksilön. Kun esimerkiksi rikos tulee lähiyhteisön tietoon, yhteisön jäsenet leimaavat lakia rikkoneen poikkeavaksi ja alkavat karttaa tämän seuraa. Tämän seurauksena lakia rikkonut kokee itsensä rikolliseksi ja alkaa käyttäytyä häneen kohdistuneiden näkemysten mukaisesti. Hän samaistuu muihin rikollisiksi luettuihin, koska nämä hyväksyvät hänet seuraansa.

Edwin M. Lemert (1950/2002) on korostanut prosessia, jossa yleinen näkemys tietystä yksilöstä rakentuu yksittäisen, yksilöä koskevan käsityksen varaan. Tässä prosessissa koko ihmistä tarkastellaan poikkeavaksi nimetyn ominaisuuden, roolin tai olosuhteen kautta. Yksilön muut ominaisuudet, roolit ja olosuhteet alkavat menettää merkitystään. (emt.) Myös ammattilaiset osallistuvat leimaamisprosessiin luomalla auttamistyön avuksi asiakkaita koskevia ongelmakategorioita (Cohen 1985, 195–196). Jos esimerkiksi huumausainerikosta tutkiva poliisi kategorisoi rikoksesta epäillyn nuoren pelkästään huumeidenkäytön perusteella, muut nuoren elämään vaikuttavat seikat jäävät huomiotta. Näin nuoren elämää ja huumausainerikosta koskevasta kokonaiskuvasta tulee vaillinainen. Nuoren leimautuminen huumausainepiiriin alkaa, jos hän itse omaksuu poliisin ja muiden toimijoiden esittämän kapean tulkinnan elämästään.

Tutkimusprosessin aikana olen havainnut, että tarkastelun kohdistuessa lasten tyypittelyn sijaan elämäntilanteen osatekijöihin, perinteisestä leimautumisteoriasta on mahdollista johtaa edellä esitetystä poikkeava tulkinta. Kategorisoinnit ja leimautuminen ovat harvoin yksiselitteisiä ja suoraviivaisia ajatteluketjuja. Näin ymmärrettynä edellä käyttämäni esimerkki huumeepoliisin työstä tuo esiin toisenlaisen tulkintamahdollisuuden. Osa poliiseista kertoo kannustavansa huumausaineriippuvuudesta kärsiviä nuoria pitämään kiinni elämäänsä

kannattelevista sosiaalisista suhteista. Poliisi pyrkii muiden tavoitteidensa lisäksi sitouttamaan nuorta institutionaalisiin suhteisiin, yhteiskunnalliseen rakenteeseen ja kannustaviin lähiyhteisöihin. Poliisi tulkitsee, että nuoren siteet huumeita käyttävän ryhmän ulkopuolisiin yhteisöihin eivät katkea kokonaan tai lopullisesti, vaikka hänen siteensä huumeaineita käyttävään yhteisöön olisi tietyllä hetkellä muita siteitä vahvempi. Elämäntilanteet muuttuvat, kun normit, pulmat, hämmentävät tavat ja sosiaaliset ongelmat alkavat painottua uudella tavalla suhteissa toisiinsa.

Lapsia koskevan poliisityön perusta on hetkissä, joissa poliisi osoittaa huomioivansa lapsen näkemykset ja tarpeet. Näissä tilanteissa poliisit tasapainottelevat institutionaalisuuden ja henkilökohtaisuuden rajapinnoilla, mikä on Ilkka Levän (2008) tutkimuksen mukaan muutoinkin ominaista nykyiselle poliisikulttuurille. Levän (2008, 296) sanoin, ”poliisia koskevien asioiden tullessa aiempaa enemmän yhteiskunnallisesti läpinäkyväksi on poliisi pakotettu reagoimaan niihin aiempaa enemmän yksilötasolla”. Poliisimiehellä on vastuuta ja toimintavapauksia, joiden soveltaminen edellyttää yhteisön tuntojen tarkkaavaista kuulostelua (Levä 2008, 297).

Poliisien työkäytännöt lasten parissa vaihtelevat intensiteetiltään sen mukaan, lähtevätkö lapset ja/tai hänen läheisensä omaehtoiseen vuorovaikutukseen poliisien kanssa. Esimerkiksi ohjaamiseen ei panosteta vahvasti, jos nuori ei itse lähde erittelemään tilannettaan poliisin kanssa. Ohjaaminen saattaa korvautua kontrolloimisella, jonka myötä poliisityön institutionaalisuus nousee selkeästi näkyviin poliisin hakiessa asemaa näkyvän vallankäytön avulla. Jos kontrolloiminen yhdistetään esimerkiksi huolenpitoon tai selvittämiseen, lapsi näyttää poliisin näkökulmasta tarkasteltuna yleensä hyväksyvän kontrollitoimet. Kun sosiaalinen ongelma kärjistyy yksilön tai yhteisön turvallisuutta uhkaavaksi, poliisilla ei ole pääsääntöisesti mahdollisuutta kieltäytyä kontrolloimisesta. Jos sen sijaan esimerkiksi rikoksesta epäilty nuori osoittaa yhteistyöhaluaan, poliisi voi työskennellä persoonaansa laajasti käyttäen.

Kontrolli ei siis yksinään kuvaa poliisityötä lasten parissa, vaan siihen sisältyy myös huolenpitoa, vastuullistamista, huomioon ottamista, selvittämistä ja ohjaamista. Siksi tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys on laajentunut lähtökohdastaan, sosiaalisten ongelmien ja kontrollin tarkastelusta moraalijärjestyksen empiiriseen jäsentämiseen. Moraalin liittäminen perinteiseen, yhteiskunnalliseen kontrolliorganisaatioon on ollut melko harvinaista (kuitenkin Muir 1977; Klockars 1985; Törrönen 2004). Haastateltavani ovat kuitenkin avanneet näkymiä sellaisiin poliisien ja lasten kohtaamisiin, joissa moraalivelvollisuudet ja moraalijärjestyksen tuottamisen tavat saavat keskeisen sijan. Moraalijärjestyksen nostaminen kontrollin ja sosiaalisten ongelmien määrittelyn rinnalle on tuonut esiin asiakkaiden tilanteiden tulkitsemiseen liittyvän moniulotteisuuden.

Tutkimuksen rajat, toiset näkökulmat, kehittämistarpeet

Tämä tutkimusraportti käsittelee konstaapeleiden näkemyksiä lapsia koskevasta poliisityöstä. Empiirisen aineiston on muodostanut 40 poliisin yksittäiset teema-haastattelut, jotka on toteutettu syksyllä 2004. Näin ollen tutkimustulokset perustuvat tietynlaiseen, rajalliseen aineistoon sekä omaksumaani tutkimisen ta-

paan. Oletettavasti tutkimushankkeen valmisteluvaiheessa suunnittelemani havainnointi olisi laajentanut johtopäätöksiäni. Haastatteluista analysoidessani olen kuitenkin saanut päätelmilleni tukea teoreettisista tutkimuksista ja aiemmista aiheita sivuavista raporteista. Muihin, täysin samaa ainetta koskeviin tutkimuksiin nojautuminen on ollut vähäistä, koska teemaa on tutkittu aiemmin vähän.

Erilaiset tutkimusaineistot, näkökulmat, tutkimisen tavat ja metodologiat tuottavat usein erityyppistä tietoa. On todennäköistä, että ymmärrys lapsia koskevasta poliisityöstä laajentuisi, jos sitä tutkittaisiin esimerkiksi poliisin hallinnollisen johdon, yhteistyöviranomaisten, lasten tai lasten vanhempien näkemysten pohjalta. Myös toisenlainen tutkimusasetelma, kuten kattava survey-tutkimus, saattaisi nostaa esiin uusia seikkoja.

Timo Harrikarin (2008) tutkimusraportin vertaaminen käsillä olevaan tutkimukseen on tästä havainnollinen esimerkki. Harrikarin (2008) tutkimus käsittelee lapsiin ja nuoriin kohdistuvan hallinnan regiimimuutosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Harrikari (2008, 263) päätelee tarkastelemiensa eduskuntaesitysten, lehtiartikkeleiden sekä poliittisten ja hallinnollisten asiakirjojen perusteella, että poliisin asiantuntijavalta suhteessa lapsiin ja nuoriin on laajentunut viime vuosina. Tällaista päätelmää ei ole mahdollista tehdä käsillä olevan tutkimuksen perusteella, sillä lapsia koskevan poliisityön muutoksen tutkiminen olisi edellyttänyt operatiivista poliisityötä koskevaa vertailuaineistoa menneiltä vuosikymmeniltä: esimerkiksi ainetta koskevia taltioituja haastatteluja tai havainnointipäiväkirjoja. Tällaisia aineistoja ei Suomessa tietojeni mukaan ole. Näin ollen kaksi, osittain samaa ainetta koskevaa tutkimusta tuottaa erilaista tietoa.

Tutkimuksen aikana pohdin joitakin, kenties käytännön poliisityön kehittämisenkin kannalta huomioitavia seikkoja. Poliisien perus- ja täydennyskoulutuksessa lapsia koskevan poliisityön opetuksella on sijansa. Poliiseja koulutetaan toimimaan esimerkiksi perheväkivaltilanteissa (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005, 48–49). Ainetta on kuitenkin mahdollista oppia ja opettaa useista näkökulmista. Erilaiset tutkimussuuntaukset painottavat toisistaan poikkeavia näkökulmia. Esimerkiksi lasta koskeva ymmärrys on osittain riippuvainen sitä koskevasta lähestymistavasta. Nykyistä laajempi tietämys poliisi-instituutiossa vaikuttavista tieteellisistä ja tieteenteoreettisista suuntauksista saattaisi tukea käytännöllisen poliisityön jäsentämistä ja poliisin yhteiskunnallisen aseman tarkastelua. Kun esimerkiksi psykologialla ja oikeustieteellä on opetuksessa sijansa, mihin orientaatioihin tieteiden sisällä nojaudutaan?

Poliisi- ja sosiaaliviranomaisen välinen työnjako erityisesti lasta koskevassa rikostutkinnassa nousi yhdeksi käytäntöjen tarkastelun kannalta tärkeäksi teemaksi. Tutkimustuloksen mukaan sosiaaliviranomaisen osallistumisessa rikoksesta epäillyn lapsen kuulusteluun on ollut toimistokohtaisia eroja. Haastatteluisissa ei juuri käsitelty sosiaalityöntekijän kuulusteluun osallistumisen tarkoitusta. Sen sijaan poliisit kertoivat haasteista, joita lasten kuulusteluihin osallistuvasta aikuisjoukosta saattoi aiheutua. Teemaa tarkastellessani olen pohtinut, olisiko vaihtelevaa käytäntöä mahdollista yhdenmukaista Suomessa ja tulisiko sosiaalityöntekijän tehtävää esitutkinnassa näiltä osin tarkastaa. Huomioni kiinnittyi myös siihen, että poliisien kertoman perusteella asianomistajan kuuleminen vaikutti olevan säädellympää kuin rikoksesta epäillyn. Lisäksi haastatteluisa nousi esiin lapsia koskevien vakavien rikosepäilyjen erityisyys. Kaikkien osallisten kannalta on tärkeää, että vakavat lasta koskevat rikosepäilyt tutkitaan

kohtuullisessa ajassa ja tutkintaan osallistuvat voivat syventää asiantuntemustaan koulutuksen ja työnohjauksen avulla.

Tutkimusprosessin kuluessa moraalijärjestyksen käsitteellinen määrittely on ollut haastavaa. Lisäksi vähän tutkitun aihepiirin tarkastelu on vaatinut yrityksiä ja erehdyksiä – ja taas uusia yrityksiä. Vaikka tutkimus liittyy poliisityöhön ja moraalikysymyksiin, olen pyrkinyt asettamaan tutkimustulokseni laajempaan kontekstiin. Näin ollen en ole rajannut tarkasteluani esimerkiksi pelkästään poliisien ja lasten välisestä vuorovaikutuksesta kerrottuun.

Moraalijärjestyksen käsitteen soveltaminen ja edelleen kehittäminen esimerkiksi sosiaalityön ja opetustyön viitekehyksessä saattaisi lisätä ymmärrystä sosiaali- ja kasvatustyön prosesseista. Samalla se muodostaisi vertailupohjan poliisien haastatteluista analysoiduille, lapsia koskeville moraalijärjestyksen elementeille. Myös moraalijärjestyksen teoreettinen vahvistaminen erityisesti filosofisilla näkökulmilla selkeyttäisi käsitteen empiiristä sovellettavuutta tulevaisuudessa. Vaikka kaikki ihmiset osallistuvat lapsuuteen liittyvien moraalijärjestysten tuottamiseen, emme vielä tiedetä tarpeeksi siitä, millaisia elementtejä eri toimijat niihin sisällyttävät.

SUMMARY

This study examines police officers' views on their work with children. The data for this study consists of thematic interviews collected from 40 police officers at four police stations during the fall of 2004. The study focuses on the following questions: 1) what the encounters between police officers and children are like, 2) what kinds of elements of moral order police officers tie to childhood, and 3) how police officers, according to their own descriptions, act in work situations involving children and young people.

At the time the interviews were conducted, the informants worked as senior officers and major officers in crime and patrol units. 5 of them were women and 35 men. The transcribed interviews were coded by applying Anselm L. Strauss' and Juliet Corbin's (1988) grounded theory. Methodologically this study follows the principles of adaptive theory (Layder 1998); the theoretical approach and previous empirical studies have influenced conclusions, which developed based on the preliminary analysis of the data.

As a point of departure, my research orientation has been influenced by Foucauldian studies on power (Foucault 1982 & 1995; Helén 2004; Hindess 2004) and constructivist research on social problems (especially Pösö 1993; Best 1994; Holstein & Miller 1997; Hakkarainen 1998). During the data based analysis moral questions surfaced next to the social problems under examination. I familiarized myself with research on moral theory (Wolfe 1989; King 1997 & 1999; Bergmann 1998) and empirical studies on moral reasoning (particularly Muir 1977; Kurri & Wahlström 2000; Törrönen 2004), which enabled me to develop the structure of the research design further, and supported the drawing of conclusions.

Moral order has been defined as a continuously reorganizing set of conceptions of rights, responsibilities, good and bad (Kurri 2005, 11). Several, even contradictory moral orders regarding something can exist simultaneously. Renegotiations on moral order take place both on the local and the societal level. In the present study moral order refers, above all, to a state on things that is considered good and normal, to circumstances or actions, which manifest themselves in institutions, organizations or the interaction between the members of a community.

To begin with, the present study focuses on examining the encounters between police officers and children in general. The encounters between police officers and children are tied to the control of public space, site visits at school, domestic violence calls and being caught. Compared to other encounters between police officers and children, incidents of *juveniles being caught or arrested* by the police officers are rare, and the interviewees did not talk about these incidents in great detail. Juveniles, who have been caught or arrested, will be released as soon as possible, and the responsibility of monitoring their situation will be transferred to another authority or the parents.

Descriptions of *school police officers* work show clear signs of the impact that administrative guidelines have on it. Descriptions of school police officers work are organized according to the officers' different tasks. In comparison, encounters between officers and young people during *patrol duty* are depicted less formal – patrol officers can use their discretion quite extensively and take the situation into account while doing so. Police officers themselves decide when and how

they use control, guidance or care while working with children and young people.

Descriptions of *domestic violence calls*, too, included clear indicators of situational interpretation, which then guides the selection of appropriate means. The officers' working process is based on interpretations of the interaction between family members: the officers evaluate the threat the participants pose to each other, their body language and the level of tidiness in the house, and they also examine the events and the underlying reasons that led to the emergency call. During domestic violence calls the police officers usually focus their attention on the adults. In contrast, juveniles' interrogations are quite child-centered, because the description of the interrogation must be based on the child's narration, and not, for example, on the interpretations expressed by the legal guardian or social worker of the child, who in the interrogation situation accompany the child.

When police officers talked about their work, they simultaneously defined social problems regarding childhood, the elements of moral order regarding childhood, and moral order tied to police work. Moral orders concerning childhood are not based on mere written law, but on concrete evidence, professionalism provided by education, or examined facts. The production of moral order becomes visible in emotional speech, as well as in the descriptions of contradictions, duties and moments of choice making (Bergmann 1998, 291–292).

The police officers have accepted certain *norms about childhood*, and they relate the experiences and circumstances of the met children to these norms. In my interview data the desirable norms of childhood include obedience, disciplined behavior, dependence and the safety of the neighborhood. While assessing the situation the police officers pay attention to the children's behavior, and their close relationships. In addition, attention is paid to the children's status in the surrounding institutions and social decisions and circumstances that may affect their lives.

Childhood problems are often considered to be tied to the roles between children and adults that are not clear. The police officers monitor the children's lives only for a short period, and thus, do not have an overall understanding of the children's every day. Therefore, from the police officers' point of view, it is difficult to estimate the depth of the duration of the problems. The police officer may interpret a social problem concerning the child's life as trouble or the other way around. According to the interviewees, mere police work does not offer solutions to the multifarious problems evident in any one individual's life. Police work does help in calming down situations and social problems that are extremely acute. Some of the interviewees also talked about the *confusing habits* of children: the children's excessive sense of responsibility, reliance on authorities and exaggerated control of emotions. Children who act this way are interpreted to manifest deviant behavior in relation to their life situation and age, but they are not considered to do anything wrong.

Solving crimes often includes working with children, too. While talking about interrogating children, who are in the position of a plaintiff, police officers emphasize doing everything strictly by the book, for example, avoiding leading questions, unlike when they talk about interrogating children who are under suspicion. When police officers describe the interrogation of a juvenile plaintiff, consistency and following certain rules surface as the central goals. In contrast, when they talk about interrogating children under suspicion, the choice of the interrogation method is highlighted more than in the above case. The method of

interrogation is selected on the basis of the suspect's bearing and facts related to the crime and the circumstances.

In their work, police officers also show *care* in various ways, for example, by providing a hungry child with food, by trying to calm down the child by talking, or by aiming at having an influence on the child's welfare through paying attention to the parents. This care includes examining the conditions for the child's welfare. Police work with children often culminates in police officers *paying short-term and minimal attention* to the child's subject position. Paying attention to the child may be insufficient, particularly during domestic violence calls. Also, it is difficult to reach the goals of the interrogation, if the child's level of development is not taken into account.

Enforcing responsibility becomes up particularly when we look at the relationships between police officers and the parents. Enforcing responsibility means defining the responsibilities of the different parties. Police officers frame their work – trying to make it manageable in this sense – by making distinctions between the police officers' and the parents' (or the children's legal guardians') responsibilities. By stressing the parents' responsibilities the police officers detach themselves from certain tasks, for example, from monitoring what time children come home. Thus, enforcing responsibility means clarifying the roles and positions of children and the adults who surround them.

Sometimes patrol officers and neighborhood officers make use of the closeness and sometimes of distance, when they aim at controlling order, *guiding* behavior, or increasing the sense of security among young people. Some young people seem to appreciate the control of familiar police patrol, or their visits to places where young people hang out. The distance or strangeness of the police may function well if the child or young person prefers talking to a strange authority instead of familiar adults.

While producing moral order police officers regulate the visibility of the personal and the institutional. If the safety of the participants is somehow threatened, institutional control is emphasized and human empathy hidden. Hiding human empathy and feelings is justified with safety at work and the need to ensure the objective treatment of the clients. After the situation is in control, the police officers' personal characteristics, experiences and skills may be more visible.

Sometimes, after the encounter with a police officer, a child or those close to the child become alerted and tackle their social problems, issues or deviant ways of acting. As long as the child or those close to the child do not interact with the police, the police officers' actual possibilities of having an impact are quite meager. In extreme situations authorities can resort to tough *means of control*, but mere coercive means rarely lead to results. The police organization reaches its goals well when children and their legal guardians accept, at least to some extent, the police work and the officers' ways of working. This requires that police officers justify their actions. Police work is consistent when the participants' views on the necessary actions are close enough and shared by the police and the citizens alike.

(Translation: Tuija Modinos)

LAIT JA ASETUKSET

Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 1988. 575/17.6.1988.
Esitutkintalaki 1987. 449/30.4.1987.
Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983. 361/8.4.1983.
Laki nuorista rikoksentekeijöistä 1940. 262/31.5.1940.
Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 1999. 444/1.4.1999.
Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2005. 1015/9.12.2005.
Laki rikoslain muuttamisesta 1995. 578/21.4.1995.
Lastensuojelulaki 1936. 52/17.1.1936 (kumottu).
Lastensuojelulaki 1983. 683/5.8.1983 (kumottu).
Lastensuojelulaki 2007. 417/13.4.2007.
Oikeudenkäymiskaari 1734. 4/1.1.1734.
Pakkokeinolaki 1987. 450/30.4.1987.
Poliisiasetus 1995. 1112/8.9.1995.
Poliisilaki 1995. 493/7.4.1995.
Rikoslaki 1889. 39/19.12.1889.

KIRJALLISUUS

Ahokas, Marja; Lähteenoja, Susanna; Myllyniemi, Rauni, Myyrä, Liisa & Pirttilä-Backman, Anna-Maija 2005: Johdanto: Arvojen, moraalien ja muutosten yhteiskunta. Teoksessa Pirttilä-Backman, Anna-Maija; Ahokas, Marja (toim.) Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 7–12.

Alanen, Leena 2001: Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiologia ja sukupolvi-järjestys. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 161–186.

Alanen, Leena & Bardy, Marjatta 1990: Lapsuuden aika ja lasten paikka: tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Helsinki: Sosiaalivaltio.

Alasuutari, Maarit 2003: Kuka lasta kasvattaa? Tampere: Gaudeamus.

Alasuutari, Pertti 1996: Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. (3. painos) Tampere: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja jää.

Alasuutari, Pertti 1993: Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Aldbridge, Michelle & Wood, Joanne, 1998: Interviewing Children. A Guide for Child Care and Forensic Practitioners. Chichester: Wiley.

Arjen turvaa 2004. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 23.9.2004. Julkaisuja 44/2004. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/6999D85A980CD058C2256F180034DCC8/\\$file/442004.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/6999D85A980CD058C2256F180034DCC8/$file/442004.pdf) (viitattu 28.7.2008.)

- Arnkil Tom Erik & Eriksson Esa 1996: Kenelle jää kontrollin musta pekka kortti? Sosiaalitoimisto verkostoissaan. Tutkimuksia 63. Jyväskylä: Stakes.
- Arnkil Tom Erik; Eriksson, Esa & Arnkil Robert, 2000/2003: Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Raportteja 253. (3. painos) Saarijärvi 2000/2003: STAKES.
- Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) 2008: Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. STAKES.
- Bailey, William G. (ed.) 1995: The Encyclopedia of Police Science. (2. Edition) New York & London: Garland Publishing.
- Banks, Sarah 1995/2006: Ethics and Values in Social Work. (3. Edition) London & New York: Palgrave Macmillan.
- Bardy, Marjatta 2001: Johdanto. Huoli lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Teoksessa Bardy, Marjatta; Salmi, Minna & Heino Tarja (toim.) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Saarijärvi: STAKES, 13–27.
- Bardy, Marjatta; Salmi, Minna & Heino Tarja (toim.) 2001 Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Saarijärvi: STAKES.
- Beck, Ulrich; Giddens, Anthony & Lash. Scott 1994: Reflexive Modernisation. Politics, Traditions and Aesthetics in the Modern Social Order. Cambridge: Polity Press.
- Beeman, Sandra K. 2001: Critical Issues in Research on Social Networks and Social Supports of Children Exposed to Domestic Violence. Teoksessa Graham-Bermann, Sandra A. & Edleson, Jeffrey L. (eds.) Domestic Violence in the Lives of Children Washington: American Psychological Association, 219–234.
- Berg, Kristiina 2008: Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestötutkimuksen julkaisusarja D48/2008. Helsinki: Väestöliitto ry.
- Bergmann, Jörg R. 1998: Introduction. Morality in Discourse. Research on Language and Social Interaction 31 (3 & 4), 279–294.
- Berkman, Miriam & Esserman, Dean 2004: Police in the Lives of Young Children Exposed to Domestic Violence. Teoksessa Schechter, Susan (ed.) Early Childhood, Domestic Violence, and Poverty: Helping Young Children and Their Families. Paper #4 in the Series. Iowa City: The University of Iowa.
- Best, Joel (ed.) 1994 Troubling Children. Studies of Children and Social Problems. New York: Aldine de Gruyter.
- Best, Joel 1994: Troubling Children. Teoksessa Best, Joel (ed.) Troubling Children. Studies of Children and Social Problems. New York: Aldine de Gruyter, 3–19.
- Bradford, Simon 1999: Youth Work. Young People and Transition to Adulthood. Teoksessa Hill, Malcolm (toim.) Effective Ways of Working with Children and Their Families. Chapter 9. London: Kingsley, 179–196.
- Bryderup, Inge M. (Ed.) 2008 Evidence Based and Knowledge Based Social Work. Research methods and approaches in social work research. Århus: Aarhus University press.

- Buchbinder, Eli & Eisikovits, Zvi 2004: Between Normality and Deviance. The Breakdown of Batterers' Identity Following Police Intervention. *Journal of Interpersonal Violence* 19 (4), 443–467.
- Burrell Cowan, Alyssa & Schwartz, Ira M. 2004: Violence in the Family: Policy and Practice Disparities in the Treatment of Children. *Children and Youth Services Review* 26 (11), 1067–1080.
- Caplan, Gerald 1964: *Principles of Preventive Psychiatry*. New York: Basic Books.
- Castel, Robert 2007: *Sosiaalinen turvattuus. Mitä on olla suojattu?* Helsinki: KELA.
- Cohen, Stanley 1985: *Visions of Social Control. Crime, Punishment and Classification*. Oxford: Polity Press.
- Collins, Stewart 2003: Young People, Alcohol and Supervision Orders. *Youth Justice* 3 (3), 169–182.
- Corcoran, Jacqueline; Stephenson, Margaret; Perryman, Derrelyn & Allen, Shannon 2001: Perceptions and the Police. *Perceptions and Utilization of a Police – Social Work Crisis Intervention Approach to Domestic Violence* 82 (4), 393–398.
- Cristensen, Karen & Levinson, David (eds.) 2003 *Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World*. London: SAGE. Vol. 1, A–D.
- Cross, Theodore P.; Finkelhor, David & Ormrod, Richard 2005: Police Involvement in Child Protective Services Investigations: Literature Review and Secondary Data Analysis. *Child Maltreatment* 10 (3), 224–244.
- Crossley, Nick: *Key Concepts in Critical Social Theory* 2005. London: SAGE.
- Curtis, Almond & Lutkus, Anita M. 1985: Client Confidentiality in Police Social Work Settings. *Social Work* 30 (2), 355–360.
- Czarniawska, Barbara 2004: *Narratives in Social Science Research*. London: SAGE.
- Dandaneau, Steven P. 2007: Norms. Teoksessa Ritzer, George (ed.) *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Malden, Oxford, Victoria: Blackwell. Vol. VII, N–P, 3229–3232.
- The Definition of Morality 2002. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <http://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/> (viitattu 2.5.2010).
- Dent, Helen & Flin, Rhona (eds.) 1993 *Children as Witness*. Chichester: Wiley.
- Dick, Penny & Cassell, Catherine 2004: The Position of Policewomen: a Discourse analytic Study. *Work, Employment and Society* 18 (1), 51–72.
- Diduck, Alison 1999: Justice and Childhood. Reflections on Refashioned Boundaries. Teoksessa King, Michal (ed.) *Moral Agendas for Children's Welfare*. London: Routledge, 120–137.
- Dobash, Emerson R. & Dobash, Russell P. 2000: Evaluating Criminal Justice Interventions for Domestic Violence. *Crime & Delinquency* 46 (2), s. 252–270.
- Donzelot, Jacques 1979: *The Policing of Families. Welfare versus the State*. London: Hutchinson of London.
- Drew, Paul 1998: Complaints about Transgressions and Misconduct. *Research on Language and Social Interaction* 31 (3 & 4), 295–325.
- Edleson, Jeffrey L. 2001: Studying the Co-occurrence of Child Maltreatment and Domestic Violence in Families. Teoksessa Graham-Bermann, Sandra A. & Edleson, Jeffrey L. (eds.) *Domestic Violence in the Lives of Children*. Washington: American Psychological Association, 91–110.

- Eisikovits, Zvi & Winstok, Zeev 2001: Researching Children's Experience of Interparental Violence: Toward a Multidimensional Conceptualization. Teoksessa Graham-Bermann, Sandra A. & Edleson, Jeffrey L. (eds.) Domestic Violence in the Lives of Children. Washington: American Psychological Association, s. 203–218.
- Ellonen, Erkki; Nurmi, Lasse; Raivola, Petri; Välihalo, Raimo & Välihalo, Unto 1997: Poliisityön psykologiaa – koulutusta ja kenttää varten. Poliisin oppikirjasarja 7/97. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Ellonen, Noora 2008: Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Nuorisotutkimusverkoston / nuorisotutkimusseuran julkaisuja 82. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto. Tampere University Press.
- Ellonen, Noora; Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha 2007: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80. Espoo & Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Ellonen, Noora & Korkiamäki, Riikka 2006: Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menelmiä ja tiedon uudelleenarviointia Juva: PS-kustannus, s. 221–249.
- Ellonen, Noora; Kääriäinen Juha; Salmi, Venla & Sariola, Heikki (toim.) 2008 Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Helsinki & Tampere 2008: Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Ellonen, Noora; Kääriäinen Juha; Salmi, Venla & Sariola, Heikki 2008: Yhteenve-to ja pohdintaa. Teoksessa Ellonen, Noora; Kääriäinen Juha; Salmi, Venla & Sariola, Heikki (toim.) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Helsinki & Tampere 2008: Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 149–156.
- Eräranta, Kirsi & Autio, Minna 2008: Johdanto: polarisaatio käsitteenä ja empiirisesti koeteltuna tutkimusteesinä. Teoksessa Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosaian neuvottelukunta. STAKES, 8–15.
- Eräsaari, Risto 1997: Mistä asiantuntijuus on kotoisin? Teoksessa Kirjonen Juha-ni; Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, s. 62–72.
- Eräsaari, Risto & Rahkonen Keijo (toim.) 1995 Hyvinvointivaltion tragedia. Kes-kustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Tampere: Gaudeamus.
- Eskelinen, Juha & Kinnunen, Petri 2001: Lapsuuden loppu vai uusi lapsuus. Teok-sessa Törrönen, Maritta (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliit-tinen puheenvuoro. Vantaa: Pelastakaa lapset, s. 10–19.
- Eskola, Antti 2008: Kuinka suvun henki meitä kantaa? Yhteiskuntapoliitikka 73 (2), s. 206–208. <http://yp.stakes.fi/yp/2008/2/eskola.pdf> (viitattu 2.5.2010).

- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, Inkeri 2004: Lasten toimijuus perheen väkivaltatilanteissa. *Nuorisotutkimus* 22 (4), 3–16.
- Eskonen, Inkeri 2001: Miten lapset kertovat läheisiin suhteisiin liittyvästä väkivallasta. Lasten terapiaryhmässä käyttämien kerrontatapojen analyysi. *Janus* 9 (1), 22–39.
- Eskonen, Inkeri; Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi 2006: Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Juva: PS-kustannus, 21–44.
- Etzioni, Amitai 2003: "Communitarianism." Teoksessa Cristensen, Karen & Levinson, David (eds.) *Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World*. London: SAGE. Vol. 1, A-D, 224–228.
- Farrell, Graham & Buckley, Alistair 1999: Evaluation of a UK Police Domestic Violence Unit using Repeat Victimization as a Performance Indicator. *The Howard Journal* 38 (1), 42–53.
- Farrington, David P. & Welsh, Brandon C. 2007: *Saving Children from a Life of Crime. Early Risk Factors and Effective Interventions*. New York: Oxford University Press.
- Faubion, James D. (ed.) 2002 *Michel Foucault. Power. Essential Works of Foucault 1954–1984*. London: Penguin Books.
- Finkelhor, David & Wolak, Janis 2003 Reporting Assaults Against Juveniles to the Police. Barriers and Catalysts. *Journal of Interpersonal Violence* 18 (2), 103–128.
- Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim) 2006 *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Juva: PS-kustannus.
- Forsén, Katja 2006: Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.) *Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22*. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 101–116.
- Forsén, Katja 1993: Suojaverkon lapsiperheet. Sosiaalipolitiikan tutkimuksia. Sarja A:2/1993. Turku: Turun yliopisto.
- Foucault, Michel 1978/2002: Governmentality. Teoksessa Faubion, James D. (ed.) *Michel Foucault. Power. Essential Works of Foucault 1954–1984*. London: Penguin Books, 201–222.
- Foucault, Michel 1980: Tarkkailla ja rangaista. *Keuruu: Otava*.
- Foucault, Michel 1982: The Subject and Power. *Critical Inquire* 8 (summer), 777–795.
- Foucault, Michel (haastattelijana Robert Bono) 1995: Rajallinen järjestelmä kohtaa rajattoman vaatimuksen. Teoksessa Eräsaari, Risto & Rahkonen Keijo (toim.) *Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta* Tampere: Gaudeamus, 87–106.
- Garland, David 2001: *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. New York: Oxford University Press.
- Garrett, Paul Michael 2004: Talking Child Protection. The Police and Social Workers 'Working Together'. *Journal of Social Work* 4 (1), s. 77–97.

- Giddens, Anthony 1994: *Living in a Post-Traditional Society*. Teoksessa Beck, Ulrich; Giddens, Anthony & Lash, Scott (toim.) *Reflexive Modernisation. Politics, Traditions and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press, 56–109.
- Giddens, Anthony & Hutton, Will 2001: *Fighting Back*. Teoksessa Hutton, Will & Giddens, Anthony (eds.) *On the Edge. Living with Global Capitalism*, London: Vintage, 213–223.
- Graham-Bermann, Sandra A. & Edleson, Jeffrey L. (eds.) 2001 *Domestic Violence in the Lives of Children*. Washington: American Psychological Association.
- Grönfors, Martti 1985: *Kvalitatiiviset kenttätömentelmät*. (2. painos) Helsinki: Juva.
- Grönfors, Martti; Hirvonen, Ari & Vesikansa, Sari 1991: *Youth and Justice: On Law, Criminality and Moral Education*. Teoksessa Snare, Annika (ed.) *Youth, Crime and Justice*. Scandinavian Studies in Criminology. Oslo: The Scandinavian Research Council for Criminology. Norwegian University Press. Vol. 12, 121–139.
- Haapasalo, Jaana 1999: *Kaltoinkohtelun ylisukupolvisuus lastensuojelun asiakas-perheissä*. Teoksessa Haapasalo, Jaana (toim.) *Väkivallan kierre*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/99. Helsinki: Tietosanoma Oy, 47–84.
- Haapasalo, Jaana (toim.) 1999 *Väkivallan kierre*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/99. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Haavisto, Kari & Koivisto, Kari 2004: *Poliisien haastattelut*. Teoksessa Laine, Terhi; Haavisto, Kari & Viemerö, Jaana (toim.) *Sosiaalityö poliisilaitoksella*. Keski-Uudenmaan kokeilun loppuraportti. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. B raportteja 19, 65–82.
- Haavisto, Kari; Laine, Terhi & Leino L. 2002: *Sosiaalityöntekijät poliisilaitoksilla*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, D-sarja, työpapereita 6.
- Hakkarainen, Pekka 1998: *Sosiaalisten ongelmien määrittely – sosiaalisen konstruktionismin näkökulma sosiaaliin ongelmiin*. Teoksessa Koskinen, Keijo (toim.) *Sosiologisia karttalehtiä*. Tampere: Vastapaino, 253–265.
- Hakkarainen, Pekka; Ruonavaara, Hannu & Wiberg, Matti 1993: *Sosiaalisten ongelmien konstruointi ja työstäminen*. *Sosiologia* 30 (4), 285–298
- Hakonen, Sinikka (toim.) 1999: *Sinä poljet – minä ohjaan*. Sosiaalialan käytännön ohjauksen teoreettisia perusteita. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 2. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Hall, Christopher; Juhila, Kirsi; Parton, Nigel & Pösö, Tarja (eds.) 2003: *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services*. Interaction, Identities and Practices. London: Kingsley.
- Hall, Tina & Whyte, Dave 2003: *At the Margins of Provision: Domestic Violence, Policing and Community Safety*. *Policy & Politics* 31 (1), 3–18.
- Hallett, Christine & Prout, Alan (eds.) 2003: *Hearing the Voices of Children*. Social Policy for a New Century. London: RoutledgeFalmer.
- Hamilton, Catherine E. & Browne, Kevin D. 1999: *Recurrent Maltreatment During Childhood: A Survey of Referrals to Police Child Protection Units in England*. *Child Maltreatment* 4 (4), 275–286.
- Hanmer, Jalna & Griffiths, Sue 2001: *Effective Policing*. Teoksessa Taylor-Browne, Julie (ed.) *What Works in Reducing Domestic Violence? A Comprehensive Guide for Professionals*. London: Whiting & Birch, 123–150.

- Harré, Rom & van Langenhove, Luk (eds.) 1999 Positioning Theory. Moral Context of Intentional Action. London & Massachusetts: Blackwell.
- Harrikari, Timo 1999: Lapsi rikoksesta epäiltynä. Lapsirikollisuus poliisin esitutkinta-aineistossa. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Harrikari, Timo 2008: Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusverkosto/julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Hearn, Jeff; Pösö, Tarja; Smith, Carole; White Sue and Korpinen Johanna 2004: What is Child Protection. Historical And Methodological Issues in Comparative Research on lastensuojelu/child protection. *Int J Soc Welfare* 13, 28–41.
- Heino, Petteri; Randell, Mari & Virolainen, Sanna 2005: Sosiaalityötä poliisilaitoksella. Paikallisista innovaatioista valtakunnalliseksi käytännöksi. Järvenpää: Sosiaalitalo.
- Heino, Tarja 1997: Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määrittely lastensuojelun asiakkaaksi. *Tutkimuksia* 77. Helsinki: STAKES.
- Heino, Tarja 2006: Voiko hyvän nimissä tehdä pahaa? Miten tämä todennetaan? Entä miten paha vältetään? Ruotsin kokemuksia ja Suomenkin. 42. Valtakunnalliset Lastensuojelupäivät. Aulanko 19.10.2006. Seminaaripaperi. <http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/BE814858-4719-4129-9D7A-196D601F5CB0/0/lastensuojelutilastojenkertomaa.rtf> (viitattu 28.7.2008).
- Heino Tarja & Pösö Tarja 2003: Tilastot ja tarinat lastensuojelussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (6), 584–597. http://www.sosiaalitalo.fi/ep/tiedostot/sosiaalityota_poliisilaitoksella.pdf (viitattu 28.7.2008).
- Helavirta, Susanna 2006: Lasten hyvä ja huono elämä eläytymistarinoiden valossa. Teoksessa Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Juva: PS-kustannus, 195–219.
- Helén, Ipo 2004: Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 206–236.
- Helne, Tuula; Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) 2004 *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva.
- Heritage, John & Lindström, Anna (1998): Motherhood, Medicine and Morality: Scenes from a Medical Encounter. *Research on Language and Social Interaction* 31 (3 & 4), 397–438.
- Hill, Malcolm (toim.) 1999 *Effective Ways of Working with Children and Their Families*. London: Kingsley.
- Hindess, Barry 2004: *Discourses of Power. From Hobbes to Foucault*. Oxford: Blackwell.
- Hirsch, Joachim 1980/1983: *Turvavaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Hirschel, David & Hutchison, Ira W. 2003: The Voices of Domestic Violence Victims: Predictors of Victim Preference for Arrest and the Relationship Between Preference for Arrest and Revictimization. *Crime & Delinquency* 49 (2), 313–336.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1982: *Teemahaastattelu*. (2. painos) Helsinki: Gaudeamus.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirvelä, Päivi 2007: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Helsinki: WSOYpro.
- Hirvelä, Päivi 1997: Lapsi rikosprosessissa. Erityisesti inestien todistamisen ongelmat. Porvoo: WSLT.
- Hockey, Jenny & James, Allison 1993: Growing Up and Growing Old: Ageing and Dependency in the Life Course. London: SAGE.
- Hoikkala, Tommi 1991: Aikuisten piirileikki lasten ja nuorten ympärillä. Teoksessa Hoikkala Tommi (toim.) *Törmäävät tulkinnat*. Kirja nuorista ja nuoruudesta. Jyväskylä: Gaudeamus, 264–287.
- Hoikkala, Tommi 1993: Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit, Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hoikkala Tommi (toim.) 1991 *Törmäävät tulkinnat*. Kirja nuorista ja nuoruudesta. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.) 2006 *Puhumattomat paikat*. Puheen- vuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Holma, Juha M. 2003: Parisuhde- ja perheväkivallan turvallinen ehkäisy ja hoito. Teoksessa Holma Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.) *Iskuryhmä*. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä. Helsinki: Yliopistopaino, 154–175.
- Holma Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.) 2005 *Iskuryhmä*. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holstein, James A. & Miller, Gale 1997: Introduction. Social Problems as Work. Teoksessa Miller, Gale & Holstein, James A. (eds.) *Social Problems in everyday Life: Studies of Social Problems Work*. London: Jai Press, 9–21.
- Honkatukia, Päivi 1998: Sopeutuvatko tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 152. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) 2006 *Nuorisoriikollisuus*. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura. Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Honkonen, Risto & Virta, Sirpa 2004: Tutkimus ja poliisiprofession rakentaminen. *Oikeus* 33 (1) 73–79.
- Hurtig, Johanna 2003: Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hurtig, Johanna 2006: Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, Hannele, Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) *Lapset ja sosiaalityö*. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia Juva: PS-kustannus, 167–193.
- Hurtig, Johanna & Laitinen Merja 2000: Kohtalokas kolmio. Perhe, paha ja ammattilaiset. *Janus* 8 (3), 249–265.
- Husa, Sari 2003: Michel Foucault. Mikrovalta, kasvatus ja normalisoiminen. Teoksessa Aittola, Tapio (toim.) *Kasvatussosiologian teoreetikoita*. Helsinki: Gaudeamus, 58–80.
- Hutton, Will & Giddens, Anthony (eds.) 2001 *On the Edge*. Living with Global Capitalism. London: Vintage.

- Hänninen, Sakari 1996: Puhe on hyvinvoinnista – ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 161–174.
- Iivari, Juhani 1996: Osattomuudesta rangaistavaksi. Nuorista rikoksentekeijöistä nuoruuden alakulttuuriteorian valossa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 2/1996. Helsinki: Edita.
- Immonen, Seppo & Vuorinen, Matti 2005: Kihlakuntaudistus, poliisitoiminta ja turvallisuusyhteistyö. Tutkimus Etelä-Suomen läänin poliisipalvelujen, poliisin organisaation, strategisen johtamisen ja ennakoivan paikallisen turvallisuusyhteistyön kehittämistä. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 41. Espoo: Etelä-Suomen lääninhallitus. Poliisin lääninjohto. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Itkonen, Hannu; Myllykangas, Markku; Pirttilä, Ilkka & Tuomainen, Raimo 1994: Elämän normittajat. Instituutiot ja asiantuntijat oikeaa elämää etsimässä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B: Selosteita ja opetusmateriaalia 1. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Jallinoja, Riitta 2006: Perheen vastaisku. Helsinki: Gaudeamus.
- James, Allison; Jenks, Chris & Prout, Allan 1998: *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Jamieson, Janet 2005: New Labour, Youth Justice and the Question of Respect. *Youth Justice* 5 (3), 180–193.
- Jamrozik, Adam & Nocella, Luisa 2000: *The Sociology of Social Problems. Theoretical Perspectives and Methods of Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, Juhani 2004: Huoli lasten ja nuorten huumeiden käytöstä ja rikollisuudesta. Diskurssianalyttinen lähestymistapa lasten ja nuorten syrjäytymisriskeihin. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvoliitto.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Pösö, Tarja (toim.) 1995 *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) 2000 *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino.
- Jokiranta, Harri 2003: Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. *Acta Universitatis Tamperensis* 966. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Juhila, Kirsi; Pösö, Tarja; Hall, Christopher & Parton, Nigel 2003: Introduction. *Beyond a Universal Client*. Teoksessa Hall, Christopher; Juhila, Kirsi; Parton, Nigel & Pösö, Tarja (eds.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices*. London: Kingsley, 11–24.
- Julkunen, Raija 1992: *Hyvinvointivaltio käännekohdassa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija 1993: Moraalisten kysymysten ambivalentti paluu. Teoksessa Karvinen, Synnöve (toim.) *Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993*. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin liitto, 20–32.
- Julkunen, Raija 2001: *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija 2006: *Kuka vastaa? – Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: STAKES.
- Julkunen, Raija 2008: *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Tampere: Vastapaino.

- Juujärvi, Soile & Myyry, Liisa 2005: Ammatillisen moraaliajattelun kehitys: oikeudenmukaisuudesta huolenpitoon? Teoksessa Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Ahokas, Marja (toim.) Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 70–94.
- Järjestyspoliisitoiminnan tilan selvityshanke 2007. Väkiraportti 2007. Helsinki: Sisäasianministeriö. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/0DB23664927BD1B6C225730900279480/\\$file/372007.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/0DB23664927BD1B6C225730900279480/$file/372007.pdf) (viitattu 28.7.2008.)
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) 2001 Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.
- Kankainen, Tomi 2007: Yhdistykset, instituutit ja luottamus. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513930967.pdf> (viitattu 22.7.2008.)
- Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005: Julkaisuja 2005:2. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Karvinen, Synnöve 1996: Hajoaako sosiaalityö? – Havaintoja sosiaalityön ammatillisesta asiantuntijuudesta. Teoksessa Metteri, Anna (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996. Helsinki: Sosiaalityöntekijöiden liitto, 32–50.
- Karvinen, Synnöve (toim.) 1993 Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993. Helsinki: Sosiaalityöntekijöiden liitto.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Meltti, Tero 2003: Muutosprosesseissa ristiriitaistuva sosiaalityö. Teoksessa Satka, Mirja; Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Sophi, 31–53.
- Kautto, Mikko (toim.) 2006 Suomalaisten hyvinvointi. Vaajakoski: STAKES.
- Keskinen, Suvi 2005: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/haekokoversio.php?id=10752> (viitattu 12.5.2010.)
- Kiili, Johanna 2006: Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 283. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kiireellinen sosiaalipalvelu 2005. Sosiaalipäivystyksen järjestäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Suomen kuntaliitto.
- Kilpeläinen, Arja 2009: Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä. Teoksessa Mäntysaari, Mikko; Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Juva: PS-kustannus, 67–84.
- King, Michael 1997: A Better World for Children. Explorations in Morality and Authority. London: Routledge.
- King, Michal (ed.) 1999 Moral Agendas for Children's Welfare. London: Routledge.
- King, Michael 1999a: Introduction. Teoksessa King, Michal (ed.) Moral Agendas for Children's Welfare. London: Routledge, 1–14.
- King, Michael 1999b: Images of Children and Morality. Teoksessa King, Michal (ed.): Moral Agendas for Children's Welfare. London: Routledge, 15–32.
- Kirjallinen kysymys 226/2010 vp 24.3.2010 ja ministerin vastaus 9.4.2010. Lasten suojeleminen väkivallalta rikoslailta. <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?%7BBASE%7D=faktautpKK&%7BHTML%7D=akxpdf&%7BSNHTML%7D=nosyn&tuunniste=KK+226/2010+vp> (viitattu 13.5.2010.)

- Kirjonen Juhani; Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) 1997 Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kivinen, Tarja 1994: Valikoitumien lastensuojelun asiakkaaksi. Näkökulmia asiakkuuden määrittymiseen. Tutkimuksia 45. Jyväskylä: STAKES.
- Kivivuori, Janne (toim.) 2002: Nuoret rikoksenteijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne 2002a: Piilorikollisuuden tutkimus. Teoksessa Kivivuori, Janne (toim.) Nuoret rikoksenteijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1-13.
- Kivivuori, Janne 2002b: Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995-2001. Teoksessa Kivivuori, Janne (toim.) Nuoret rikoksenteijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 14-63.
- Kivivuori, Janne 2006: Nuorisoriikollisuuden kehitys. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli, Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Nuorisoasiain neuvottelukunta, 16-55.
- Klockars, Carl B. 1985: The Idea of Police. Beverly Hills, London, New Delhi: SAGE, Law and Criminal Justice Series, vol. 3.
- Klockars, Carl B. 1995: Police Ethics. Teoksessa Bailey, William G. (ed.): The Encyclopedia of Police Science. (2. Edition) New York & London: Garland, 449-553.
- Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Konttinen, Esa 1999: Säätyläisammattista asiantuntijaksi. Teoksessa Hakonen, Sinikka (toim.) Sinä poljet - mikä ohjaan. Sosiaalialan käytännön ohjauksen teoreettisia perusteita. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 48-65.
- Korander, Timo 2000: Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Niemelä Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Inhimillinen turvallisuus Tampere: Vastapaino, 177-216.
- Korander, Timo 2004: Poliisikulttuuri. Poliisiammatin ja -tutkimuksen väline. Oikeus 33 (1), 4-24.
- Korander, Timo & Soine-Rajanummi, Seppo (toim.) 2002 Kaheksalta Koskarille - saman tien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999-2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Korander, Timo & Törrönen, Jukka 2004: Luottamus nuoriin nollassa? Tampereen nollatoleranssi kenttätyöntekijöiden ja kohteen kokemana. Teoksessa Törrönen, Jukka (toim.) Valvontaa ja vastuuta. Päihhteet ja julkisen tilan moraalisaäntely. Helsinki: Gaudeamus, 146-168.
- Korkman, Julia 2006: How (not) to Interview Children. Interviews with Young Children in Sexual Abuse Investigations in Finland. Åbo: Åbo Akademi University.
- Korpinen, Johanna 2008: Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Acta Universitatis Tampereensis 1322. Tampere Tampereen yliopisto.

- Koskinen, Keijo (toim.) 1998: Sosiologia karttalehtiä. Tampere: Vastapaino.
- Kotiranta, Tuija 2008: Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 335. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kraav, Inger & Lahikainen, Anja Riitta 2000: Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa Niemelä Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino, 91-117.
- Kurri, Katja 2005: The Invisible Moral Order. Agency, Accountability and Responsibility. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kurri, Katja & Wahlström, Jarl 2000: Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 167-188.
- Kusch, Martin 1993: Tiedon kentät ja kerrostumat – Michel Foucault'n tieteen-tutkimuksen lähtökohdat. Oulu: Kustannus Pohjoinen.
- Kyntäjä, Timo 1998: Rikollisuus ja rangaistusjärjestelmä. Teoksessa Koskinen, Keijo (toim.) Sosiologia karttalehtiä. Tampere: Vastapaino, 211-229.
- Käyhkö, Esa 2002: Poliisin julkinen vastuu. Tutkimus poliisin vastuusta erityisesti legitimitietin näkökulmasta. Acta Universitatis Tamperensis 862. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kääriäinen, Aino 2003: Lastensuojelun asiakastyö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kääriäinen, Juha 1994: Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1994. Helsinki: Painatuskeskus.
- Laapio, Marja-Liisa 2005: Poliisi ja perheväkivalta. Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 24. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Lagerspetz, Eerik 1994: Itsemäärääminen ja valta. Teoksessa Pietarinen, Juhani; Launis, Veikko; Räikkä, Juha; Lagerspetz, Eerik; Rauhala, Marjo & Oksanen, Markku: Oikeus itsemääräämiseen. Helsinki: Painatuskeskus, 97-141.
- Lahikainen Anja Riitta 2001: Lasten kuuntelemisesta ja sen esteistä. Teoksessa Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY, 21-44.
- Laine, Terhi; Haavisto, Kari & Viemerö, Jaana (toim.) 2004 Sosiaalityö poliisilaitoksella. Keski-Uudenmaan kokeilun loppuraportti. Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu, B raportteja 19.
- Laitinen, Ahti (toim.) 1993 Nuoret, rikollisuus ja ennalta ehkäisy. Nuorisorikollisuus ja poliisin ennalta ehkäisevä toiminta -projektin julkaisu nro 3. Turku: Sisäministeriö.
- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko 2005: Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) 2002 Pahan kosketus. Ihmisyys ja auttamistyön varjojen jäljillä. Keuruu: PS-kustannus.
- Lakoff, George 2002: Moral Politics. How Liberals and Conservatives Think. (2. Edition) Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lapsi- ja nuorisoväkivallan ehkäisy 2005. Lapsi- ja nuorisoväkivallalta -työryhmä. Työryhmäraportti 24.2.2005. Rikoksentorjuntaneuvosto. <http://www.rikoksentorjunta.fi/uploads/xz3h7fdw.pdf> (viitattu 21.9.2008.)

- Launis, Kirsti 1997: Moniammatillisuus ja rajojen ylitykset asiantuntijatyössä. Teoksessa Kirjonen Juhani; Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 122–133.
- Lauronen, Erja & Pietarila, Päivi 1994: Miten pitäisi välittää? Arviointia sosiaalihuollon asemasta nuorten rikosentekijöiden oikeusprosessissa. Raportteja 141. Jyväskylä: STAKES.
- Layder, Derek 1998: *Sociological Practice: Linking Theory and Social Research*. London: SAGE.
- Lehti, Martti 2006: Nuorten henkirikokset 1980–2004. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) *Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*, s. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Nuorisoasiain neuvottelukunta, 57–96.
- Lehtinen, Ari-Pekka 2002: Perheväkivalta. Poliisin painajainen. Tiedotteita 17/2002. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Lehto, Juhani 1991: Juoppojen professionaalinen auttaminen. Tutkimus lääkärin, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien juoppouteen kohdistamasta työstä ja siihen kohdistuvien professionaalisuusodotusten vaikutuksesta. *Tutkimuksia* 1/1991. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus. VAPK-kustannus.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999: Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Leisto, Leila & Tuomikoski-Koukkula, Suvi 2005: Tyttöjä pohjoisen yössä – Tyttöjen kokemuksia päihteiden käytöstä sekä sosiaalityöntekijän ja poliisin interventioista. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja c. Työpapereita 49. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lemert, Edwin M. 1951/2002: Primary and Secondary Deviation. From *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behaviour* by Edwin M. Lemert, 75–78. Copyright 1951. Reprinted by permission of the author and McGraw-Hill, Inc. Teoksessa Pontell, Henry N. (ed.) *Social Deviance. Readings in Theory and Research*. (4. Edition) New Jersey: Prentice Hall, 53–56
- Levä, Ilkka 2008: Kansallisvaltion teräsmiehestä valtakunnan sovittelijaksi. Poliiskulttuurin psykohistorialliset solmukohdat 1930–1997. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lindqvist, Martti 2002: Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä*. Keuruu: PS-kustannus, 168–190.
- Lindqvist, Martti 2003: Sosiaalietiikka ja haluamisen kulttuuri. Teoksessa Ranta-Tyrkkö, Satu & Ropo, Arjo (toim.) *Turvallista hyvinvointia*. Tampere: Tampereen yliopisto, 49–69.
- Lindqvist, Raija 2009: Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 354. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Luhmann, Niklas 1990/2004: *Ekologinen kommunikaatio*. (Suom. Sam Krause ja Seppo Raiski) Alkuperäisjulkaisu: Luhmann, Niklas: *Ökologische Kommunikation*. 3. Auflage. Westdeutscher Verlag, Opladen/Wiesbaden 1990. Helsinki: Gaudeamus.

- Luhmann, Niklas 1995: Poliittinen teoria hyvinvointivaltiossa. (suom. Sipilä, Jorma) Teoksessa Eräsaari, Risto & Rahkonen Keijo (toim.) Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Tampere: Gaudamus, 109–121.
- Lumijärvi, Ismo 2003: Poliisin uudistunut rooli turvallisuuden edistäjänä. Teoksessa Ranta-Tyrkkö, Satu & Ropo, Arjo (toim.) Turvallista hyvinvointia. Tampere: Tampereen yliopisto, 139–163.
- MacDonald, John M. 2002: The Effectiveness of Community Policing in Reducing Urban Violence. *Crime & Delinquency* 48 (4), 592–618.
- Mahkonen, Sami 1993: Nuori vastaan laki. Poliisin oppikirjasarja. Helsinki: Sisäasiainministeriö, Poliisiosasto.
- Mahkonen, Sami 2003: Lastensuojeluilmoitus. Jyväskylä: Edita.
- Mahkonen, Sami 2007: Lastensuojelu ja laki. (2. painos) Helsinki: Edita.
- Malkamäki, Minna 2003: Esiselvitys sosiaalipäivystyksen tarpeesta ja järjestämismahdollisuuksista – Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Pohjanmaa. Seinäjoki: Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SOnet BOTNIA. http://www.sonetbotnia.fi/docs/005-oru-sosiaalipaivystysraportti_201203.pdf (viitattu 21.7.2008.)
- Mantila, Anu 1987: Lähipoliisi. Kortteli- ja aluepoliisit kertovat työstään. Julkaisuja 83. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Martin, Margaret E. 1997: Policy Promise: Community Policing and Domestic Violence Victim Satisfaction. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management* 20 (3), 519–531.
- Marx, Gary T. 2002: Ironies of Social Control: Authorities as Contributors to Deviance through Escalation, Nonenforcement, and Covert Facilitation. Teoksessa Pontell, Henry N. (ed.) *Social Deviance. Readings in Theory and Research*. (4. Edition) New Jersey: Prentice Hall, 7–20.
- Mayall, Berry 2002: *Towards a Sociology of Childhood: Thinking from Children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- Melan, Teemu 2007: Rikostaistelua, sosiaalityötä, palvelua vai 'Than niinku normaalil järjel ymmärrettävii asioita'? Diskurssianalyttinen tarkastelu erään poliisilaitoksen ammattikulttuuriin. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Merton, Robert K. 1976: Introduction. *The Sociology of Social Problems*. Teoksessa Merton, Robert K. & Nisbet, Robert A. (eds.) *Contemporary Social Problems*. (4. edition) New York: Harcourt Brace Janovich, 3–43.
- Merton, Robert K. & Nisbet, Robert A. (eds.) 1976 *Contemporary Social Problems*. (4. edition) New York: Harcourt Brace Janovich.
- Metteri, Anna (toim.) 1996 *Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996*. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin liitto.
- Miller, Gale & Holstein, James A. (eds.) 1997 *Social Problems in everyday Life: Studies of Social Problems Work*. Greenwich: Jai Press.
- Miller, Joann 2003: An Arresting Experiment. Domestic Violence Victim Experiences and Perceptions. *Journal of Interpersonal Violence* 18 (7), 695–716.
- Moisio, Pasi (2006): Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Kautto, Mikko (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Vaajakoski: STAKES, 264–284.

- Moon, Melissa M.; Sundt, Jody L.; Cullen, Francis T. & Wright, John Paul: Is Child Saving Dead? Public Support for Juvenile Rehabilitation. *Crime & Delinquency* 46 (1), 38–60.
- Muir, William Ker, Jr. 1977: *Police. Streetcorner Politicians*. Chicago and London : The University of Chicago Press.
- Mullender, Audrey 2001: Meeting the Needs of Children. Teoksessa Tayler-Browne, Julie (ed.) *What Works in Reducing Domestic Violence? A Comprehensive Guide for Professionals*. London: Whiting & Birch, 35–58.
- Mullender, Audrey; Hague, Gill; Imam, Umme Farvah; Kelly, Liz; Malos, Ellen & Regan, Linda 2003: 'Could Have Helped But They Didn't. The Formal and Informal Support Systems Experienced by Children Living with Domestic Violence. Teoksessa Hallett, Christine & Prout, Alan (eds.) *Hearing the Voices of Children. Social Policy for a New Century*. London: RoutledgeFalmer, 139–157.
- Muncie, John 1999: *Youth and Crime. A Critical Introduction*. London: SAGE.
- Myllyniemi, Sami 2008: Tilasto-osio. Teoksessa Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot* vuosikirja, Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. STAKES, 19–81.
- Myllyniemi, Sami 2009: Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Opetusministeriö.
- Mäkelä, Klaus (toim.) 1987 *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etikkaa*. Helsinki: Tammi.
- Mäki, Helmi (toim. Mirja Satka) 2006: Hyvä kysymys. Sosiaalityöntekijän asiakaskohtaisen työn sisältöä etsimässä 1960-luvulla. Juva: PS-kustannus.
- Männistö, Kati 2006: Sosiaalipäivystyshanke. Raportti Etelä-Pohjanmaan alueellisen sosiaalipäivystyksen kehittämistä. Seinäjoki. www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/.sosiaalipaivystyshanke.html/7606.pdf (viitattu 24.2.2009.)
- Mäntysaari, Mikko 1991: *Sosiaalibyrokratia asiakkaiden valvojana*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Mäntysaari, Mikko; Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) 2009 *Sosiaalityö ja teoria*. Juva: PS-kustannus.
- Mäntysaari, Mikko & Vuorensyrjä, Matti 2008: Objectivity in Modern Policy Sciences. Teoksessa Bryderup, Inge M. (Ed.) *Evidence Based and Knowledge Based Social Work. Research methods and approaches in social work research*. Århus: Århus University press, 207–224.
- Neiglick, Kirsi 2004: Klooni paluu – poliisin toimivaltuuksien kehittämisestä Suomessa. *Oikeus* 2004 33 (1), 25–37.
- Niemelä Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) 2000 *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Nuorisoriikostoimikunnan mietintö 2003. Komiteamietintö 2003:2. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Nyqvist, Leo 1993: Nuorisoriikollisuus – aikuisyhteiskunnan reaktiot ja kontrollitahojen keinot. Teoksessa Laitinen Ahti (toim.) *Nuoret, rikollisuus ja ennalta ehkäisy*. Nuorisoriikollisuus ja poliisin ennalta ehkäisevä toiminta – projektin julkaisu nro 3. Turku: Sisäministeriö, 13–30.
- Nyqvist Leo 2001: Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessiarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä.

- Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Ojakangas, Mika 1997: Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Oksanen, Juha 1999: Poliisistako professio koulutusjärjestelmää muuttamalla? Poliisiammattikorkeakoulun tulo Suomeen osana päällystökoulutuksen uudistamista. Acta Univaersitatis Ramperensis 671. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Oranen, Mikko 1997: "Semmonen pikkunen huoli". Diskurssianalyttinen tutkimus lastensuojelun arviointikeskusteluista. Janus 1 (5), 3–25.
- Paahto, Marena & Sunikka, Sanna 2002: Tonttikaupoista perheterapiaan – poliisilaitoksella tapahtuva sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Kuopio: Kuopion yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. (Julkaisematon.)
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.) 2003 Lapset perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003a: Lasten kokemaa perheväkivaltaa käsitteinä ja ilmiöinä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.) Lapset perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY, 13–42.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003b: Moniammatillinen orientaatio perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.) Lapset perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY, 45–65.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) 1996 Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Parton, Nigel; Thorpe, David & Wattam, Corinne 1997: Child Protection. Risk and the Moral Order. London: Macmillan.
- Patterson, George T. 2004: Evaluating the Effects of Child Abuse Training on the Attitudes, Knowledge, and Skills of Police Recruits. Research on Social Work Practice 14 (4), 273–280.
- Peled, Einat 1996: Intervention with Children of Battered Women: A Review of Current Literature. Children and Youth Services Review 19 (4), 277–299.
- Peltomäki, Päivi; Harjumäki, Piia & Husman, Kaj 2002: Muuttuva auttamistyön asiantuntijuus. Teoksessa Pirttilä, Ilkka & Eriksson, Susan (toim.) Asiantuntijoiden areenat. Jyväskylä: SoPhi, 81–103.
- Pietarinen, Juhani; Launis, Veikko; Räikkä, Juha; Lagerspetz, Eerik; Rauhala, Marjo & Oksanen, Markku 1994: Oikeus itsemääräämiseen. Helsinki: Painatuskeskus.
- Pirttilä, Ilkka 1994: Normaalin tulkinta ammattina. Teoksessa Itkonen, Hannu; Myllykangas, Markku; Pirttilä, Ilkka & Tuomainen, Raimo (toim.) Elämän normittajat. Instituutiot ja asiantuntijat oikeaa elämää etsimässä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B. Selosteita ja opetusmateriaalia 1. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 75–99.
- Pirttilä, Ilkka & Eriksson, Susan (toim.) 2002 Asiantuntijoiden areenat. Jyväskylä: SoPhi.
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Ahokas, Marja (toim.) 2005 Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Pitts, John & Kuula, Tarja 2005: Incarcerating Young People: An Anglo-Finnish Comparison. Youth Justice, 5 (3), 147–164.
- Pohjola, Anneli 1994: Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänkulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Pohjola, Anneli 1997: Asiaa asiakkaalta. Teoksessa Salmela Tuula (toim.) *Autetaanko asiakasta – palvellaanko potilasta?* Juva: Atena, 168–186.
- Pohjola, Anneli 2002: Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) *Pahan kosketus. Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä.* Keuruu: PS-kustannus, 42–62.
- Pontell, Henry N. (ed.) 2002 *Social Deviance. Readings in Theory and Research.* (4. Edition) New Jersey: Prentice Hall.
- Prout, Alan 2003: *Participation, Policy and the Changing Conditions of Childhood.* Teoksessa Hallett, Christine & Prout, Alan (eds.) *Hearing the Voices of Children. Social Policy for a New Century.* London: RoutledgeFalmer, 11–25.
- Pösö, Tarja 1993: Kolme koulukotia: tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidosta. *Acta Universitatis Tamperensis Ser. A* 388. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pösö, Tarja 1995: Lasten pahoinpitely lastensuojelussa – ollako vai eikö olla? Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Pösö, Tarja (toim.) *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma.* Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 32–53.
- Pösö, Tarja 2004: Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. *Tutkimuksia* 133. Saarijärvi: STAKES.
- Rahkonen, Keijo (toim.) 2004 *Sosiologisia nykykeskusteluja.* Helsinki: Gaudeamus.
- Raivola, Petri; Ellonen, Erkki & Välitälo, Tarmo 1997: Poliisi ja yhteiskunta. Teoksessa Ellonen, Erkki; Nurmi, Lasse; Raivola, Petri; Välitälo, Raimo & Välitälo, Unto (toim.) *Poliisityön psykologiaa – koulutusta ja kenttää varten. Poliisin oppikirjasarja 7/97.* Helsinki: Sisäasiainministeriö. poliisiosasto, 1997. 13–66.
- Ranta-Tyrkkö, Satu & Ropo, Arjo (toim.) 2003 *Turvallista hyvinvointia.* Tampere: Tampereen yliopisto.
- Riihelä, Monika 1997: Lapsiasiakkaiden aloitteet lapsi-instituutioissa. Teoksessa Salmela Tuula (toim.) *Autetaanko asiakasta – palvellaanko potilasta?* Juva: Atena, 140–152.
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelun valtakunnallistamista ja sääntelytarvetta selvittäneen työryhmän muistio 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2002:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. pre20031103.stm.fi/suomi/pao/rikos_riita/sovittelurap.pdf (viitattu 10.8.2009.)
- Rikostutkinnan tila -selvityshankkeen loppuraportti 2003. Poliisiosaston julkaisu 4/2003. Helsinki: Sisäasiainministeriö. [http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/226B9362C33C4096C2256CD2002C9438/\\$file/4-2003.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/226B9362C33C4096C2256CD2002C9438/$file/4-2003.pdf) (viitattu 28.7.2008.)
- Rimpelä, Arja; Raunio Susanna; Huhtala, Heini; Lavikainen Hanna; Pere Lasse ja Rimpelä, Matti 2007: Nuorten terveystapatutkimus 2007. Nuorten tupakkatuotteiden ja alkoholin käyttö 1977–2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:63. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2007/12/pr1199952237938/passthru.pdf> (viitattu 21.9.2008.)
- Rinne, Päivi 2009: Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perusteet, tavoitteet & toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-lu-

- vulla. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 356. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3554-2> (viitattu 7.8.2009.)
- Ritzer, George (ed.) 2007 *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Malden, Oxford, Victoria: Blackwell. N-P, Vol. VII.
- Robinson, Amanda L. & Chandek, Meghan S. 2000: *The Domestic Violence Arrest Decision: Examining Demographic, Attitudinal, and Situational Variables*. *Crime & Delinquency* 46 (1), 18–37.
- Rose, Nikolas 1998: *Vallan ja vapauden välissä: Hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa*. *Janus* 6 (1) 1998, 1–33.
- Rose, Nikolas 1999: *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas 2000: *Government and Control*. *British Journal of Criminology* 40 (2), 321–339.
- Rubington, Earl & Weinberg, Martin S. (eds.) 1995 *The Study of Social Problems. Seven Perspectives*. (5. edition) New York: Oxford University.
- Saari, Juho (toim.) 2005 *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saari, Juho 2005: *Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka*. Saari, Juho (toim.) 2005 *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 13–64.
- Salmela Tuula (toim.) 1997 *Autetaanko asiakasta – palvellaanko potilasta?* Juva: Atena.
- Salmi, Minna; Bardy, Marjatta & Sauli, Hannele 2004: *Lapsen ja lapsiperheiden asema nyky-Suomessa*. Teoksessa Söderholm, Annlis, Halila, Ritva; Kivittie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim, 16–39.
- Salmi, Satu 2006: *“Seen a Cop Lately?” Finnish Citizens’ Perceptions of the Police*. Turku: Turun yliopisto. Sarja B – Osa 291.
- Salmi, Satu & Keskinen, Esko 1997: *Näkykö poliisia. Poliisin näkyvyys, kiinnijäämisriski ja rikoksen pelko. Poliisin oppikirjasarja 2/97*. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto.
- Salmi, Satu; Voeten, Marinus & Keskinen, Esko 2000: *Relation between Police Image and Police Invisibility*. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 10, 433–447.
- Salmivalli, Christina: *Kaverien kanssa 2005. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Keuruu: PS-kustannus.
- Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) 2001 *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Sariola, Heikki & Ellonen, Noora 2008: *Perheessä koettu väkivalta*. Teoksessa Ellonen, Noora; Kääriäinen Juha; Salmi, Venla & Sariola, Heikki (toim.) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87*. Tampere & Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 57–67.
- Satka, Mirja 1999: *Sosiaalialan työn kehittyminen suomalaisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa Hakonen, Sinikka (toim.) *Sinä poljet – mikä ohjaan. Sosiaalialan käytännön ohjauksen teoreettisia perusteita*. Jyväskylän ammatti-

- korkeakoulun julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 31-47.
- Satka, Mirja 2009: Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (1), 17-32.
- Satka, Mirja; Moilanen, Johanna & Kiili, Johanna 2002: Suomalaisen lapsipolitiikan mutkainen tie. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (3), s. 245-259. Helsinki: Stakes.
- Satka, Mirja & Moilanen, Johanna 2004: Lasten mukaan ottamisen ja pois-sulkemisen paikat: suomalaisten sukupolvisuhteiden siirtymät ja lapsen asema. Teoksessa Helne, Tuula; Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) *Seis yhteiskunta - tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva, 125-148.
- Satka, Mirja; Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.) 2003 *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. SoPhi.
- Schechter, Susan (ed.) 2004 *Early Childhood, Domestic Violence, and Poverty: Helping Young Children and Their Families*. Iowa City: The University of Iowa. Paper #4 in the Series.
- Scott, Sue; Jackson, Stevi & Backett-Milburn, Kathryn 1998: Swings and Roundabouts: Risk Anxiety and the Everyday Worlds of Children. *Sociology* 32 (4), 689-705.
- Scott, W. Richard 1995: *Institutions and Organizations*. Thousand Oaks, London & New Delhi: SAGE.
- Siikala, Helinä 1997: Kuunteleva lääkäri. Teoksessa Salmela Tuula (toim.) *Autetaanko asiakasta - palvellaanko potilasta?* Juva: Atena, 77-93.
- Sinko, Päivi 2001: Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi*. Yhteiskuntapolitiikka puheenvuoro, Vantaa: Pelastakaa lapset, 128-149.
- Sinko, Päivi 2004: Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Palmenia-kustannus.
- Sipilä, Jorma 1979: *Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen*. Helsinki: Tammi.
- Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. [http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/STO%20080508/\\$file/STO%20080508.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/STO%20080508/$file/STO%20080508.pdf) (viitattu 4.6.2008.)
- Smart, Carol; Neale, Bren & Wade, Amanda 2001: *The Changing Experience of Childhood. Families and Divorce*. Cambridge: Polity Press.
- Snare, Annika (toim.) 1991 *Youth, Crime and Justice*. Scandinavian Studies in Criminology. Oslo: The Scandinavian Research Council for Criminology. Norwegian University Press. Vol. 12.
- Soine-Rajanummi, Seppo & Konttinen, Riikka 2005: Sosiaalipäivystystä poliisilaitokselta ja turvakodista. Arviointiraportti Etelä-Suomen lastensuojelun kriisipalveluista ja sosiaalipäivystyksistä: Itä-Uusimaa, Orimattilan kihlakunta, Länsi-Uusimaa ja Hiiden alue. Helsinki: Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso. verso.palmenia.helsinki.fi/kirjasto/julkaisut/sospav_arviointi04.pdf (viitattu 24.2.2009.)
- Soine-Rajanummi, Seppo & Törrönen, Jukka 2004: Poliisi julkisen tilan ja julkijuomisongelmien kontrolloijana. Teoksessa Törrönen, Jukka (toim.) *Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalissäätely*. Helsinki: Gaudeamus, 96-119.

- Sosiaalialan kehittämishanke 2003. Toimeenpanosuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2003:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma. KASTE-ohjelma 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://www.stm.fi/Resource.phx/hankk/hankt/sote/index.htx.i1049.pdf>
 (viitattu 4.6.2008.)
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2000–2003. Julkaisuja 1999:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaalipäivystyksen kehittäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:64. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Spector, Malcolm & Kitsuse John I. 1997/2001: *Constructing Social Problems*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Spencer, John R. & Flin, Rhona 1993: *The Evidence of Children. The Law and the Psychology*. (2. edition) London: Blackstone.
- Steller, Max & Boychuk, Tascha 1992: *Children as Witnesses in Sexual Abuse Cases: Investigative Interview and Assessment Techniques*. Teoksessa Dent, Helen & Flin, Rhona (eds.) *Children as Witness*. Chichester: Wiley, 47–71.
- Stenvall, Jari 1999: Kihlakuntauudistuksen arviointi. *Hallintotiede* 1999 A 14. Tampere: Tampereen yliopisto. Hallintotieteen laitos.
- Strandell, Harriet 1995: Mikä on lasten hyvinvointia? Tiedon tarpeen kartoitus. Aiheita 25/1995. Helsinki: STAKES.
- Strauss, Anselm L. & Corbin, Juliet 1998: *Basics of qualitative research. Techniques and procedures for developing grounded theory*. (2. edition) Thousand Oaks: SAGE.
- Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004 *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Taskinen, Sirpa (toim.) 2003 *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle*. Oppaita 55. Saarijärvi: STAKES.
- Taylor, Charles 1995: *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Taylor-Browne, Julie (ed.) 2001 *What Works in Reducing Domestic Violence? A Comprehensive Guide for Professionals*. London: Whiting & Birch.
- Tesch, Renata 1990: *Qualitative Research. Analysis Types & Software Tools*. New York; Philadelphia & London: Falmer.
- Tiainen, Aija 2008: Pora on ihanteiden ja realismin kompromissi. *Poliisilehti* 1.
<http://www.poliisi.fi/poliisi/poliisilehti/periodic.nsf/vwDocuments/7BD5E03287C7E9DCC2257408002FFF02>
 (viitattu 3.6.2008)
- Tolonen, Tarja 2004: Vanhemmuuden puutteen heijastuminen nuorten sosiaaliin pääomaan. *Nuorisotutkimus* 22 (4), 17–33.
- Tolvanen, Matti 2004: Esitutkinnan uusi työnjako: poliisi johtaa, syyttäjä ohjaa. *Oikeus* 33 (1), 55–72.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2004: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Tammi.
- Törrönen, Hannele 2000: Poliisi kotikeikalla. Perheväkivalta kotihälytysten näkökulmasta. *Poliisiosaston julkaisu* 5/2000. Helsinki: Sisäministeriö.
- Törrönen, Jukka (toim.) 2004 *Valvontaa ja vastuuta. Päihheet ja julkisen tilan moraalisaantely*. Helsinki: Gaudeamus.

- Törrönen, Jukka; Karlsson Thomas; Korander, Timo & Soine-Rajanummi, Seppo 2004: Julkisen tilan moraalisaantelyn jännitteet. Teoksessa Törrönen, Jukka (toim.) *Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaantely*. Helsinki: Gaudeamus, 216–233.
- Törrönen, Maritta 1994: Tulkittu lapsi. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.): *Lapsen etu ja viidakon laki*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 54–71.
- Törrönen, Maritta (toim.) 1994 *Lapsen etu ja viidakon laki*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Törrönen, Maritta (toim.) 2001 *Lapsuuden hyvinvointi*. Yhteiskuntapolitiittinen puheenvuoro. Vantaa: Pelastakaa lapset.
- Vaikuta varhain 2006. Poliisin hyvät käytännöt varhaisen puuttumisen alueella. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 10/2006. Helsinki: Sisäasianministeriö. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/B3DCE69FB6AAC869C22571ED002F8528/\\$file/10-2006.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/B3DCE69FB6AAC869C22571ED002F8528/$file/10-2006.pdf) (viitattu 13.1.2008)
- van Langenhove, Luk & Harré, Rom 1999: Positioning as the Production and Use of Stereotypes. Teoksessa Harré, Rom & Luk, van Langenhove (eds.) *Positioning Theory. Moral Context of Intentional Action*. London & Massachusetts: Blackwell, 127–137.
- Virta, Sirpa 2001: Poliisi, turvallisuusyhteistyö ja turvallisuusverkostot. *Turvallisuushallinto 2001 A 26*. Tampere: Tampereen yliopisto. Hallintotieteen laitos.
- Väyrynen, Sanna 2007: *Usvametsän neidot: tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa*. Acta Universitatis Lapponiensis. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Weber, Max 1917/1987: *Tiede ammattina ja kutsumuksena.. Kirjoitus perustuu esitelmään, jonka Weber piti marraskuussa 1917 Münchenissä*. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etikkaa*. Helsinki: Tammi, 15–48.
- Webster, Colin; MacDonald, Robert & Simpson, Mark 2006: Predicting Criminality? Risk Factors, Neighbourhood Influence and Desistance. *Youth Justice* 6 (1), 7–22.
- Whyte, Bill 2004: Responding to Youth Crime in Scotland. *British Journal of Social Work*. 34 (3), 395–411.
- Wolfe, Alan 1989: *Whose keeper. Social Science and Moral Obligation*. Berkeley: University of California Press.
- Wright, Alan 2002: *Policing. An Introduction to Concepts and Practice*. Devon: Willan.
- Yleissopimus Lapsen Oikeuksista SopS:60/1991. http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus (viitattu 28.7.2008.)

LIITE 1

Tiedote poliisilaitokselle
11.8.2004

Poliisilaitos ja
yhdyshenkilö

Minna Malkamäki
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Sosiaalityön yksikkö

TUTKIMUS HUOLESTUTTAVASSA TILANTEESSA OLEVIEN LASTEN KOHTAAMISESTA POLIISITYÖSSÄ

Toimin jatko-opiskelijana ja tutkijakoulutettavana Jyväskylän yliopistossa. Väitöskirjani aiheena on tarkastella poliisien toimintaa tilanteissa, joissa he kohtaavat alle 18-vuotiaita lapsia. Tutkimuksessa kysyn, millaisia ovat tilanteet, joissa poliisi huolestuu lapsesta ja miten näissä tilanteissa toimitaan suhteessa lapseen ja vanhempiin sekä lastensuojelu-instituutioon. Lisäksi tutkin, millaista tietoa poliisi välittää lastensuojelulle ja millaista tietoa lastensuojelu välittää poliisille.

Tutkimuksessa kerätään empiiristä aineistoa haastattelemalla kenttätyötä tekeviä poliiseja useammalla poliisilaitoksella. Tutkimuksen kohteena ovat sekä rikos- että järjestyspoliisit. Aineiston keruu toteutetaan syksyllä 2004. Tutkimuksessa käsitellään yksilöitä koskevia tietoja luottamuksellisesti, eivätkä yksilöt ole tunnistettavissa raportissa.

Tutkimusta tehdään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen sosiaalityön yksikössä. Väitöskirjatyön pääohjaajina toimivat Jyväskylän yliopiston sosiaalityön professori Mikko Mäntysaari sekä Tampereen yliopiston sosiaalityön professori Tarja Pösö.

Haastateltavien toivon palauttavan mieliin 2 - 3 työssä kohdattua tilannetta, joissa lapsesta on huolestuttu. Näitä työssä kohdattuja tilanteita käydään haastattelussa läpi: mitä tilanteessa tapahtui, miten poliisi tilanteessa toimi ja miten lapsi (ja vanhemmat) tapahtuneeseen reagoi. Esimerkkitalanteet voivat olla esimerkiksi kuvailuja lapsesta/nuoresta rikosentekijänä, lapsesta rikoksen tai laiminlyönnin uhrina, kotihälytystilanteista tai perheväkivallasta. Itse olen valmistellut haastattelukysymyksiä, jotka koskevat poliisin koulutusta, lapsia ja nuoria sekä vanhempia asiakkaina, poliisin työtapoja ja -oloja, yhteistyöverkostoja sekä yleisiä yhteiskunnallisia kysymyksiä.

Haastattelut suoritetaan yksilöhaastatteluina ja niiden arvioitu kesto vaihtelee tunnista puoleentoista tuntiin.

LIITE 2

HAASTATTELUKYSMYKSET (ydinkysymykset lihavoitu, muut tarkentavia)

Perustieto poliisilaitoksista

Kuinka monta kuntaa kihlakunta käsittää ja kuinka suuri väestömäärä alueella asuu?

Montako poliisia rikos- ja järjestyspoliisissa työskentelee?

Poliisilaitosten yleiskuvailua: organisaatorakenne

Taustakysymykset

Poliisilaitos ja osasto, jolla työskentelee sekä virkanimike (miehistö, alipäällystö, päällystö)?

Ikä?

Milloin olette valmistunut poliisiksi?

Millainen työkokemus teillä on (missä osastossa on tehnyt työtä ja miten pitkään on toiminut poliisina)?

Onko tutkittavalla tiettyjä vastuualueita, joista huolehtii (esim. koulupoliisi)?

Onko tutkittava käynyt erityiskoulutuksia tai erikoistunut johonkin?

Kuvailekaa omin sanoin poliisilaitosta, jolla tällä hetkellä työskentelette?

Koulutus

Millaisia asioita poliisiin koulutuksessa on käyty läpi koskien erityisesti lapsia ja lasten kanssa työskentelyä?

Antaako poliisien koulutus riittävästi valmiuksia kohdata huolestuttavissa tilanteissa olevia lapsia?

Voidaanko näiden tilanteiden kohtaamiseen ylipäänsä kouluttaa vai tuleeko osaaminen kertyneen työkokemuksen kautta?

Lapset ja nuoret asiakkaina

Minkä ikäisiä lapsia tapaatte eniten työssänne?

Kuvailekaa tilanteita, joissa tapaatte alle kouluikäisiä tai sitä nuorempia huolestuttavassa tilanteessa olevia lapsia. Kertokaa konkreettinen esimerkitapaus.

Kuvailekaa tilanteita, joissa tapaatte yläasteikäisiä tai sitä vanhempia huolestuttavassa tilanteessa olevia lapsia. Kertokaa konkreettinen esimerkitapaus.

Miten lapset reagoivat näissä tilanteissa poliisiin?

Millaiset tilanteet ovat kaikkein hälyttävimpiä lasten kannalta? Mikä saa huolenne erityisesti heräämään?

Tapaatteko työssänne lapsia, joista ette ole erityisen huolissanne? Jos tapaatte, millaisia nämä tilanteet ovat?

Törmäättekö työssänne nuorten ryhmiin? Millaisia nämä ryhmät ovat poliisin näkökulmasta katsottuna?

Miten poliisin kanssa tekemisiin joutuminen vaikuttaa nuoren elämään?

Kertokaa tilanteesta, joissa teillä on ollut vastassa pelokas lapsi.

Tapaatteko työssänne uhmakkaita tai kapinoivia lapsia? Ketä kohtaan lapsi uhmaa? Miten uhmaavan lapsen kanssa toimitaan?

Millaisia ovat tilanteet, joissa lapsi itse hakee poliisilta turvaa?

Oletteko törmännyt tilanteeseen, jossa lapsi ei halua mennä kotiin ja pakoilee vanhempia tai viranomaisia?

Onko lapsi, joka tekee rikoksen, uhri vai vastuullinen tekijä?

Mitä mieltä olette nuorten tuomitsemisesta vankeusrangaistukseen?

Millainen toiminta tukee parhaiten rikoksen tehnyttä lasta?

Vanhemmat asiakkaina

Miten vanhemmat suhtautuvat silloin, kun otatte yhteyttä lapsen kotiin hänen jäätyään rikoksesta kiinni?

Ovatko vanhemmat pääsääntöisesti läsnä lastensa kuulusteluissa?

Miten vanhemmat kokevat poliisin lapsiin kohdistuvat toimet?

Tekeekö poliisi ensisijaisesti töitä lapsen vai vanhempien kanssa?

Työtavat ja -olot

Miten paljon lapsen kanssa työskentelyä suunnitellaan tai asiasta keskustellaan poliisien keskuudessa?

Kuuluuko pahoinvoivan lapsen tukeminen mielestänne poliisin tehtäviin? Jos kuuluu, missä määrin?

Vain järjestyspoliisille: millaista on olla kotihälytyksellä lapsiperheessä? Miltä tuntuu tavata lapsi? Haastatteleeko poliisi tilanteessa aikuisten ohella lapsia?

Mitkä tekijät lastensuojelullisissa tilanteissa vaikeuttavat oman työn tekemistä?

Mikä näissä tilanteissa helpottaa työn tekemistä ja lapsen tukemista?

Syntyykö lastensuojelullisissa tilanteissa jotain tiettyjä työrutiineja? Jos syntyy, millaisia ne ovat? Helpottavatko rutiinit tilanteiden kohtaamista?

Tuleeko mieleen tilanteita, joissa olisi toimittu eri tavalla kuin yleensä? Mitä tuolloin tapahtui?

Millainen merkitys työparilla on toimintatapaan?

Odotatko näissä lapsiin liittyvissä huolestuttavissa tilanteissa muiden tukea?

Jos odotatte, keneltä ja millaista tukea tarvitsette?

Millaisena koette esimiehen/miesten tuen näissä tilanteissa?

Millaisena koette sosiaalitoimen lastensuojelun tuen näissä tilanteissa?

Miten ja kenen kanssa otatte lapseen liittyvän huolenne puheeksi?

Mitä lapsen kanssa työskentely poliisilta vaatii?

Oletteko joutunut pidättämään alle 18-vuotiaita?

Millaisissa tilanteissa pidättämiseen joudutaan?

Miltä lapsen pidättäminen tuntuu?

Miten lapsen kanssa toimitaan silloin, kun vanhemmat jäävät kiinni rikoksesta?

Koetteko tarvitsevanne lisävoimia lapsia koskevien rikoksien selvittämisessä?

Millaisina koette lastensuojelulliset tilanteet suhteessa muihin poliisin työtehtäviin?

Onko lapsiin liittyvien työtehtävien ohjeistus kohdallaan?

Miten oma ikä tai elämäntilanne vaikuttaa lapsen kohtaamiseen työssä?

Miten toimitte silloin, jos kuulusteltava tai puhuteltava lapsi ei puhu poliisille?

Millaista ennalta estäviä työtä poliisin työssä on? Puhutaanko siitä ääneen? Onko se tunnistettavissa arkisessa työssä?

Yhteistyöverkostot

Mitä tiedätte alueellanne toimivien sosiaalitoimistojen toiminnasta? Millainen kuva teillä on sosiaalitoimen lastensuojelun toiminnasta alueellanne yleensä?

Millaisena koette yhteistyön sosiaalitoimen lastensuojelun kanssa? Missä vaiheessa sosiaalityötä tarvitaan?

Milloin yhteydenottokynnys sosiaalitoimeen ylittyy?

Milloin ja miksi yhteydenotto sosiaalitoimen lastensuojeluun jää tekemättä?

Miten sosiaalitoimen lastensuojelu reagoi poliisin yhteydenottoon?

Osallistuvatko sosiaaliviranomaiset kenttätööhön yhteistyössä poliisin kanssa?

Millaisissa tilanteissa sosiaalitoimistosta ollaan yhteydessä poliisiin?

Miten usein sosiaalitoimistosta otetaan yhteyttä ja miten yhteydenotot käytännössä tapahtuvat?

Tunnetaanko poliisin toimintatavat riittävän hyvin sosiaalitoimistoissa?

Oletteko sopineet toimintakäytäntöjä lapsia koskevien akuuttitilanteiden varalta? Jos olette, millaisia nuo toimintakäytännöt ovat?

Tulisiko yhteistoimintaa lastensuojelun ja poliisin välillä kehittää vai oletteko tyytyväinen vallitsevaan yhteistyöhön?

Mitä mieltä olette lastensuojelun tukitoimista: avohuollosta, sijoituksista tai huostaanotoista?

Onko olemassa muita viranomaistahoja sosiaalitoimen ohella, joihin poliisi on yhteydessä lapsiin liittyen?

Millaiseksi poliisi kokee oman roolinsa viranomaisverkostossa?

Ymmärretäänkö poliisin rooli viranomaisverkostossa?

Onko työnjako poliisin ja muiden viranomaisten välillä selkeä?

Yleisiä ja yhteiskunnallisia kysymyksiä

Mitkä ovat työkokemuksenne perusteella merkittävimpiä syitä lasten pahoinvointiin?

Mihin suuntaan kehitys lapsia ajatellen yhteiskunnassa on menossa? Pystytäänkö mielestänne yhteiskunnassa vastaamaan riittävän hyvin lapsen kohtaamaan hätään?

Jos ei, mitä asian hyväksi pitäisi tehdä ja miten toimintakäytäntöjä tulisi kehittää?

Jos pystytään, mikä järjestelmästä tekee tehokkaan ja toimivan?

Kenellä tulisi olla vastuu lasten ja nuorten valvonnasta?

Mitä ajattelette tällä hetkellä esillä olevista kuntien kotiintuloaikoihin liittyvistä suosituksista?

Missä menee raja nuoruuteen liittyvien kokeilujen ja nuorisorikollisuuden välillä?

Tuleeko työssä eteen tilanteita, joissa kokisit ristiriitaisuutta suhteessa omaan toimenkuvaan, viranomaisyhteistyöhön, lainsäädäntöön, oman tai toisen ammattikunnan työtapoihin?

Onko mielestänne vielä jotain sellaista, jonka haluaisitte tulevan tässä esille?

LIITE 3

Esimerkkejä systemaattisesta kategorisoinnista

Lasten kuulustelut

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Vanhempi lapsen rohkaisijana Vanhempi malttinsa menettävänä Vanhempi lapsen puolustajana	Vanhempi aktiivisena osallistujana	Vanhemman rooli kuulustelussa
Vanhempi seuraajan roolissa Vanhemman mukanaolo kuulustelua helpottavana Vanhempi poliisikontrollin odottajana	Vanhempi taustahenkilönä	
Vanhempi tiedon lapsen rikoksesta vastaanottavana Vanhempi poliisitutkinnan tietojen vastaanottajana	Vanhempi lasta koskevan tiedon vastaanottajana	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Lapsi hiljainen tai pelokas Lapsi vanhempaan tai tukihenkilöön tukeutuvana	Lapsi vetäytyvänä	Lapsen rooli kuulustelussa
Lapsi ylimielinen tai uhakas Lapsi puhumasta kieltäytyjänä Lapsi kuulustelusta piittaamattomana	Lapsi kapinoivana	
Lapsi vastaanottavaisena ja yhteistyöhaluisena Lapsi lapsena kuulustelun pääosassa Lapsi opiksi ottajana	Lapsi aktiivisena	

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Vanhempi aktiivisena osallistujana Vanhempi taustahenkilönä Vanhempi lasta koskevan tiedon vastaanottajana	Vanhemman rooli kuulustelussa	Asiakkaan rooli kuulustelussa
Lapsi vetäytyvänä Lapsi kapinoivana Lapsi aktiivisena	Lapsen rooli kuulustelussa	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Työn rutiininomainen tekeminen Päätehtävänä rikoksen selvittäminen Yhteistyössä kuulusteleminen Lain ja asetusten täyttymisestä huolehtiminen Lapsen erityisyyden huomiointi	Poliisi kuulustelua johtamassa	Poliisin toimintatavat
Poliisi vanhempaa tukevana Poliisi lasta tukevana	Poliisi asiakasta tukemassa	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Sosiaalityöntekijä poliisitiemön vastaanottajana Sosiaalityöntekijä taustojen selvittäjänä Sosiaalityöntekijä kokonaistilanteesta vastaavana	Sosiaalityöntekijä yhteistyöntekijänä	Sosiaalityöntekijän toimintatavat
Sosiaalityöntekijä lapsen edun valvojana Sosiaalityöntekijä tilannekartoitusta tekevänä Sosiaalityöntekijä jatkotyökentelystä sopijana	Sosiaalityöntekijä asiakasta tukevana	

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Poliisi kuulustelua johtamassa Poliisi asiakasta tukemassa	Poliisin toimintatavat	Viranomaisten toimintatavat kuulustelussa
Sosiaalityöntekijä yhteistyöntekijänä Sosiaalityöntekijä asiakasta tukevana	Sosiaalityöntekijän toimintatavat	